

Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitatea

IKASKETA FEMINISTAK ETA GENEROKOAK MASTERRA

2013-2014 Ikasturtea

Ikerketa lana

Edoskitze naturala ala artifiziala?

Edoskitze hautuaren atzean dauden planteamendu ezberdinetara hurbilpena

Egilea:

Garazi Arluziaga Gondat

Tutorea:

Jone Miren Hernandez García

2014ko Iraila

Aurkibidea

• Eskertza.....	5.or
1. Sarrera.....	6.or
2. Lana justifikatuz.....	7.or
2.1. Ikerketa objektua.....	7.or
2.2. Gaia.....	8.or
2.3. Helburuak.....	8.or
2.4. Hipotesiak.....	8.or
2.5. Metodologia.....	8.or
a. Ikerketa enpirikoaren diseinua.....	9.or
2.6. Zergatiei erantzuna ematen.....	9.or
a. Zergatik amaberriak.....	9.or
b. Zergatik Feministak	9.or
c. Zergatik edoskitzaroa.....	9.or
d. Zergatik lehen hilabetea, hirugarren hilabetea eta bi urtetik gora.....	10.or
e. Zergatik bikote heterosexualak.	10.or
f. Zergatik Osasunaren Antropologia Feminista.....	10.or
3. Marko teorikoa.....	13.or
3.1. Amatasun eta edoskitze prozesuen historiako pasarteak.....	13.or
a. Sarrera.....	13.or
b. Mendeetako gertakariak berrikusten	13.or
c. Edoskitze hautua: zergatiak eta moduak	20.or
d. Gaur egungo korronteen artean: Naturalismoa	22.or
e. Amaiera oharrak	23.or
3.2. Antropologiaren ekarpena.....	23.or
a. Sarrera.....	23.or

b. Edoskitzea ezin da naturalizat jo.....	24.or
c. Amatasun intentsiboa eta edoskitzaroarekiko lotura.....	25.or
d. Edoskitzaroaren alde ilunak ezkutatuak dira.....	26.or
e. Amaiera oharrak.....	27.or
3.3. Biomedikuntzaren egungo diskurtsoa.....	27.or
a. Sarrera.....	27.or
b. Biomedikuntzaren ikuspegi historikoa	27.or
c. Biomedikuntzak ematen dituen gomendioak.....	28.or
d. Instituzioen lana eta Bularreko edoskitzea sustatzeko ekimenak.....	31.or
e. Bularreko edoskitzea sustatzen duten erakunde batzuk.....	33.or
f. Amaiera oharrak.....	37.or
3.4. Feminismoaren erronka.....	38.or
a. Sarrera.....	38.or
b. Feminismoaren bidea puntuz puntu argitzera.....	39.or
c. Desberdintasunetik amatasuna eta edoskitzaroa.....	40.or
d. Berdintasunetik amatasuna eta edoskitzaroa.....	43.or
e. Amatasun intentsiboa eta feminismoaren interpretazioa.....	45.or
4. Ikerketa enpirikoa.....	47.or
4.1. Ikerketa prozesuaren zailtasunak.....	47.or
4.2. Elkarrizketatuen profilak.....	47.or
a. Amaberri Feministen profilak.....	47.or
b. Osasun langileen profilak.....	49.or
4.3. Elkarrizketen analisia.....	50.or
a. Amaberri Feministen elkarrizketen analisia.....	50.or
b. Osasun langileen elkarrizketen analisia.....	67.or
c. Analisi bateratua.....	78.or

5. Ondorioak.....	79.or
6. Bibliografia.....	81.or
7. Eranskinak	85.or
7.1. Eranskina 1: Karmeleri elkarrizketa.....	85.or
7.2. Eranskina 2: Karmeleri bigarren elkarrizketa.....	96.or
7.3. Eranskina 3: Leireri elkarrizketa.....	101.or
7.4. Eranskina 4: Naroari elkarrizketa.....	110.or
7.5. Eranskina 5: Naroari bigarren elkarrizketa.....	131.or
7.6. Eranskina 6: Ainhizeri elkarrizketa.....	147.or
7.7. Eranskina 7: Arritxuri elkarrizketa.....	160.or
7.8. Eranskina 8: Carmeni elkarrizketa.....	176.or
7.9. Eranskina 9: Eztabaida taldea.....	190.or

- Eskertza

Betidanik deitu izan didate atentzioa liburu edota artikuluetan jendeak idatzi izan dituen eskertzek. Lan marduletan egin ohi den zerbait dela iruditu izan zait, benetan jendearen laguntzak zerikusia izan duenean berau erditzerako garaian. Nire ingurukoek ondo dakite niretzat ere lan hau handia izan dela, neketsua eta polita. Bakarrik ezin izango nuena egin, beraz, ni ere eskertza bat egitera noa. Lehenik eta behin nire tutorea izan denari, Joneri, beti izan ditu denbora, arkatza eta animoak niri eskaintzeko. Limoizko bizkotxoan bueltan egindako elkarrizketetan beren bizipen intimoenak kontatu dizkidaten emakume horiei. Transkripzioen lan astunean nahiz zuzenketetan lagundu didaten hiru alproja horiei. Milari, lanera freskura eta konfiantza ekartzeagatik. Frigorifikoa tuperwarez josi didanari. Behin eta berriz buruan izan ditudan ideia horietaz hitz egiteko kantxa eman didaten guzti horiei, batez ere Leioara bidean lagundutako bi lagunei. Kopistegi arazoak konpondu dizkidan Majisteritza eskolako bikoteari. Eta bereziki feminismoan hezi nauten eta ikerketara salto egiteko eredu izan diren ama eta aitari.

1. Sarrera

Aurrean duzun lana Ikasketa Feministak eta Generokoak Masterrerako egindako lana da. Bertan master hau gaitzeko egin beharreko tesinarekin egingo duzu topo, eta testuan zehar amatasuna eta edoskitzaroaren inguruko hausnarketak barnebiltzen dira.

Historiaren, antropologiaren, biomedikuntzaren eta feminismoaren sareetan gaien murgilduz, eta amaberri feministen nahiz osasun langileen esperientziak jasoaz, garai honetan ematen diren gertaera, diskurtso eta praktikak topatuko dituzu lanean zehar.

2. Lana justifikatuz

Zergatik erabakitzen du erizain batek antropologiara salto egitea, eta bertatik feminismoko masterrean murgilduta amatasun estrategiak ikertzea? Hutsuneak betetze asmoz edo, aurrean duzun lanak bi mundu hauen artean dantzan dabilen pertsona baten ikerketa eta hausnarketa izatea du helburu.

Baina zergatik merezi du ikerketa bat egiteak?

Gure gizartean pertsonen emaria handia da, joanak eta etorriak. Aitzitik emakume bat haurdun geratzen den momentuan bertako zentro bilakatzen da. Begirada gehiago jasoko ditu, aholkuak, galderak, ukitzeak. Hainbeste atentziok badu eragin bat: emakumeak etengabe epaituak dira euren ama izateko moduarengatik. Mundu guztiak daki zer den ama on bat izatea, eta patro horren arabera da epaia. Honen jabe nire enpleguan izan naiz, bertan talka handi bat izan dut. Niri, nire biomedikuntzaren motxilarekin kargatuta nindoala, bat batean errealitate soziala jarri zait parez pare. Osasun zientzian eremu soziala gutxi ukitzen da, eta amatasunaren inguruan jasotzen diren nozioetan gehienbat behar fisiko eta psikologikoak aipatzen dira, hauek asetzeko bide onenak. Aitzitik, osasuna ongizate fisiko, psikologiko eta soziala bezala definitua da (OME,2005), beraz zer gertatzen da eremu sozialean?

Haurrari dagokionez argi eta garbi azaltzen da aukeraketa onena zein den bizitzako lehen uneen: amagandiko edoskitzea. Zenbaitetan biberioa pozoi gisa ere aurkeztua da, bere alde txarrak bizi guztirako ondorioak izango direla ere irakur dezakegu hainbat tokitan (LLL web&Sterken,2006). Baina egoera bera aurrez aurre duzunean konturatzen zara beharren aniztasunaz, amen bizipenak ugariak direla, batez ere umea elikatzeko egiten duten aukeraketaren ingurukoak. Eta bada gauza bat asko errepikatzen dena, erruduntasun sentipena. Baina zergatik dauka edoskitzaroak hainbesteko garrantzia hain zuzen? Haurraren lehen hilabeteetan berak ia jan, lo eta iraitzi besterik egiten ez duenez, alderdi hau da kontrolatu daitekeen bakarrenetakoa, bertan dago amaren egiteko handienetakoa, hala ulertzen da behintzat. Amatasun estrategiak eta edoskitzaroa ikertu nahi ditut sentimendu hauen oinarria joateko, hala bidea argitzen laguntzeko.

2.1. Ikerketa objektua

Edoskitzaroa prozesu eta praktikak.

2.2. Gaia

Edoskitzaroaren prozesu eta praktiken azalpena amaberrien nahiz osasun langileen esperientzietan oinarrituz.

2.3. Helburuak

1. Edoskitzaroko prozesua azaltzea eta bertan amek eta aitek izan ditzaketen bizipenak aditzera ematea.
 - 1.1. Edoskitzearen inguruan gizartean dauden eredu eta diskurtso nagusiak jaso eta ikertzea.
 - 1.2. Amaberriek edoskitzaroaren inguruan dituzten informazio iturri nagusiak zeintzuk diren aztertu eta hauetan aurkitzen dituzten diskurtso eta erreferenteetan sakontzea.
 - 1.3. Amaberrien sailean lan egiten duten osasun langileen ikuspegia jasotzea edoskitze praktiken inguruan.
2. Urteetan zehar Feminismo mugimendutik eman den amatasun intentsiboaren kritika azaltzea.
 - 2.1. Amaberri Feministen posizionamendua ikertzea Feminismotik amatasun intentsiboaren inguruan zabaldu diren kritiken inguruan.
 - 2.2. Amaberri feministen amatasun-jarrerak ikertzea edoskitzarotik abiatuta.

2.4. Hipotesiak

1. Gizarte honetan amagandiko edoskitzaroaren inguruan eraikita dagoen irudikari nagusiak amaberriak esentzialismora eraman ditzake eta honek ama onaren figura indartzea dakar.
2. Ama onaren figurak edo amatasun intentsiboak ama bera menderatu dezake.

2.5. Metodologia

Lanean zehar ama feministak ikertu ditut eta baita osasun langileak ere. Honetarako metodologia kualitatiboa lagun, eztabaida talde bat egin dut osasun langileekin, elkarrizketa sakona Donostia Ospitalean edoskitzaroaren arduraduna den erizainarekin, eta elkarrizketa sakon ezberdinak ama feministei, bularreko esnea nahiz esne artifiziala eman dutenei.

a .Ikerketa enpirikoaren diseinua

- Elkarrizketa sakonak:
 - Donostia Unibertsitate Ospitaleko edoskitzaroko erizain erreferenteari elkarrizketa.
 - Ama berri feministei:
 - Erditze osteko lehen hilabetean eta hirugarren edo laugarren hilabetean:
 - 2 elkarrizketa edoskitze naturala egin dutenei.
 - Elkarrizketa bat edoskitze artifiziala egin duenari.
 - Lehen erditzetik bi urte pasata gutxienez:
 - 2 elkarrizketa edoskitze naturala egin dutenei.
 - Elkarrizketa bat edoskitze artifiziala egin duenari.
- Eztabaida taldea: Amaberrien unitateko 2 erizain eta erizain laguntzaile batekin. Baldintza: edoskitzaroko kurtsoa egin edukitzea.

2.6 Zergatiak erantzuten

a. Zergatik amaberriak

Erizain ikasketak amaitu nituenetik ez naiz Donostia Unibertsitate Ospitaleko ama-haur eraikinetik atera. Beraiekin lanean bizitako momentu guztien ondorio bertatik egindako hausnarketen isla izan nahi duelako lan honek.

b. Zergatik Feministak

Amaberri Feministak aukeratzearen arrazoia, euren pentsamendu kritikoa bilatzean datza. Bere burua feminista kontsideratzen duen pertsona batek sistemak ezarritako pentsamolde, gertaera, rol eta abarren inguruan pentsamendu kritiko bat garatua edukiko duela abiapuntu izanik, halako ikerketa labur baterako kritikotasun horretatik zer pentsatzen den ikertzea da helburua. Bereziki interesgarria litzateke halako hausnarketa egin ez duen jendeak gaiaren inguruan zer pentsatzen duen ikertzea, baina hori beste ikerketa bat litzateke.

c. Zergatik edoskitzaroa

Edoskitzaroa hautatzearen arrazoi nagusiak bi dira:

Lehen, arestian esan bezala, erizain bezala ospitalean lan egiten dudala amaberriekin, eta bertan lanean hasi nintzenetik edoskitzaroak zer pentsatua eman didalako. Bai honen zailtasunaren inguruan, bai hau gizartean nola ikusia denaren inguruan, bai emakumeen bizipenaren inguruan eta abar.

Bigarrenik, edoskitze hautuaren zergatiaren atzean, norbanakoaren mundu ikuskera eta ama ikuskeraz asko dagoenaren sentipena dudalako lau urteko jardunaren ondoren.

d. Zergatik lehen hilabetea, hirugarren hilabetea eta bi urtetik gorako elkarrizketak

Edoskitzaroan lehen hilabetea da gogorrena edo gogorrenetakoa jende askorentzat. Amatasunean lehenengoz murgiltzen den emakumearentzat bereziki, baina bigarren, hirugarren edo dena delakoaren haurra duenarentzat ere bai, lehenengo hilabetea baita bularrarekin gogorra edo exijitua. Hirugarren hilabetea amak gai dira edoskitzaroaren nola halako balorazio landu bat egiteko, eta ikerketen arabera garai honen inguruan uzten dute askok bularreko edoskitzaroa eta biberioiekora pasatzen dira. Bi urtetik aurrera balorazioa landuagoa izateaz gain, amatasunean bertan, beste garai batean egonik, beste hausnarketa batzuk daude tarteko. Argudio nagusi hauek dira amaberriak garai ezberdinetan sailkatzearen arrazoiak.

e. Zergatik bikote heterosexualak

Bikote mota hau aukeratzearen arrazoa bere ugaritasunean datza. Ikerketa errazte aldera, bikote eredu antzekoak hartu eta euren artetik patroiz edota konparaketa egitea da helburua. Bestelako bikoteak, hirukoteak edo banakoak ikertzea bereziki interesgarria egiten zait, baina horrelako ikerketa labur baterako ezinezkoa. Bikote heterosexualak izanik sistemak bultzatzen duena, beraiek prozesu hauek nola bizitzen duten ikertzea interesgarri dela deritzot.

f. Zergatik Osasunaren Antropologia Feminista

Erizain batek osasun zientzian ikerketa bat egiteko prestutasuna adieraziz gero, hainbatek pentsa lezake ehuneko altu batean ikerketa hori kuantitatiboa izango dela. Ez noa ni hauen beharraz edo egokitasunaz mintzatzera, ikerketa mota guztiak zilegi izanik, miresgarria iruditzen zait halako abenturan sartzen den edonor. Baina ez naiz abiatuko ni osasun munduko ikerketa klasikoa egitera, hauen kutsu zorrotzetik urrundu nahian bestelako proposamena egiten dut nik. Ikerketa kualitatiboak zergatien sarean murgiltzen uzten digun bezalaxe, osasunaren antropologiak marasma-sare ezberdinak erakutsiko dizkigu. Osasuna/gaixotasunaren prozesu eta atentzioen analisi

alternatiboa eskaintzen digu, eta prozesu hauek testuinguru sozial, ekonomiko, politiko eta kultural konkretu eta anitzetan txertatzen direla erakusten digu (Esteban&Uria,2007). Hala osasun prozesuen aurrean ikuspegi lokal eta partikularra aldarrikatzen du, multikausala, multidimentsionala eta nosologia¹ biomedikoetan ematen den ageriko neutraltasunaren aurrean, hauek bizitza sozialean eraikiak izatearen ikuspegi kritikoa eta konstruktibista aldarrikatzen du (Martinez,2007).

Aspaldikoa da natura eta kulturaren arteko eztabaida, osasunaren antropologiak erakusten digunez kultura naturalizatua izaten ari da. Gaur egun determinismo biologiko era berriak agertzen ari direla eta, amatasuna bera prozesu kultural bezala ulertua bada ere, berau naturalizatzeko joera izugarria dagoela ikusten dugu. Eta determinismo biologiko era berri hauek gizartean oihartzuna izateko gaitasun handia dute.

Horrenbestez, bestelako ikuspegi bat defendatzen dugunok guzti honen aurrean hartu beharreko jarrera arestian aipaturiko aniztasuna adieraztea izango da, amatasuna bezalako gertakarietan egoera sozial, ekonomiko, politiko, kultural eta pertsonalak duten garrantzia azpimarratuz. Baina ikuspegi anitz horretan ezin ahaztu gizartean genero sistemak duen garrantzi eta eragina. Genero hitza ez da mugatzen gizon edo emakume hitzen banaketa egitera. Duela urte batzuetako hezkidetzatailerretan hala ikasi bagenuen ere, sexua ez da naturala eta generoa sozialki eraikia, hau azalpen sinpleegia da. Generoa sistema gisa ulertuz, honek sexua eraiki eta ezartzen digula ulertuko dugu, eta honek errealitatearen konplexutasunera gerturatuko gaitu. Ez da gutxiago izango amatasuna bezalako kontzeptu bat ikertzerako garaian, sistemak berak esango baitigu amatasun rol horretan nolako portaerak (askoren hitzetan naturalak) izan behar ditugun.

Antropologiak sistema ezberdinen funtzionamendua erakutsiz, prozesu antzekoen aurrean eraiki daitezken estrategiak erakutsiko dizkigu, hala nola kultura ezberdinetan haurrak elikatzeko era ezberdinak erakutsiz, prozesua bera bizitzeko era ezberdinak plazaratuko dizkigu, gauzak egiteko era zilegi ezberdinak daudela irakatsiz. Prozesu honetan ematen diren gertakariak deskribatzeaz gain, osasunaren ikuspegi feministaren bidez gertakari hauen zergatira jotzeko beharra eta ardura halabeharrezkoak dira(Esteban,2007), horrela alternatibak eraikitzeke gai izango baikara.

1 Harluxet-en definizioa: Gaixotasunen sailkapena. <http://www1.euskadi.net/harluxet/> Azkenekoz ikusia (2014-VI-15)

Halako erronkari aurre egiterako garaian kontuan eduki beharrekoak dira biomedikuntza sistemaren ezaugarriak, Mari Luz Esteban sendagile eta antropologo feministaren hitzetan hala definitua: “con una gran hegemonía y práctica, (...) en primer lugar un modelo universalista/etnocéntrico; en segundo lugar, biologicista/naturalizador; y por último, la de ser androcéntrico y diferencialista”(2007:75). Lehen ezaugarriari dagokionez, aurrerago ikusiko dugu nola testu biomedikoetan esango zaigun edoskitze naturala dela hoberena mundu guztiarentzat, eta hau da hain zuzen ere baieztapen unibertsalista eta etnozentrikoa egitea, ezin daitekeelako ukatu batzuentzat onena izan daitekeena, besteentzat sufrikario bilakatu daitekeela. Gainera zenbait gertakari naturalizatzeak, genero sisteman hauen doktrina jarraituz boterea eta ospea irabazten dugula diosku aipaturiko idazleak, eta hau -dagokigun gaira erakarritz- ama onaren figurarekin lotu dezakegu, zeinaren bidez emakumeek boterea eta ospea irabaz dezaketela pentsa dezakegun, aurrerago azalduko dudan bezalaxe. Biomedikuntza etsai edo lagun, bizitzako prozesu guztietan alboan edukiko dugun kidea izango da, eta osasunaren inguruan hausnartzera bagoaz, aintzat hartu beharrekoa, alternatiba zabal eta parekideak eraikitzerako garaian osasunaren antropologia feministatik irauli daitekeena.

3. Marko teorikoa

3.1. Amatasunaren eta edoskitze prozesuen historiako pasarteak

a. Sarrera

Gaur egun edoskitzaroaren inguruan daukagun iruditegiaren arabera askok uste dute garai batean biberoiak edo formulako esnea existitzen ez zirenez amaberriek soilik bularrarekin elikatzen zituztela euren haurrak, besterik ezean. Nik neuk hala uste nuen dela gutxi arte, bularreko edoskitzea naturala dela behin eta berriz entzun eta gero, edoskitze artifiziala laborategiekin identifikatzen bainuen nik, eta konturatu naiz nire inguruko jende askorengan ere hala zela.

Baina oraingo amek bezala, garai batekoek ere estrategia ezberdinak garatu zituzten haurra elikatzeko, eta hau arrazoi ezberdinegatik izan da. Batzuek esnerik ez zutelako, besteek eman nahi ez zutelako, eta beste batzuk ezin zutelako egun osoa haurrarekin egon, lanagatik eta abar. Bide hau ezagutzerako orduan benetan garrantzitsua izan da Elisabeth Badinter Frantziar idazle eta historiagileak egindako “*¿Existe el amor maternal?*” (1980) liburua. Bertan Frantziar XVI. mendetik XX.era emandako amatasun estrategien kronologia zehatz bat egiten du, eta erakusten du nola klase sozialaren arabera praktika ezberdinak egin izan diren, inudeen ofizioa eta hauen erabileraren ondorioa, haurren heriotza tasa eta elikaduraren arteko harremana lanean zeuden amen aukeraketak eta abar. Badinterren lanaren garrantzia ez da soilik historiaren argitzean geratzen, honek esan nahi duenean baizik. Amatasun sena hainbeste aipatzen den honetan, denboran zehar emakumeek euren behar eta egoeren arabera estrategia ezberdinak praktikan jarri izanak, sena bera ezbaian jartzen du. Ondorioz, honen eraikuntza sozialaren atzean dauden interesak agerian uzten ditu.

Baina gaiari eutsi aurretik azpimarratu nahiko nuke berrikuspen hau batez ere mendebaldeko kulturaren egondako gertakariena dela. Amatasuna eta edoskitzea gertakari homogeen bat izan ez dela kontuan harturik, Europako eta Ameriketako Estatu Batuetako zenbait herrialdetan kokatu beharrekoa da jarraian datorrena.

b. Mendeetako gertakariak berrikusten

Atal honetan azaltzera noana ulertzeko, esan beharra dut hiru garai bereizi daitezkeela hurrei eskaini zaien atentzio eta maitasunaren arabera. Hasiera batean Antzinaroko gertakarien

bilduma bat egiten badut ere, jarraian hurrei atentzio gehiago eskaintzeak ekarri zituen aldaketaz mintzatuko naiz, eta azken garaia aurrekoak eragindako aginduen aurrean izandako altxamenduez mintzo da.

Edoskitzea argi dago gizakiaren historian zehar egina izan dela, eta hau dokumentatzeko hainbat adibide ditugu. Gauza bera gertatzen da edoskitze artifiziala edota edoskitzea beste pertsona batzuen ardurapean utzi duten emakumeekin. Datu hauek ere bilduta aurkituko ditugu, izan inudeen ofizioari erreferentzia egiten dieten testuetan, edota esnea zuzenean bularra erabili gabe emateko gailuen deskribapena egiten duten testuetan. Honen adibide dugu K.A. 2000. urteko ahoko elikatze ontziak aurkitu izana haurren hilobietan Europan zehar (Hernández,2008).

Baina zenbait testutan gertatutakoaren beste ikuspegi batekin egingo dugu topo. Biomedikuntzatik, zenbait diskurtsoren arabera irakurri dezakegu XX. mendean hasi zirela esne artifizialak erabiltzen (Toro,2010), eta honen ondorioak oso kaltegarriak izan zirela, heriotza asko gertatu zirelako infekzio eta desnutrizioagatik, baita zenbait gaixotasunen agerpena ere. Hau irakurrita norbaitek esango zuen esne hauen agerpena arte soilik bularrez elikatzen zirela haurrak, eta hau hala ez dela hainbat tokitan frogatua dugu arestian esan bezala.

Beste animalien esnea hartzeari dagokionez, K.o. II mendean Efesoko Soranok -Antzinaroko ginekologo ezagunak- ahuntz esnea ematea gomendatzen zuen amarik gabeko haurrentzat. Baina animalien esnea hartzea ez zen Berpizkundera arte berriro gomendatuko, izan ere, ordura arte esnearen bidez izaera transmititzen zela uste zuten (Badinter,1980&Yalom,1997&Patricio&Hernández,2008).

Antzinarora begiraturaz, bestelako informazioa biltzen duten gailuak ere aurkitu izan dira, hala, edoskitzea estimulatzeko argibideak ematen zituen Egiptoko papiroak aurkitu dira K.a. 1587-1328 artekoak. Beste batzuk amaren esnearen kalitatea jakiteko metodoak azaltzen zituzten, dirudienegiz egiptoarrentzat emakumeen esneak edozein adineko pertsonak sendatzeko propietateak baitzituen.

Adituei dagokionez, honakoak topatu ditzakegu: Aristotelesen uste zuen hilerokoa eta bularrak edukitzea emakumeen gutxiagotasunaren adierazle zirela, eta umea eduki eta lehen egunetan izaten den oritza (kalostroa) haur jaioberrientzat egokia ez zelako ustea zuen.

Aldiz, lehenago esan bezala, Efesoko Sorano garaiko pentsalariak baino prestuago zegoen inudeen erabilerara. Edoskitzen zuten amek euren seme alabekiko samurtasun gehiago sentitu zezaketela zioen, baina edoskitzeak berak suposatzen duen desgaste fisikoa dela eta, zenbaitetan inudeen erabilera gomendatzen zuen. Garaiko zenbait mitorekin amaitu zuen, hala nola, semea izan zuen emakumeak soilik mutilak edoskitu zitzaizketela, eta sendagile nahiz emaginentzat idatzitako gida bat egin zuen, edoskitzaroaren ingurukoa.

Denboran salto bat eginaz, Ambroise Paré sendagileak, XVI. mendean, bularretako esnea mozteko argibideak idatzi zituela ikus dezakegu. Gomendioen artean bularreko kongestioa arintzeko kristalezko gailu bat aurki dezakegu, garaiko esne-ateragailua izan daitekeena (Yalom,1997).

Bestalde, Edoskitzearen inguruko uste eta praktikak denboran zehar jasan dituzten aldaketen beste adierazle bat legerian aurkitu dezakegu, izan ere legeak asko aldatu izan dira edoskitzearen eta hartzaroaren inguruan. Lehenik ezabatu zen eskubidea “derecho de muerte” edo hiltze eskubidea izan zen, zeinaren bidez aita batek ezin zuen bere haurra hil, Jainkoak sortua zelako. Hemendik aurrera haurren abandonua, abortu eta haur-hilketak kondenatzen hasi zen Eliza Katolikoa XII eta XIII mendeetan (Toro,2010).

Garaiko ohiturei erreparatuz, Badinterrek maitasunaren inguruan egiten duen hausnarketaz pare bat ideia azpimarratu nahiko nituzke. XVIII. mendera arte gizartean maitasunari ematen zitzaion garrantzia gaur egungoaren oso ezberdina dela diosku, horretarako adibideak erabiliz, hala nola hitzartutako ezkontzen adibidea jarriaz. Autoreak ez du esaten maitasuna existitzen ez zenik, baina beste balio bat zuela dio, eta hain zuzen ere, garaiko amen ohiturak bertan kokatu behar direla gogorarazten digu.

XVII. mendetik aurrera beste aldaketa esanguratsu bat ematen da hartzaroaren ikuskerari dagokionean, izan ere gizartea atentzio gehiago ematen hasten da hartzaroari. Haurrari samurtasuna eta intimitatea eskainiko dion familia modernoa ez da XVIII. mendera arte sortzen, baina aldaketak pixkanaka gertatuz doaz. Bide honetan Badinterrek bi obra garrantzitsu aipatzen dizkigu, lehena Philippe Hecquet sendagile-emaginarena 1708an eta bigarrena Jean-Pierre de Crousaz-ena 1722an, ama on baten zereginak definitu zituztenak. Bestalde Jean-Jacques Rousseauk 1762an “Emile” liburua plazaratu zuen, eta honek amaren maitasunean oinarritua den familia

modernoia ezarri zuen. Hau autore ezberdinek aipatu eta baita ere kritikatu egin dute, urtetan zehar, eta gure gairaino iritsiz, ama askorengan izan duen gehiegizko eragina argudiatuz.

Beraz, haurtzaroaren kontzepzio modernoan izugarritzko eragina izan zuen “Emile” liburuak hedapen handia izanik, ideal femenino zehatz bat aldarrikatu zuen: emakumeak etxearen eta amatasunaren dedikazio osoa eduki behar zuen. Zenbait emakume ilustraturen errezeloaren gaineratik, ideia hauek Frantziako pentsamoldean sakonki sartu ziren eta bizitzako jarreraren aldaketa eragin zuten. Rousseauren diskurtso horretan, jaioberriaren zainketek izugarritzko garrantzia hartzen dute amaberriarentzat, eta bereziki bularreko edoskitzeak. Rousseurena ez zen entzuten zen ahots bakarra, arestian aipatu bezala moralista, sendagile eta abarren ahotsetako beste bat zen, emakumea naturara itzultzeko deia egiten zebiltzan artekoa (Bolufer,1992).

XVIII. mendeko beste aldaketa bat haur bakoitza ordezkazina bilakatzea izan zen, eta bertan beraien heriotza drama bat bezala bizitzen zenez, bere osasuna kezken arrazoi nagusi bilakatu zen. Hala, hauei eskaini beharreko zainketak aurkituko ditugu garaiko literaturan.

Garai guzti honen ondorioak latzak izan ziren orduko emakumeentzat. Ondorengotzaren hanka sartzeen errudun amak egin zituzten, honen erakusle halako esaldiak ditugularik garaiko literatura irakurriaz: J.L. Vives espainiar predikadoreak idatzitakoa: “Madres, debéis comprender que la malicia de los hombres es en su mayor parte imputable a vosotras” (Badinter,1980:42). Eta honek utzitako arrastoak, aldi berean, Psikoanalisian hiru mende geroago irakur ditzakegu. Edoskitzaroari dagokionez zera zioen: “del logro de esta primera relación (la mamada) depende el equilibrio psíquico y moral del niño” (Badinter,1980:43). Amari dagokionez, Psikoanaliak zioen edoskituz plazer fisiko eta espiritualak sentitzen zirela, beraz, hala sentitzen ez ziren amek, ama on figura honekin identifikatuak ez izatean errudun sentituko ziren (Badinter,2011).

Hala ere, historiagilearen iritziz, familia modernoia ezarri aurretik, haurra oztopo bat bezala sentitua zen, horren adierazle edoskitze eskasia deritzo, izan ere, haurra edoskituz honen biziraute aukerak askoz handiagoak ziren. Inudeen erabilerara jotzen zuten askok, eta hau klase sozialaren arabera ez zen aldatzen, denek egiten baitzuten erabilera. Ezberdintasuna egiteko modua zen, izan ere aberatsenek euren etxeetan izaten zituzten inudeak, haurra gertu izanda bere biziraupena ere ziurragoa baitzen. Gainontzekoek landa guneeetara eramaten zituzten, eta denbora bat (urte dezente zenbaitetan) pasata jaso, emakume askok ezin baitzituzten haurrak hirian izan eurak lanera joaten

zirelako. Ez zen gauza bera gertatzen landa eremuan, seme-alabak eurekin mantentzen baitzituzten. Autorearen iritziz haur-hilketa bezala definitua izan diren ekintza hauek ez ziren egiten maitasun eskasiagatik, bestela eurek ezingo zutelako biziraun baizik. Bere hitzetan: “El instinto de conservación gana al maternal” (Badinter,1980:58). Liburuaren hasieran halako esaldiarekin egiten dugu topo: “Como la procreación es natural, nos imaginamos que al fenómeno biológico y fisiológico del embarazo debe corresponder una actitud maternal determinada” (Badinter,1980:12), eta ideia hau hezkuntza eta hezkuntzara hedatzen dela idazten du. Oso garrantzitsua deritzot amaren maitasunari egiten dion erreferentzia. Bere hitzetan: “por mucho que pensamos que las actitudes maternas no remiten al instinto, siempre pensamos que el amor de la madre por su hijo es tan poderoso y tan generalizado que algo debe haber sacado de la naturaleza. Hemos cambiado de vocabulario pero no de ilusiones” (Badinter,1980:13). Beraz, ez da soilik amatasun jarrera naturala ezbaian jartzen dena, amatasun-maitasuna bera ere bai, garai batean sena zena gaur egun maitasuna hitzagatik ordezkatua izan baita. Maitasuna ezezaguna, ahula eta imperfektua bezala definitzen du. Azken finean, sinesgaitza egiten baitzaigu maitasun absolutu horretatik at ama batek bere ondorengotzarekiko bestelako sentimenduak izatea. Gauzak honela, egun defendatzen den erudia beti bera izan ez dela erakusten digu, ama askok euren seme-alabak bizitzako lehen urteetan inudeen erabilerarekin euren gandik urruntzen zituztela erakutsiaz. Guzti honekin ez du amatasun maitasuna XVIII mendean sortua dela esaten, baina bai berari lehenago jarrera unibertsala ez zela esan.

Aitatasunaren maitasunari dagokionez honakoa diosku:

(...) las conductas que acabamos de analizar son el resultado de una complicidad entre el padre y la madre, entre el marido y la mujer. Simplemente sucede que la actitud masculina nos choca menos, porque nunca nadie, hasta el día de hoy, ha erigido el amor paternal en ley universal de la naturaleza. (Badinter,1980:116).

Guzti honetan beti amak aipatzen dira, etengabe amen interes falta, maitasun eskasia eta abar guzti hau da haurren heriotza tasa altuen erantzule, baina non geratzen da aiten interesa, maitasuna eta abarra? Ez al dira eurak ere egoera halakoa izatearen arduradun? Halako galderen erantzun eskasia dugu.

Historiari erreparatu, ohartzen gara emakumea bere amatasun roletik aldentzen joan zen heinean eta gizaki autonomo gisa definitzen joan zen heinean, gizonezkoek euren boterea

gutxiagotzen ikusi zutela eta eurak amatasun funtziora bideratu zituztela. Ordura arte amatasun funtzioak inolako balorerik ez zuenez, hemen hasiko zaio balorea ematen.

XVIII. mendearen hirugarren herenean ideien aldaketa bat ematen da, nahiz eta gertakarietan oraindik ez antzeman, amatasunak irudi, funtzio eta garrantzi berri bat jasaten du. Emakumeei ama izateko betebeharra ezartzen zaie eta, eginkizunen artean, derrigorrezkoa jartzen da bularreko edoskitzea. Honetaz gain mito bat sortzen da, amatasun senarena, edozein amak bere seme-alabekiko duen maitasun espontaneo. Eta honekin batera zorientasunaren eta berdintasunaren promesa. Amatasunaren ardura denborarekin amatasunaren erruduntasuna bilakatu zen, eta XX. mendean bere puntu gorenera iritsi zen teoria psikoanalitikoari esker. Nahiz eta emakume asko hasiera batean teoria eta agindu hauei entzungor aritu, azkenean arrazoidun emakumeak erruduntasunarekin eta arrazoiketa zientifikoarekin konbentzitu zituzten, eta betebeharretara bideratu.

Espainiar estatuan zentratuz, honako pasarteak ditugu; denboran pixka bat beranduago, baina bai moralista, sendagile zein kazetariak halako erasoaldia egin zuten amatasun konkretu baten alde. Inudeen ofizia hedatua zenez (honen erakusle garaiko prentsan, egunkarietan, topatzen dugu agertzen diren iragarki kopurua ikusiaz), honen kontra jardun zuten, eta euren seme alabak edoskitu nahi ez zituzten emakumeei kristau txarrak eta izaki desnaturalizatuak izatea leporatu zitzaienten, eta ustelkeria eta gizarteko desordenaren errudun egin zituzten. Aitzitik naturaren hotsa jarraitzen zutenak euren amatasuna ohorez eta duintasunez bete ahal izateko zuten. Honela gizartearen oinarrian egongo den familia bizitza ideala bilatzen dute, bertan ama-emazteak bizikidetzaren base afektiboa emango zuena eta elkarketa funtzioa izango zuena (Bolufer,1992).

Emakumeak ama onak izatera bideratzeko, pentsalariak senarrak ere animatu zituzten, euren emazteak seme alabak zaintzeko presionatzeko esanez. Autore ezberdinek azken finez argudio berak erabiltzen zituzten, behin eta berriz errepikatuak. Hauek dira M. Boluferrek definitutakoak:

1. Natura argudio gisa: naturaren eta maitasunaren erantzuna da bularreko edoskitzea. Naturaren aginteei kasu egiten ez dien emakumea basapiztien azpitik kokatuko da. Bularreko edoskitzea samurtasunarekin lotzen da eta artifiziala aberrazioarekin, izan ere amatasuna sena da.
2. Printzipio erlijiosoak: printzipio kristauak jarraitzea da bularreko edoskitzea burutzea.

3. Historia eta Antropologia: adibidea eta autoritatearen babesa. Itun zaharreko, aitzinako historiako eta Erdi Aroko adibide ezberdinak errepikatzen dira behin eta berriz argudio edo lege bezala. Antropologiaren erabilera egiten da, naturarekiko gertuago dauden zibilizazioen erreferentzia eginez.
4. Medikuntzako argudioak: haurren eta amaren osasunerako arriskuak. Sendagileek amen sentimenduetara jotzen dute haurrek inudeen eskuetan sufri ditzaketen arriskuak errepikatuz. Gainera Naturak edoskitze naturala saritu eta artifiziala zigortu egiten duela da sendagileek hedatzen duten ideia, aldi berean bularreko edoskitzeak ekartzen dituen oinaze eta arazoak gutxituz. Azken finean amatasuneko eragozpen arinak dira, arrazoa eta esperientziarekin konpondu daitezkeenak. “Quizá no sería exagerado hablar de una “profesionalización” de la maternidad, que requiere una forma de vida propia” (Bolufer,1992:12).
5. Rousseuren oihartzuna: argudio afektiboa. Amaren dedikazio absolutuak, kontaktu etengabeak amaren maitasunaren adierazle dira. Edoskitze naturalaren bidez sentimendu hauen garatzea gertatuko da, inudeen bidez odolak sortutako loturak hausgarriak bilakatu baitaitezke.
6. Argudio sozial eta moral kolektibokoak: emakumeek gizartean dagokien papera jokatzeko ez badute ezegonkortasuna ekarriko dute, ondorio anitzekin. Amatasuna eta emazte papera albo batera utziaz, alfertasuna ager daiteke, bizio guztien sortzaile.
7. Interes demografiko eta politikoak: haurren heriotza tasa handiari dagokio, inudeen erabileraren ondorioz hauen kargura utzitako haurrek nahiz inudeen seme-alabek heriotza arrisku handia baitzuten. (Bolufer,1992)

Azken finean, Badinterren hitzetan, Rousseauk lorpen handi bat egin zuen: “la culpabilidad ganó el corazón de las mujeres” (Badinter,1980:195).

Garai hauetan hurrekiko zegoen pentsamenduaren beste adierazle bat osasun munduan aurkitzen dugu. 1872-ra arte ez da pediatria terminoa definituko. XIX. mendean aldaketa batzuk eman ziren, hala nola, inudeak pixkanaka desagertzen joan ziren esne artifizialagatik ordezkatuak izan zirelarik, eta XVIII-XIX industri iraultzarekin emakumea lantegietan sartzearekin ere zenbait aldaketa eman ziren. Hainbat enpresatan edoskitze gelak jarri zituzten, emakumeak lanetik atera behar ez izateko edoskitze unean, hala nola Espainiar Estatuan *Perfumerías Gal* eta *Compañía*

General Española Eléctrica-n (Toro,2010). Biomedikuntzaren munduan, giza esnearen inguruan bestelako hausnarketak topatzen ditugu, eta 1869. urtean Napheys sendagileak oritzaren onuraz idazten du (Yalom,1997)

1930. urtean “Reglamento General del Seguro Obligatorio de Maternidad” delakoa sortu zen, emakumeari diru laguntza onartzen ziona edoskitze garaian zegoen haurra bazuen, eta gainera elikagaien inguruan hezkuntza ematen zuen hezitzaile baten laguntza jasotzen zuten amek. 1931-1936 artean edoskitze baimenak sortu zituzten, Espainiako Errepublikaren garaian, eta 1944an aurretik emandako baimen guzti hauek deuseztatu zituen Francisco Franco diktadorearen erregimenak, eta bestelako baimen eskasago batzuk eman zituen. 1993. urtera arte itxaron beharko zen edoskitze baimena espresuki kontuan edukitzeko, eta baimen hauek edoskitze naturalean nahiz artifizialean aplikagarriak izan ziren. 1989. urtean sartu zen aitaren figura baimen hauetan -ordura arte baztertuak zeudenak- eta jurisprudentziaren aldetik edoskitze garaia babeste aldera, garai honetan zeuden emakumeak lanetik kaleratuak izatea eragozten zuen (Toro,2010).

c. Edoskitze hautua: zergatiak eta moduak

Garai ezberdinetan edoskitzearen inguruan izan diren usteak ezberdinak izan dira, hala estetikoki ezatsegina izan da, duintasun faltarekin lotu izan da, klase baxuetako pertsona izatearekin eta abar (Toro,2010). Halako edoskitzearen kontrako jarreraren aurrean, bestelakoak ere aurkituko ditugu garaiaren arabera, izan ere arestian esan bezala askok bularreko esnearen goraiatzea egin baitute.

Zenbait tokitan irakurri dezakegu esne artifizialaren erabilpenaren igoerak zenbait elementurekin izan zuela zerikusia, hala nola farmazia industriako publizitate basatiarekin, osasun langileen ezagutza eta prestaketa eskasiarekin, erditze geletan ematen ziren okerreko errutinekin eta abar (Toro,2010).

Edoskitze artifiziala egiteko arrazoen artean, honakoak topatu ditzakegu axolagabetasunagatik egiten zelako arrazoiketa sinplistaren aurrean: tradizioak emandako gezurreko usteak eta ezagutza falta, amaren elikadura eskasa, gizarteko edo laneko betebeharrak, edoskitze garaian dagoen haur baten heriotza etsipenarekin bizitzea arrazoi erlijiosoak direla eta, edoskitzearen trabak, ezkontzako betebeharrekin talka (Bolufer,1992).

Bularra ez emateko erabilitako argumentuak anitzak izan dira historian zehar, baina Badinterren lanean zenbaitek argi eta garbi esan zutela ikus dezakegu: edoskitzea desatsegina zitzaien eta beste gauza batzuk egitea nahiago zuten. Bestelako argumentuak ere entzuten ziren garaian: edoskitzea txarra zela emakumearen osasun fisikorako eta ez zela oso itxurosoa. Eta halako argumentuak nahikoak ez balira, beste batzuek ordenu sozialeko argudioetara eta moralekoetara jotzen zuten, honen aurrean inork ezin baitzuen kontrakorik esan. Gizonezkoek emandako argudioetatik bildutakoak edoskitzaroa zikintasunarekin lotutakoak dira, eta honengatik zenbait kontra agertzen ziren. (Badinter,1980&Bolufer,1992)

Elikatze artifizialari dagokionez, esne artifiziala (behi esne hautsa zerealekin nahastua) deiturikoa sortu aurretik (Nestlé 1987. urtea), inudeek euren kargura zituzten haur kopuruak handiak zirela eta, denei ezin zieten bularra eman eta ura eta ogiz egindako ahiak (papillak) ematen zizkieten, xehatutako gaztainak, trufa edota ozpinetan beratutako ogia. XVIII. mendetik aurrera, zulatutako adar txikietan jarritako behi esnea ematen hasi ziren, urarekin moztua. Baina ordurako Alemania eta Errusia bezalako herrialdeetan biberoiaren erabilera hedatua zegoen. (Bolufer,1992). Inudeekin ematen zuten denborari dagokionez, hurrek batz bestea lau urte ematen zituzten eurekin, eta hamabost edo hemezortzi hilabetetara kentzen zieten titia. (Badinter,1980).

Arestian esan bezala, gaur egun bularreko edoskitzea egin nahi ez izatea haurrari jaramon egin nahi ez izatea bezala ulertzen da, baina garaiko emakumeen ahotsa falta da. Gainera ezagutzen ditugun argudioak epaitu egiten dira, adibidez, bularra emateagatik fisikoki gaizki geratzearen beldurra zuten emakumeak kritikatzeko dira, baina ez da kritikatzeko emakumeek beldur hori izatea nondik zetorren eta zergatik ematen zen (Bolufer,1992). Eta amatasun ardurak haurraren sorkuntzan hasten dira, amak ezingo baitu alkohol tanta bat edan, parranda egin edota zigarro bat erre. Ohartarazpenak geroz eta larriagoak dira.

Badinterrek hiru ama mota bereizten ditu gaur egunean edoskitzaroari lotuta:

1. Edoskitzea ebidentzia bat bezala bizitzen dutenak, zoriontasunera eta osotasunera eramango dituen esperientzia.
2. Edoskitze artifiziala hautatzen dutenak.
3. Ospitalean daudenean bularrez elikatzen dituztenak eta gero etxean hau uzten dutenak, baina nahi ez izatea aipatu gabe. Erabiltzen dituzten argudioen artean nekea, esne falta, mina eta

halakoak daude. Edoskitze militanteak direnek guzti hauek aitzakia direla esatera iristen dira, eta ez dagoela edoskitu nahi duen emakume batentzat berau gauzatzeko oztopo errealik (Badinter,2011).

d. Gaur egungo korronteen artean: Naturalismoa

Teoria eta praktika hauetan eragin garrantzitsua izan duen beste korronte ideologikoa naturalismoa izan da. Berataz Badinterren hitzetan hau irakurriko dugu:

(...) esta ideología, que preconiza simplemente la vuelta al modelo tradicional. Carga con todo su peso sobre el porvenir de las mujeres y sobre sus opciones. Como Rousseau en su época, hoy se las quiere convencer de que se reconcilien con la naturaleza y vuelvan a los fundamentos, cuyo pilar sería el instinto maternal (2011:14).

Eta: “La naturaleza es un argumento decisivo para imponer leyes o dar consejos.” (2011:79).

Naturalismoak errua sortzeko gaitasun handia du, giza portaerak aldatzeko arma izugarria da. Gaur egun jada haurren heriotza tasa baxua da gure gizartean, beraz garai bateko argudio berberak mantentzea kritikatzan du Badinterrek. XVIII. mendean Rousseauk, mediku eta moralistek egin bezala, gaur egun emakumea euren ondorengotzaren osasun fisiko eta psikikoaren arduradun egiten da, eta honek nola ez du ba berarekin naturaren legea jarraitzen ez dutenentzat errua ekarriko?

Idea hauei jarraiki, ondoriozta genezake haurra eta amarentzat onena ama bera etxera itzultzea dela, horrela bere funtzioak hobe mantentzeko, haurra ez abandonatzeko, eta honetarako amatasunari birbalorizazio bat ematen zaio. Biberioez elikatzea erabakitzen duten amei estigma bat ezartzen zaie, ezingo baitute euren hurrekiko atxikipen bera sentitu.

Biberoiak salatuak dira baita ere ekologismotik, beraiek egiteko erabiltzen diren materialetatik hasi eta ama eta hurrek jasango dituzten ondorioetara arte. (Badinter,2011) Eta honekin batera bada gaur egun salatzen diren beste elementu batzuk: behin erabiltzeko pixoihalak. Naturarekiko armonia hautsi ez dadin pixoihal ekologikoen erabilera aldarrikatzen dute askok, baina hain zuzen ere bota daitezkeen pixoihalen asmakuntza emakume askok askatasun gisa bizitu izana estali dezakete estigma horiekin. Estigma horien kutsua euren izenetan topatu dezakegu, adibidez “amigo de los bebés” edo “Haurren lagunak”deitzen direnetan. Badinterrek argi esaten duen bezalaxe: “como si todos los demás fueran enemigos de los bebés” (Badinter,2011:65). Bularra ematea eskubide bezala plazarazten denean, bularra ez ematea ere eskubidea ote den galdetzen digu autoreak. “El mensaje es claro: la buena madre es aquella que amamanta.”

(Badinter,2011:114) eta bularra ematen ez duena berekoikeriarekin lotzen da. Berekoikeria ondo dago edozeinentzat, betiere hau ama bat ez bada eta bere burua haurraren aurretik jartzen ez badu.

e. Amaiera oharrak

Amaitzeko, Badinterren liburuan topatuko ditugun bi ideia azpimarratu nahiko nituzke: edoskitze naturalaren aldarrikapen bortitzak emakumeak etxera itzultzera behartzen duela, eta bertan gizartearentzat ezinbestekoak diren ekintzak egitera bideratzen direla. Garaiko emakumeei halako kanpainak zein mailara arte eragin zien jakitea ezinezkoa zaigu, baina gaur egungo jokamolde eta pentsaeretan arrastoa aurkitzen dugula ezin dugu ukatu. Badinterren hitzetan: “El yo primero de la generación de la madres (70.eko hamarkada²) ha dado paso poco a poco a el hijo primero proclamado por sus hijas”.(Badinter,2011:133). Sistema irauli nahian halako pentsamoldeen jatorria ikusteak bidea argitzen lagundu baitezake.

Historian gertatu dena argitzearen garrantzia ezagupenak handitzeaz haratago doa. Izan ere, gaur egun gizartean amatasun ideia egoki bat dago, eta honek bularra ematen dio haurrari. Bere beharren gainetik haurrarenak jartzen ditu, beraz, bere onura propioarengatik bularra ez ematea erabakitzen duten emakume asko gaur egun epaituak dira eta hala sentitzen dira. Nik neuk hala ikusi dut ospitalean lanean nengoela, beraz, historiaren begirada bat egiteak ama hauei karga kentzen die, erakusten dutelako ama izateko erak dauden bezalaxe, hala izan dela denbora luzez, eta gainera jende askok jarraitu duela gaurkoarekin zerikusirik ez duen eredia. Askotan jende kopuru handi batek zuk egiten duzun gauza bera egiten duenean, ulertua eta babestua sentitzen baitzara.

3.2. Antropologiaren ekarpena

a. Sarrera

Atal honetan antropologiak edoskitzaroaren inguruan egindako hausnarketak mahaigaineratu nahiko nituzke bi autore ardatz harturik. Izan ere, beraien ikerketek ikuspegi global bat ematen baitiote gaiari, garai bateko eta gaur egungo praktika eta ikusmoldeak uztartuz.

Hasteko, esan beharra dago orokorrean munduan zehar esfera publikoa goretsia eta pribatua gutxietsia izan dela. Edoskitzea eremu pribatuko zerbait kontsideratua izan da eta izaten jarraitzen du gaur egun ere. Honela, emakumea izan da haurraren behar fisiko eta psikologikoen erantzule eta

2 Letra etzanez idatzitakoa nik neuk erantsia da.

arduradun, eta hau maiz edoskitzearekin lotua izan da. Antropologiak prozesua leku ezberdinetan nola izan den erakusten digu.

b. Edoskitzea ezin da naturalizat jo

Edoskitzaroaren inguruan idatzitako antropologiako testuetatik ondorio argi bat atera daiteke: edoskitzaroa ezin da prozesu naturalizat jo. Berau esanahi eta sinbolismoz josia dago mundu osoko kultura ezberdinetan; esan genezake prozesu bio-psiko-sozial bat dela, eta gizarte ezberdinetan era oso ezberdinetan ulertua eta gauzatua izan da eta izaten jarraitzen du. (Imaz,2010&Maher,1992,&Scheper-Hughes1997).

Sinbolismoari dagokionez, mendebaldeko kulturaren gaur egun edoskitzaroak amaren maitasuna, amatasun proiektuan jarritako inplikazio maila eta kalitatea, emateko gaitasuna eta ama eta haurren arteko lotura sinbolizatzen duela adierazten digu Elixabete Imaz Antropologo Feministak. (Imaz,2010). Baina garai bateko ohitura eta praktikei erreparatuko bagenie, berebiziko garrantzia du “The anthropology of breast-feeding. Natural law or social construct” liburuak, bertan hainbat herrialdetan egindako etnografiaren bidez kultura ezberdinen inguruan ikas baitezakegu. Hala ikusiko dugu historiako atalean esan bezalaxe inudeen erabilpena oso hedatua izan dela bai denboran eta baita munduan zehar ere. Musulman erlijioa praktikatzeko duten herrialde batzuetan lege zibilak daudela edoskitze praktiken denbora eta moduak ezartzen dituztenak, eta emakumeek beste batzuen haurrak elikatzea tribuen arteko bake itunak sinatzeko nahiz klanetako batasuna indartzeko erabilia izan dela, eta erritual ezberdinak egin direla edoskitzeak elikatzeko duen gaitasunetik haratago. Edoskitzaroaren hautuaren atzean arrazoi erlijiosoak egon daitezkeela ere bai, emakumea haurrarentzat sakrifikatu behar dela dioten arauen arabera. Eta azkenik azpimarratu beharrekoa da toki askotan edoskitzearen bidez pertsonen gizartean toki bat hartzen dutela, rolen estruktura ezartzen dutelako, pertsona sistema politiko eta produktiboan sozializatzeko balioa izan baitezakeelako. Edoskitzeak ama eta haurri sistema patriarkalean ahaidetasunean eta jabetzan beren tokia erakutsi diezaieke. (Maher,1992).

Edoskitzea gauzatzeko moduari dagokionez, liburuak erakusten digu nola Afrikako iparraldean eta erdialdeko ekialdean emakumeek beste emakumeekin edoskitu izan dutela. Baina Hejaz-ek, Sauditar Arabiarrek, bekaizkeria izan zezaketen emakumeen beldur zirenez, soilik famili artean egin izan dute. Haien sineskeren arabera, bekaizkeria zuen emakume batek ama bati esnea

txartu edo gaixotu egin ziezaiokeen. Halako pentsaerei jarraiki, Tunezeko kasua azaltzen zaigu, bertan, estresa esnea produzitzeko kaltegarria izan daitekeela sinetsita, bertako emakumeek erlaxazio teknika bereziak egin izan dituzte edoskitu bitartean. Eta azkenik, gaur egungo atxikipen teoriei kontra eginez, jatorrizko kultura edo kultura “primitiboetan” naturari gertuago egonda atxikipena handiagoa delako ideari kontra eginez, Azteken kasua daukagu, edoskitzen zuten bitartean haurra eusten ez zutela erakusten baitigu Antropologiak. (Maher,1992)

Bestalde, edoskitze artifizialari dagokionean, Nestlék lehen hauts esneak sortu baino lehenagotik datorrela ikus dezakegu etnografiaren bidez. Adibide gisa Islandiako kasua daukagu, mendeetan zehar haur jaioberriei gurina eta krema ematen baitzieten bularreko esnea beharrian. Gainera edoskitze artifizialaren esanahiari dagokionean, urteetan zehar aldatua izan dela ikusiko dugu, izan ere, gaur egun naturaren kontrako gisa ulertua bada ere, beste garai batzuetan naturarekiko hobekuntza gisa ulertua izan baita, Ameriketako Estatu Batuetan esne artifizialen sorreran edo aipatutako Islandiako kasuan adibidez (Maher,1992).

Honetaz gain, sineskeretatik eratorritako praktika zehatzei dagokionez, Antropologiak erakusten digu nola zenbait tokitan oritza ez den eman izan, haurren bizirauterako immunoglobulina eta elikagai bereziak dituen esnea bada ere, Txinan kasu. Eta beste lurralde batzuetan edoskitzea denboran zehar mugatua izan da, beraren bidez izaera transmititzen zela uste zutelako (Maher,1992).

Azkenik, eta emakumeari dagokionez, senarrek edoskitzea mugatu izan dutela ikus dezakegu, inudeen erabilpena aginduz, adibidez. Hau jada 1772an Mary Wollstonecraft feminista aktibistak esaten zuen. Emakumea emazte izatera bideratzeko asmoz eta ama izateko denboraldia laburtzeko asmoz, gizonak euren harreman sexualen desiragatik erabili izan zituzten inudeak. Erditze ondorengo tabuaren bidez ama batek haurrari dedikatu beharreko denbora luzea zenez, garai hartan ezin zituen harreman sexualak izan haurdun ez geratzeko, eta denboraldi hau laburtzeko egin izan da praktika hau (Maher,1992).

c. Amatasun intentsiboa eta edoskitzaroarekiko lotura

Imazen iritiz, edoskitzaroa amatasun intentsiboaren ideologiaren indarra manifestatzen den eremua da, kontraesan eta erruduntasun sentimenduen bidez adierazia. (Imaz, 2010). Emakumeek behin eta berriro azaltzen dute edoskitzeak emakumeentzat suposatzen duen sakrifizioa, beharbada

geure buruari galdetu beharko genioke Vanesa Maherrek aldarrikatzen duen bezalaxe: zergatik edoskitze naturala gizarte gehienetan arautua da? Zenbat denboran da lanez gainezka dauden emakumeentzat edoskitze naturala praktikatzea egokia elikadura eskasia dagoenean, ugalkortasun tasa altua dagoenean, edoskitzaro luzeak egiten direnean, morbiditatea altua dagoenean eta emakumeen biziraute tasa baxua dagoenean garatze bidean dauden herrialdeetan?(Maher,1992).

Gizonezkoek hitz egiten ari garen guzti honetan betetzen duten paperari dagokionean, behin eta berriro irakurriko dugu aita bezala betebeharrak gutxi dituztela mundu osoan zehar. Hala amatasun intentsiboaren gorakadan aiten lekua zein den planteatzen du Imazek:

El ejercicio de este modelo de maternidad requiere de un tipo de paternidad que consienta el protagonismo de la madre y acceda a un papel secundario como progenitor, de manera que la mayor parte de las decisiones y gestión de la crianza se dirijan y decidan por la madre. El padre debe asumir que para la mujer el cuidado del bebé tenga una prioridad absoluta, pasando a un plano menor otras dimensiones de la relación e incluso de la pareja misma. (Imaz,2010:379)

Halako ideologiei kontra eginez, hainbat emakumek praktikara eraman duten edoskitze artifiziala daukagu, zeinaren bidez aitekin lan banaketa parekideago bat bilatu izan duten. Praktikaren berezitasunak honetan datza: elikatzea ekintza atsegingarria izanik jende askorentzat, bestelako ekintza ezatseginetan parekidetasuna bilatzeko erabilia izan da.

d. Edoskitzaroaren alde ilunak ezkutatuak dira

Imazek bere liburuan planteatzen duen auzia da hau: bere ustetan mendebaldeko kulturaren edoskitze naturala sustatzerakoan, honek suposatutako arazoak ezkutatuak dira. “Ni consigue establecerse un debate en el que se sopesen los beneficios pero también dificultades y consecuencias personales, profesionales o sociales que conlleva la lactancia.”(Imaz,2010:321)

Bestalde, haurren onura bilatzeko amaren osasuna eta bizia arriskuan jartzea legitimoa den galdetzen digu Maherrek. Izan ere, berak UNICEF-ek egindako iragarki baten adibidea jarriaz, haurren arazoaren oinarria edoskitzea jaso duten edo ez sinplifikatzera jotzeko ohitura dagoela dio³. (Maher,1992).

3 UNICEF-en 1989-90 urteetan kanpaina bat egin zuen. Bertan esaten zen 4 urteko afrikar haur baten bizirautea altuagoa zela edoskitze naturala egiten bazuen. Autoreak hau kritikatzeko du, esanez haurren biziraute tasa ez dagoela soilik edoskitzearen menpe, faktore ekonomiko, politiko eta sozialak kontuan eduki beharrekoak baitira bere ustetan.

e. Amaiera oharrak

Amaitzeko, Maherrek dioten bezalaxe, ondoriozta dezakegu gizarte ezberdinek ezartzen dituztela edoskitze mota ona edo txarra den epaitzeko baldintzak. (Maher,1992) Hauek ekonomia eta genero sistemaren araberakoak izan ohi dira, beraz, sistema hauek irauliz gero erreferente berriak sortzeko arrakalak eraiki daitezke, benetan hori baita zaila eta beharrezkoa dena. Imazek edoskitzaroaren azken hausnarketan dioten bezalaxe:

en las actitudes y dudas de las mujeres contemporáneas respecto a la lactancia vemos cómo pugnan, por una parte, la asunción de la responsabilidad plena respecto a la maternidad y, por otra, la búsqueda de nuevas formas de ejercer ser madre. (Imaz,2010:325)

3.3. Biomedikuntzaren egungo diskurtsoa

a. Sarrera

Gaur egun biomedikuntzak aho-batez esaten du amagandiko edoskitzea dela sustatu beharrezkoa, honetarako argudio ezberdinak erabiltzen dira, eta helburua argia da: amagandiko edoskitzaro tasak igotzea. Atal honetan biomedikuntzatik ematen diren argudio eta ekintzak ikertzera noa, gizartean biomedikuntzak berak duen pisua handia izanik garrantzitsua iruditzen zaidalako bere diskurtsoa aztertzea.

b. Biomedikuntzaren ikuspegi historikoa

Donostiako unibertsitate ospitaleko ama-berrien solairuan dagoen gidaliburua Espainiako Pediatría Elkarteak idatzia da. Bertako sarrera irakurtzen badugu ohartuko gara halako gidak zertarako egiten diren gaur egun. Idazleen hitzetan liburua egitearen arrazoia honakoa da: “este libro pretende ofrecer a los profesionales de la salud una herramienta más con la que contribuir a la recuperación de un bien insustituible para la salud de todos y que no debe perderse: la lactancia materna” (Patricio&Hernández,2008:22). Aurrerago osasunerako onena edoskitze naturala dela esaten denez, hildo beretik doazen antzeko argudioekin egingo dugun topo liburuan.

Bestalde, gidaliburuan hau aurki dezakegu amagandiko edoskitzaroaren historia atalean: “Amagandiko edoskitzea gertakari biologikoa da, aldaketei eutsia eragin sozial, kultural eta ekonomikoengatik” (Landa&Paricio,2008:9). Esaldi honetan argi ikusten da egoera anitzek nola baldintzatu dezaketen bularra emateko erabakia, eta berau aurrera eramateko modua. Baina ez hori bakarrik, denboran zehar egindako hainbat ikerketek amagandiko edoskitzaroa zenbait faktoreekin

harremandu dute. Hala nola adina, parekidetasuna, hezkuntza maila, talde etnikoa, tabakismoa, amaren lana, familiaren maila soziokulturala eta diru-sarrera maila, jaiotza instituzioa mota eta euren arauak amaberri eta jaioberriak artatzerako orduan, erditze mota, haur jaioberriaren heltze maila eta bere osasun egoera eta abar (Patricio&Hernández, 2008).

Osasunerako Munduko Eerakundeak (OMEk) bularreko edoskitze eskusiboa 6. hilabetera arte gomendatzen du, eta kalkulu hauek gainontzeko animalien arabera egindakoak direla irakur dezakegu testuan, primateen taldeetan egindako ikerketen arabera. Tokia eta denboraren arabera, gizakiaren edoskitze denbora ezberdina izan da, 18 hilabetetik 3 urtetarako tartea deskribatzen da, eta elikagai osagarriak lehen asteetan ematen hasi izan dira zenbait tokitan, hala nola Errusian.

Edoskitze artifizialari dagokionez, eta honek laborategien industriarekin duen lotura ikusita, irakurriko dugu laborategiek izugarritzko negozioarekin egin zutela topo, eta iragarkiez baliatu ziren emakumeek euren produktuak erosteko. Hau bularreko edoskitzearen sustapenarekin bateragarria ez zenez, eta iragarki kopuru basatia zela eta, 1979an OMS-ek lege bat egin behar izan zuen esne artifizialen erregulazioa egiteko “Código Internacional sobre Comercialización de Sucedáneos” deiturikoa (Toro, 2010).

c. Biomedikuntzak ematen dituen gomendioak

OMEk amagandiko edoskitze eskusiboa 6. hilabetera arte ezartzen du eta beste elikagaiekin nahastua 2. urtera arte. Hala ere, 2008ko datuen arabera munduko haurren %35ak soilik jasotzen du amagandiko edoskitze eskusiboa 4. hilabete². Tasa hau baxua eta osasun publikoaren arazo gisa kontsideratzen da, honengatik konponbiderako proposamenak egiten dira etengabe biomedikuntzatik (Hernández&Aguayo,2005).

Biomedikuntzatik amagandiko edoskitzea defendatzeko argudioak anitzak dira eta bi taldetan sailkatu ditzakegu: haurrentzako onurak eta amentzako onurak. Hauek irakurtzen jartzen garenean halako esaldiekin egingo dugu topo maiz (nik neuk itzuliak dira esaldiak): “(...)amagandiko edoskitzea bularreko haurarentzat dagoen elikagai onena da. Bere abantailak nutrizionalak, immunitarioak eta psikologikoak dira”(Iglesias,2008:142), edo “Amagandiko edoskitzea bularreko haurarentzat dagoen elikatze aukera osasungarriena da”(Oliver,Chulvi, Lopez,Lozano,Seva&Perez,2008:317), “Amagandiko edoskitzearen epe motz eta luzerako onuren froga asko daude, eta ez soilik haur jaioberriarengan, amarengan ere

bai”(Martinez&Delgado,2013:254). Aldiz alde txarrei erreparatuz gero, oso urriak dira aipamenak. Edoskitzaroan izan daitezken konplikazioak aipatzen dira, pitzadurak eta mastitisak kasu, baina haurarentzat nahiz emakumearentzat alde txarrak ia ez dira aipatzen. Aipatzen direnen artean badago bat nahiz eta laburki esan garrantzi izugarria duena: erruarena. Honek bat egingo du aurrerago aipatuko dudan pentsamendu feministarekin. Edoskitzea modu ezberdinetan bizi daiteke, eta bere baitan sakrifizio, itxaropenen haustura eta presioa bezalako sentimenduak gorde ditzake, honek erruduntasun sentimendua ekar dezake edoskitu nahi ez duen edo ezin duen jendearengan(Martín-Perdiz,2008).

Argudioetan aipatutako onurei dagokionez , aurrerago esan bezala haurrentzako eta amentzako onuretan sailkatzen dira, eta zerrendak luzeak dira. Haurrei dagokionean hasierakoak eta berantiarrak bezala sailkatzen dira. Hasierakoak jaioberri goiztiarren biziraute tasa altuagoa, haurren gaixotasun infekziosoen tasa baxuagoa (digestio, gernu, entzumen eta arnas aparatuari dagokionean) eta gaixotasun atopikoen tasa baxuagoa dira izendatuak. Berantiarrak Diabetes Mellitus intsulina-mendekoaren aurrean babesa, tentsio arterial altuaren aurkako babesa, obesitatearen aurkako babesa eta abar dira izendatuak. Nahiz eta zenbait tokitan irakurri izan dugun garapen kognitiboa demostratua dagoela jasotako elikatze motarekin harremandua ez dagoela (Badinter, 2010), gaur egun bularreko esnearen defentsan argudio bezala erabiltzen jarraitzen dela irakur dezakegu. Amei dagokienean aldiz, bularreko nahiz obulutegietako minbizia tasa baxuagoak, aldaka haustura tasa baxuagoak, erditze ondorengo hemorragia arrisku baxuagoa eta abar dira izendatuak (Martinez,2010).

Bularreko edoskitzeak izan ditzakeen konplikazioen deskribapenari dagokionez, hauek askotan gainetik aipatzen direla ikusiko dugu, hauek konpontzeko gida baten aurrean ez bagaude behintzat. Aipatu beharrekoa deritzot deskribatuen artean (bularren ingurjitazioa, titiburuetak pitzadurak, galaktozelea, hipogalaktia, mastitisa) (Gonzalez,2012) bereziki mingarriak izan daitezkeela, eta emakume askok negar batean hasi eta amaitu dezaketela bularreko hartualdia hauen ondorioz.

Bularreko edoskitzea uzten duten emakumeen arrazoen inguruan ikerketa dezente topatu ditzakegu, eta hauen artean adostasun eskasia dagoela ikusiko dugu. Zenbait ikerketen arabera faktore soziokulturalen zerrenda luze baten araberakoa (familiako babesa, erditze eutozikoak,

erditze-anitzak, amatasuneko hezkuntza, haurren edo amaren gaixotasuna, arrazoi ekonomikoak eta abar) izango da edoskitze denbora, eta beste batzuen ustetan aldiz, arrazoia sinpleagoa da, xurgatze teknika egokia eta titiburuko arazorik eza dira bularreko edoskitzean jarraitzeko arrazoiak. Baina emakumeei beraiei galdetuz, ikerketen arabera bularreko edoskitzea egiteari uzteko arrazoi nagusia hipogalaktia edo esne eskasia da, eta mantentze arrazoia erosotasuna. Enplegura itzultzea batzuek arrazoi nagusi bezala ikusten badute ere, beste batzuek ez diote garrantzirik ematen edoskitzea jarraitzerako momentuan. Argumentu hauen bilaketa ugariak egitearen arrazoia arazoa identifikatu eta osasunaren promozioan jardutea dela irakur dezakegu, eta promoziorako ezinbestekotzat jotzen da bularreko esnea eman eta jasotzea.

Osasun heziketaren eraginari dagokionean ikerketa ugari daude baita ere. Orokorrean beraren garrantzia aipatzen da ikerketa ezberdinetan, bularreko edoskitze tasa igotzen duelako (Lopez,Alonso,Martín&Taboada,2012&García&Bellido,2005). Horregatik osasun profesionalen trebakuntza ezinbestekotzat jotzen da hauek bularreko edoskitzea sustatu dezaten. Halako ikerketen ondorioen artean halako esaldiekin egingo dugu topo: “Todo esto nos hace pensar que aunque dar de mamar a nuestros bebés es un acto natural, también es un comportamiento aprendido cuando se da una información adecuada, y un apoyo de todo el entorno sanitario” (Lopez,Alonso,Martín&Taboada,2012:4).

Azkenik, esan beharrekoa da irakurritako testuetan bularreko esnearen eta bularreko edoskitzearen arteko desberdintasun bat ikusten dela: lehena produktua izango litzateke eta bestea ekintza. Osasun ikerketetan etengabe aipatzen diren onurak produktuari berari egiten diote erreferentzia, aldiz, ekintzari dagokionean, hau sustatzeko proposamenekin egingo dugu topo. Ikerketa motek ez dute baimentzen ekintzen oinarrian dagoen arrazoiara joatea, azaleko azalpenekin geratzen baitira, eta ikerlari asko honen jabe dira: “Éramos conscientes de una de las principales limitaciones que este tipo de estudios transversales presentan y que consiste en su limitación para establecer asociaciones causales o para poder valorar la verdadera magnitud de los cambios introducidos debidos a una intervención.” (Lopez,Alonso,Martín&Taboada,2012:4). Gainera ikerketa kualitatiboak egiten direnean hauek mugatuak direla esanez kritikatzeko dira, ezin delako bertan azaldutakoa pertsona guztietara orokortu. Baina zenbait ikerlarik hauetara jotzeari esker, ekintzen oinarrietan dauden arrazoi batzuk identifika daitezke (Earle,2000).

Bestalde, produktuaren etengabeko goraiatze batek ekintza bera atzean utz dezake, eta ezinbestekoa da bularreko edoskitzea emakumeak egiten duenean zein bizipen dituen kontuan edukitzea, bestela emakumea bera alboratua izan daitekeelako halako esaldiekin topo egiterakoan: “Algo tan *sencillo, cómodo y saludable*⁴ como es la lactancia materna se está olvidando” (Lopez,Alonso,Martín&Taboada,2012:4).

d. Instituzioen lana eta Bularreko edoskitzea sustatzeko ekimenak

OMEk ekintza ezberdinak egin ditu denboran zehar amagandiko edoskitzea sustatzeko asmoz. Horien artean ezaguna egin den Haurren Laguna Ospitalea ekimena, OME eta UNICEF erakundeek elkarlanean sortutako ekimena, 1989 urtean adostua, eta dekalogo batean oinarritzen dena. Dekalogo hau gobernuari zuzendua da, edoskitze naturalaren babesa, promozioa eta laguntza egin dezaten amatasuneko zerbitzuetan, eta ebidentzia zientifikoan oinarritua dago (Hernández&Martín-Calama,2008). Ekimena aurrera eramateko arrazoia amagandiko edoskitzearen beharakada nabarmena ikusi zutelako izan zen. Hau Donostia Unibertsitate Ospitaleko pasilloetan topatu dezakegu, edoskitzea sustatzen duten beste kartel batzuen ondoan. Aldiz ez dago kartel bat bera ere formulako esnearen ingurukoa.

Honakoa adierazten dute dekalogoan duten kartelek:

Zorioneko amagandiko edoskitzea lortzeko hamar pauso.

Ama-haurrentzako zerbitzu guztietan ondoko urratsak eman behar dira:

1. Zentroko pertsona guztiak ezagutu behar duen amagandiko edoskitzeari buruzko arategi idatzia izatea.
2. Pertsonal sanitario guztia trebatzea, politika hau praktikan jartzeko gai izan dadin.
3. Haurdun dauden emakume guztiei jakinaraztea edoskitze naturalaren onurak zein diren eta nola jartzen den praktikan.
4. Amei laguntza ematea erditu eta handik ordu-erdira bularra ematen hasteko.
5. Amei irakastea nola eman behar dioten bularra haurrari eta, berarengandik bananduta egon behar badute ere, nola jarraitu edoskitzearekin.
6. Jaioberriei amaren esnea besterik ez ematea.
7. Ama eta haurra egun osoan elkarrekin egotea bideratzea.
8. Amagandiko edoskitzea bultzatzea, haurraren eskariaren arabera.
9. Bularra hartzen ari diren haurrei txupeterik ez ematea.

4 Letra etzanak nik neuk jarriak dira.

10. Edoskitze naturalaren aldeko taldeak osatzen laguntzea, eta amak talde hauekin harremanetan jartzen ahalegintzea.(IHAN web)⁵.

Iniziatibak aldarrikatzen dituen pausak betez gero, OMEko adituen komisioko UNICEF Internazionalaren bidez Haurren Laguna Ospitalea saria ematen dio zentroari. Iniziatiba hau Estatu Espainolean 1995etik dago martxan, eta egiten dituen ekintzak honakoak dira: amagandiko edoskitze promozioa, botere publikoen mobilizazioa eta sentsibilizazioa, saria jasotzekotan dauden ospitaleen ebaluazio eta aholkatzea. 2008. urtean 14 ziren estatu mailan saria jaso zuten ospitaleak(Arena,2008).

Osasun erakundeetan egindako lanaz gain, bada bestelako instituzioetan egindako lana ere, zeinaren bidez amek edoskitzeko baimenak lortu dituzten, hala 1999an OIT-ak (Organización Internacional del Trabajo) lanaldian edoskitzeko eskubidearen berrikuspen bat egin zuen eta edoskitzearan baimen ordaindua edukitzeko eskubidea ezartzen zuen.

5 IHAN-ren web gunea. <https://www.ihan.es/index13.asp> (2014/03/06).

Bestalde, historiako atalean aipatu bezala, emakumeak erditu ondoren enplegura itzultzerakoan edoskitu ahal izateko baimen bereziak eman izanak edoskitzea gauzatzeko momentuan eragina izan du; baina hala ere, bularreko edoskitzea promozionatzeko politika falta dagoela esaten da (Cardenas, Montes, Varon, Arenas & Reina, 2010), bai biomedikuntzako zenbait alderditatik baita edoskitzearen alde jarduten duten taldeetatik ere: “a pesar de la importancia que tiene la lactancia materna exclusiva, en la actualidad existe un problema de abandono precoz de la misma debido a la falta de políticas efectivas en pro de su promoción” (Cardenas, Montes, Varon, Arenas & Reina, 2010:1).

e. Bularreko edoskitzea sustatzen duten erakunde batzuk

Esnearen liga

Esnearen liga 1956. urtean sortu zen Ameriketako Estatu Batuetan. Gaur egun 63 herrialdeetan egiten dute lan bertako partaideek, eta beraien hitzetan hilabetean 300.000 ama inguru hartatzen dituzte. UNICEF-en barnean dago, eta OME-rekin elkarlanean dihardu. Gainera, Alianza Mundial a favor de la Lactancia Materna (World Alliance for Breastfeeding Action, WABA) ko kide eta sortzaile da. Esnearen liga batzuen aldetik oso miretsia eta beste zenbaitengatik oso kritikatu izan da, biomedikuntzaren atalean kokatutako euren argumentuak beti zientifikoak direla diotelako.

Beraien webgunean honela definitzen dute euren burua: “Esnearen Ligaren oinarrizko filosofiak kontzeptu hauek ditu ardatz:

- Amak haurra bularra emanaz haztea da haurraren beharrak ulertu eta asetzeko erarik natural eta eraginkorra.
- Amak eta haurrak elkarrekin egon behar dute haurra jaiotzen den unetik bertatik hasita, eta denbora asko igaro behar dute elkarrekin, behar bezalako harremana eta esne-produkzio egokia ezartzeko.
- Lehen urteetan, haurrak amarekin egoteko behar handia du; behar hori oinarrizkoa da, eta elikatzeko beharra bezain garrantzitsua da.
- Amaren esnea da haurrarentzako elikagai onena, eta haren bikaintasunak ez du parekorik.

- Haurdunaldia osatu ondoren jaiotako haur osasuntsuek ez dute behar amaren esnea ez den beste elikagairik, haurrak bestelako janariak behar dituela adierazten duen arte; hori lehen urtearen erdialde inguruan gertatu ohi da.
- Haurrari bularra ematen jarraitzea komeni da, haurrak berak harreman-mota horren beharra gainditzen duen arte.
- Amak erditzean modu kontziente eta aktiboan parte hartzea hasiera ezin hobea da bularra emateko.
- Aitaren maitasuna, laguntza eta babesa oso garrantzitsuak dira bularra emateko, eta bikotekideen arteko lotura indartu egiten dute. Aitak haurrarekin duen harreman berezia elementu garrantzitsua da haurraren garapenerako, haurtzaro guztian zehar.
- Elikadura egokia izateko, haien egoera naturaletik ahalik eta hurbilen dauden elikagaiez osaturiko dieta orekatu eta askotarikoa egin behar da.
- Jaiotzen direnetik, haurrak maitasunez hazi eta hezi behar dira; horretarako, beharrezkoa da haien gaitasunak onartzea, eta haien sentimenduekiko sentikorrak izatea”.(LLL,web)⁶

Beraien filosofiara pixka bat gerturatzeko adierazle ezberdinak erabili ditzakegu adibide gisa. Beraien presentazio eskutitza honakoa da, webgunean euren izenaren azpian kokatzen den leloaren arabera: “Los bebés han nacido para ser amamantados”(LLL,web)⁷. Eta bularreko esnea ematea sustatzeko iragarki kanpainetako batzuk begiratzuz gero hauekin egin dezakegu topo:

6 Euskadiko Esnearen Ligako Filosofia: http://www.laligadelaleche.org/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=54&lang=eu Azkenekoz ikusia (2014-VI-15)

7 Euskadiko Esnearen Ligako hasiera orria: <http://www.laligadelaleche.org/>Azkenekoz ikusia (2014-VI-15)

Día Internacional de los Derechos Humanos

No se trata del derecho de una madre de amamantar a su bebé, se trata del derecho del bebé a recibir el mejor alimento posible.

Giza Eskubideen Nazioarteko Eguna

Kontua ez da amek hurrei bularra emateko eskubidea dugula; kontua da hurrek dagoen elikagairik onena jasotzeko eskubidea dutela.

www.laligadelaleche.org

Bularra ematen ez duten emakumeek 3.8 aldiz aukera gehiago dituzte haurrak ondo ez zaintzeko, gutxienez lau hilabetez bularra ematen duten emakumeek baino.

Las mujeres que no dan el pecho son 3.8 veces más propensas a descuidar a sus hijos que las madres que lo hacen durante al menos cuatro meses.

26 de enero, 2009 HealthDay News/Dr. Tango

www.laligadelaleche.org

La falta de amamantamiento aumenta el riesgo de cáncer durante la infancia Haurrari bularra ez emateak haurtzaroan minbizia izateko arriskua handitzen du

Dundaroz R, Aydin HA, Ulucan H, Baltac V, Denli M, Gokcay E. Preliminary study on DNA in non-breasted infants. *Ped Internat* 44: 127-130, 2002
UK Childhood Cancer Investigators. *Breastfeeding and Childhood Cancer*. *Br J Cancer* 85: 1685-1694, 2001
Bener A, Deniz S, Galadari S. *Longer breast-feeding and protection against childhood leukaemia and lymphomas*. *Eur J Cancer* 37: 234-238, 2001
Guise JM et al. *Review of case-controlled studies related to breastfeeding and reduced risk of childhood leukemia*. *Pediatrics* 116: 724-731, 2005

La lactancia materna se asocia con una significativa reducción del riesgo de contraer leucemia durante la infancia

Bularra hartzen duten haurrek haurtzaroan leuzemia izateko askoz arrisku txikiagoa dute

Guise JM et al. *Review of case-controlled studies related to breastfeeding and reduced risk of childhood leukemia*. *Pediatrics* 116: 724-731, 2005
Bener A, Deniz S, Galadari S. *Longer breast-feeding and protection against childhood leukaemia and lymphomas*. *Eur J Cancer* 37: 234-238, 2001

25 La Liga de la Leche de Euskadi
Euskadiko Esnearen Liga
La Leche League International

www.laligadelaleche.org
www.facebook.com/ligadelaleche.euskadi

Ligari egindako kritiken artean, Badinter historiagilea irakurriz posizio tradizionalistak dituztela ikusiko dugu, edoskitzea bizitzaren zentroan jartzen dutela, eta honen arabera bizitza antolatzen dutela (Badinter, 2010). Posizio tradizionalistak jarraitze horrek emakumea bere rol erreproduktibora bideratzen dutela esan nahi digu, genero sistemak tradizionalki ezarritakoak, arestian historiako kapituluan esan bezala.

IBFAN

Hau bularreko edoskitzearen aldeko beste sare bat dugu. Euren burua honela definitzen dute beraien webgunean:

La Red Internacional de Grupos de pro Alimentación Infantil, *IBFAN*, está constituida por grupos y personas que defienden los intereses públicos en todo el mundo, que buscan reducir la morbilidad y mortalidad infantil y luchan por los derechos de la niñez y de las

mujeres, en especial en lo que concierne a vivir una vida saludable en todos sus aspectos. IBFAN busca mejorar la salud y el bienestar de los y las bebés, los niños y las niñas, sus madres, familias y comunidades, a través de la protección, promoción y apoyo a la lactancia materna y a las prácticas óptimas de alimentación infantil⁸.(IBFAN web)

Egiten duten lanaren parte da manifestuak eta gidak idaztea, eta horien artean atentzioa deitu zidan batekin egin nuen topo. “Lactancia materna: un asunto feminista”⁹ deiturikoa. Bularreko edoskitzea gai feminista bat dela argudiatzeko bi puntu azpimarratzen dituzte: bularreko edoskitzeak boterea ematen dio emakumeari, eta generoen arteko berdintasunean laguntzen du. Hau oinarri harturik, bularreko edoskitzearen alde egoteko arrazoi, argudio eta modu ezberdinak aipatzen dira testuan zehar, eta beste esaldi batzuen artean honakoarekin egingo dugu topo: “las condiciones que apoyan la lactancia materna exclusiva son condiciones que reducen la subordinación de género ya que contradicen las imágenes negativas sobre la mujer y enfatizan el valor del trabajo reproductivo de las mujeres”(IBFAN,1-2.or).

f. Amaiera oharrak

Azken finean, biomedikuntzak bularreko edoskitzea gomendatzen du, hori baita bere ikerketen arabera haurra elikatzeko modurik onena, eta honen onurak adierazteko ikerketak egiteaz gain, pertsonala honen sustapenean jarduteko formatzen du unibertsitateko ikasketetatik hasi eta jarraikako trebakuntzara arte, kurtsoak eta abar eskainiz. Ondorioz, egindako ikerketak bularreko edoskitzea bermatzeko beharrezko eskubideak lortzera bideratzen dira. Baina onura guztiak barnebiltzen dituzten ikerketa eta arautegi guzti hauek badute alde ilun bat: alde txarrak ezkututzen dituztela, eta beraz, edoskitzearen aurrean aurkitzen diren amek hauek pairatzerakoan eremu ezezagun batekin egiten dute topo; eta edoskitzea uztea erabakitzen badute, askok pairatzen duten erruduntasun sentimendua ikaragarria izango da. Baina honetaz oso gutxi mintzo da biomedikuntza.

8 IBFANren webgunea: <http://www.ibfan-alc.org/> Azkenekoz ikusia (2014-VI-15)

9 IBFAN, “Lactancia materna: un asunto feminista”

http://www.ibfan-alc.org/nuestro_trabajo/archivo/derecho-maternidad/cefemina/femi.pdf Azkenekoz ikusia (2014-VI-15)

3.4. Feminismoaren erronka

a. Sarrera

Feminismoan asko hitz egin da amatasunaren inguruan, eta asko amatasun moten inguruan. Eztabaida hauetako askok hitz egin dute sakrifizioaz, haur eta amaberrien beharrez eta elikatzeko hautuaz ere bai.

Amatasunari dagokionez, gai korapilatsua dela ezin da ukatu. Oso barnean ditugun sentimenduak nahasten dizkigu, eta maiz oinazeak eta haserreak ekartzen ditu gai honetaz hitz egiteak. Feminismoaren alderdi batek amatasuna emakumeen destinoa dela kritikatu izan du, eta amatasun konkretu bat gainera. Berau sakrifizioan oinarritua, bere buruaren alderdiak eta garapen pertsonala beste maila batera azpiratu behar dituen da emakumea, bere betebeharrak (gizarteak dio zeintzuk diren hauek) egoki bete behar dituen (Diez, 1995). Honek beraz destinoa eta errealtatearen talkak gertatzen direnean, eta batez ere destinoa partekatzen ez denean, erruduntasun sentimendu ikaragarria dakar. Ama izan ala ez izan erabaki pertsonala da, baina honek azalpen bat eskatzen du gizartean, emakumeek euren erabakiaren zergatia azaldu behar izaten dute maiz, eta ez dira gutxi izango honetarako gezurrak esaten amaitzen dutenak (Diez, 1999).

Gainera ezin dugu ahaztu kapitalismoak guzti honengan duen eragina. Kapitalismoak zainketen karga kentzeko beharra du, eta hau egiteko emakumeak zainketen jabe egiten ditu. Baina honek ondorio latz bat dakar berarekin, emakumeek zainketa hauek ematera derrigortuak ikusten dute euren burua, eta beraz, ez da desberdina izango amatasunaren gaiari dagokionean, berau zainketez josia baitago. Gure iruditerian bada honen adierazlerik, Amabirgina kasu: hau ama goren gisa irudikatua da, eta Carmen Diez Minteguiaren testuan aurkitzen dugun bezalaxe “(...) constituyete modelos ideales de valores inalcanzables: esto significa ensalzar un modelo imposible (...) una maternidad que sea un modelo de abnegación y sufrimiento(...)” (Diez Mintegui, 1995:89), esan beharrik ere ez dago eskuragaitza baldin bada berarekin frustrazioa besterik ez duela ekarriko.

Honen harira ezin ahaztu atxikipenaren teoriak amatasun eredu hau indartzeko egindako lana. Arestian esan bezalaxe, amarik gabe haurrak sufritzen duelako ideia zabaldua, ama asko euren seme-alaben arazo psikologikoen errudun bilakatu baitituzte, aitei kontuak eskatu gabe. Honen kontra ere egin du Feminismoak, eta oraindik egiteko asko ere badu.

Bestalde, amatasuna idealizatua dagoenean, honen inguruan aurreikuspen konkretuak sortzen dira emakumeen imajinarioan, eta errealitatearekin talka egitea momentu gogorra izan ohi da. Feminismoaren adar batek emakumearen autonomia aldarrikatu du aspektu hauei dagokionean, baina feminismoaren beste adar batzuk, desberdinketarena kasu, amatasuna naturalizatu eta esentzialismora jo dute, eta euren aldarrikapenak kapitalista eta matxistenekin antzekotasunak dituzte askorentzat. Honek arrisku handi bat du Amparo Moreno eta Pilar Sotoren testuan irakurri dezakegun bezalaxe, izan ere, emakume-ama ideia indartu dezake, eta berau etxe barrura itzultzearen ideia ekar dezake (Moreno&Soto,1994).

b. Feminismoaren bidea puntuz puntu argitzera

Lehenik eta behin esan behar da feminismoaren adar ezberdinek azkenburuan -iritsi beharreko helburua partekatzen badute ere- berau bilatzerako orduan teoria eta praktika ezberdinen bidez egiten dutela. Egoera interpretatzeko metodo ezberdinen bidez, eta kausa eta ondorioak ulertzeko era ezberdinen bidez, aseptikoki egoera bat dela pentsa bagenezake ere, korrante ezberdinek modu oso ezberdinean ulertuko dituzte egoerak. Ez da ezberdina izango amatasunaren eta edoskitzaroaren gaian.

Modu labur batean esateko, María Isabel Blázquezek, bere tesian, feminismoa eta lantzen ari garen gaiaren arteko eboluzioa horrela definitu du: Simone de Beauvoir-ek eta Shulamith Firestonek zioten amatasuna emakumeen eta gizonezkoen arteko desberdintasunaren oinarria zela, eta lanaren bereizketa sexualaren jatorria. Honen aurrean, ikuspegi baikorrago batetik, Adrienne Rich kokatzen du, amatasunak emakumei eskaintzen dizkien potentzialtasunak azpimarratzen zituena. Bera izan baitzen lehena esaten emakumeek euren amatasuna modu positiboan berreskuratu eta potentziatu zezaketela, euren gorputzak berreskuratzeko boterea zutela eta giza bizitza sortu eta eraldatzekoa. (Blázquez,2009).

Edoskitzaroari dagokionez ere iritzi eta teoria kontrajarriak topatu ditzakegu. XX. Mende hasierako feminismo maternalista daukagu, diskurtsoaren zentroan amatasuna funtzioa sozial bat dela zioena, eta ez funtzio pribatua. Feminismo mota honek bularreko edoskitzea goresten du, eta emakumea enpoderatzeko erreminta kontsideratzen du. Baita azken hamarkadetan amatasun ekologikoa bezala ere deitua izan den ildo. Bularreko edoskitzearekin kritiko agertzen den feminismoa ere badago, hain zuzen ere 70.eko hamarkadan sortutakoa. Feminismoaren bigarren

olatu honek postulatu maternalistak albo batera utzi eta emakumea berriro lanera itzultzea aldarrikatzen du, gizonezkoen mentalitate aldaketarekin batera, hezkuntza eta zainketa elkarbanatzeko beharra azpimarratuz. (Blázquez,2009)

Hala ere, korrante ezberdinek landu badute ere, gaia bere baitan korapilatsua da. Barrenak nahasten ditu, haserreak eragiten ditu, tabua izatera iristen da. Zenbait autorek hau hala ez izatea aldarrikatzen dute: “A pesar de que todas y todos asumamos que lo personal es político, la maternidad en la actualidad tiene, todavía, mucho más de personal que de político”(Maria Castejón,2013). Honen aurrean erreferente berri eta anitzen beharra dago.

Feminismoari asko geratzen zaio esateko amatasunaren inguruan, asko eztabaidatzeko. Esan bezala, tabua da gaia:

El tabú que se cierne sobre cualquier discurso antimaternal dentro del feminismo no hace sino evidenciar el carácter conflictivo de una cuestión que no sólo afecta a la configuración de la identidad de las mujeres sino al mantenimiento mismo del orden social en su conjunto(Beatriz Gimeno, 2014).

Gaia ez da isolatua, genero sisteman txertatua baitago, eta egoera soziala aldatzeko ezinbestekoa da gaiaren errora joatea. Baina zer diote zehazki korrante ezberdinek?

c. Desberdintasunetik amatasuna eta edoskitzaroa

Gorago aipaturikoaz gain, korrante honek baditu zenbait elementu liburu nahiz artikulua ezberdinetan errepikatzen direnak. Horien artean erabakitze askatasuna daukagu, maitasun absolutua eta ekofeminismoa.

Erabakitze askatasunari dagokionez pentsatzen dute emakumeek independente/autonoma izateko presioa jasaten dutela, zentzu honetan amatasuna oztopo bihurtuz, eta euren aburuz haiek amatasun kontziente bat burutzen dute gizarte indibidualista batean. Gainera, erabaki horren bidez, amatasunak emakumeago egiten ditu, hau honela argudiatuz:

La (...) presión, la anti-maternal es más ladina y menos fácil de identificar. Está mezclada con la ideología productivista habitual de nuestras sociedades capitalistas, está mezclada con el consumismo y el hedonismo en el que nos hemos socializado, y recoge, para mayor confusión, muchos de los temas y conceptos del discurso feminista, lo que hace las cosas aún más complicadas(Carolina Del Olmo, 2014).

Bigarrenari dagokionez, ama batek ematen duen maitasuna bakarra eta absolutua izatearen aldarriari dagokio. Amatasunean bizitzen den maitasuna absolutua izatearen ideia defendatua izan

da leku askotan, berau naturalizatzeko joera dago eta. Honen adierazle: “Y aquí aparece de nuevo el comodín de la naturaleza que seguramente es responsable, al menos en parte, de que la mayor parte de la gente encuentre gratificante tener hijos, criarlos, cuidarlos, amarlos.” (Del Olmo,2014).

Maitasuna asko ikertu duen pertsona bat da Mari Luz Esteban. Egunkari baterako egindako elkarrizketa batean hala zioen: “Maitasuna gure bizitzako baliabide bakarra izatea arriskutsua da. Ez da esan behar “ez maitemindu”, baizik eta “hartu behar dituzun arnesak”; babestu”.(Esteban,2012). Estebanen hitzetan maitasuna gutxitan landutako gaia izatearen arrazoia zera da:

Beste zenbait arrazoiren artean, maitasuna nahiko naturalizatuta eta esentzializatuta daukagulako, berezki hartzen dugulako: ematen du hor dagoela, gizaki guztiok daukagula, kontrolaezina dela... eta arazo bat da, zeren maitasuna hala ulertzen badugu, ez dugu ikusten ez hausnartzeko ez eztabaidatzeko beharrik. Hori onartua dugu gizartean, eta feministok, neurri batean, ere bai, kritikoak izan arren, maitasunak emakumeengan dituen ondorioez jakitun. (Esteban,2012).

Esaten duena amatasunera eta edoskitzarora ekarriko bagenu, berdintasuneko feminismoetik aldarrikatutako amatasun mota garatzeko erreminta bihur genezake. Izan ere, amen maitasuna hain indartsua eta garrantzitsua izanik, feminismoaren alderdi batek arnesak eraiki ditzake ezinbestekoak zaizkigun eredu berriak sortzeko.

Eta ideia hauei jarraiki beste kontzeptu batekin egin dezakegu topo: amatasun erromantikoa, Beatriz Gimeno aitazuen duena, naturala eta berreskuratu beharreko garai bateko elementu on bat bezala irudikatua. Zenbaitek hau edoskitzaroarekin lotzen dute. Izan ere edoskitze naturala askorentzat definizioz maitasun ekintza bat da(Blázquez,2004). Nere galdera da zergatik den maitasuneko edoskitze naturala, eta badirudi edoskitze artifiziala ez dela.

Amatasunaren eta aitatasunaren artean bada sozialki egiten den desberdinketa bat, hala azaltzen du Gimeno: “parece que cada padre quiere a sus hijos/as como puede o como quiere. El amor maternal, en cambio, no admite matices.” (Gimeno,2014).

Eta hirugarrenari dagokionez, ekofeminismoaren definizio bat ematen du María Jesus Blázquezek: “El ecofeminismo contribuye a una evolución en el pensamiento feminista hacia una perspectiva mucho más holística, no violenta, sin género que respeta la biodiversidad y abarca a todos los seres humanos.” (Blázquez,2004:2). Korrante honek amatasunaren inguruan duen pentsamendua azaltzeko erabiltzen duen esaldien artean, Casilda Rodríguezek aldarrikatutakoa

daukagu: “Recuperar la verdadera maternidad guiada por el deseo físico corporal: una fuente inagotable de amor entrañable y complaciente.” (Blázquez,2007:7).

Ekofeminismotik edoskitzearen inguruko pentsamendua honakoa da Blázquezen hitzetan: “Amamantar es un asunto de mujeres, un derecho y un acto de bienestar y salud. Facilita la recuperación de la percepción y de la sensibilidad, tanto en el cuerpo físico como en el área psicosomática. Los grupos pro-lactancia formados por mujeres que se asocian como grupos de ayuda de madre a madre, constituyen un movimiento que se puede considerar incluido dentro del ecofeminismo cultural, el cual tiene sus raíces en el feminismo de la diferencia. El ecofeminismo reivindica la asociación mujer y naturaleza y encuentra en esa relación el fundamento para una solidaridad específica de las mujeres con la Tierra.” (Blázquez,2004:2.).

Korronte honek bere ideien sorrera azaltzerakoan, salto historiko bat egiten du feminismoaren jatorrira. Garai batean gertatutakoaren ondorio, emakume askok feminismoaren hasieran amatasun eta edoskitzaroa ukatu zuten, behar moral bat bezala ezarria baitzen amatasuna eta edoskitzaroa, eta hau askok esklabotza gisa bizi izan dute. Gerora, feminismoan aldaketa eman zen eta emakume batzuk ekintza hauek gozatzera iritsi dira, hala, eskubide bezala aldarrikatu dituzte eta ez betebehar bezala. (Blázquez,2004).

Bestalde, edoskitze artifiziala kritikatzeko du korronte honek, botere ekonomikoari mesede egiten diola esanez. Baina bitxia da, izan ere, gauza bera kritikatzeko zaio berdintasuneko feminismoa edoskitze naturalari, beste zentzu batean: sistemari amatasun rola ideia itxi tradizionalistaz baliatuz, emakumea etxean egotea eta menperatua egotea komeni zaiolako.

Gainera, ekofeminismoa edoskitze artifizialari egiten zaizkion kritiken artean, haurren behar emozionalei dagozkienak topatu ditzakegu. Edoskitze naturalak behar hauek asetzen dituen bitartean, edoskitze artifizialak ez ditu onura hauek euren iritziz: “los efectos beneficiosos de la lactancia materna se prolongan años después del destete y la ventaja más valiosa de la lactancia es que aporta una base emocional única para la madre y su criatura.”(Blázquez,2004:11)

Ekofeminismoari kritikatzeko zaion gauzen artean, oinarrian antifeminista izatearena aurkitu dezakegu:

Este antifeminismo que viene es un mix entre ecologismo esencialista y feminismo de la diferencia mal entendido. Ellas plantean una revalorización de lo ontológicamente femenino

sin salirse del patriarcado ni un metro. No necesitan organizarse políticamente en contra de la opresión porque, al parecer, lo único que las oprime son los avances del feminismo. (Gimeno, 2012)

Beste batzuek aldiz, tonu ironiko batean egiten dituzte euren kritikak: “Una vez demostrado que ser superwoman es inaguantable, descubrimos otra forma de ser madre: la criadora natural extrema, totalmente feliz en su rol de lavadora de pañales ecológicos.”(Brigitte Vasallo, 2014).

d. Berdintasunetik amatasuna eta edoskitzaroa

Feminismoaren alderdi honek amatasunaren eta edoskitzaroaren bestelako ikuspegi bat dauka, lehenago esan bezala. Gorputzaren kontrola emakumeek izan dezaten borrokatu izan du eta dihardu, eta, amatasunari dagokionean, desiratutako haurdunaldietatik hasi, haurdunaldi prozesuarekin jarraitu eta erditu ondorengo uneari dagokionean ere bai emakumeen esku egoteko lan egin du. Hala, Estatua emakumeen gorputzen kontrola bereganatzen diharduela eta, honen aurka altxatu da feminismoaren alderdi hau: “Desde una perspectiva biopolítica, el Estado actúa a través de la medicina como institución con reconocimiento y poder de intervención sobre los cuerpos” (Foucault, 1990:97,106 en Blázquez,2009:81).

Feminismoan eztabaida handia dago amatasuna aukeratua edo inposatua denari dagokionean. Lehenago esan bezala, Ekofeminismoak aldarrikatzen duena amatasun kontzientea da, baina zenbait pertsonen diotenaren arabera, amatasuna ukatzea tabua da gizartean, beraz, amatasuna haien ustetan ezin da aukeraketa bat izan:

Porque la cuestión es: ¿Se puede verdaderamente elegir algo cuando una de las dos opciones es prácticamente un tabú social, científico, político, etc.? Lo cierto es que las mujeres hacen sus elecciones acerca de la maternidad en un contexto coercitivo acerca no sólo de no tener hijos sino especialmente de tener acceso a las ventajas o a la felicidad que puede proporcionar no tenerlos, así como a la ignorancia de los problemas, las desventajas o la infelicidad que puede proporcionar tenerlos. Cualquier posición, política o personal, contraria al discurso maternalista recibe una sanción social, económica o psicológica brutal. Es en este sentido de falta de alternativas en el que el discurso promaternal es totalitario. (Gimeno,2014).

Gainera korrante honek besteak ere kritikatu izan ditu arestian esan bezala. Gizarteko hainbat ahotsek haurren umetoki barruko bizitzaren zainketa, jaiotze ondorengo atxikipenaren garrantzia eta haurren edoskitze eskubideez hitz egiterakoan, emakumeen eskubideak alboratuak direla argudiatzen da. “Esta idea conduce a crear y recrear la invisibilización de la mujer gestante, y constituye al feto como individuo con derechos, entre otros, el derecho a la protección de la salud (a

no fumar, a no beber, a no medicarse, a evitar ciertos alimentos y actividades por parte de la madre)” (Imaz, 2003:4 en Blázquez,2009:108).

Korronte honetan kokatu dezakegu Beatriz Gimenoaren artikulu bat, zeinak zalaparta handia sortu zuen idatzitako *Pikara Magazine* aldizkari digitalean. Autoreak izenburu probokatzaile batekin (“Estoy en contra de la lactancia materna”) edoskitzaroaren eta amatasunaren inguruan hausnarketa bat egiten du. Bere ustez gizartean edoskitzeko zenbait amek esaten dituzten arazoak izatea ez da errealia, eta honekin kausa bat eginez emakumeei betebeharrak bat sortzen zaiela argudiatzen du. Bere ustez presioa amek edoskitu dezaten da. Jarraian naturalizazioaren kontra doa: “La presión a favor de la lactancia se encuadra en la cada vez mayor naturalización de las mujeres.” eta aurrerago zenbait aldarrikapen egiten ditu. Laburbilduz, zenbait emakumek bularra ematearen presioa jasotzen dutela kontuan izanik, bularreko edoskitzearen defendatzaileen argudioen kontra egiten du:

Que el bebé se convertirá en un niño y adulto exactamente igual si ha mamado que si no (la generación de los 60, la mía, fue la de la liberación de las mujeres. No mamamos y aquí estamos) (...) Que ser madre lactante no es una obligación, sino una opción; que se puede ser buena madre y dar biberón; (...) Que es igual de amoroso dar de mamar que no hacerlo y que yo quiero a mi hijo tanto como la madre más amamantadora; que cuidarse una misma y ponerse por delante de necesidades inexistentes del bebé es sano y no egoísta, (...) Que todos esos estudios que esgrimen las de la Liga de la Lactancia que se supone que “demuestran” que la lactancia protege al bebé de no sé cuántos males y le convierten en más listo, más sano, más guapo y más alto que los criados con biberón no son ciertos (...) Lo que es malo es presionar a las mujeres, vender la lactancia como el paraíso, usar argumentos naturalistas y biologicistas para encerrar en ellos a las mujeres, no respetar la libertad de elección; es malo hacer de la lactancia una causa de las mujeres (...).(Gimeno, 2014).

Artikuluak oihartzun handia izan zuen aipaturiko aldizkarian, eta erantzunak anitzak izan ziren. 2011. urtean idatzia da, eta 2014ko abuztuan emandako erantzunak aurki daitezke. Guztiz ados zeuden pertsonengandik, autorea iraintzen zuten pertsonetara iritsiz, 400 erantzun inguru topatu daitezke, gaia korapilatsua den seinale.

Behin eta berriz aipatzen da natura hitza, naturala amatasunari dagokionean. Honen arabera zenbaitentzat emakume guztiek izan nahi dute ama euren egoera biologikoagatik, errealizatuak sentitzeko. Natura argudio bezala erabiltzen dutenek, parean aurkituko dute hau agindu sozial bat dela diotenak.

Puntu honen kritikak Esnearen Ligara eramango gaitu. Berdintasuneko feminismoaren inguruan dabilzan pertsona askok, Esnearen Ligak aldarrikatzen duenari kontra egiten diote:

una forma de vivir la maternidad vinculada al eterno femenino. Nos referimos a esa visión, que en la actualidad tiene grandes adeptas, que define la maternidad como un estado natural gozoso, cuasi místico, que exige prácticas como el colecho, el portabebés y define al biberón y la leche artificial como enemigos a batir. Este modelo de maternidad coloca al bebé como eje de la vida de las mujeres y difumina de forma clara la presencia de los padres en el proceso. (Castejón, 2013).

Amatasunaren prozesu guztia naturalizatuz bere izaera soziala alboratua dela diote askok, eta honek aniztasuna ukatzen duela, hau da, unibertsaltasuna dakarrela. (Blázquez,2009). Baina naturalizazioaren defendatzaileek egoera beste modu batera ikusten dute, eta halako argudioak ematen dituzte euren postura defendatzeko:

Los nuevos métodos de investigación arqueológica y el enfoque interdisciplinario de los equipos científicos han provocado una drástica revisión de la prehistoria y permiten conocer cómo era la vida hace seis mil años antes de nuestra era, una vida de paz y amor, de respeto a la vida y la naturaleza, impregnada de una fe ardiente a la Diosa Naturaleza. (Blázquez,2007:8).

Beraz, amatasuna naturalizatuz, mundu harmoniatsura bideratzen dutela diote.

e. Amatasun intentsiboa eta feminismoaren interpretazioa

Amatasun intentsiboaren gaiari dagokionez, M.I. Blázquezek bere tesian nola definitzen duen ikusita, argia dela iruditzen zait:

Sharon Hays (1998:14–15) habla de la “maternidad intensiva”, como un modelo actual, ya que ésta exige no sólo atender a las necesidades de las criaturas, que por otra parte cada vez se presentan como más numerosas y costosas, por lo que se requieren de recursos económicos para su cobertura, sino también mantener un fuerte compromiso emocional por parte de las mujeres con sus criaturas, lo que hace que vivan esta experiencia con una enorme cantidad de exigencias y, desde luego, puedan aparecer contradicciones. (Blázquez,2009:112).

Gizartean amatasun mota honetaz gutxi entzuten bada ere, feminismitik gogor kritikatu den zerbait da. Emakume-ama lotura horretan, talde homogeen bat bilatzen du sistemak, eta zeregin konkretuak ezartzen dizkio, Beatriz Gimeno definitzen dituen bezalaxe:

Las mujeres no son individuos, son todas iguales, todas madres y, sobre todo, todas la misma madre: La Madre Patriarcal. La entregada a su prole, la que siempre y en todo caso está dispuesta a sacrificarse por los intereses de sus hijos, sean reales o no. La que nunca puede escoger el propio bienestar, aunque eso no haga ningún daño a su hijo o hija porque “propio bienestar”, es tabú; es lo peor que puede ser una madre: egoísta. (Gimeno,2011)

Amatasun intentsiboak berarekin bi kontzeptu bereiztea dakar: ama ona eta ama txarra. Zenbaitek paralelismo bi egiten dituzte. Ama ona gizartean santua da, amabirjina, eta ama txarra gizartean okerren ikusia dagoena: puta. Honela, zenbait ahots entzun ditzakegu ama txarraren figura goraiapatuko dutenak.(Gimeno,2014&Castejón,2013).

Azkenik eta amaitzeko, aitatasunari dagokionean Blázquezek bere tesian dioen bezalaxe, edoskitzearen inguruko artikuluko gehienetan gizonezkoen aipamenak urriak dira. Aipatzen da, noizean behin, edoskitzearen mantenuan inguruan dagoen jendeak duen eragina, berau jasotzen den laguntzaren araberakoa baita askotan. Baina asko horretara mugatzen dira, eta emakumeek prozesuaren karga gehiena beregan hartzen dutenaren kausa edo ondorio izan daiteke hau. (Blázquez,2009). Edoskitzaroan bikotekideek daukaten eraginaren dibertsitatean sakontzeko, oso interesgarria litzateke bikote lesbianak ikertzea, konparaketa egiteko. Betiere kontuan izanda genero sistema batean txertatuak gaudela eta hauek ez direla kolektibo homogeen bat, baina bai direla genero berdinetik datozen pertsonen osatutako bikoteak. Gauza bera gerta liteke bikoteak beharrezkoak edo kopuru anitzetako taldeak osatzen dituzten pertsonetan.

4. Ikerketa enpirikoa

4.1 Ikerketa prozesuaren zailtasunak

Halako tamainako ikerketa bat egiterakoan lehen zailtasuna oinarri sendo bat jartzea izan zen, behin hori eginda egin beharreko bidea parez pare irekitzen baita. Irakurri, marko teorikoa idatzi eta elkarrizketatu beharreko pertsonen zerrenda bat egin eta gero elkarrizketatuekin zita jarri. Hortxe nire komeriak. Udaran jendearekin kontaktuan jartzeak izan ditzaken zailtasunei amek hurrekin egin beharreko planak gehituz gero, batzuetan zita bat jartzea benetan zaila izan da. Honi bi pertsonen erantzun eza gehituz gero, irailaren hasieran planto erabakia hartzea izan zen. Beraz, hasierako ikerketa diseinutik, bi elkarrizketa ezin izan nituen egin: hirugarren hilabetean edoskitze naturala eman duen pertsonari elkarrizketa, eta erditze ostetik bi urte pasata edoskitze naturala eman duen pertsonari elkarrizketa. Bi elkarrizketa hauen falta nabaria bada ere, emaitza ona izan da.

4.2 Elkarrizketatuen profilak

a. Amaberri Feministen profilak

- Lehen hilabetean eta hirugarren/laugarren hilabetean.
 - Karmele:
 - 30 urte.
 - Baionakoa.
 - Abokatua
 - Militantea urte luzez ezker abertzalean.
 - Feminista.
 - Bikotekidea, Jon, preso da, 34 urtekoa.
 - Semea: Kimetz, 5 astekoa eta geroago hiru hilabete eta erdikoa. Bularreko esneaz elikatu da 3 hilabetez eta orain esne artifizialaz elikatzen da.
 - Leire:
 - 35 urte.
 - Irungoa.
 - Animatzaile soziokultural ikasketak ditu, gaur egun langabezian dago.
 - Irunen bizi da bikotea, semea eta hiru txakurrekin.

Feminista.

Bikotekidea: Haritz, 37 urte, langabezian.

Semea: Kimetz, 3 astekoa. Semea bularrez elikatzen du egun.

○ Naroa

36 urte

Hernaniarra.

Lanean.

Feminista. Talde feminista batean militatua, egun sarean militatzen du, baina ez aktiboki. Betaurreko moreekin soinean.

Bikotekidea: Txema, autobusetako mekanikoa.

Seme-alabak: Ortzi 4 astekoa eta Saioa 5 urte.

Saioa lehen egun eta erdian bularrez elikatu zen eta gainontzekoan biberioiaz. Ortzi lehenengo momentutik biberioiaz.

• Bi urte pasata gutxienez.

○ Ainhize:

33 urte.

Lasartekoa, Pasaian bizi da egun bere bikote, alaba eta semearekin.

Erizaina. Bi urtez lan egin zuen amaberrien unitatean Donostiako Unibertsitate Ospitalean.

Feminista.

Bikotekidea: Iñaki, 39 urtekoa. Fabrika bateko langilea.

Seme-alabak: Idoia 5 urtekoa eta Unai 18 hilabetekoa.

Alaba elikatu zuen bularrarekin bi urte eta erdiz eta semea edoskitze mistoarekin 7 hilabete.

○ Arritxu

34 urte.

Lasartekoa.

Kimikoa.

Feminista. Parekidetasuna ere lantzen duen talde batean militatua.

Haurdun 39 astez elkarrizketaren momentuan.

Bikotekidea: Oinatz, kimikaria. 18 urtetatik daramate elkarrekin.

Alaba: Jaione. 3 urtekoa. Lehen egunetan bularrez elikatua baina gainontzekoan biberoiaz elikatua.

b. Osasun langileen profilak

- Elkarrizketa sakona:
 - Donostia Unibertsitate Ospitaleko edoskitzaroko erizain erreferentea: Carmen.
60 urte.
Nafarra baina Donostiarra sentitzen da.
Erizaina dela 40 urtetatik.
Edoskitzaroko erreferente gisa 8 urtez lanean¹⁰.
 - Eztabaida taldea:
 - Maider:
31 urte.
Andoaingoa.
Erizaina. 10 urte erizain gisa lanean eta amaberrien unitatean 6 urte eta erdi.
Ez da ama, baina bere iloba zaindu behar izan du txiki-txikitatik egunerokotasunean eta denbora luzez. Gaur egun berarekin bizi da, baita bere bikotekide eta pisukidearekin..
 - Amaia:
33 urte.
Zarautzekoa, egun Donostian bizi da.
Erizaina. 12 urtez erizain gisa lanean eta amaberrien unitatean 8.
Izeba da.
 - Mila:

¹⁰ Donostiako Unibertsitate Ospitalean amaberrien unitatean aste barruan goizez edoskitzaroko erizain erreferentea egoten da. Bere lana edoskitzaroaren inguruko laguntza, gomendioak eta formakuntza ematean datza. 2006 urtean sortu zuen Osakidetzak postu hau.

55 urte.

Anoetako, Tolosan bizi da bere senar, seme eta alabarekin.

Erizain laguntzailea. 15 urte erizain laguntzaile gisa lanean, amaberrien unitatean 9.

Semea eta alaba bularrez elikatu zituen, lehena 3 hilabetez eta bigarrena 10-15 hilabetez.

Lehenak egun 25 urte ditu eta bigarrenak 18.

4.3 Elkarrizketen analisisa

a. Amaberi Feministen elkarrizketen analisisa

Edoskitzaroko bizipenetaz hitz egiten

Bizipenak anitzak izan dira. Oso ezberdina da haurrak koxkortuak dituzten emakumeekin hitz egitea edota jaio berriak diren haurren amekin hitz egitea. Lehenengo haurrarekin lehen hilabetean hitz egiterakoan, gauza asko hausnartu gabeak dituztela esan didate. Aldiz bigarren haurrarekin, hausnarketa lehenarekin egin eta gero, erantzunak bestelakoak dira. Haur nagusiagoak dituzten amekin gauza bera gertatzen da, denbora pasa ahala hausnarketa maila handiagoa dela nabari da. Hala ere edoskitzaro naturalari dagokionean, bada emakumeek behin eta berriz errepikatzen duten gauza bat: sozialki oso polita jartzen dute baina oso zaila eta gogorra da. Ainhizeren hitzetan:

eske jartzen dizute dana super arrosa super polita, bua izangoa hasieratik... bueno nik ikusi nun bideo hoi jartzen dizute tripa gainean eta trepatzen du titia hartzeko eta eh, eh, ez, umea jarri behar dezu, titia hartu, jarri gorago, beherago, pezoia ahuan sartu...

Jarraian, egoera gogorra izan arren, inguruan prozesua bizi izan duen jendea edukitzeak ideia egiteko laguntzen duela adierazten du, eta hau izan ez duen jendeak mundu berri batekin egin duela topo.

lehenengoakin esaten nun bueno ni saiatuko naiz, ez nekin oso ondo zer zan, bueno ni saiatuko naiz, baina ezta ere agobiorik gabe. (...) eta gero hain esperientzia polita eta luzea eta ona izan zan, Unaiekin ya ezberdina zian zan. Esan ziaten bularra emango diozu? Eta ni BAI, eta ondokoak esan zidan a ver como te va, eta esan nion ez, nik emango diot, oso argi neukan. Baina lehenengoakin, eske ez dakizu zer dan ez... ezta ere ez ditut euki lagunak eta... nere lagunak ez dituzte umerik, ez diot inori ikusi.

Arritxuren egoera bestelakoa izan da, inguruko lagunengandik informazio asko jaso baitu.

ni ez naiz izan ama lehenengotarikoa, nik egin det lehenengo masterra ingurukoekin. Ordun ba jaso det ere informazioa beste ama eta aitengandik beren esperientzia onekin eta gauza

asko ez dituzunak planteatu ere beraiek botatzen dizkizute eta gero etxean erreflexionatzen horren inguruan eta esatezu ostra ba egia da. Eta laguntzen dizu.

Gizartearen begiradari dagokionean, Naroak emakumeak euren erabakiagatik epaituak direla sentitzen du, bere baitan bizi izan duelako biberoiez elikatzeagatik gizartearen epaiketa. Berak bularra ematea nahiz ez ematea emakumeen eskubide bezala aldarrikatzen du. Hau azaltzeko kontatzen du nola lehen umearekin jendeari bere erabakiagatik esplikazioak ematen zizkiola eta bigarrenarekin erabakiaren konbentzimenduarekin, hau egiteari utzi diola. Osasun langileen aldetik oro har errespetua aurkitu badu ere, zenbaitetan bere erabakiaren zergatia azaltzeko eskatu diote, edota komentario ezatseginak egin. Horregatik erditze aurreko saioak Donostian dagoen talde batean egin ditu, sare pribatutik, bertan lehenengo momentutik errespetatua sentitu delako.

aukeratu nun leku hau baita ere beraiek (...) esperientzia asko daukate eta ordun beraiek badakite zer den orokorrean hobeagoa, bai erditzeari begira baita ere gero ba hori ez edoskitzea edo biberoi edo alternatiba ezberdinei begira baina gehien gustatzen zaidana da respetoa. (...) baina leku askotan ez dago, nik dakit lekuak jun izan dena eta lenengo saioan jun dena.

Jendeak kalean biberoiarekin ikusi duenean justifikazioa eskatu dio modu batera edo bestera:

Nik bai nabaritu et esplikazio pila bat eman behar dituzula,(...) resian egun terdira erabaki nunean esnea moztea, pediatrari esaten, (...) goatzen naiz kriston esplikazio pila eskatu zizkiala (...) Y zan como, oye, ¿Tú cuando una persona decide darle pecho le haces tantas preguntas? (...) hori, bai, o sea jendeak ematen du por hecho biberoia ematen badiozu dela ezin diozulako eman, eta gainera ere dago sozializatua que hay gente que no tiene leche, que hay gente que tiene leche de mala calidad, pos eso... la gente sabe de todo tipo de pechos, de leche... (...) Eta gero ospitalean bertan (...) sartzen dira erizainak eta garbitzaileak oso ondo nik ez dakit, las de rosa, las de azul... ordun bakoitzak kontatzen dizu nahi duna, eta egiten dizu nahi dun komentarioa. (...) ordun ez badituzu gauzak argi...

Baina bigarren haurra edukitzerakoan bere jarrera desberdina izan da, egoerari konbentzimenduaz egin dio aurre eta ez du bere burua justifikatzeko beharrik izan.

Nik uste det hori dela, zu zure erabakiarekin gustora bazaude que le den por culo a la gente. O sea de... horregatik iruizten zait izan behar dela indartsua.

Horrela, egoera horietan eman dituen erantzunak ere bestelakoak izan dira, hala nola ospitalean:

las de rosa como les llamo yo... Jun zen abitaziora y me dice: “¿qué, al final biberon?” Y yo... no al final no, al principio, (...) ez baina da hori, al final... pero ahí te esta juzgando...

Gaiarekin lotuta, berak edoskitze gaiak libreki hitz egiteko toki baten beharra aldarrikatzen du. Azken finean, bera kontziente da jende askok gaizki pasatzen duela isilean eta horren erakusle kontatzen du nola zenbaitek Naroarengana jo izan duten barrenak husteratzen:

ni kontuatzan naiz o sea eske jendeak kontatzen dizkizu gauza batzuk pues como a mi no me cuentas tu vida... kar kar kar. En plan... pero en bularraren kontuakin eta nik uste det niri edo Txemari ikustean biberoiakin jende batek esaten du ostia! honek ez nau epaituko.

Orokorrean edoskitze naturalaren hautua egin duten emakumeek laguntza egokia jaso dute osasun profesionalen aldetik. Eta hasieran edoskitze naturala egin dutenek eta denbora batera artifizialera pasa direnek ere errespetua aurkitu dute profesionalen aldetik. Hala ere, aurrerago aipatu bezala, Naroaren kasuan ez zen hala izan, epaitua sentitu baita bai lehenengo haurrarekin eta baita bigarrenarekin ere edoskitze artifiziala eman dielako.

Denek aipatzen dituzte egin daitezken hobekuntzak, eta asko kontziente dira egoera partikularrek edukitako eraginez. Karmeleren kasuan bera ospitalera erditzera joan zenean berau bete zegoen, eta beraz ez zen amatasun-unitatean egon. Bakarrik eta galdurik sentitu zen askotan, informazio eta laguntza gehiagorekin hobeto sentituko zela uste du. Eta, Arritxuren kasuan, ospitaleari kritika egiten dio. Erreferente baten beharra ikusten du, norberaren kasua eramango duena eta bere eboluzioari jarraiki gomendioak emango dizkiona. Bera abuztuan erditu zen, asteburuan, eta egun horietan plantako egoera kaotikoak laguntza falta sentiarazi zion, aholku asko eta haien artean kontrajarriak jaso zituen.

Edoskitzearen gizarteko eredu eta diskurtsoak

Elkarrizketatutako emakume guztiek bat egiten dute euren haurdunaldi eta edoskitzaroan hamaika mitoren berri izan dutela esaterakoan. Gainera hamaika komentario entzun behar izan dituzte, batzuk errespetuarekin eta besteak ez. Izan ere, amaberri guztiek kontatu dituzte bizitako zenbait egoera, jendea euren amatasun jarrerak epaitzen sentitu dutenak eta lezioak eman dizkietenak. Denek esan dute egoera horiek ez zaizkiela gustatu.

Zenbaitentzat errazagoa izan da egoera eramatea, batez ere bigarren haurrarekin euren buruaz ziurrago egonda, erantzunak emateko gai izan direlako edota gutxiago erasan dietelako entzundako gauzek. Gizartearen begiradapean amatasuna, maila batean, haurdunaldian hasten dela pentsa dezakegu, hala bizi izan baitute elkarrizketatuek, gizartearen erdigunean kokatu baitituzte

euren sabel puztuek. Honi jarraiki, haurdunaldian gaizki eraman duten egoera ohikoena tripa ukitzea izan da, jende ezagunak nahiz ezezagunek, hala kontatzen du egoera Arritxuk:

*amorru asko ematen ditena eta ez det esango gorroto baina, jende askok ohitura dauka tripa ikutzea. Eta ez dakit zegatikan, ipurdia ez diate ikutzen. Eske kriston joera dago. (...) nere laguna baldin bazea ez zait inporta baina tratu kanpoko tratua daukan edozein hartu eta nere tripa ikutzea, eske nere tripa nere ipurdia bezela da, edo nere sorbalda bezela berdin zait, eske berdin du, eta **ematen du publikoa dala**¹¹, eta amorru pila bat ematen dit horrek.*

Ziurtasun falta horretan kanpokoek nahiz etxekeok zer esaten duten eragina daukala Ainhizek esaten du. Hasieran zalantzak izanik gogorra da beretzat komentarioak entzutea.

Alaba neria da. Berarekin denbora gehiena egon dana ni izan naiz, ordun bai, zu ere ama izango zea (bere amaginarrebaz), nahi dezuna, baina bakoitzak ezberdinak gea eta ez... (...) Zaude super pozik alde batetik, beste alde batetik piskat urduri ze ez dakizu ondo ai zean, zalantzak dituzu normala dalako, eta que si frio, que si calor, que si esto.. -ai ama, eta ile hauek? Moztu beharko dizkiogu! -Utzi ilea pakian! -Ai, ¿es que se esta arañando! -¡si no le va a quedar cicatriz!

Familiarekin halako egoerak kudeatzeko garaian, Naroak estrategia garatu du bere bikotekidearekin, era horretan famili arteko haserreak ekiditeko. Lagunekin prestatu zen honetarako eta orokorrean ondo bizi ditu egoerak; bere hitzetan edozein pertsonak edozeren iritzia ematen du, baina bere gurasoekin iritzi ezberdinak izaterakoan lanketa handia egin dute. Hala ere, bigarren haurrarekin hobeto antolatu dira jendea euren terrenoan ez sartzeko, eta azpimarratzen du nor bere erabakiez ziur egoteak duen garrantzia. Azken finean, indartsu egotea.

Haurra jaiotzen denean jendeak esaten du nahi duna. O sea nahi duna ezagutzen ez zaitun jendeak, ezagutzen zaituna. Ya haurdunaldian, (...) ta gero, jaiotzen denean. (...) lehengoan ni Kontxan nengon eta zan lehenengo aldia gainea, kendu nun kamixeta eta eman nun krema ondo eta paseatzen eta emakume batek esan zian, que por favor me tapara la tripa que eso era muy malo para el niño. Eta esan nion: pues no me voy a tapar la tripa.(...) Bai, esateizut kriston ariketa eginda eh, baina ez naiz sartu eh, ez nere amarekin ezta nere bikotearen amarekin. Ze askotan nik uste igual nere amaren kasuan ez da bakarrik amatasuna, historikoki iritzi ezberdin asko izan ditugu gai askoren inguruan. Eta ordun errespetatzen ditu eta nik ere(...) Hori hola, eta nere bikotearen amarekin pues... da berdina, zu momentu batean plantatzen badiozu batzutan beretzat arduratzea pues errespetatu behar dituzu gauza batzuk, bera bai dela gehio de la vieja escuela de hau egin behar da horrela, hau horrela, o sea... nik ustet haurra eduki baino lehen o sea harremana errexagoa zela, o sea haurra edukita igual... baina hori ere adostua daukagu, bere etxean berak hitz egiten du, eta nere etxean nik hitz egiten det, eta batzutan ez det ikusten.

11 Nik neuk azpimarratua

Oso maiz aipatzen dituzte jende ezezagunak egindako komentarioak, eta baita jende honek haurra ukitzeko daukan joera. Ez hori bakarrik. Edoskitze artifizialari dagokionean, jendeak haurrari biberioa ematen uzteko joera handia daukala komentatzen du Arritxuk, eta berak biberioira pasatzeko prozesua gaizki zeramanez, hau gorrotagarria egiten zitzaion.

Oso metetea da. Txupetea, adibidez, dauka kriston ohitura jendeak txupetea jarri behar izatea umeari, negar eta poonle txupete, eta si yo no quiero qué pasa. Eta zu gainera bazaude bularraren historiarekin gomendatzen dizute orokorrean ez jartzea txupetea. Eta ordun zuk nahi dituzu pauta batzuk eraman irizpide batzuk eta jendeak ez du errespetatzen. (...) Eta gero con el biberón, denek eman nahi diote biberioa. Eta zuk prozesu hori eraman dezunaren arabera, agian ez zaizu inporta, nik jende asko ezagutu det ez daukana inungo arazorik, baina nik ez diet utzi. Nik ez nien utzi nik ez nuelako biberoirik eman nahi, neretzako frustrazio bat zan biberioa ematea. Neretzako bularra ez ematea sinbolizatzen zun nola lehen esan dizudan zilborrestearena, ba apurketa hori. Ya guztiz, umea ez dago zure... zuk bularra ematen badiozu zu zera, berdin zait, nei kriston enbidia ematen ziaten esaten ziatenak, jo marmita bat badirudit, ni bakarrik esnea naiz. Eta ni, jo ze suertea dakazun nei umea besotatik kentzen diate, eta ez dakazu inolako loturarik. Oso txikiak dira beraien afektibitatea adierazteko eta zu bereziak izan nahi dezu, zu bere ama zara.

Komentario eta egoera estresagarriari dagokionez, Karmelek berari espexera egindako bisita batean gertatutakoa kontatu zidan. Kontatzen zuen heinean berriro urduritu eta haserretzen zela antzematen zitzaion, bere eremuan sartu izanak min eman zionaren erakusle.

Bai, nik hori ez dut soportatzen, ya besteak lekzioak ematea, ya eh. Ez duena ezagutzen, zuk ezagutzen duzu zure umea, eta aurreko batean bisitan nintzen, itxoitzen eta bera akitua zen, eta ez zuen lortzen eta justo sartzeko tenorea, (...) negarrez ari zen, eta emazte batek, hori bero egin behar zuela edo bero ukan behar zuela, eta erran diot barkatu baina nere ninia da, ezagutzen dut eta badakit zer duen. Zenta hori hainbeste entzuten duzun eta hainbeste holan, eta gainera jendeak batzutan lagunak dira eta fan, depende nola erraiten den bakizu?(...) eta bisita baten bukaeran ari zen negarrez eta negarrez, eta emazte batek gosea du. Nik banekien gosea ez zela, zen justo ordu bat lenago jan zuen. Eta bai holako negarrak gosearenak dira eta... bera negar eta negar baina akitua baitzen, eta hori eta beharbada bero eta dena bakizu hiru ordu eta gero. Eta ba bai, hori gosearena dela eta ya behar nion, eta joan nintzen zenta entsegatzen nintzen, bera kalmatzen eta etzen hori. Eta buuala, jendeak holako... ez... (...) Da erakusteko haiek badakitela edo, ez dakit.

Azkenik, Naroak komentatzen du nola jendeak edoskitze naturalaren oztipoekin topatzerakoan, artifiziala konponbide bezala ikusten duela, eta hala sustatzen dela.

Jendea ez dago ohitua gaizki pasatzera, ordun en cuanto estan un día y medio mal es como: dale un biberón.

Informazio iturriak eta bertan ematen diren diskurtsoak

Gehienbat emakumeak osasun zentroko informazioaz baliatu dira. Bertan izaten diren erditze aurreko klaseetara joan dira denak, eta batek arestian esan bezala, honetaz gain sare pribatura ere bai. Gero zenbaitek bertan emandako liburuxkak irakurri dituzte, beste batzuek liburu konkretu batzuk eta azkenik lagunartean eta euren amari galde eginez informatu dira. Informatzerako garaian garrantzia eman diote erditze prozesuari, eta gero zenbaitek elikatzeko hautuari ere bai. Osakidetzak emandako informazioa edoskitze naturalera bideratzekoa izan da, eta ez dute printzipioz edoskitze artifizialarena jaso.

Ainhize lehenengo haurrarekin eta bigarrenarekin joan zen erditze aurreko klaseetara. Bertan bi garaietan ikuspegia ezberdina izan du, batez ere bigarren haurra izan zuenean bazekielako edoskitze naturala praktikara eramatea zaila zela. Gauzak honela, klaseez hausnarketa egiten du:

Nik esaten nien, ze gañea Andreak (emaginak) bazekin ze nik beti esaten nion berdina. Esaten dezuna hola da, oso oso polita da, baina hasiera oso oso gogorra. Eta denak eh? Eske ez da nere esperientzia bakarrik, karo nik ya Unaiekin laugarren berdian lan eginda neukan, eske pertsona guztietan ikusiet, a ber, batenbat agian libratzen da, baina esaten, oso oso polita da baina neretzako, lehenengo hilabetea pasa ondoren. Hortik aurrera dena oso oso polita. Oso oso gogorra da, eta oso zaila, bueno zaila ebai ze azkenean teknika bat da eta teknika hoi ikasi arte zu eta umeak.

Leire, aldiz, erditze aurreko klaseetara joan zen baina bere filosofia bestelakoa izan zen. Bere iritziz ez zen asko informatu gauzak ez planeatzeko. Gauzak planeatu eta gaizki atera daitezkeenez, honela frustrazioak ekidin nahi zituen. Edoskitze taldea bere herrian ez da sortu, eta horregatik pena du, bertara joateko gogoa bazuelako:

Pena horrekin geatu nintzan, ze jun nintzan eta emagina eta biok egon ginen bakarrik. Ondo ze neretzako bakarrik zeon bera, baina bai gustatuko litzaidake jun eta beste batzuekin egon eta komentatu, ni hau eta ni beste hau ez? Beste ama batzuen iritzia entzutea baita ere askotan balio zaizu.

Bai Ainhizek eta baita Arritxuk ere klase gutxi direla komentatzen dute hain zabala den gai batentzat, eta gizonen parte hartze eskasiak harritu egin zuen Arritxu, 14 emakume haurdunen bikotekideetatik, soilik 2 gizon joaten zirelako klaseetara. Bestalde, edoskitze taldeetan bizitako esperientzia oso positibotzat jotzen dute. Honela azaltzen du Ainhizek:

Juten nintzen ostiralero, a las clases de lactancia, iten zan ambulatorioan, iten zan goizeko 11 tan juten ginan ama batzuk eta erizaina hor dago, eta umea titian jartzea eta begiratzen dizu eta bakoitzak kontatzen ditu bere esperientziak, como un Alcohólicos Anónimos.

Hala ere, esan beharra dago elkarrizketatutako batzuek edoskitze taldeen beharra ikusi badute ere, Karmelek adibidez dio ez zaizkiola gustatzen, emakumeak esnea ematera mugatzen dituztela sentitzen duelako.

Ni ez naiz hori badira hori letxe ligue eta holako hori... ez. Ni ez, zerta, ba! Nik ez dut hori maite, ez zait, zeta hori esnearen titiarena, bularra maite badu ematen, ados, ahal baduzu eta. Baina letxe ligue da kasik hori, behar bat bezala sentitzen eta ama hortan baf, ni ez naiz... (...) Bestela ama bakarrik, ez naiz behi bat. (...) Haunditu behar da eta nere ustez, erraiten du ez du utzi nahi, baina ezez, da amaren arazo bat gehiago tikiarena baino. Ze tikiak azkenean zuk duzu hezitzen eta beraz zuk duzu ohituratzen eta zuk duzu... zuk erabakiz gero tikiak egiten du. Beraz ez, letxe ligue eta holako ez, ez.

Beste informazio iturri bat komunikabideak izan daitezkeela ikusirik, telebistan ematen den informazioa garrantzizkotzat jotzen du Naroak. Bere iritziz telebistak asko engainatzen du, eta hori jendearen komentarioetan nabaritzen da.

Hasi nintzenean prestatzen erditzea esaten nun, pero si esto no tiene nada ke ber kon, entzun dezun guztiarekin, telebistan ikusi dituzun erditzearekin (...) Ni goatzen naiz Marianek momentu batean matrona horrek esan zigun media erditzearena zela 27 ordu, karo nere bikotea zegon komo komo 27 ordu? Horrek esan nahi du daudela 40koak eta daudela 15ekoak, baina 15 edo 10koak baina gutxiagokoak ez daude. (...)Eta Goenkalen... (...) Joe Goenkale, izango da nahi deguna, baina sozialki jende pila batek ikusten du. (...) Lantzen dituzte gai pila bat hobeto edo okerrago baina lantzen dituzte. Eta ordun, dago neska bat gaztea, ez? o sea jo tio, landu, gaur egun, gehio horren inguruan gainera dagon teoria guztiarekin no se que, pa empezar no va a una klase prepato ni de peitx, o sea hori. Jarri zen erditzen bere bikotearen amarekin zegola etxean sofan, eta deitu zun ambulanzia bat eta etorri zenerako ambulanzia ya erditua zegon prakak jeitsi gabe, o sea... (...) eta nik benetan esaten dizut, gu prepartora goaz, eta (...) jendea zuk badakizu, dago jendea que vive en su mundo o sea, eta jende bat egia da bere ingurunean ez ditula haurrak eduki, edo familiarrak eduki dituztenak edo. Baina ni goatzen naiz aurreko batean 8. hilabetean emakume batek preparton galdetu zun: ¡a! ¿Pero te puedes duchar? O sea en plan... bai, ¿Te puedes duchar? ¿Y si rompes aguas? Eta bikoteak esaten zun: en fin, Qué llevas, 8 meses sin ducharte? (...) ta ordurarte seguro que no se habian planteau que se podían duchar... (...) eta orain duela bi aste o sea ginan pos hori laugarren edo bostgarren saioan eta erakutsi ziguten dilatazio gela eta paritorio eta ez dakit ze. Eta ordun dilatazio gelan eta esaten zun matronak imajinatu que ahí vais a estar una media de 8 horas, eta tipo baten erreakzioa zan como ¿Pero habrá tele ahí no? O sea eta ateatzen zaio con toda su naturalidad, ¿Por qué? Porque berak imajinatu du que en un sillón que hori, (...) eske telebistan beti da, rompe aguas, eta pin pan pun umea jaiotzen da ez?

Beste informazio iturri bat liburuak eta Interneta izan dira. Liburuaren artean honakoak aipatzen dituzte: Karmeleren kasuan bere amak bere haurdunaldian erabilitako liburu bat izan da ardatz, bertan topatu baititu zalantzen erantzun guztiak. Arritxu aldiz, interneten umearen

eboluzioaz informatu da haurdun zegoenean, eta liburu hauek irakurri ditu: “Duermete niño” Estivill Eduard-ena, “Un regalo para toda la vida” Carlos Gonzalezena, “Bésame mucho” Carlos Gonzalezena, eta besteren bat. Liburu hauetako batzuk kontrajarriak dira eta interesgarria egin zaio gai berdinen inguruko postura ezberdinez hausnartzea. Hauen berri anaiaren, koinataren eta emaginaren bidez izan du.

Amaberri feministen posizionamendua amatasun intentsiboaren gaian

Orokorrean elkarrizketatuek ama mota ezberdinak daudela esaten badute ere, gizarteko ereduaren deskripzio zehatzena Naroarena da. Naroak amatasun praktiken arabera emakume mota oso bereziak daudela azaltzen du:

Nik ikusten det dagola eredu bat ama eredu bihurtzen dena. Eta neri arriskutsua iruditzen zait. (...) ama ereduaren barruan ikusten ditut bi: bat planteatu ere egiten ez dutenak, hau da ama dira beraien funtzio ardua eta egin beharra da eta ez dute ezer kuestionatzen. Eta noski batzuk agian landu juxtua dakate eta besteek ez dakate ez aisialdirik ez beste nolako espaziorik, eta gero badago beste jende bat eduki duna bere espazioa, o sea pertsona bezela eta emakume bezela bere garapena eta bere egitekoak, eta guzti horren gainetik jartzen dula amatasuna. (...) Bestea izango zen ni saiatzen naizena garatzen eta argi eta garbi esaten dizut kriston buruhausteak sortzen dizkizu kriston gatazkak zure buruarekin kriston ariketak in behar dituzu, batzutan sinplifikatzen ikasten dezu baina o sea ez da errex (...) nik beti esaten det gauza da antolatzea eta erabakiak hartzea eta jakin berriro esaten det nere bizitza pila bat aldatu da eta gustatuko litzaidake gauza askoz gehiago egitea (...) O sea hori bat eta gero bi eh... beste arlo sozial edo militantzia proiektio guzti horri lotua ere. Lehenengo urtean egon nintzen nahiko geldi edo, (...) baina gero berrartzea eta hor berdinean ez, egiten det o sea lehenengo nere buruarekin ditut gatazkak baina sozialki ere ez direlako baliabideak jartzen amak militatu edo parte hartu ahal izateko. Ze jarraitzen degu berdinean, ze mutilak aitak izan daitezke eta ez dago inolako muga arazorik, ez ordutegiarekin ez ezerrekin baina hemen jarraitzen dute gauza gehienak arratsaldeko 7 terditatik 8tatik aurrera izaten (...) Eta gero hirugarren eredu badago nere ustez eta da bueno pues haur bat edukitzen dezu ez eta jende bati ez zaio bizitza aldatzen, o sea amatasun prespektiba hortatik. (...) ze berak jarraitzen du lan egiten, kirola egiten, bere espazioak edukitzen ez dakit ze, eta normalean haur horren zaintza beste pertsona batzuen eskutan uzten du.

Gainera azpimarratzen du nola bera kaletik dioanean eta haurrik gabe badoa, jendeak behin eta berriro galdetzen dion ea haurrak non utzi dituen, edota non “aparkatu” dituen. Horren aurrean bera ziur da bere bikotekidea kalean bakarrik ikusten dutenean, berari ez diotela galdetzen haurrak nun utzi dituen. Gizarteak oso barneratua dauka bere ustez ama uneoro ama dela, ez aldiz gizona aita.

Amatasun intentsiboaren kontzeptuari dagokionean, amaberri bakar batek ere ez zuen ezagutzen amatasun intentsiboaren kontzeptua. Baina behin definizioa entzun eta gero erreakzioak desberdinak izan ziren. Gehienek ez zuten errealitatearekin bateragarria ikusten, baina bi pertsonak aipatu zuten nahiz eta errealitatean halako amak ez ikusi sistemak halako jarretara bultzatzen dituela emakumeak, eta berau patriarkatuaren ondorio dela.

Batzuk, gaiaren harira, haurrekin denbora pasatzearen garrantzia azpimarratzen dute. Euren amatasun eredia gehiegi kuestionatu gabe, egunen arabera jokatu eta haiekin denbora pasatzea da euren taktika. Leirek begirale bezala jardun duenez urteetan zehar, bertan bizitako esperientziatik ateratako ondorioa du bere eredia.

Begirale moduan egon naiz denbora dextente orduan ikusi izan ditut ama batzuen jarrerak eta ohiturak eta horrelako gauzak eta ba ni... bai neukan buruan pos hori ni nere semearekin bai apuntatu dezakezula pos ludoteka batera edo udaleku batzutan baina ez zuk denbora libre eukitzeko baizik eta ba zure semea beste eredu batzuk ikasteko, eta beste haur batzuekin egoteko (...) Eta karo ni ya badituz ya ba oinarri batzuk ez, ordun ikasketa hoiekin, orduan ba badakit zer garrantzi daukan zuk zure semearekin egotea eta jolastea, ze balore erakutsi. (...) ez jostailu bat erosi eta hor utzi jostailuarekin baizik eta zu berarekin baita ere jolastu jostailuarekin eta berarekin jolastu.

Naroak aldiz, sistemak ezartzen duen ama ereduari kontra egiteko, bere eredia bilatzerako orduan lan asko egiten duela komentatzen du. Honek buruhaustea eragiten dizkio askotan, baina hala oso gustura sentitzen da praktikara daraman amatasunean.

Nik hor, amatasunaren inguruan neukan espektatiba zan o sea kriston bizipena izan behar zula eta izango zala, o sea neretzat kristona zan pentsatzea. Eta orain izan dela, ez, nola holako animala txiki bat hezten dezun ikasten dun, o sea erakusten diozun, ze aurrerapen ematen ditun eta abar, eta horrekin o sea... ikusita hori argi neukan denbora bat dedikatu behar zaiola. Zure bizitza aldatzen dela ez? Eta hainbat kontu... baina ere argi neukana zen o sea pertsona bezela, Naroa bezela, emakume bezela, nere bizitza egin behar nula, nahi nula eta interesgarria zela ere eredu hori garatzea, bai ordun bai haurdunaldian eta baita ere gero o sea beti landu deten gauza bat da. Bai ama naiz eta bai noski nahi det dedikatu denbora nere haurrari, nere bikoteari bezela, kasu honetan bikotea daukadala, baina nahi det dedikatu denbora bai nere lan munduari, bai nere aisialdi eremuari bai nere militantzia ereduari nere kasuan.

Bere ildoari jarraiki daukagu Karmeleren bizipena. Gaiaz hitz egiterakoan komentatzen du bere eredia gurasoak izan direla, eta hauek militanteak eta feministak direla. Hala ere, bera kontziente da sisteman gaudenaz, eta nahiz eta modelo horietatik kanpo bizi, sistemaren sarea nabari da zenbait gauzatan. Amatasun intentsiboaz diosku sistemak honetara bideratzen duela

emakumea, eta berari txikitatik etxean bizitako eredia askoz gehiago gustatzen zaio. Hala ere, hain barneratua dugunez gizartean, bere ustez honen inguruko kontzientzia gutxi dago, sistemak ondo erakusten digulako, barneratua dugula azken finean.

Hori eta gero eskatzen dena emazteari baina emazteak berak ere barruan sistemak hori inposatzen baitu emazteak berak egiten duena azkenean. Batzutan eskatu gabe edo, fa! Sistemak eskatuta baina inkontzinetekin ere egiten duguna. (...) Bai eta erraiten da ikusiko duzu haurra eukitzean, izaten da haurra zentrua, zure bizitza guztia. Noski aldatzen dela, eta beste bat zure beharra duena, beraz zu gabe ez du deus egiten baina...jum. (...) Nere ustez ainitzetan ba hori emaztea hortan mugitu nahi dugu, mugatu nahi dugu azkenean, emazte bat hor dela umeak egiteko eta umeak hor direlarik haietaz okupatzeko azkenean. Sistemak hori erraiten digu, baina noski ez dela, ez naizela ados. Emazte bat ez da ama bat bakarrik. Ama bat da baduelarik ume bat, baina ez da behartua gainera umeak eukitzea ere, ez badu nahi. Eta ama delarik emaztea da honaino. Eta gero egia da zaila dela hori egitea ere eh... nik ikusten dut hor lehen egunetan edo lehen astetan ez dakit zertan naizen, baina hori umea partez gauzak egiteko ba egitea zuretzat eta da... erokeri bat eh. Ba hori nik ez dut lortzen. Nik badakit gero oroitzen naiz lagun batek ukan zuen umea eta erran zuen, ikusiko duzu nik ez dut ezta lortzen dutxa hartzea eta ez dakit ze, eta ni hor naiz nik egunero nere dutxa hartzen dut, ni altxatzen naiz gosaltzen. Batzutan zaila da dena egitea eta ez dizu uzten eta batez ere dena hartzen baina pausatzen duzu bera hamakina, eta esplikatzen diozu eta negar batzuk egiten ditu baina zure dutxa hartzen duzu. Ez dakit bost minutu dira eta fite-fite egiten duzu ez duzu batere gozatzen baina bederen, erran nahi dut badira extremu batetik bestera ere, bo nere ustez hoberena da erraitea izaitea. Haurraren beharrei erantzun behar duzu noski ze zure beharra badu baina berak ere ikusi behar du ez dela fa, ulertu behar du ez dela bakarra eta, eta emazteak ba ama da baina emazte bat da ere, edo batez ere.

Gainera amatasun intentsiboa eta bularraren artean lotura nabaria ikusten du:

Noski haurra duzularik zuri, bortxaz janaria zu zirelarik bortxaz titia duzu zurekin beti ukaitea jartzen zaitu. Egia da hiru edo bi ordu hartzen duelarik ez duzu denbora ainitzik tartean gero zure gauzak egiteko, hori mugatzen du. Hortako batzutan mistoarena egitea ere, zen egiten ahal da biberioa ere eta bularra eta beraz, bai bai bai, noski, noski ez duela laguntzen ez zure momentua kokaitea.

Arrixuk, Karmelek bezala, bere etxean jasotakoa praktikara eramaten du. Honekin esaten du argi daukala ama batek ama izan behar duela, eta ez laguna. Amatasun intentsiboaren gaiari eutsiz, bere ustetan emakumeek joera dute praktikara eramateko, ez daki sistemak bultzatzen duelako edo instintiboa den. Lehenik bere amatasun ereduaz mintzo da:

Pentsatzen det zure amatasuna esperientzia ona izan badezu zure gurasoekin ba azkenean errepikatzen dezula zurekin izan dutena. Ni iruitzen zait ez naizela horren okerra atera, nere guraoen lana ez dala hain gaixki egon. (...) Nik argi daukatena da, ama gauza bat dela eta laguna beste bat eta adibidez filosofia hori nere ama nere lagun hoberena dela, nik

ez det guztiz sinisten horretan. Eta orduan nik uste det seme alabei markatu egin behar zaiela zenbait gauza. Autoritatea bai. Bai. Nere ustez presente egon behar dula. (...) igual jakin baino zer nahi deten, igual argiago daukazu zer ez dezun nahi.

Jarraian, aldiz, amatasun intentsiboaz:

Maila batean joera daukazu eh? (...) Bai eta ez dakit sistemak bultzatua edo instintiboa den. Baina nik argi daukat nei jartzen diate aukeran momentu horretan lenengo urtean eh, baina umearekin zaudela ikusten dezula oaindikan ez dela independientea eta hori, jartzen dizute aukeran bikotea edo umea eta ez dakat zalantzarik eh. Eta gero sistema nola dagoen garatua. Esan nahi det. Nik estatu espainolaz hitz egiten ari naiz. Baina Suedian, ematen dizute diru laguntzak eta amatasuna lantzeko urtebetez edo eta gero urtebete pasa eta gero eszedentzia jornada erdia eskatu dezakezu eta ama egon daiteke aita egon daiteken moduan. O sea bakoitzaren arabera, nik nere beharrei begira baina karo, hemengo gizartean saldu digute, saldu edo, aprobetxatu dira gu batez ere ezkerrekoak bultzatu deguna emakumearen integrazioa lanean eta nos la han vendido como patatas. Azkenean egin dutena da lehen pertsona bakar batekin lortzen genun ekonomia oain bi behartzea hortara. Ordun behartuta zaude bi pertsona lan egitera. Nik aukera izango banu eta Oinatz lanean egongo balitz nik eszedentzia hartuko nuke eta lenengo umearen bi urtean umearekin egongo nintzateke. Baina eszedentzia. Nik bi urtera nere bizitza berreskuratu nahi det. Baina ulertzen dedana bizitzaren etapa bat ez umeak ama behar duela eh? Amak umea behar du. Nere sentsazioa da. (...) Eta nik adibidez nere esperientziaren arabera aitaren aldetik ez det ikusi behar hori. (...) baina horrek ez du bultzatzen sistema hola izan behar denik, are gutxiago, nik parte aktibo izan nahi det bizitzan eta nik lana egin nahi det eta nik nere profesioa bultzatu nahi det, baina igual bai daudela, aukera izan dezagun, nahi duenak urtebete umearekin egon ba egon dadila.

Lanaldi murriztuen inguruko hausnarketak

Gurasotasuna gauzatzeko orduan berebiziko garrantzia dauka lanen banaketa amaberri feminista hauentzat. Azken finean ez dute sinisten eurak ama izateagatik haurrari dagozkion ardurak edo arduren gehiengoa bere eskuetan egon behar denik. Horretarako tresna baliagarria izan daitekeela iruditzen zaie bai eurak edo baita euren bikotekideak lanean lanaldi murriztua hartzeko aukera. Ainhizek kontatzen du nola emakumeak diren hala ere lanaldi murriztu hauek hartzen dituztenak gehienbat, hala da bere kasuan ere, eta hau lan banaketa ez proportzionalaren isla dela. Baina bere barnean kontraesana eragiten dio egoerak, berak ez baitu nahi lanaldi osoa izan eta bere bikoteak lanaldi murriztua hartzea, hurrekin egoteko behar handia baitu.

Hombre jeneralki azkenean jornada murrizketa hori emakumeak hartzen du, zeozerrengatik izango da. Nik hola ezta ere ez det, nere inguruan ez det ikusi... (...) baina normalki lehenengoa ama dela aita baino lehenoa, bai. Azkenean zergatik ez dute? Bueno, Iñakik ez dauka aukera, bueno aukera, ez dago ondo ikusia ere lantegian adibidez. Ze batek eskatu zun eta esan zioten, ba eman behar ziotela derrigorrez baina oso aurpegi txarrakin eta bai. (...) bai lantegi bat da eta gehienak mutilak dia eta ez... ordun ba bueno, baina gehienetan

nik ezagutzen ditudan gehienak, emakumeak ditugu hartuak jornada murrizketak.(...) Nik nahiago nun murrizketa ni hartu eta nik egon umeakin bera baino. Berak agian nahiko zun, baina nik ez. Ez da lan ez egiteagatik, ze ni lanea oso gustora juten naiz, eta gainera nahi det beraiekin egon. Batzuk, jo parkera, nei berdin zait, neri gustatzen zait. Normalen norbaitekin gehio elkartzen zera... bai, ordun nei gustatzen zait.

Bestalde, Naroak kontatzen du nola bere kasu konkretuan lanaldi murriztuak egunerokotasuna asko erraztuko liokeen, batez ere bigarren haurra izan dutenean. Bere bikotekideak, aitzitik, ez du eskaria egin nahi bere lankideei ez kalte egiteko, baina horren ordainetan Naroari eta etxeko antolaketari kalte egiten diola diosku. Enpresak berez ez du oztoporik jartzen eskaria egiteko, eta bien artean eztabaidak izan dituzte gaiaren inguruan. Adostasunik ez dute lortu oraindik, baina Naroaren printzipio parekideek Txemaren iritzia onartezina egiten diote.

Nik esaten diot eskatzeko enpresan redukzioa, ze eskatzen badezu redukzioa ordubetekoa aukeratu dezakezu turnoak ez dakit zenbat urte izan arte. Eta nik esaten diot hori egiteko, eta beti egitea goizez. Pero ez du nahio. Beak esaten du ke da putada bat bere lankideentzat. Kontua da beaiek bikoteka lan egiten dutela. (...) Berak esaten du dela lankideengatik, pero nik uste det aste horretan hobeto bizi dela... (...) Baina nik esaten diot lankideak ez dituzu joditzen baina ni joditzen nauzu. O sea en plan... eta ez dakit, badakit lortzeko que me tengo que poner burra; o sea lo tienes que hacer y punto. (...) Eta batekin o sea bale, gu moldatu gea, ni batekin beti esan det, neri bizitza aldatu zait baina gauza asko jarraitu det egiten. Birekin badakit hasieran (...). Pero nik uste horrek lagunduko zula pila bat, Txemak aldatzea.

Amaberri feministen amatasun kontzeptua eta edoskitzaroa

Edoskitzaroa, amatasuna bera bezala, modu ezberdinetan bizi izan dute elkarrizketatuek. Eta amatasun intentsiboaren eta edoskitzearen arteko loturarik baden galdetu eta gero, zenbaitek ezezkoa eman dute eta zenbaitek baiezkoa. Bi pertsonak aipatzen dute sistemak erakusten dizula zer den ama ona izatea, eta ama onari edoskitze naturala eskatzen zaio lehenago esan bezala. Leirek elkarrizketan azpimarratu zuen nahiz eta bere aukeraketa edoskitze naturala izan (bere ustetan onena eta naturalena zelako), edoskitze artifizialaren hautua egiten duen emakumea ez dela ama txarra.

Hala ere esan beharra dago, haurdun geratu aurretik, zenbaitek edoskitzaroaren inguruan ez zuten ia hausnarketarik egin, eta behin haurdun geratuta batzuen erabakia ondo sentituz gero aurrera jarraitzea izan da. Hori da Karmeleren kasua.

Bularraren buruan hor nintzen, ahal badut eta ttikiak hartzen badu eta ongi pasatzen bada baietz, eta ezin bada ezin da eta puntu. Nik nahi nuen baina ez nekien gustatuko zitzaidan

ia, zenta hori, beharbada hor zira eta ez zaude... edo posible izango zen, edo arazorik edo... (...) ongi..ongi pasatzen baduzu, ze beti bada ere kulpabilizazio hori amak ez badu nahi, ze batzuk ez dute nahi ere. Eman eta hori ez baduzu nahi, edo ez bazira ezta ere beste munduko ezer, egia da ttikiarendako erraiten dela amaren esnea hori, handitzeko eta hoberena dela bainan ez baduzu nahi edo ezin baduzu

Bestalde, Arritzuk garrantzia eman izan dio beti edoskitze prozesuari. Berarentzat edoskitze naturala amatasunari oso lotua baitago. Hori dela eta bere edoskitze prozesua modu zail batean bizi izan zuen, ez zuelako edoskitze naturala lortu eta ez zuelako edoskitze artifiziala nahi.

Nik probatu nahi nun, beti iruitzen zitzaitezela politena zala ez?(...) iruitzen zait amatasuna eta edoskitzea neretzako lotuak dijoazte. Eta azkenean neretzako da zilborrestea bezela. Eta oso argi neukan bestetik dela naturalena.(...) lenagotik entzunda neukan ez zela errexa, baina ez zitzaitez iruitzen hain zaila izango zela.

Edoskitzaroko balorazio orokorra

Elkarrizketatutako emakumeei euren edoskitzaroko bizipenak kontatzeaz gain, denboraldi horretako balorazio orokor bat egiteko eskatu nien. Balorazio positiboa egiten zutenen artean ditugu Leire eta Ainhize. Azken honek elkarrizketan behin eta berriz esandakoa azpimarratzen zuen, hasiera gogorra dela, baina behin fase hori gaindituta oso garai polita dela. Bereziki gustatzen zaio haurrekin sortutako harremana eta loturak, eta honetaz gain edoskitze naturalaren erosotasuna azpimarratzen du.

Azken ideia honi jarraiki, Karmelek gauetako erosotasuna azpimarratzen du, gauean biberioak prestatu behar izateari neketsua baiteritzo. Aurrekoek bezala haurrarekin sortutako harremana eta goxotasuna gustukoa izan du baina, hala ere, zenbait alderdi txar badituela ere esaten du. Adibidez haurdun gelditu aurretiko bizimodua ezin berreskuratzea, izan erabili beharreko arropa motagatik, izan norberarentzako denbora ez izateagatik. Eta hasierako beldur eta ziurgabetasun horietan, bularraren bidez haurrak zenbat esne hartzen duen ez jakitea alde txar bezala ikusten du Karmelek. Ideia hauen aurrean, edoskitze artifizialari ere bere alde on eta txarrak ikusten dizkio. Haurrari biberioa jende gehiagok eman diezaioke, beraz lana banatzeko tresna izan daiteke. Norberarentzat denbora berreskuratu daiteke eta hau beharrezkotzat jotzen du, jarraian ikusten den bezalaxe:

Maiatzean joan nintzen depilatzerara. Ez dut denbora hartu ni egiteko gauza aski egiteko eta ya uda zen eta nahi banuen zerbait eraman galtzak aparte, eta beraz joan nintzen nere amak pronatu zuen silletan siestaren ordua zen justu eta hiru orduz ibili zen eta ez zen honaino egon ni gabe. Orain egoiten da piskat gehiago besteen besotan eta ni gabe, piskat

eh... kakots artean. Baina hor zen ,momentua non ezin, ni gabe , eta hor konturatu nintzen nere lehen hiru ordu laurdenak neretzat, bera gabe. Eta bai, bitxi egiten zen. Egon nintzen, jo, lehen aldia da hiru hilabetez hartzen dudala neretzat denbora eta bai, aurrerantzean ikusi behar dut nola antolatzen naizen baina antxeman behar dut nola.(...) nik badut lagun bat etorri zen nerekin ni joan nintzen hamar egunez bisitak egitera (...) Eta berak baditu bi ume 7 eta 4 urtekoak, eta (...) lehen aldikoz pasako zituen 2 edo 3 gau beraiek gabe. Eta etorri zen eta pozik egon zen ze lehen egunean akidurarekin eta gaizki. Lehen goiza bizpairu orduz edo gaizki, eta gero ongi, eta erran zidan ze lasaitasun eta estresik gabe eta. Eta kontent zen, ikusiz posible zela eta ongi pasa zuela eta gustora. Ez pentsatzea hau egin behar, bestea... bainan eta nik badakit ez dut itxoin behar 7 urte.

Lan banaketa horren garrantziari begira, Naroak bigarren haurrarekin bizitzen ari dena ikusita, bere ideiak indartu ditu edoskitze artifizialaren hautuan. Orokorrean alde onak ikusten dizkio, eta alde txarrak ez zaizkio hainbesterakoak iruditzen.

Bai ba eske pixkat hor indartzen det esaten nuna, askatasuna ematen dizu, eman ahal diozu zuk nahi dezun guztia kantidadez, ikustezu zenbat dan, edozein tokitan montatzen dezu, egia da garbiketarena zaindu behar da pila bat (...) Eta urrekoan esan nizun diruarena, eta da pasada bat igo da gainera esnearen prezioa. Farmaziakoak ere izututa, aste batean igo zan lau euro, eta punto sistema bat jarri dute, eta laugarren botea dohainik ateratzen da, azkenean antzeko. Bote bat astean gastatzen degu, baina bueno, baina ondo. Eramaten degu. Eske nik abantailak ikusten dizkiot biberioari. Jarrantzet esaten pentsatzen detela oberena berez naturalena zure esnea dela, pentsatzen det. Pero vivimos en el siglo XXI, emakumeak gera eta eskubideak ditugu, eta batez ere emakumeak. Pertsonak gera emakumeak.

Azkenik, azken adierazpen hauei kontra eginez edo, Arritxuren kasua dugu. Bere hasierako erabakia edoskitze naturala izanik, hau oso modu traumatikoan bizi izan zuela diosku, eta azpimarratzen du oso gogorra eta esklaboa dela. Baina hala ere, edoskitze artifizialari ez dizkio abantailak ikusten. Berak gauzatutakoa hau izanda ere, behartua bizi izan zuen biberioa ematea, eta berak eginiko akatsen ondorio zela sentitzen zuenez, erruduntasun sentimendu itzelarekin bizi izan zuen garai hau.

Aitaren parte hartzea edoskitze erabakian

Egoerak desberdinak izan badira ere, behin eta berriro errepikatzen dute amaberriek edoskitze erabakia eurek hartua izan dela. Nahiz eta aiten iritzia entzun, eta euren animoak jaso, emakumeek argi erakusten dute edoskitze hautua haiena dela, gorputza euren delako eta azken finean beraiek egin beharreko lana delako. Hala azaltzen du Ainhizek.

Ez, baina ezta ez nion galdetu zuri ze iruitzen, ze azkenean hori nere gauza da, eta hola hitz egiten eta saiatuko naiz. Baina bueno gero arazoakin eta. Ze bueno Idoia hasieran Idoiak

ez zun pisua hartzen (...) eta esan zidaten, lasai. Eta hor bai komentatu niola jo ba ez dakit eh... agian utzi beharko det titia eh, eta hor berak bai animatu nindula, benga saiatu jarraitzen. Eta hasieran haurdun nengola, nik esaten nion saiatuko nintzela, eta ez dakit erizainak gealako edo ze, ze bakizu gauzak daudela onak umeantzako eta zuretzako, azkenean, que si cancer de mama, que si no se que... ta berari ez nion galdetu, aber nik uste esan niola ni saiatuko naiz. Azkenean nere aukera da. A ver, umea biena izangoa, baina titia nik eman behar diot ordun... ni oso argi nekan.

Aldiz Ainhizek komentatzen du nahiz eta bere bikotearengandik ez izan, bere amaginarrebaren aldetik bai jaso zuela edoskitze naturala uzteko presioa. Edoskitze naturala uzteko presioa norengandik sentitu zuen galdetuta, honela erantzun zuen:

(...) amaginarrebak. 14 egunetan mantendu egin zan ez zun pisua hartzen, horregatik esan zidan (Iñakik) nekan kriston egoera (titi puztuak) eta esan zidaten jarraitu. Eta kao etortzen zan egunero Iñakin ama; -¿Qué tal el peso de la niña? -ba ez du hartu. -Pues txika dale un biberon ya. Eta nik ba ez, (...) kriston mina, titiak bete beteak, mina, gauetan bustita, eta gainea Idoiak gauean lo pillá iten zun eta gainea esnatzen, kriston... ez? Eta gainea presioa bai, eta bueno nere amak ez dakit ze esan zidan baina gutxio. Baina Iñakiren ama askotan.

Aipatzen duten beste jarrera bat erabakiak delegatzean datza. Hau da Arritxuk kontatzen duena, Oinatzek bere erabakia errespetatu du uneoro, eta berari utzi dio erabakiak hartzen.

Eske Oinatz horretan santu bat da. Nola da hori... vosotras decidis...? Oinatzek nik esaten detena...(...) Berak onartu du eta gainera Jaioneren esperientzia ikusita, onartu du bai daukagula emakumeek amaren sena hori. Eta orduan horregatik esan dizut asko delegatzen dutela pentsatuz guk jakingo degula, baina egia da nahiz eta ez jakin, agian, ez det esango beti, baina hobeto egingo degula, badakazulako beste historia hori ez? Ni goatzen naiz hemen pasilloan negar batian, eta karo lehenbiziko egunak hain traumatikoak izan zian guretzako bularraren kontuarekin (...) eta karo, negarra=gosea, ordun Oinatzek prestatu zun biberioia eta biberioia ematera. Eta hau nahiko zikina izan da betidanik eta esnea dena botatzen zun, ez zun hartzen eta Oinatz insistitzen, jan hemen dakazula eta umea negarrez kristo bat... baina egunekin eh... eta hor ya bikotearen mobidak hasten dia. Porque karo, ni oso posesiba izan naiz eh, nik nere burua ikusten det como una perra en celo. Baina karo gauza bat da zu natura dena edo, zure instintoa, hor ateratzen zaizu zure instintoa ez? Eta bizi geanez hiri zibilizatu batean in behar dezu borrokatu zure moralidadea eta instintoarekin eta ordun entzuten nunean umea negarrez, esaten nun, aber Arritxu lasai, bera ere aita da, eskubidea du, eta utziozu. Eta ba ez dakit aguantatu nun minutu erdi bat eta agertu nintzen hortik eta en plan de laguntza behar dezu? Eta eske ez det... esan nion Oinatz lasai, nik hartukoet txanda, eta ni nekatzen naizenean hartukoezu eta txandaka eta. Eta hartu nun umia eta hasi nintzan, zenta ikusten nun ez zula hartzen eta biberioia utzi nun eta hasi nintzan berekin pasilloan bueltaka eta pixkat abesten eta lo gelditu zan bost minutura edo hola, eta Oinatz etorri zen eta lo gelditu da? Eta bai... eta gelditu zan ola bajoiak, iruitu zitzaitez bajoiak, eta esan nion Oinatz ze pasatzen da? Eta esan zian joe, egia da zuek beste sen bat dakazuela eh.. ze nei ez zitzaitez okurrituko logurea zekala eta horregatik zegola negarrez. (...) Eta ordun ba Oinatzek ez dit ezer eztabaidatzen.

Bestalde Leirek bularra ematea erabaki bazuen ere, aitzak bere tokia hartzearen zailtasunaz kontziente, aitari masajeak ematearen ardura egotzi diote. Atxikimendua lantzeari garrantzia ematen diotenez, hori masajeekin egiten dute, ez elikadurarekin. Aiten tokia hartzearen gaiari jarraiki, Naroaren egoera dugu, elkarren artean kudeatzen dute biberioia ematea. Eta bere bikoteak edoskitze artifiziala defendatzen du.

Berak argi dauka es un defensor. Dentro de que beraiek bere lekua hartu, biberioiak laguntzen du beren lekua hartzen eta bere funtzioa.(...)De hecho gauak hasierako asteetan berak egiten ditu, oain ya egiten dugu gauaren arabera, bai pixkat sobre la martxa.

Azkenik, egoera berezi bat medio, Karmeleren kasua dugu. Bere bikoteak Karmele ondo egonez gero aurrera egiteko animatu du, sostengatu eta zaindu. Bera espetxean egonik egoera berezia bizi dutela kontziente da eta horregatik Karmelek euren lotura zaindu nahi du, horregatik edoskitze mistoa tresna bezala ikusten du. Aita egunero etxean balego gauzak antolatzeko beste modu bat ere egon daitekeela dio, adibidez gaueko hartualdiekin laguntzeko. Jonek laguntzeko baliabide gutxi izanda ere, bisitetan moldatu da Karmele animatu eta mimatzeko.

Berak ahal duena egiten du azkenean, bainan ongi. Gainez hor da, hamar egunez hor nintzelarik berak ateratzen zidan janaria, bo gordeka, ze nik ez nuen denborik deuse, ze hemen erosi nituen bakizu supermerkatuan jateko prestatuak diren ta berotzeko mikroondasean, eta dira kakamierda batzuk eta Jonek ateratzen zidan jatekoa.(...) arroz integrala eta pizzak eta holakoak...bueno ahal duena egiten du. Eta bisitetan ni lo eta bera ttikiarekin eta...

Haurrak hiru hilabete izaterakoan Jonek Karmeleri espetxera biberioia eramateko eskatu zion, Frantziako espetxetik Espainiara eraman behar zutela ikusita, eta elkarrekin berriro noiz egoteko aukera izango zuten ez zekitenez, berak ere elikatu nahi zuelako. Karmelek baiezkoa esan zion eta espetxera biberioia eraman zuen.

Ongi pozik zen, esaten zuen biberioiarekin ongi zela. Bai, beste zerbait eta. Poz pozik.

Ekofeminismoaz hausnartzen

Elkarrizketa batean, Karmelerenean hain zuzen ere, ekofeminismoaren gaia atera zen, emakume-ama-natura hirukoteaz mintzo ginelarik. Bere hausnarketa interesgarria iruditu zitzaidan, marko teorikoan aipatutako ekofeminismoaren ideiei kontra egiten zielako berak.

Bai baina azkenean ez dut uste feminismoa denik, zenta berriz kokatzen duzu ama etxean haurrarekin kokatua eta funtzio bakar batekin. Eta da berdin lagun batzuk erran zidaten: satarrak (painalak) nola nahi duzu? hori ekologikoak garbitzen direnak? Eta erran nun: ez ez ez. Ya zenta hor kokatzen duzu justuki izan zen, ados, ekologikoki ez da batere batere

ona, baina hori emazteandako satar botatzen diren satarrak sortu zirelarik edo egin zirelarik izan zen amarendako kriston askatasuna. zenta ez zira behartua jadanik kriston makinak (garbigailua) egiten dituzula ze garbitu egunero hiru aldiz aldatu behar duzula eta ez dakit ze, eta gainera satarrak garbitu behar baduzu edo. Ze berez hori amak egiten du, emazteak du egin behar ze bera da etxean eta bera da... eta nik erran nien ez ez, nik satarrak botatzen direnak eginen dut ze hortara kondenatu, hortik ez zira ateratzen, eta hori... ola, beraz hori ekologiarri egiten duzu momentu batean tak (begia estali) ez duzu begiratzen.

Amaberriek eskaintzen dituzten aholkuak

Elkarrizketen amaieran amaberriei etorkizuneko amaberriei aholku bat helarazteko aukera eman nien. Denek parte hartu zuten honetan, eta erantzunak oso ezberdinak izan ziren, bakoitzak garrantzia gauza ezberdin bati eman zion. Jarraian datoz zerrendatuak.

Lehena Naroarena:

Nik emango niokena edozein pertsonari haurdun geratu dela edo geratu baino lehen ere, dagola informazio pila bat eta aprobetxatzeko eta informatzeko (...). Prozesua, dauden aukerak ez dakit ze, o sea uste det dela super inportante, eta iruditzen zait oaindikan jendea iristen dela jakin gabe, eta hor hasten da haurrarekin, haurdunaldian ere, baina hor hasten da nere ustez pertsona bat bere buruarekin ondo egotearen istoria. Eta ama eta aita, edo ama-ama aita-aita, harreman hori haurrarekiko. Ordun o sea informatzea, eta hortik aurrera noski, dagon informazio guztia erabiltzea, eta hortik aurrera bakoitzak bere erabaki propioak hartzea baina bizitzako beste eremuetan bezela. Eta hori, askotan gauzak askoz errexagoak direla, hori sentido comun ateratzen da askotan. Eta gero ez daude ondo edo gaizki, da bakoitzak egiten du ahal duna ahal dun ondoen, eta berdin berdin maite du bere haurra eta haurrak maite du bera, ama edo bere aita. Zuk haur bati kalte haundia egiteko egin behar diozu zerbait oso iraunkorki eta oso era gaiztoan eta hori ez da gertatzen.

Bigarrenik Arritxurena:

Lenengo galdetu ingo nuke zer nahi dun berak. (...) Baina lenengo gauza esaten dietena argazkia, tipika argazki edoskitzearena amatxo ola eta umia eta gezurra dala. Hori esan behar diot.(...) Ez sinisteko jendeak esaten duna, gezurra pila bat esaten diala edo gauza asko ez diala esaten. eta benetan horrek ez dula batere laguntzen ze azkenean sentitzen zera zu zerala gaizki egiten ari zean bakarra. Eta gerora enteratze zera hau hori ura, eta jakin izan bazenu, ba agian ez zinake hain errudun sentituko.-Errudun sentitu izan zera ez?-Errudun? Bai gauzak gaizki egin izanarena, bai, bai. (...) inguratzeo berak entzun nahi duena esango duten jendeen artian. Eta adibidez biberioa eman nahi dezula eta, ba bueno biberioa ematen dun jenden artian ibiltzeko. Bularra eman nahi dezula, ba bularra ematen duten jendeen artean ibiltzeko. Laguntza jasoko dute bin aldetatik eta gainea ildo berdinetik jungo dia eta sentituko zea eroso. (...) Eta bai gomendatuko nukela ba hori masajeen kusotara jutea, edoskitzearen kursoetara jutea. Nahiz eta biberioa eman eh, ze biberioa hobeto zure erabakia izan bada. Ze azkenean holako tertuliak ateratzen dira beste

gauzak, ez edoskitzearena, nereak kolikoa dauzka, biberoia eman edo bularra eman. Ba hara ba nik egiten det hau, nik, gero zuk jakin behar dezu filtroak egiten eh, edo osteopata batengana doa edo ez dakit ze,e do homeopatia. Nik ikusten ditut taldeak Alcohólicos Anónimos antzekoak? Bai eta da pixkat azkenean gremioko jendea egoera antzekoa bizitzen ai zeana, laguntzen dizu, ulertua sentitzen zean leku batean.

Hirugarrena Karmelerena:

Nik ez dakit aholkurik emango nioken. Ze bakoitzak bizitzen duguna desberdina da, egia da, eta haur bakoitza desberdina da, bakoitza desberdina da, eta orokortasunak egitea piskat... gauza batzutan agian egiten ahal dugu baina... adibidez erraitea pisa eta kaka egiten duelarik erraitea ondo dela, nik orrekin hastapenean ya...

Jarraian Leirerena:

Bere burua nahiko irekia eukitzea. Eta ez sartzea inungo espektatibarik ez ezer, ze ez dakizu inoiz nola jungo zaizkigun gauzak, edo nola izango dian gauzak. Bai se eske bestela... zure buruan gauzak esaten dituzu eta gero ez dia nahi bezela ateatzen, orduan hor etortzen dia frustrazioak eta desesperazioak, eta guzti hoiak, eta pixka bat irekia bazaude, eta gauzak etortzen dian bezela eramaten badituzu, pos nik uste errexago eramango diala gauzak, eta lasaitasuna eta pazientzia.

Azkenik, Ainhizerena:

Hasieran pazientzia eukitzea, ze zaila da, baina ikasten da. Bai oso inportantea, ze nahi degu umea azkar ikastea, esaten digutena, hasieran esaten dizute nabaritu behar dezu nola hustutzen dizun, ba ez barkatu hori hasieran ez da nabaritzen(...) Eta bai pazientzia, ze bakizu mina ematen dula eta, baina hori dena pasatzen denian eta ondo juten danian hori dena ahazten zaizu.

b. Osasun langileen elkarrizketen analisisa

Garai bateko edoskitzaroko usteak. Atzera begirada bat

Eztabaida taldeari dagokionez, atzera begira hasi ginen elkarrizketan. Lanean hasi aurreko garaiak oroitzuz, denek esan zuten edoskitzaroa prozesu eta praktika bezala sinpleagoa zela uste zutela, ez zuten uste hain zaila izango zenik. Esperientziak erakutsi die mundu zabal bat dela. Atzera begirada bat eginik Milak bere haurrekin edukitako esperientzia kontatzen du, eta bere ustetan generazioen artean salto nabari bat egon da. Hasiera batean biberoia izan zen sustatzen zena eta jarraian titia ematea, honen eraginez generazio ezberdinek informazio ezberdina jaso dute eta ez dago adostasun bat. Gaur egun erreferentzia falta izugarria dagoela azpimarratzen dute hiruek. Jarraian Milaren hitzak:

Nik etxean badakit gure etxean titia ikusiet. Nei ez zitzaian...nik umea hartu nun eta nik titian jarri nun o sea eske (...) aber nik gauen izan nittun eta ekarri zizkiaten hurrengo goizean, eta nik o sea ezer esan gabe, hartu nun umea eta titian jarri, eta ya eske...izan zen hain naturala, baño badakit jende batzuk arazoa izan duenak eta nola batzuk biberoia eman

duen, lehen esaten zuen fabrikako eskulana behar zenen eta esne artifizialak hasi zianen esaten zien txarra zala, esnea artifiziala hobea zala amana baino eta ordun asko atzeatu in zien eta titia ematei utzi in zien. Eta hor dao tarte bat, generazion titia eman ez duenak, eta ikusi ez duenak eta ordun hola jartzen die (keinua egiten du etzanda balego bezala eta besok zabalik) buruz gora edo lagundu in ber diazu, edo jarri in ber diazu, porke ez due ikusi, ez daukea inor erreferentzi bezela ikusteko nola...

Maiderek hau zioen laneko lehen egunez:

Nik ezin nun baloratu guzti hori hasiera baten ze nik ere ez nekin guzti hori eztare. Ni hasi nintzanen, lehenengo egunen esaten zuten jun begirutzen ea umeek ondo hartzen duten titia. Ni jun nintzan geletatik eta zemuz hartzen dizu titia, eta ondo, eta ikusten nun umea titian eta sin mas, ondo. Eta zemuz, ondo, umeak titian zeuden eta sin mas, eta gero juten zeanian ikusten eta joe, honek ez dit hartzen, eta pixkana-pixkana juten zeanean hartzen, (...) ikasten ba hasten zera ikusten ba diferentzia guzti hoiek, dakitenak ez dakitenak, espektatiba batzukin datozenak, beste espektatiba batzukin datozenak ta orduan hor hasten zera pixka bat bereizten ba kasu ezberdinak. Eta bueno gero gelditzen zera pixkat bat harrituta ze bueno esaten dezu ez nun pentsatzen ez. Hasiera batean esan ziguten bai kurtso bat egingo dezue ikasteko, formakuntza 5 egun.. eta ni, puff 5 egun! (parreak) eta gero lanean zaude, bai bai eta gehio...

Osasun profesionalak jasotako ikasketei dagokienez, unibertsitatean nahiz oposaketetan edoskitzaroaren atala ez zegoela komentatzen dute, soilik patologiarara bideratzen dela profesionalen formakuntza, ez bada edoskitzeko kurtso espezifikoak egiten dituzula.

Edoskitzaroko erizain erreferenteak, Carmenek, atzera begira kontatzen du lehen bularreko esneaz ez zekiela asko zientzialari munduak. Hauek edoskitze naturala jaisten ari zela ikusi zutenean, Ameriketako Estatu Batuetan, honen sustapenari ekin zitzaion, eta hala sortu zen *Esnearen Liga* erakundea. Bere hitzetan Pelargoiak¹² bizitza asko salbatu zituen baina edoskitze naturala suntsitu zuen.

Pelargón. Claro hasta entonces las madres se veían obligadas a hacer un esfuerzo tremendo, ¿Por qué? Porque la mortalidad infantil era tremenda, porque muchos niños se morían por no poder mamar, por leches artificiales, porque empezaban a meterles leches de vaca, porque no existía el Pelargón. Pues es verdad que el Pelargón, pues salvó muchas vidas probablemente, porque muchos pudieron ser mejor alimentados, pero empezó a acabar con la leche materna. Porque, claro, además los que lo vendían se encargaron bien de promocionarlo y decir “ha salido una leche que los bebés la toleran genial”. Se pusieron todos gordísimos y entonces, claro, lo de gordísimo era sinónimo de salud. Entonces empezaron a pensar que el niño de lactancia materna “¡oh! Tu hijo pues sí mama, pero mira que qué delgadito, este otro se ha puesto rollizo, se le han puesto unos muslos así”. Y entonces todo el mundo ¡hala al Pelargón!, y haciendo un esfuerzo tremendo de..., pues me paso al Pelargón aunque me cueste dinero ¿no?. Entonces, esa fue

12 Espainiako guda zibilaren ondoren sortutako lehen haurren esne artifiziala.

la pena de aquel tiempo. Entonces ahí se dieron cuenta de “¡anda!, aquí ha aparecido esta leche y las madres están dejando de dar el pecho” y entonces dijeron “bueno vamos aquí a..,” pues eso, en EEUU se formó la Liga de la Leche, gente interesada en que la lactancia no desapareciese. Y bueno, yo creo que gracias a eso hemos ido tirando.

Gaur egun, aldiz, egoera bestelakoa da: ikerketa gehiago egiten dira eta mezu bat zabaltzen da; ama eta umeen osasunean inbertitzen ari da osasun mundua, hau da, edoskitze naturala sustatzean osasunean inbertitzen da. Carmenen hitzetan hala definitzen da edoskitze naturala:

Cuando tú das de mamar estás invirtiendo en salud, o sea, que probablemente la salud de tu hijo sea mejor por tu leche, que tiene muchas ventajas y que es beneficiosa, no solamente para el bebe, también para la madre. El dar de mamar parece ser que hace que las madres tengan menos cáncer de mama y menos cáncer de ovario, que está aumentando muchísimo ¿no? (...) le puedes dar en cualquier momento, es comodísimo, es barato, es bueno. Si que es verdad que a veces exige esfuerzo, pero el dar de mamar, aparte de alimentar a tu hijo, es dar muchas cosas, es la cantidad de tiempo que te pasas con él teniéndole a tu lado, mirándolo, mirándolo como come. Esas sonrisas que te empieza a echar, el como se te agarra, el como te toca, el contacto que tienes, lo importante que ese contacto es para tu bebe. (...) eso verdaderamente es un acto de mucha generosidad por parte de la madre.

Osasun profesionalak eta edoskitzaroaren sustapena

Bai eztabaida taldean eta baita Carmenekin elkarrizketan ere, profesionalen artean berezitasunak daudela esaten dute. Honek bat egiten du zenbait amaberrik elkarrizketetan esandakoarekin. Beraien aburuz pediatrik haurraren atentzioa jartzen dute, eta orokorrean umea pisua irabazten badoa dena ondo doan seinale da. Ginekologoez diote ez dakitela edoskitzaroaz gehiegi, eta emaginak edoskitzaroaren aldeko muturreko jarrera dutela. Erizainen eta erizain laguntzaileen aldetik jarrera irekiagoa dela komentatzen dute, iritzi ezberdinak daudela baina orokorrean emakumearen erabakia sustatzera jotzen dela:

- Mainer: *Animatzen degula baina ez degula inor behartzen, o sea, animatzen degula eta gañea saiatzen geala irtenbideak erakusten. Bai ez dela bat edo bestea, titia edo biberioia. Ez. O sea nik uste beti aurrean jartzen dana da amak nahi duena, horren inguruan ba ya juten zea ikusten, eta bere dudak eta posibilitatea pixkat neurtzen daukagun denbora gutxikin. Momentuan baita pertsona ez dagola bere momentu onenean gauzak egiteko.*
- Amaia: *Pixkat etortzen diela engainatuta. Dana ondo,*
- Mainer: *idealizatua*
- Mila: *dena ondo, dena politte... hola etortzen die, eta gero etortzen die: eta hau zer da?*
- Mainer: *Hemen azkenian da pixkat pufff...*
- Amaia: *errealitatea jeistea. Ze etortzen dia dana idealizatuta eta dena, eta partua ebai*

- Mila: *dena-dena-dena.*

Amaberriek elkarrizketetan aipatu bezala, edoskitzaroaren ideia distortsionatua dutela esaten digute osasun profesionalek. Hau osasun zentroetako erditze aurreko klaseetatik datorrela diote, eta ez dute uste honek emakumeari onura egiten dionik. Haiek emakumearen iritzia eta erabakia sustatzeari garrantzia ematen diote, behartutako edoskitzea ondorio txarrez betea ikusten dutelako.

- Mainer: *Bai baina laktantzi bat forzatua*
- Amaia: *bai hori da*
- Mila: *desastre.*
- Mainer: *Azkenean laktantziak behar du elkarkidetza bat.*
- Amaia: *Bea gustoa egotea.*
- Mainer: *Eta gustoa egitea. Eta laktantziak ekartzen ditun gauza onenatariko bat o sea da, erlazio hori, eta hori ez badakazu zu minez baldin bazaude eta bildurrez umea jartzeko titian mina emango dizulako edo ez dizulako hartzen edo ez dakit zer.*
- Mila: *Zuk eon behar dezu ondo eta gustoa.*
- Mainer: *Eta behartua sentitzeko ez dezulako nahi baina zure senarrak bai, zure familiak baitituzte hoi da.*
- Amaia: *Ba azkenean psikologikoki, zu ez zaude lasai, ez zaude eroso, umeari urduritasun eta ezinegon hori transmititzen diozu eta hori ez da ona ezta ez.*

Azkenik, elkarlanaren garrantzia azpimarratzen dute, batez ere amaberriei informazioa emateko garaian denak bide beretik joateak duen garrantzia. Bestela hauek informazio nahastu asko jasotzen dutela diote. Honetarako lankideen arteko kohesioa¹³ eta koordinazioa sustatu beharko litzatekeela uste dute. Carmenek denek hizkuntza bera hitz egitearen garrantzia azpimarratzen du, emakumeek askotan hizketaldi batekin lasaitua hartzen dutelako, eta honetarako formakuntzaren garrantzia azpimarratzen du.

Osakidetza eta edoskitzaroaren sustapena

Osakidetzak sustatzen duenari dagokionez, argi ikusten dute teorikoki edoskitze naturala dela sustatzen duena, baina gaur egun plantan egiten diren kontrol neurriekin (azukre kontrolak, pisu galeren kontrolak...) edoskitze artifiziala ere sustatzen dutela iruditzen zaie. Izan ere beldurraren aurrean emakume askok esne artifiziala edo mistoa ematen bukatzen dute. Euren iritziz adostasun falta bat dago.

¹³ Lankideen kohesioaz mintzatzerakoan lehen arreta maila (Osasun zentroak) eta hirugarren arreta mailaren (Ospitaleak) arteko kohesioaz ari dira. Baita ospitalean bertan gremio ezberdinetako pertsonen artekoaz: Erizain, erizain laguntzaile, emagin, sendagile eta abarren artekoaz.

- Mila: *Seitun esaten zaio, kontuz, pixu asko ai da galtzen, kontuz ikeatu iteue. Ama asko ikeatu iteitue. Nik nere amai galdetzen nion, zuek ze ite zenuen esnea etorri bitarten. A, ahal genduna, ura azukrekin ematen zuela, eta aurea.*
- Maider: *Beste batzuk ogia arduakin.*
- Mila: *Beste batzuk mantzanilla, edo zeoze in arik eta esnea etorri arte. Ordun ez zan ezer pasatzen.*
- Amaia: *Baño ematen zioten zerbait kalostrotik aparte. O sea laktantzi materno eskusiboa leno re ez zan iten, iten zan titia eta gero aparte ura auzkriakin edo... papilla oi, hirinakin edo, izen bat daka horrek (...) ez dakit nola dan, baina bueno en fin beti ematen zitzaiola zerbait zure kalostruan aparte edo beti zenekan famili arteko bat titia ematen ai zana beste ume bati eta hari pasatzen zenion. Laktantzi materno eskusiboa bastante berria da.*
- Mila: *Baño hemen etortzen die eta segitun esaten die, pixua galtzen du eta, ai asko galdu du eh... etortzen die eta bi ordun ezer hartu gabe eta aix, suplementoa emango diot, eske ezin da hola euki.*
- Maider: *eske nik pentsatset dagola kontrobersia pixka bat ofizialki ez, sustatu behar du edoskitzea, baina bueno, egia da ez dala asko nabaritzen, ze kartelenbat dago de nola eman titia ondo eta nola heltzen dizun ondo edo gaizki, baina bueno, ez dago propaganda handirik, eta baita profesionalen artean ere badago denetarik, eta gero nik batez ere ikusten detena da ez dagola adoskidetasun bat. Ta nik uste hor dagola arazo inportante bat ze ez dakizu batzutan nola jokatu.*
- Amaia: *Ze dakate informazio kontradiktorioy pillo bat.*

Bestalde, Osakidetzak edoskitzaroko erizain erreferentearen lanpostua sortu zuen. Horretan dihardu Carmenek, eta enpresak berari zer eskatzen dion galderari, hala erantzuten dio: amak laguntzea, pertsonala formatzea, edoskitze naturala sustatzea. Hau dena uneoro emakumearen erabakia errespetatuz. Carmenek azpimarratzen du edoskitze naturala sustatzerako garaian berebiziko garrantzia duela entusiasmoak, baina betiere errealista izanda. Izan ere, emakumeei osasun zentroetan ematen zaizkien jarraibideek haiei on egiten ez dietela uste baitu, errealistak ez direlako. Hala ere, ospitaleak edoskitze naturala sustatzeko erizain erreferentea soilik aste barruan eta goizeko txandan jartzeak baliabide eskasa dela deritzo, aurpegia garbitzeko egiten dutela, baina benetan gaian gutxi inplikatzeko direla.

Amaberriak eta haien ardurak

Eztabaida taldean argi dute amaberriei informazio kontraesankor asko iristen zaiela, baina esaten dute ere, emakumeek ardurak hartu nahi ez dituztenez, profesionalengan kargatzen dutela asko. Hau emakumeek sozialki jasotzen duten presioarekin lotzen dute. Euren iritiz, emakume

askok ez dute bularra eman nahi, baina sozialki erakutsi zaie hau dela egin behar dutena, eta beraz osasun profesionalak erabiltzen dituzte karga horretaz liberatzeko.

- Mainer: *Baino gero hemen daukaguna da, zu juten zea eta esaten diozu gauza bat, hori uste dezulako eta atzetik beste bat juten da eta beste iritzi bat dauka eta esaten dio, eta orduan hurrengo egunean juten zea...eta ya...uff...ateatzen zea...*
- Amaia: *eta gero gainea ba hori, ulertzen dutenan artean eta...*
- Mainer: *gauza bat ulertzen dute, gauza bat esaten diozu eta ulertzen dute beste bat eta gero burua...*
- Amaia: *edo ulertu nahi dute beste gauza bat espektatibean arabera*
- Mila: *bai,bai.*
- Mainer: *Da nahiko zaila.*
- Mila: *Eta nahi du zuk ematea, zuk esatea ze in ber dun, geo esateko , bai nik hau in det harek esan zitelako. Utzi diot o eman diot o ez diot eman...esan zien zu saiatu zea eta esan dit uzteko.Bilatzen dute era zuk zure iritzia emateko eta era hortan haiek pixkat liberatzeko errespontsabilitate hori. Eta guk ematen dieguna da posibilitatea eman, ba egin dezakezu hau. Bueno nik behintzat egiten detena beti saiatzen naiz, o sea nik ezin dizut esan zer egin behar dezun, baina daukazu hau egitea, hau egitea, hau egitea, nahi baldin badezu biberioia eman dakazu hau egitea, nahi badezu titia eman dakazu hau egitea, baño jendeak askotan behartzen zaitu, saiatzen da zuri behartzen.*

Edoskitzearen araberako ama motak

Ama motei dagokionez, orokorrean lau ama mota bereizten dituzte: Lehena edoskitze naturala nahi duela argi eta garbi daukana, normalean arazorik izaten ez dutenak dira hauek. Bigarrena saiatuko naiz esaten duena. Hirugarrena edoskitze artifiziala egiten duena, normalean plantara etorri eta epaituak ez izateko euren erabakia esplikatuz euren burua justifikatzen dutenak. Laugarrena edoskitze mistoa egiten duena, eta hemen bi mota daude. Lehena kanpotar gehienak (afrikarrak, hegoamerikarrak eta asiarrak), mistoa egiten dute inongo konplexurik gabe, ez diote garrantzia handirik ematen horri. Eta bertakoak titia eman nahi dutenak baina edoskitze artifizialeko abantailekin.

Carmenek bereizketa sinpleagoa egiten du: konbentzitu gabe dagoena eta argi duena bere erabakia. Honen harira edoskitze artifiziala ematen duen emakumea desmitifikatu beharra dagoela azpimarratzen du, urteetan zehar emakume hauei ama txarren etiketa jarri baitzaie.

Mira, yo creo que a la mujer que da lactancia artificial hay que desmitificar eso, porque unas te lo dicen muy claramente “me siento mala madre, es que me habéis hecho sentir mala madre”. Yo cuando una mujer me dice eso me siento fatal, porque pienso vamos si yo

he hecho esto algo he hecho mal o sea, estoy haciendo algo mal. ¿Cómo voy a hacer sentirle a una madre culpable? O sea, es que lo he hecho mal.(...) Entonces, que es diferente, pero que lo va a hacer igual de bien y que aquí esto es una opción, esto es una opción. Que estamos, por suerte, en unos tiempos en los que no hay que buscar nodriza ¡eh!. Si tú por lo que sea, por la razón que sea, a mí no me lo tienes que explicar, ni a nadie, es tu razón ¡eh!. Y a nosotras no nos queda otra que ser superrespetuosas y a esa madre lo mismo, animarle y explicarle como preparar un biberón, cómo coger a su hijo, lo mismo que a la otra, y quizás en unos años se nos olvidó.

Osasun profesionalak eta amatasun intentsiboa

Amatasun intentsiboaren kontzeptuari dagokionean eztabaida taldean muturrekoa iruditzen zaie eta horregatik ona ez dela. Hala ere, gizartean halako kasuak daudela ikusten dute, eta ez zaie bidezkoa iruditzen emakumeak honetara bideratzea.

- Amaia: *Bida nere ahizpak daka lagun bat bere gizona matrona dana eta ume bat ekarri nahi due eta hamar urtetan ezin due ekarri, baina bueno, esan zion, lo ke esta klaro es ume bat ekartzen baldin badezu lehenbiziko 2 urtetan zea umian esklabua, zu ez zea inor.*
- Mainer: *bai umea jaio eta ama juten baldin bada parranda botatzea hori gaizki ikusten da.*
- Amaia: *Aita juten baldin bada desaogatu in berko, atea in berkou lagunekin.*

Carmenek amatasun intentsiboaren kontzeptua ez du ezagutzen, baina estigma eta estremoak onak ez direla dio. Azken finean amak ezin direla errudun bilakatu.

Yo a veces oigo a profesionales, que a veces oyes a profesionales, o algunas madres, porque dentro de la Liga de la Leche a mí a veces me ha sorprendido aquí cuando hablan de talibanes “ es que estas son unas talibanes”, digo a ver .. ,pues es que los extremismos siempre son malos, todos los extremismos, todos los fundamentalismos. O sea, es que eso es un desastre. Entonces, pues no me gusta nada porque me parece una pena el oírles a unas mujeres que otras sean exactamente igual porque yo lo he hecho genial. Porque mira, qué suerte que mis hijos han salido estupendos, que no sé qué, porque claro los tuyos igual se han torcido, porque claro porque tú, porque mira que como tú has fumado, porque tú te marchabas de viaje y...(…) Yo cuando oigo a mujeres hablar así, ¿Cómo puedes culpabilizar a nadie de todo esto?

Edoskitzaroaren garrantziaren jatorria

Gure gizartean edoskitzeari garrantzi berezia ematen zaiola komentatzen dute eztabaida taldean. Hau haurra jaio eta lehen hilabetetan ematen dela diote, gerora garrantzia galtzen baitu gaiak. Hasieran ama onak bularra ematen dio haurrari, eta sozialki dena honen inguruan eraikia da.

- Amaia: *gero iristen da momentu bat hilabete batzukin gehienak ematen dutela seguraski biberioia edo mixta edo...*

- Maider: *Hori ya beste bigarren plano batera dijoala. Eta jendea igual kontzentratzen da gehiago ba hori ba ea apuntatzen dezun estraeskolarretan, edo juten zean umearekin beti edo partidu guztitara juten zeala edo hori... holako gauzetan ez? Ez dakit... gero beste plano batera dijoala, hasieran igual bai baino gero beste plano batea dijoala.*
- (...)
- Amaia: *Bai. Eta nik uste hasierako egun edo hilabete hoietan dala oso punto inportantea.*
- Maider: *Horren inguruan dao dena eraikia, laktantzian.*
- Amaia: *Bai horren inguruan. Bai ze azkenean hasieran egiten duna umiak da jan eta lo eta kaka in eta holako gauzak eta orduan loa o sea ez dakit pixkat ba zer jaten dunaren arabera dijoa ez? Jaten du ondo ez dakit ze lo egiten du, ez du jaten ondo ez dakit ze ez du ondo lo egiten ez? Ez da hola baino bueno... hola erlazionatzen dute. Orduan gaizki egiten badu lo da gaizki jaten duelako edo ez dakit ze ordun haien arazo printzipala da jatea eta hortan... ba hortan dago klabea.*

Inguruko jendea eta edoskitzaroa

Inguruko jendeak eragin handia du halako prozesu bat bizitzen denean, askotan nekeak gain egiten baitu. Inguruko laguntza ezinbestekotzat jotzen dute, baina ez da beti hala izaten. Honen harira bere esperientzia kontatzen du Milak:

Joe ni goatzen naiz nik zarrenakin titia ematen nion eta zeuzken kolikok, hasten zan ilutzean 8k alde, near da near da near. Eta jendea... titia bai baina esneik ez dezu eukiko, ure eukikozu, ume honek gosea dauka. Ume onek gosea besteik ez dauka, honek ez dakit ze... gaizki ai zea titia ematen ez dakit ze... geo juten nintzen astero pediatrangana, eta pediatrak jartzen ziten umea baskulan gainean eta astero kiloerdi irabazten ziten... (parrak) eta esaten zian aber zuri iruitzen ziazu ume onek gosea daukala? Eta.. ume honek ez dauka gosea. Etxea juten nintzen eta ni...lo falta lo falta eta asteburua iristen zan eta nik ordun iten nun libratu egun batean bakarrikan. Goizeko bostetan jeikitzen nintzen eta seitan trena hartzeko eta zazpitan honea lanea iristeko eta hala itten nun. Umea uzten nun, o sea asteburutan egun bat egoten nintzan jai umea jaiota. Nei esaten bazie ez nula jai ingo nere burua trenen botako nun. Benetan esateizut eh... eta hartzen nun asteburun umea eta juten nintzen aman etxea eta esaten nion tori umea, eta pumba ohera. Eske hola, baño nearrez, nearrez esanez jolin jo eske, juten nintzen meikuna eta dena burua janda...(...) nik zaharrenakin esateizut, eon nintzen erdi erotuta, esateizut ze in nun, gaizki pasa nun... Zaharrenakin nik aurreneko eunen goizeko seiak arte lo in zunen, nik hola sehaskan beidatzen nun aber arnasa hartzen zun, ea bizik zeon. Eta txupetea sartzen nion azukrekin, ilunpetan...prast! Baño hola eh... nik jeiki izandu naiz, goizeko ordubaten lo hartu, baño bost minutu eta raio attu, nere gizonak jartzen zun programa radioko eta goizen despertadorea radio jartzen zun eta ra esnatu nintzen eta radio, ah! Lo hartuet, trena galdukoet! Jeiki eta begiek pintatzen ai nintzela, el largero de la noche.. la una de la mañana, eta ni begiek pintatzen lanea jutekoa... esateizuet eh...

Laguntza faltari lotuta ikusten dute askotan bereziki haurren amonak¹⁴ amaberrien edoskitzearen gaian asko sartzen direla. Honen zergatia galdetuta, emakumeen gainetik jartzeko egiten dutela erantzuten dute hiruek.

- Amaia: *bueno amonak y las suegras con el biberon...*
- Maider eta Mila: *bai, bai...*
- Ni neu galdetzen: *suelen ser probiberon ez?*
- Hiruek: *Probiberon...*
- Amaia: *eta hotzakin, eta ez dakit ze.*
- Maider: *Atxisakin.*
- Amaia: *Bai denakin, denakin. Nei tokatu zait suegranbat, nola esaten da suegra... amaginarrebanbat tokatu zait tipo, es que le toca biberon, es que hay que darle, tipo beak*
- Mila: *beak emateko, beak manejatzeke, bai...*
- Amaia: *bai kontrolatzeko bai. Bai, amonak eta etortzen dianean ematen du jarri nahi duela eh... umia izan dunan gainetik. Como que etorri naiz, zu lasai, nik kontrolazten det. Asko rollo hortan etortzen dia.*
- Mila: *Nik esateiet, amei esateiet, zuk laguntza ber dezu baño azulejok eta garbitzeko, ez umiakin garbitzeko. Zui etxea etortzen zaizkizunen jarri mopa eskuan eta esan hasi garbitzen. Eta zu silloien umea zaintzen. Zure laguntza da denboa uztea umekin eoteko, eta zuri laguntzea ez da umea kendu eta zu uztea, ez. Eta hori amona askon aurren esaten diet.*
- Amaia: *Eta hemen asko ikusten da hori, amonek buff! eske sartzen dia denak... bai bai, eta daude igual zortzi hamar lagun aman ingurun eta denak opinatzen.*

Bisiten gaia aterata, nabaria da ospitalera jende gehiegi joaten dela, eta honek inori on egiten ez diola esaten dute. Azken finean, profesionalei oztopatzeaz gain, amaberriak bisitetara egoteak nekatuak uzten ditu, eta gauzak korapilatzen dira. Atentzioa beren buruengan eta haurren ez edukitzeak, gerora larritasunak ekartzen ditu.

- Amaia: *Nei askotan o sea ematen diet pauta eta igual atxaldeko 3tan turno hasieran eta deitzen diate 9tan eske umeak ez du ezerre jan... eta hori? Eta eon dia bixita pillla bat, edo ez? Ez da ez dakitela edo ez diozula esan.*
- Mila: *Jendea jartzen da bixitari kasu iten, eta iruitzen zaie, ez duela jan bear bixitan aurren ez duela titia eman behar bixitan aurren, titia atea eta...*
- Ni neu galdetzen: *bixita asko egoten dia hemen.*
- Hiruek: *Gehiegi.*

14 Kontuan eduki behar da bereziki amonak esaterakoan, amonek rol sozial bat dutela eta hau betetzen saiatzen direla.

- Ni neu galdetzen: *Eta hori zergatik da?*
- Maider: *Nik uste beti izan dala ume baten etorrera beti dala festa bat bezala, eta orduan...*
- Mila: *ez due pentsatzen nekauta eongo danikan edo... iruitzen zaie...*
- Maider: *eta emakumeak ezta re ez dia kejatzen bixitaz, or daude jiji jaja, eta gero daude leher inda.*
- Mila: *Gero iruitzen zaie ez diela esan behar bixita batei...gaizki daola, beti esaten due agobiauata nao bixitakin baño geo ez dia atrebitzen esaten bixitai ez etortzeko.*
- Amaia: *Ez dia atrebitzen esaten bixitai ateatzeko titia emateko.*
- Mila: *Nei askok esaten die, nahiago det honea etortzea geo etxea etortzea baño.*
- Amaia eta Maider: *Hoi da.*
- Mila: *Askok esateue hoi. Hemen kentzeitut gañetiken eta lixto.*
- Amaia: *En plan compromiso social.*
- Ni neu galdetzen: *Eta gañea etortzen dienak beti dia lehenengo lerroko familiarrak?*
- Mila: *Etetete...*
- Amaia eta Maider: *ez ez...*
- Mila: *el vecino de la escalera...*
- Amaia: *pacientian izena re ez dakienak.*
- Mila eta Maider: *Bai.*
- Amaia: *Eske ikusiet senarra hortikan... bai, altua, moreno... edo etortzen dia, Iker ikustea nator. Eta zein da Iker. Ume bat oain jaio da. Eta bere gurasoak. A ba... senarra da alto bat begi urdinekin...*
- Maider: *Tolosakoa.*
- Amaia: *Bai Tolosakoa, eta zuk esaten dezu, a bale.*
- Ni neu galdetzen: *Eta esaten badiozu pertsona horri amaren izena eman behar diazu, tokatu zaizue noizbait esatea, eh... pero como, o sea... pero no te fias de mi! Edo esaten diozunean, hemen ingresatua dagona ama da...*
- Amaia: *bai ofenditu...*
- Maider: *bai gaizki sentatu.*

Lanarekin gustura egotea

Azkenik haien lanarekin gustura zeuden galdetu nien osasun profesionali. Orokorrean haiek oso gustura sentitzen dira egiten duten lanarekin, baina bai ospitaleari dagokionean eta baita amaberriei dagokienean ere, askotan ez dira baloratuak sentitzen.

- Amaia: *Baño bueno normalian jendia ez baezu iten beak nahi duna moskeatu iten da.*
- Maider: *En general ospitalean.*

- Amaia: *Bai, o sea zuk iten baezu beak nahi dun guztia, jo eske enfermera oso ona zea. Baño bestela...bai, moskeatu iten da.*
- Maider: *Deitzen badizute gaueko 3tan baso bat ur eskatzeko eta ondoan senarra lotan dagola aldamenean eta esaten diozula bueno oain ekarriko dizut baño hurrengoan esnatu zure senarra horretarako dagola, era onian esanda, ba gaizki sentatzen zaie. (parrak) edo jeisteko persiana, gaueko ordu txikitan dala oso oso garrantzitsua karo. Edo tiritita bat emateko oain dela lau ordu ba ez dakit moztu in dala.*
- Mila: *Edo kolakau bat emateko bere gizonai ze ez dio denbora eman afaltzeko.*
- Amaia: *Edo almoada bat, ze gaixoa oso nekatuta dago.*
- (...)
- Ni neu galdetzen: *baloratuak sentitzen zeate?*
- Amaia: *Ez, no rotundo. Edo ni ez behintzat,*
- Mila: *Para nada. Porque zu aitzen zea, hau ta beste, eta gero askotan juten die despeditu gabe ez ezer.*
- Amaia: *Eske ezta re despediu, nei askotan pasa zait pasa atxalde guztia gela batian ume horrekin eta hurrengo goizean esan eske ayer por la tarde no me ayudó nadie...*
- Maider eta Mila: *bai bai.*
- Amaia: *O sea nik ez det eskatzen eskertzia ezer, baño...*
- Maider: *eta turno berdiñean, esaten eske nadie me ha esplicau nada.*
- Amaia: *Y que le digas, si te he dicho yo.*
- Maider: *Pero si he estado contigo 20 minutos.*
- Amaia: *Edo pediatria aurrian, a! No no, no sé, nadie me ha dicho nada.*
- Mila: *Baño si nei aurreko baten, si nadie me ha dado suplemento, ¿Cómo que no? si yo bañuan delante del padre le he dado 20. Eta geo beste batek eman eta gaintiken goiz guztin inork ez ziola jaten eman umiai.*

Baina zenbaitetan esker ona ere agertzen da:

- Maider: *Bai eta gero nei behin baino gehiagotan gertatu zait gelditu in diate kalian. A ba zu zea enfermera, oso gustoa eon giñan... bai, bai, dela gutxi gertatu zitzaidan, 4 hilabete zekala umiak. Esan zian jo ba eskerrikasko... eta hola bai topatu izan naizela jendiakin..*
- Mila: *nei ebai, bigarrenakin etorri eta goatu, zu ziñen gauetan...*

Amaitzeko esan Carmenen dagokionez bestelako balorazio bat egiten duela. Bere ustetan lana ona egiten da orokorrean, lehen zorroztasuna zen nagusi eta hau ez zen ona, orain malguagoak dira profesionalak eta hobe da. Amaieran azpimarratzen du amaberrien esker onagatik oso asebeta sentitzen dela.

c. Análisi bateratua

Hasteko deigarrien egin zaidan puntuarekin hasiko naiz. Elkarrizketatutako amaberrien artean desberdintasuna nabaritu dut eta nagusiki bi taldetan bereizi daitezke. Alde batetik inoiz inongo taldean militatu ez dutenak daude, eta bestetik talderen batean militatu izan dutenak. Lehenengoari dagokionez, euren hitz egiteko modua, diskurtsoa sentimenduetatik zetorrena izan da, hausnarketa sakonik gabea, gauzak bizi izan dituzten bezala adierazi dituzte, beraien aitortu dute gauza askoren inguruan ez dutela inoiz pentsatu. Bigarren taldeari dagokionez, sentimenduen bidez hitz egiteaz gain, analisi landuago bat egiteko gai izan dira. Euren sentimendu eta ideien arteko kontraesanen jabe, arazoaren erroa jotzeko gaitasuna adierazi dute, eta sistema patriarkalean txertatua gaudenaren jabe, euren amatasun eta edoskitze praktiken inguruan hausnartu dute.

Deigarria ere egin zait azken talde honek osasun profesionalek izan duten diskurtsoarekin duen antzekotasuna. Elkarrizketatutako osasun profesionalek ez dute inoiz inongo taldean militatu, eta biomedikuntzaren motxila soinean dutela kontuan izanik, balio berezia du hauen iritziak militatutako amaberrienarekin bat egiteak. Gizarteak eta sistemak inposatzen dituzten rol, praktika, eredu eta abarrak hor daudenaren jabe izan baitira.

Amatasun intentsiboaren gaiari dagokionean, osasun profesionalek eta talderen batean militatutako amaberriek kontzeptua ezagutzen ez bazuten ere, biek ala biek gizartean halako eredia badagoela eta berau sustatzen dela aitortu dute. Aldiz, amaberrien beste taldeari dagokionean, gaiaren aurrean jarrera defentsiboa hartu dute, euren buruak justifikatu dituzte eta eurek praktikara eramaten ez dutela argi utzi dute. Elkarrizketetan ezin izan dugu arrazoieta haratago joan, edo ez dugu asmatu behintzat.

Azkenik edoskitze artifiziala eman duten amaberriek eta osasun langileek Osakidetzaaren aldetik dagoen diskurtsoa identifikatzerako garaian ados daudela ikus dezakegu. Izan eraikuntzatan kartel guztiak edoskitze naturalaren aldekoak direlako, izan erditze aurreko klaseetan bularreko edoskitzeaz ematen den informazio idealizaturaino, amaberriek egokiena edoskitze naturala delako ideia jasotzen dute, errealitatean zerbait bere baitan egokia izan ahal balitz bezala.

5. Ondorioak

Lehenik esan beharra dago -lanean zehar ondo justifikatua geratu den bezala- edoskitze hautua, pertsonala bada ere, genero sistemak zerikusi handia duela erabakitze prozesuan. Sistema horretan kokatuak, ez dago gizaki isolaturik, eta arrazoi bat edo beste bat medio, edoskitze hautuak garrantzi handia du amatasun izaera definitzerako orduan, amatasun proiektioan.

Bigarrenik, edoskitze motak bikote harremanean eta lan banaketan zerikusi handia du, zenbaitentzat edoskitze artifiziala lan banaketa parekide baten jardunean tresna izateraino. Beraz, amaberri feminista askorentzat edoskitze naturalean lan banaketaren inguruan kontraesana topatuko dute, haurra etengabe lehen hilabeteetan gertu edukitzeko beharragatik.

Jarraitzeko, amatasun intentsiboaren gaiari dagokionez, kontzeptuak gizarteak bideratzen duen ama mota islatzen duela ikusiko dugu, eta hau amaberri feministentzat erronka bat da; badakitelako horretara bideratuak direla baina ez dute horretan erori nahi. Gainera, amaberriak etengabe epaituak dira euren amatasuna bizitzeko eragatik, bereziki lehen hilabeteetan, euren haurrak elikatzeko sistemaren erabakiagatik. Etengabe ama txarraren mamua dute atzetik, baina aitek, aldiz, ez dute halako presiorik jasotzen.

Halaber, edoskitze prozesuaren izaera naturalari dagokionez, ikusiko dugu naturalaren argudioak behin eta berriz entzuten badira ere, edoskitze hautua ez dela naturala eta edoskitze ekintza bera are gutxiago.

Gainera, edoskitze naturalaren alde txarrak ezkututzen dira, bai biomedikuntzatik eta baita gizartearen aldetik ere, amak edoskitze mota honetara bideratzeko. Gizaki kritiko eta autonomoak beharrea, menpeko eta akritikoak sortzen ditu sistemak. Egoera hau aldatzeko proposamen bat osasun heziketa zabala ematea izan daiteke, eta bertan edoskitzea ekintza eta ama esnea produktua bezala bereizteak lagundu dezakeela uste dut nik. Behin eta berriz naturaren argudioa entzuten badugu, prozesua soziala dela argi uztea eta produktua, ama esnea, haurraren beharrei hoberen egokitzen dena argi utziko bagenu, gurasoekin edoskitze prozesuak suposatzen duena beste modu batera ikusteko gaitasuna jorratu genezake.

Informazio iturriari dagokionez, kontuan izanda bai osasun langileentzat eta baita amaberrientzat ere erditze aurreko klaseek garrantzi handia dutela, bertan hobekuntza nabariak egin

daitezkeela ondoriozta dezakegu osasun heziketari dagokionean. Honetarako aukera bat erditze aurreko klaseak erdigunean kokatuak izango dituen ikerlerroa zabaltzea izan daiteke, sistema hobetzeko ezinbestekoa.

Bestalde, gizartean edoskitzaroa idealizatua dagoela eta berau amaberriei garai idealizatua bezala eskaintzen zaiela marko teorikoan eta elkarrizketa guztietan agertu dela ikusirik, arestian amatasun erromantikoa kontzeptua definitua izan den bezala, ondoriozta dezakegu gizartean egun dagoen egoeran edoskitze erromantikoaz hitz egin daitezkeela.

Amaitzen hasteko, ezin lana bukatu amatasun eta edoskitze eredu berri eta anitzen behar handia dagoela esan gabe; marko teorikoan esandakoaren nahiz elkarrizketen ondorio da hau. Honetara bidean, amatasun eta edoskitze subertsiboek genero sisteman iraultza suposa dezakete. Nire lanaren helburua gizartean hobekuntzarako hazia jartzea bada, hona nire proposamena: edoskitze mota subertsiborako bidean aukera bat aiten edoskitze naturala sustatzea izan daiteke¹⁵, honetarako ikerketak bideratuko balira, hau nola gauzatu daitekeen ikas genezake, eta mahai gainean aukera gehiago zabaldu. Beste aukera bat edoskitze era berrien sorkuntza da (Esne bankuak, edoskitze sareak, doako esne artifizialak...).

Azkenik, halako ikerketa batean nahiko nituzkeen eremu guztiak jorratu ezin izan ditudanez, interesgarria iruditzen zaizkidan bi ikerlerro aipatu nahiko nituzke. Lehena -lanean zehar aipatutako- bikote heterosexuala osatzen ez dutenen (banako, hirukote, edo dena delako, gizon, emakume edo queer-ak) amatasun eta edoskitze esperientzia jasotzea. Eta bigarrena gure aurretik ama izan diren horien esperientziak jasotzea. Izan ere, esperientzien aniztasunean aurkituko baititugu aurrera egiteko bide berriak.

15 Gizonezkoek edoskitzea zenbait kasu berezitan egin dezakete. Ikus Argia aldizkariko artikulua: “Gizonek ere bularra eman dezakete” (Alkorta,2013).

6. Bibliografia

1. Alkorta, N. (2013/IX/10) Gizonek ere bularra eman dezakete *Argia*
<http://www.argia.com/blogak/nahia-alkorta/2013/09/10/gizonek-ere-bularra-eman-dezakete/>
Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
2. Badinter, E. (1980) *¿Existe el amor maternal?* Paris: Paidós Iberica.
3. Badinter, E. (2011) *La mujer y la madre* Madrid: La Esfera de los Libros.
4. Blázquez, M^oI. (2009) *Ideologías y prácticas de género en la atención sanitaria del embarazo, parto y puerperio: el caso del área 12 de la comunidad de Madrid* (Tesi doktora) Universitat Rovira i Virgili. Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social, Tarragona
5. Blázquez, M^oJ. *Ecofeminismo y lactancia* Ponencia presentada en el Curso de Maternidad entrañable y gozosa de la Universidad de verano de Zaragoza (campus de Jaca).
6. Blázquez, M^oJ. (2007) *Maternidad y paternidad : mujeres y hombres escriben sus experiencias* Zaragoza: Prensas universitarias de Zaragoza.
7. Bolufer, M. (1992,Otoño) Actitudes y discursos sobre la maternidad en la España del siglo XVIII: La cuestión de la lactancia *Historia Social* (14), 3-22.
8. Castejón, M. (2013/II/08) La maternidad ¿un feliz acontecimiento? *Pikara Magazine*.
<http://www.pikaramagazine.com/2013/02/la-maternidad-%C2%BFun-feliz-acontecimiento/>
Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
9. Del Olmo, C. (2013) *¿Dónde está mi tribu? Maternidad y crianza en una sociedad individualista* Madrid: Clave Intelectual.
10. Del Olmo, C (2014) *Construir un discurso maternal decente*
<http://dondeestamitribu.blogspot.com.es/2014/04/construir-un-discurso-maternal-decente.html>
Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
11. Diez Mintegui C. (1995) *Maternidad: ¿hecho natural?/¿Constructo ideológico?* Donostia: BiTarte.
12. Diez Mintegui C. (1999) *Maternidad y orden social. Vivencias del cambio en Perspectivas Feminista desde la antropología social* Donostia: Ariel
13. Esteban, M^oL. (2006) *Amatasuna: eztabaida antropologikoak eta feministak en Amatasuna eta aitatasuna. Proposamen berriak* Donostia: Udako Euskal Unibertsitatea.

14. Esteban, M^o L & Uria, J.L. (2007) Presentación. En Esteban, M^o L. *Introducción a la antropología de la salud* (7-10) Bilbo; Osalde.
15. Esteban, M^o L. (2007) Antropología, sistema médico-científico y desigualdades de género en salud. En Esteban, M^o L. *Introducción a la antropología de la salud* (69-88) Bilbo: Osalde.
16. Esteban, M^oL. (2000) *La maternidad como cultura. Algunas cuestiones sobre lactancia materna y cuidado infantil* en Comelles J.M. & Perdiguero E. *Medicina y cultura. Estudios entre la antropología y la medicina* Barcelona: Ediciones Bellaterra.
17. Esteban, M^o L. (2001) *Re-producción del cuerpo femenino. Discursos y prácticas acerca de la salud* Donostia: Gakoa.
18. Gimeno, B.(2011/X/04) Estoy en contra de la lactancia materna *Picara Magazine* <http://www.pikaramagazine.com/2011/10/estoy-en-contra-de-la-lactancia-materna/>
Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
19. Gimeno, B.(2012/I/04) El antifeminismo que nos viene *Picara Magazine* <http://www.pikaramagazine.com/2012/01/el-antifeminismo-que-nos-viene-crece-en-la-izquierda-una-corriente-que-llama-a-revalorizar-lo-femenino-sin-criticar-al-patriarcado/>
Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
20. Gimeno, B. (2014/II/13) Construyendo un discurso antimaternal *Picara Magazine* <http://www.pikaramagazine.com/2014/02/construyendo-un-discurso-antimaternal/> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
21. Hernández, E. (2008) Genealogía Histórica de la Lactancia Materna *Rev Enfermería Actual en Costa Rica* 15(sep2008-mar2009). Aukeran: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2745761> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
22. Hernandez, M.T. & Martín-Calama, J. (2008) Recomendaciones nacionales e internacionales. Siglos WW y XXI. En Comité de lactancia materna de la Asociación Española de Pediatría *Manual de la lactancia Materna. De la teoría a la práctica* (25-32) Madrid: Editorial Panamericana.
23. Herranz Atance, Á. (2008) *Beneficios de la lactancia materna en situaciones especiales* Madrid: Mayo Ediciones.

24. Iglesias, S. (2008) Lactancia materna en un hospital comarcal: factores socioculturales y sanitarios que pueden influir en su eleccion y mantenimiento *Enfermeria clinica* 18(3): 142-6.
25. Imaz, E. (2010) *Convertirse en madre. Etnografía del tiempo de gestación* Madrid: Ediciones Cátedra.
26. Landa, L. & Paricio, J.M. (2008) Aspectos Antropologicos en la historia del amamantamiento en Historia de la lactancia. En Comité de lactancia materna de la Asociación Española de Pediatría *Manual de la lactancia Materna. De la teoría a la práctica* (9-11) Madrid: Editorial Panamericana.
27. Maher, V. (1992) The Anthropology of Breast-Feeding. En Maher, V. *The Anthropology of Breast-Feeding. Natural law or social construct* (i) Oxford: Bloomsbury Academic editor.
28. Maher, V. (1992) Breast-Feeding in Cross cultural Perspective: Paradoxes and Proposals. En Maher, V. *The Anthropology of Breast-Feeding. Natural law or social construct* (1-36) Oxford: Bloomsbury Academic editor.
29. Maher, V. (1992) Breast-Feeding and Maternal Depletion: Natural Law or Cultural Arrangements? En Maher, V. *The Anthropology of Breast-Feeding. Natural law or social construct* (151-180) Oxford: Bloomsbury Academic editor.
30. Martín-Perdiz, A. (2008) Entre la idealización de la lactancia materna y la realidad. La experiencia de amamantar a un recién nacido prematuro *Enfermería Clínica* 18(5):278-80.
31. Martínez, A. (2007) Cultura, enfermedad y conocimiento médico. La Antropología médica frente al determinismo biológico. En Esteban, M^o L. *Introducción a la antropología de la salud* (11-44) Bilbo: Osalde.
32. Martínez, J.M. & Delgado, M. (2013) El inicio precoz de la lactancia materna se ve favorecido por la realización de la educación maternal. *Revista de Associação Médica Brasileira* 59(3):254-257.
33. Massó, E. (2011) *La lactancia materna como catalizador de revolución social feminista (o apretando las clavijas al feminismo patriarcal): calostro, cuerpo y cuidado* http://caso.omiso.org/docs/masso_lactancia.pdf Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13
34. Moreno, A. & Soto, P. (1994) *La madre feliz: el regreso de un mito* Viento sur. 16:107-117.

35. Oliver-Roig, A., Chulvi-Alabort, V., Lopez-Valero, F., Lozano-Dura, M.S., Seva-Soler, C. & Perez-Hoyos, S. (2008), Momentos críticos de abandono de la lactancia materna en un seguimiento de 6 meses *Enfermería clinica*. 18(6):317-20.
36. OME (2005) *Constitución de la Organización Mundial de la Salud* (1.or). <http://www.who.int/governance/eb/constitution/es/> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13.
37. Osakidetza (2011) *Zure haurra badago etxean* Gasteiz: Eusko Jaurlaritzza.
38. Paricio, J.M. & Hernández, M.T. (2008) Aspectos Históricos de la alimentación al pecho. En Comité de lactancia materna de la Asociación Española de Pediatría *Historia de la lactancia en Manual de la lactancia Materna. De la teoría a la práctica* (12-24) Madrid: Editorial Panamericana.
39. Scheper-Hughes, N. (1997) *La muerte sin llanto. Violencia y vida cotidiana en Brasil* Barcelona: Ariel.
40. Sterken E. (2006) *Riesgos de la alimentación con leche artificial* <http://www.laligadelaleche.org/images/pdf/riesgos%20formula.pdf> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13.
41. Toro, R. (2010) Evolución Histórica de la lactancia materna. Derechos y conciliación familiar *Rev. ROL de Enfermería* 33(12): 840-846.
42. Yalom, M. (1997) *Historia del pecho* Barcelona: Los 5 sentidos.
43. Van Esterik, P. *LACTANCIA MATERNA: Un asunto feminista* <http://www.waba.org.my/resources/otherlanguages/spanish/asuntofeminista.htm> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13.
- Web guneak
 1. 10 razones para NO dar Fórmula a tu bebé. <http://www.laligadelaleche.org/images/pdf/10razonesNOformula.pdf> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13.
 2. Harluxet hiztegia: Gaixotasunen sailkapena. <http://www1.euskadi.net/harluxet/> Azkenekoz ikusia 2014-VI-15
 3. Iniciativa Hospital Amigo de los Niños <https://www.ihan.es/index13.asp> Azkenekoz ikusia: 2014/IX/13.

7. Eranskinak

ERANSKINA 1: Karmeleri elkarrizketa

2014ko Maiatzaren 14an Baionan

- G. *Kaixo Karmele, lehenik aurkeztu egingo naiz. Nik egiten det lan ospitale batean amaberriekin eta egoten naiz haiekin ospitalean egoten diren egunetan zehar. Erditze momentuan ez naiz egoten, egoten naiz gero han. Ya dela lau urte erizaina naizela, eta hor ikusi nitun gauza ezberdinen harira sartu nintzen antropologia ikastera, ze erizaintzan faltan botatzen nun alde sozial hori edo aportatzeko antropologiak. Eta bertako ikasketetan konturatu nintzan zenbait gauza eskapatzen zirela erizaintza ikasketetatik eta sortu zitzaidan ikerketa bat egiteko gogoia, eta horren harira sartu nintzen masterrean Edurnerekin eta feminismokoa, eta ikusten nuna zan amatasunaren inguruan zeudela gauza pilo bat ez zeudenak ikertuta, edo igual ikertuta zeudela baina ez nik nahi nun alor horretatik. Eta pixkat ikusi nahi nun amatasun estrategia ezberdinak eta lehenengo egun hoietan ni egoten naizenez han amatxoekin, ikusten nun haurra nola elikatu eta garrantzia eduki zezakela amatasun estrategia hoietan, ez? Ba batzuk ematen dute bularra, besteak biberioia, beste batzuk momentu batean gauza bat gero bestea. Eta pixkat hortik noa, ea zertan lagundu dezakezun edo. Ordun egingo dizkizut galdera batzuk, eta hor ez dezuna nahi ba ez erantzun zalantzarik gabe eta hori a ver.*
- K. Ados. Bai.
- G. *Ba bueno lehenengo igual zure profila osatzeko pixkat esplikatu baldin badezakezu...*
(umea bularrean dago eta botaka egiten du, esplikatzeko du aireak ditula eta azkar jaten dula eta horregatik asko botatzen duela, masajeen inguruan eta hitz egiten dugu).
- K. Sentitzen det.
- G. *Ez lasai. Lehenik eta behin azaltzea, zu zera Karmele.*
- K. Bai.
- G. *Zenbat urte dituzu?*
- K. 30.
- G. *Eta zure txikiak dauzka...*
- K. 7 aste. Martxoaren 21ean sortua.
- G. *Uztaritzekoa zera, ezta?*
- K. Bai.
- G. *Eta bere aita?*
- K. Bere aitak baditu 34 urte, Berako da eta momentu honetan presondegian dago 7 urtez.
- G. *Zuk zure burua kontsideratzen dezu zure burua feminista, ez?*
- K. Bai.
- G. *Militatu dezu inoiz talde feminista batean?*
- K. Ez.
- G. *Bueno Segin bai, ez?*
(parrak)
- K. Bueno, hortan espezifikoki ibiltzen dena ez.

- G. *Ez, ondo. Bai hori da bilatzen detena, e? Ez du izan behar militantea, e? Ze azkenean asko murrizten da.*
- K. Bai,
- G. *Oso ondo. Egingo dizkizut galdera batzuk, izango dira haurdun gelditu aurretikoak, beste batzuk izango dira erditze momentu aurretikan, erditu ondoren eta beste batzuk edoskitzearen inguruan.*
- K. Ados.
- G. *Haurdun gelditu aurretikan, ze espektatiba zenitun amatasunaren inguruan, ze ama eredu zenitun eta ze eredu bilatzen zenun zuk edo? Oso galdera irekia da, e? Baina zer etortzen zaizu burura edo?*
- K. Ba deus.
(parrak).
- G. *Ondo, ondo deus baldin bada bada zerbait, e?...*
- K. Ez... bai hor... ez dakit... nik sekula ez dakit, hamar mila galdera pausatu nire buruari, e?
- G. *Oso ondo.*
- K. Ba ez dakit ereduia duzuna beti zure ama da, pentsatzen dut, behintzat ikusten dudana, eta nola bizi izan dan... Nik dudana ereduia nire amarena da. Nik atxemaiten dudana ereduia da. Eta gero egia da ez didala mila galdera pausatu, ez, ez aski natural etorri den zerbait, baina... bai norbaitekin zira, zerbait nahi duzu eraiki eta bai ume bat, ez dakit... ze eredu? eredu bat ez dut, e?... Ereduek bai ez ama etxean kokatua eta ez, ez dakit ama...ama...ama, aita izaiten ahal ziran bezela eta ez dakit... ez dakit sobera zer erantzun me...
- G. *Oso ondo, oso ondo erantzun dezun, perfektu. Eta ikusten dezun hola jendartean edo gizartean horrela badaudela patroia batzuk amatasunaren inguruan?*
- K. Ba noski. Hori... ikusten da ama hori, erraiten da orain ez dela gehiago lehengo ama baina nire ustez gelditzen dira oraindik, ama etxean umetaz okupatzen eta ez dait ze. Eta garbiketa, sukaldia, eta hori gelditzen da gaur egun. Bai, baina nik ez dut, fa!. Etxean aski ongi, badut hori, gurasoak ere militanteak dira, feministak dira biak eta beraz eredu on bat ukan dudala uste dut.
- G. *Pixkat ezberdina horrekiko, patroia konkretu horrekiko.*
- K. Bai. Ez zenta nik gehiago ukan dut aita etxean ama baina. Ama lanean eta aita etxean eta, ikasketak egiten eta aita gehien sukaldian eta ama gutxiago, fa!. Hori normal, bakoitzak egiten zuena... gustatzen zaiena eta hori. Beraz bai, modeloetatik gizarteak inposatzen duen modeletatik pixkat kanpo, guztiz ez ze sistemak bortxaz..., sisteman gira beraz, ez horren eragina badu bortxaz, bestela...
- G. *Oso ondo. Eta haurdun gelditu aurretikan, adibidez klasean konturatu gera pertsona batzuk ez dutela inoiz horren inguruan pentsatu, baina zuk zer uste zenun bularraren inguruan, eta edoskitzearen inguruan? Pentsatua zenun igual ez zaizu bururatzen eta ondo dago e?, baino...*
- K. Bularraren buruan hor nintzen, ahal badut eta ttikiak hartzen badu eta ongi pasatzen bada baietz, eta ezin bada, ezin da eta punttu. Nik nahi nuen baina ez nekien gustatuko zitzaidan ia, zenta hori, beharbada hor zira eta ez zaude... edo posible izango zen, edo arazorik edo... Kimetz aizu (umea protestaka) baduzu bukatzeko nahia eta ez zaizu iristen nahi duzun bezala...bularrez aldatzen du. Bularraren inguruan hementxe jartzen dut eta ez bada ibiltzen ez da ibiltzen eta ibiltzen bada... ba biziki ongi.
- G. *Ya... Eta lagunak eta eduki dituzu inguruan bularra ematen eta...?*

- K. Gehienak bai. Bai, ba bai, gehienak eman dute bularra, bai.
- G. *Eta zer iruditzen zitzazun?*
- K. Ongi, ongi, ongi, ongi. Ongi pasatzen baduzu, ze beti bada ere kulpabilizazio hori amak ez badu nahi, ze batzuk ez dute nahi ere. Eman eta hori ez baduzu nahi, edo ez bazira ezta ere beste munduko ezer, egia da ttikiarendako erraiten dela amaren esnea hori, handitzeko eta hoherena dela bainan ez baduzu nahi edo ezin baduzu, me hola da eta hala , ezta? Ez... mmm... ez horrekin aski... momentu batean hor odola duela...dela gutti uste nuen ez nuela esnerik ze ukan nuen hola bajoi bat eta beraz pixkat joan naiz esnea eroatera eta ukan dut biberoi bat, esnearekin eta azkenean bo berriz igo zait eta dena, baina hor nintzen, ez badut ez dut gehio eta hala.
- G. *Oso ondo. Eta erditu aurretikan haurdun zinela ze informazio iturri edo eduki dituzu haurdunaldiaren inguruan eta edoskitzearen inguruan? Non eduki dezu informazioa, edo nundik jaso dezu edo nundik bilatu dezu? Edo igual ez dezu euki. Batzuk esaten diate : “ni ez naiz deus informatu”.*
- K. Bai egia da, haurdunaldiaren inguruan liburu batzuk hola, baina gutti, e? Azkenean, lehen hilabetetan zen, eta ez nuen beharra sentitzen. Eta gero ba badituzu buruan galderak, eta bueno prestakuntzan... Gero batzutan pentsatzen dut ere bai amari pausatu dizkiodala, badakit ez dudala batzuk erditu baino lehenago begiratzen dute badakizu, sortu eta... eta nik bate, baina deuse, sortu eta gerokoa... Haurdun izan eta ez det deus, e? Ez dut eskatu, ez begiratu ez, e? Deus, deus. Izan behar zen haurdunaldia bizi behar dut eta gero gerokoa, eta momentuan ba hori. Eta badakit haurdunaldiaren denboran, e?... batzutan badituzu paranoia batzuk hor sortzen zaizkizunak...
(parrak) Egia, e?... Paranoia bilakatzen zara garrantziarik antzemaiten ez duzun... batez ere janaria eta ez dakit ze... gaizki edo txarra baldin bada eta txikiari pasatzea... badakizu holako... me hola.
- G. *Baina bestela, paranoian pixkat sartzea, eta hor begiratu behar duzu. Baina bestela... ordenagailuan begiratzen zenuen igual?*
- K. Mmm... ez, ez sobera. Ez ze interneten dena ona eta txarra antzemaiten ahal duzu eta hori, egia eta guztiz kontrakoa antzemaiten dezu, beraz ez, gehienbat... ama eta amaginak.
- G. *Oso ondo. Eta ordun emaginarekin prestakuntza saioak izan dituzu?*
- K. Bai.
- G. *Hemen nola funtzionatzen du? Hola osasun zentroan ama ezberdinekin edo, bakarka edo?*
- K. Ez, ez da osasun zentroa, ez dira hemen liberalean, pribatuak hemen, ez zenta ospitalean ez dut egin... baina ospitalean publikoan ere egiten ahal da, baina petatua da uste dut. Eta hemen bertan banuen, hemendik bost minutura eta oinez juten nintzen. Eta taldean, hiruzpalau ginen aldi oro. Zortzi dira prestakuntzan, beraz, erditzeko momentua, epidurala, bularretakoa edo biberioa, depende..., gero zesaria ez dakit ze, fa!, badituzu...
- G. *Zortzi gai edo?*
- K. Bai zortzi gai desberdin, batzutan aita batzuk etorri dira haien neskalagun edo emazte edo... dena delakoarekin.
- G. *Hori da.*
- K. Eta nik ondoan sofrologia ere egin dut, prestatzeko hautatzen ahal zenun, sofrologia egiteko, prestatzeko, zea hori eta.
- G. *Eta hori zer da sofrologia?*

- K. Sofrologia da arnas ariketak, bakizu hori kontrakzioak eta dena kudeatzeko eta dena, arnasarekin, lan bat eta esplikatzen dizute nola kontzentratu eta ez pentsatu minari, baina mina kontrolatzeko eta pixkat.
- G. *Egoera kudeatzeko.*
- K. Hori da.
- G. *Erakutsi dizute?*
- K. Bai.
- G. *Eta liberala hori zer da, seguru pribatua?*
- K. Pribatua da, baina gero seguridade sozialak dena ordaintzen du, nik ez dut deus ordaindu.
- G. *Ai! Bale.*
- K. Baina ez dira ospitale publikoan, dira instalatuak haien lokala, haien lekua badute.
- G. *O sea, da zerbait kontzertatua, zuek ordaintzen ez dezuena.*
- K. Hori da.
- G. *Eta herrian bertan eskeintzen dizuena lokal batean?*
- K. Bai.
- G. *Ai! Ez det ezagutzen hori.*
- K. Bai.
- G. *Bale, eta esan didazu pentsatu zenula minaren arabera edo nola sentitzen zinen erabaki zenula aurrera egitea bularra ematen edo ez. Baina zergaitan erabaki zenun baietz?*
- K. Bularra ematea?
- G. *Bai.*
- K. Ez dakit. Momentuan pentsatu baitugu, gero zaila izan da pixkat, lehen egunetan eta. Eta gero iruditzen baitzen esnea banuela eta aitzina. Eta bai...gero lehenago erran nuen: “entsaiatuko dut”. Eta gero ez nekien batere gustatuko zitzaidan, banituen zalantzak, e?.Ai! Nola sentituko nintzen. Eta bo azkenean ez. Momentuan ongi sentitu eta bera ere, beraz...
(Kimetz aldatzen du, goiko pisura goaz, bere etxera)
.....
- K. Jarrai dezagun. Non geunden?
- G. *Geunden ea zergaitik erabaki zenun titi ematea.*
- K. Ez dut, e?.. Hori... ez da zergaitik nere ustez, da hori. Haientzat ongi baita eta indartsu egiten baitira, omen eta... ongi pasa dugu eta beraz, bai.
- G. *Eta zure bikoteak ze esaten zun?*
- K. Deuse.
- G. *Ez zun iritzia ematen hola?*
- K. Ez, ez, ez. Zenta ez dakit ea bien artean aipatu dugun bularrarena edo. Beharbada aipatu dugu. Berak ikusten du bularra, e?, hori. Gehienbat tikiaren onurarako azkenan. Ze hori ona baldin bada beretzat, e?...hola. Baina, eta aurrekoan hori berdin erraiten zidan, biberioia, jeitsiera hori ukan nuelarik, biberioia hartu behar badu, hartzeko. Eta hola.
- G. *Es que ikusten degu lanean bikote batzuk laguntzen dutela, beste batuk paso egiten dute, beste batzuk behartzen dute. Horregaitan...*
- K. Bai...
- G. *Oso ezberdina da bikote ezberdinen jarrera, ezta?*
- K. Bai, gero bera egunerokotasunean ez denez hor.
- G. *Aldatzen da.*

- K. Bai pentsatzen dut desberdina dela. Egunero hori izango bazen, beharbada laguntzeko edo ez dakit zer, nik hori berdin ere esnea ateratzeko eta berak biberioa ematea ere. Ze harreman berezi bat sortzen da ere, eta aitak bere lekurik ez du, eta nik pentsatzen dut hori aitak haurrarekin harremana egitea ere, eta bo, hola deno...
- G. *Adibidez, kartzelan bisitak dituzunean ez duzu ateratzen esnea eta berak ematen?*
- K. Ez, orain arte ez dut aukerarik izan ere. Pentsatu dut, e?, badut hemen esnea ateratzekoa, ikusita egon naizela edo bete betea edo jeitsi, ba bah! Momentuan ikusiko dugu beharbada. Nahi nuke, e?, berak emateko.
- G. *Ba bueno, eta nola bizitu dezue jendearen atentzioa zure amatasunaren inguruan? Orokorrean, e?, bai haurdun zeundela edo haurra eukitzerakoan edo... sentitu dezue gehio galdetu dizutela, atentzio gehio eman dizutela horregatik, edo asko begiratu zaituztela edo...?*
- K. Mmm... atentzio gehiago pentsatzen dut baietz, baina pentsatzen dut dela egoeragatik. Zenta ezin duzu jakin zer den ea den batetik amatasunaren hori, edo haurdun izatearena edo... egoera berezi batean bainaiz eta suposatzen duen guztiarekin eta. Beraz atentzioa bai eta mmmm..., me betiko hori, ez da beti atentzioa izan dutenak ere atento, hori segitu dute, erran nahi dut. Gero beharbada batzuk gehiago, ez dakit. Eta beraz ez dakit, bai, bai pentsatzen dut jende batzuen partetik, baina beti hor izan dira ez presente edo galdetuz baina beti hori, eskatzen edo beharbada ez niri zuzenean baina... beraz bai, jendea badudala ondoan eta pentsatzen dut gehiago egoeragatik, gehi haurdunaldia, gehi egoera.
- G. *Gero adibidez jende kanpotar bat edo ez duena ezagutzen zure egoera, edo ni beti ikusten dudala norbait haurdun badut begirada edo... ama zirenean haurdunaldi hortan jendeak beste... uzten zaitu gauza gehiago egiten.*
- K. Uzteko pasatzen edo jartzeko baina ez betti, e?... ez betti. Batzutan eskatu behar duzu, eta jendeak begiratzen zaitu eta gero begiratzen du tripa eta... gero gehiago bai hori segur, e?... eta gero bada hori triparena. Uste dut hortik pausatuko duzula galdera, ez? Ze denak hori eskuak triparen gainera, batzuk eskatu gabe, beste batzuk ez dutela eskatzen eta badira moldeak egiteko. Nik ez dut, e?... nik ez dut hain gaizki, batzuekin bai gaizki bizi izan dut. Eta badakit lehen hilabetetan eta nire ama, adibidez, nire amarekin nintzen sukaldean eta hasten nintzen tripa ikutzen eta bera konturatu gabe hurbildu du bere eskua nire tripatik, eta nik me momentuan, e?... eta bai, bai, zenta nire tripa, eta ez zen oraino borobila eta nik beti tripatsua izan dute ta beraz nere triparen, eta erran: “ze, ze egiten duzu”. Eta momentuan ez da konturatu bakizu, eta ai! barkatu, eta egia da hastapenean ez zen ikutu behar nire tripa. Eta batzuk bai kakingarria zen, batzuk eskatu didate: “ukitzen ahal du?” Eta bai. Eta depende nola ukitzen den, eta batzuk ez dute eskatzen eta hola etortzen zira, eta baina zer da hori?. Eta batzuk eskatu ere baina oso goxo eta beraz ez da bai...
- G. *Eta erditu ondoren? Kimetz sortu zenean osasun langileen aldetikan ze jarrera eta ze laguntza edo sentitu zenun edo batez edo...?*
- K. Ospitalean?
- G. *Bai, adibidez.*
- K. Piskat berezia izan da, zenta erditu dudalarik bete betea zen.
- G. *Aja.*
- K. Bete betea eta ez zuten tokirik deusendako eta beraz ez ziren batere presente. Eta nik, bai erditzeko momentuan eta bai gero, sentitu dut piskat utzia eta hortako momentu piskat zailak ukan ditut ze ez nintzen batere lagundu sentitu. Eta gainera bakarrik izanda, zenta aita ez zen

hor ondoan, besteak badituzte gauean aita hor ere, egunean zehar ere, eta beraz horren aldetik piskat zaila zen. Ni ez nintzen maternitate zerbitzuan, nintzen ginekologian, ze ez zen toki gehiago maternitatean, eta beraz amaginak pasatzeko, pasatzen ziren baina egun batez, adibidez, sortu zen ostiralarekin, ostiral gauean, eta igandean ez nuen amagina bat ikusi, eta maternitateko zerbitzutik ez zuen nehor ikusi. Pediatratik eta neomaternitatetik etorri zire erizainak laguntzera. Baina maternitatetik nehor, eta berak bazuen bakizu hori delarik, horitzen direla, bazuen ainitz.

G. *Bai, iktericia.*

K. Bai, eta berak bazuen ainitz, eta hori estomakian, ez dakit nola esaten dan, mukiak eta, badakizu?

G. *Bai, bai nausea eta eukiko zun.*

K. Beraz hastapenean ez zuen jaten ze estomaka betea zuen eta botatzen zuen ainitz eta hori ez zuen hartzen, eta gero horitasunarekin lo ainitz egiten zuen eta ez zuen jaten.

G. *Bai okerrago.*

K. Eta igande guztia pasa zuen lo. Eta nik, zer dakit nik, esnatu behar dela pixkat hartzen eta justu igande gauean izan nituen esne igoerak, eta titiak puntak ezin hartu eta beraz biziki biziki gaizki eta laguntasunik ez nuen ukan, eta ez nekien batere eta... beraz holako gauza batzutan nere ustez saihesten ahal genituen lehenagotik jakiten eta pixkat laguntza izango banu. Ze izan dira momentu pixkat..., ze nere ustez ekipak onak ziren, e?... Gehienbat momentuan hori dena zen...bete, bete, betea. Astelehen gauean zerbitzua itxi zuten eta amak ez zituzten onartzen erditzeko ez baitzen tokirik inun. Eta erditzeko ere nik epidural gabe egin dut eta zorionez nere ama hor izan dela, ze nik nahi nuen erditu bakarrik. Nahi nuen nere ama ondoan izan lanaren denboran, baina erditu bakarrik pentsatuz amaginak nerekin izanen zirela. Baina azken momenturarte pusatzerako hor ziren, baina lehenago ezin izan dute hor izan eta beraz hor nere ama eta zorionez hor izan dela eta momentuan erran dit: "nahi duzu ni joaitea", eta ni: "ez, hor egon". Ze laguntzarik ez dut ukan eta ama hor, eta zorionez ze bestela ez dakit nola lortzen ahal nuen, ze biziki luzea izan zen, eta pusatu dut ordu batez eta izan da luzea...

G. *Ze kañeroa...!*

K. Bai, lodia baitzen eta ateratzeko zailtasunak. Hola zuen burua eta beraz jotzen zuen eta beraz ez zen pasatzen ertsiago den lekutik... eta ba...

G. *Eta erran duzu bakarrik nahi zenuela, medikurik gabe?*

K. Ez, nehor gabe, amarik gabe, amaginarekin baietz, baina ez nuen ama edo...

G. *Zure nahi zenun, momentu bat zuretzat.*

K. Zen edo Jon edo behor. Eta Jon ez zenez hor.

G. *Eskatu zenuten Jonentzat?*

K. Ez.

G. *Eskaerarik edo...?*

K. Ez, ez nuen ezta pentsatu.

G. *Eta ezin da atera, uste dut Asierrek galdetu nahi duela, Sarak haurra izanen du.*

K. Bai, baina Espainian errezagoa omen da.

G. *Bai, ze Arrasaten eginen dute, bai.*

K. Erresago egiten da.

G. *Orain euki behar du nere bikotekidearen lehengusinak espetxean haurra.*

K. Ai, bai?

- G. *Picassenten Valentzian. Nahiarekin da.*
K. Ai!
G. *Bai, bost lagun daude, lauek ya haurra dute eta Ixiar haurdun.*
K. Ados.
G. *Egon zan Frantzian lehenago, Fresnesen egon zan eta orain han. Bere bikotea ere preso dao eta hori da pixkat... Biak daude eta...*
K. Ixiar nola?
G. *Mujika. Ordiziarra.*
K. Aja.
G. *Beste egoera bereziak, ezberdinak.*
K. Bai hori da.
G. *Eta zuk erditu ondoren senitartekoen eta inguruko laguntza eta nola bizitu zenun?*
K. Hori bai, bai, bai. Nere amak aste guztia pausatu zuen eta gero hemen nire bizitzearena inguratua izatearena, hori da inportantea, eta batez ere hori, bakarrik eta mila galdera dituzu, eta ez dakizu ondo egiten duzun eta. Baina ere momentu batea, hor adibidez jun naiz 10 egun Jon ikustera eta bakarrik berekin eta on egin dit bakarrik ikustea, txikiarekin bideak bakarrik lortzen ditugula eta badakizu. Ongi pasa dugu azkenean, bai gosoan, badira momentu zailak eta leher eginda bukatu dut baina ez ongi, ongi ikustea kapaz naizela eta ez dudala nehor behar gauzak egiteko eta...
G. *Zu haurdun zeundela ere hemen bizi zinan?*
K. Bai.
G. *Eta ospitalean zenbat egun egin zinen?*
K. Egon naiz aste bat kasik.
G. *Ai! Bai, e? Hemen gehio egiten zerate edo?*
K. Ez normalean ni joan behar nintzen astelehenarekin. Salbu nik igandean erran nien ez nuela oraino esne igoera ukan, igande gauean ukan dut. Eta nik igandean erran nien: “ez naizela ikusten bihar joatea, barkatu baina. Ai! Ez, ez lasaia, egiten dugu bihar joaiten bazinen bezela baina”. Eta ikusita bera horia zela eta ainitz zuela egin du fototerapia bi aldiz egin ditu. Ze ainitz zuenez eta hemen bazuen holako (buruan) kaka lodi bat eta beraz...
G. *Bentosarekin atera zuten edo hola?*
K. Zer da bentosa?
G. *Holako gauza bat.*
K. Ez, ez, zen egon baita blokeatua eta beraz jo du..
G. *Kaput esan zizuten?*
K. E?
G. *Kaput deitzen da hori?*
K. Zer?
G. *Euki zuna. Bai.*
K. Kaput.
G. *Bai, izen txungoa da, baina hola deitzen da. Eta erditu ondoren zure bikotea, nola sentitu dezu, zuri laguntzen edo ahal zuenean edo...?*
K. Ongi, e?. Zenta egin dugu lehen bisita bi astetara, berak bi aste zituelarik sartu naiz ostegunarekin eta ondoko ostiralean edo abiatu gira eta ez nekien batere nola egingo zen lehenengoan. Eta biziki ongi, bai. Ba bai, ez, ez. Berak ahal duena egiten du azkenean, bainan

ongi. Gainez hor da, hamar egunez hor nintzelarik berak ateratzen zidan janaria, bo gordeka, ze nik ez nuen denborik deuse, ze hemen erosi nituen bakizu supermerkatuan jateko prestatuak diren ta berotzeko mikroondasean, eta dira kakamierda batzuk eta Jonek ateratzen zidan jatekoa.

G. *Berak egiten zizun jatekoa?*

K. Bai, arroz integrala eta pizzak eta holakoak...

G. Ai, ze ondo...!

K. Bueno ahal duena egiten du. Eta bisitetan ni lo eta bera ttikiarekin eta... (parrak).

Bai aitatxoren besoetan lo, beraz orain... (umea protestaka dago), gauetan egiten du baina egunean zehar... sehaskan kostatzen.

G. *Edoskitzeari ze oztopo, ze alde txar ikusten diozu?*

K. Zer duzu edoskitzea?

G. *Bularra ematea.*

K. Ze oztopo?

G. *Bai, ze alde txar eta ze alde on?*

K. Alde ona da gainean duzula. Gainean duzula, zenta batez ere bisitetan eta yadanik nituen hamar zaku eta gainera biberioia eta dena... imposible. Gainean duzula eta gero

G. *Prestaketa gutxi hori?*

K. Bai. Alde txarra da batzutan ba hori mina duzularik eta han Mulentxen nintzelarik ukan dut bularra betea gehi mina...

G. *Grietak edo...?*

K. Bai. Eta buaf! Eta berak ez zuen tiratu nahi titi hortan, noski eta hola zen geroz eta gehio, eta medikura jun naiz infekzioak eta saihesteko, eta gero dena ondo atera zait, hartu baitu eta hustu, e?... Eta gero bai, bazen zaila ze ez dakizu zenbat hartzen duen, eta hastapenean ea aski hartzen duen eta sobera, ze ez duzu ikusten. Eta batzutan gutxiago duzu ze akitua zira eta gutxiago eta berak gehiago nahi du, eta batzutan beraz bi ordun eskatzen eta fa!, hola. Pixkat hortan erritmoa pixkat zaila finkatzea. Bainan beharbada alde txarra izaten ahal da. Me gauetan hartzen duzu eta prest da, ematen duzu titia eta ez duzu biberioia prestatu behar.

G. *Oso ondo. Eta hemen badaude edoskitze taldeak, elkartzeko da jendea laguntzeko?*

K. Bai, uste dut baietz, baina ez dut maite hori. Ni ez naiz hori badira hori letxe ligue eta holako hori..., ez. Ni ez, zerta, ba! Nik ez dut hori maite, ez zait, zeta hori esnearen titiarena, bularra maite badu ematen, ados, ahal baduzu eta. Baina letxe ligue da kasik hori, behar bat bezala sentitzen eta ama hortan baf!, ni ez naiz... Adibidez, hori nik berari pentsatzen dut abuzturarte emango diodala titia eta gero ez dut nahi bi urterarte eman titia eta ez dakit zer eta ba! Bestela ama bakarrik, ez naiz behi bat. Ematen dugu, goxoan gira biak baina da hori, ez dut ama batzuk bezela txikiak ibiltzen dira ta etortzen dira altxatzen dute kamiseta, ta hartzen dute eta da bere... ,ez. Holako gauzak ez ditut maite, igual aldatuko dut iritzi baina oraingo ez. Beharbada abuztutik, ze irailean hasiko naiz berriro lanean eta beharbada gauean atxikimendu hori usatzeko eta biak, bainan yasta, ezetz. Haunditu behar da eta nere ustez, erraiten du ez du utzi nahi, baina ezetz. Da amaren arazo bat gehiago ttikiarena baino. Ze ttikia azkenean zuk duzu hezitzen eta beraz zuk duzu ohituratzen eta zuk duzu..., zuk erabakiz gero ttikiak egiten du. Beraz ez, letxe ligue eta holako ez, ez.

- G. *Eta euki dezu espero zenuena eta aurkitu dezunarekin talkarenbat? Batzuk esaten dute: “nik hau ez nun espero”. Amatasunaren inguruan ere, esan nahi det, batzuk eukitzen dute talka fuerteak eta hola, zuk euki dezu zerbaiten inguruan?*
- K. Nik gehiago nituen, e?, kezka, justuki nola zer harreman sortzen duzun, bai ta nola sortuko nuen harremana ttikiarekin eta egiten den naturalki. Eta entzuten dituzu gauza pila eta ikusten duzu. Eta beraz horren inguruan kezka batzuk, ze ez naiz gai izanez, ttikiarekin hitz egiteko, bakizu? Ze ni ez naiz biziki adierazgarria, nik ez dut... jendearekin, e?, ez dut erreski egiten. Maite ditut hurbilak direnak eta, baina bestela ez zait ez... eta beraz hor nituen ttikiarekin ba ez dakit. Eta biziki ongi, e? Segitan egin dugu., eta batzuk erraten dute ikusiko duzu tripan hutsune bat sentituko duzu, eta ni atera den momentutik tripa...bai egia da, zenta batzuk erraiten dute ze ongi zen tripan. Eta haurdunaldia ondo bizi izan dut eta ez dut arazorik izan, eta goxoan eta. Batzuk erraiten dute izugarria da, eta ikusiko duzu nik haurdunaldia maite dut. Eta goxoa da eta baina ni ez nintzen geldituko aldi oro. Batzuk nahi dute haurdunaldi eterno bat edo, eta nik ez. Asko gustatu zait, momentu zailak eta akitura azkenean egiten du ainitz. Bainan ez talka handirik ez, gehienbat hori kezka baina buelta eman diot eta azkenean sortu den momentutik gure harremana sortu dugu, eta biziki naturala eta biziki ongi sentitu naiz berekin.
- G. *Eta ze aholku emango zenioke ama berri bati, orain ama izango den bati?, emango bazenion.*
- K. Bai hori da, ze nik ez dakit aholkurik emango nioken. Ze bakoitzak bizitzen duguna desberdina da, egia da, eta haur bakoitza desberdina da, bakoitza desberdina da, eta orokortasunak egitea piskat... Gauza batzutan agian egiten ahal dugu baina..., adibidez, erraitea pisa eta kaka egiten duelarik erraitea ondo dela, nik horrekin hastapenean ya... eta badakizu pisa eta kaka horia eta granoekin eta erran nahi du ondo dela, eta ni horrekin lasaitu nintzen pila. Tontakeri batzuk baina hola. Ikustea pisa eta kaka egiten duela...
(umea protestaka dago eta lotara darama)
- G. *Ezagutzen dezu amatasun intentsiboa kontzeptua?*
- K. Ez.
- G. Ez, esplikatzetuz. Ea zerbait etortzen zaizun burura. Amatasun intentsiboa feminismitik eta definitua izan da zeinak esaten du badagoela amatasun eredu bat etengabe jarri behar direnak haurraren beharrak norberaren beharren aurretik, ama onaren figura, baina ama ona da ama konkretu bat, etengabe ematen ari dena, bere burua beti atzeko plano batean, edaten ez duena erretzen ez duena, zainketa konkretu batzuk ematen dituna, etengabe ama dena, ez duena, o sea, bere bizitza amatasunaren inguruan eraikitzen duena. Eta definitu da piskat bat ikusi izan delako bueno, pertsona batzuk edo sektore batek ere feminismoa ikusten delako emakume batzuei hau eskatzen zaiela, ez? Eta ordun ezaguna egiten zaizu kontzeptu bezela?
- K. Ez kontzeptualki ez.
- G. *Eta praktikoan?*
- K. Praktikoan bai. Hori eta gero eskatzen dena emazteari, baina emazteak berak ere barruan sistemak hori inposatzen baitu emazteak berak egiten duena azkenean. Batzutan eskatu gabe edo, fa! Sistemak eskatuta baina inkonstzientekin ere egiten duguna.
- G. *Norberak bere buruari eskatzen diona.*
- K. Bai, eta erraiten da: “ikusiko duzu haurra eukitzean, izaten da haurra zentrua, zure bizitza guztia”. Noski aldatzen dela, eta beste bat zure beharra duena, beraz zu gabe ez du deus egiten baina...jum.
- G. *Ezaguna egiten zaizu?*

- K. Bai.
- G. *Eta ze iritzi daukazu amatasun eredu horren inguruan?*
- K. Nere ustez ainitzetan ba hori emaztea hortan mugitu nahi dugu, mugatu nahi dugu azkenean, emazte bat hor dela umeak egiteko eta umeak hor direlarik haietaz okupatzeko azkenean. Sistemak hori erraiten digu, baina noski ez dela, ez naizela ados. Emazte bat ez da ama bat bakarrik. Ama bat da baduelarik ume bat, baina ez da behartua gainera umeak eukitzea ere, ez badu nahi. Eta ama delarik emaztea da honaino. Eta gero egia da zaila dela hori egitea ere, e?... Nik ikusten dut hor lehen egunetan edo lehen astetan ez dakit zertan naizen, baina hori umea partez gauzak egiteko ba egitea zuretzat eta da... erokeri bat, e?. Da hori, nik ez dut lortzen, nik badakit gero oroitzen naiz lagun batek ukan zuen umea eta erran zuen: "ikusiko duzu, nik ez dut ezta lortzen dutxa hartzea, eta ez dakit ze". Eta ni hor naiz, nik egunero nere dutxa hartzen dut, ni altxatzen naiz gosaltzen. Batzutan zaila da dena egitea eta ez dizu uzten eta batez ere dena hartzen baina pausatzen duzu bera hamakina, eta esplikatzten diozu eta negar batzuk egiten ditu baina zure dutxa hartzen duzu. Ez dakit bost minutu dira eta fite fite egiten duzu, ez duzu batere gozatzen baina bederen, erran nahi dut, badira extremu batetik bestera ere, bo nere ustez hoherena da erraitea izaitea. Haurraren beharrei erantzun behar duzu noski, ze zure beharra badu baina berak ere ikusi behar du ez dela fa!, ulertu behar du ez dela bakarra eta, eta emazteak ba ama da baina emazte bat da ere, edo batez ere.
- G. *Ordun ez dezu ikusten hor zure burua amatasun intentsibo horretan, ez?*
- K. Ez, beharbada gaur egun bai naiz, gainera bakarrik izanda, asko aldatzen da. Bai, eta noski egun guztia berekin pasatzen dut eta gainera izan dugu momentu piskat zaila eta nerekin izaten dut leku aldaketa anitz, ari da bidaiak egiten eta piskat hola. Eta bez, nere beharra duela eta sentitzen da segurtasun falta hori, e?... Baina ari gara buelta emaiten, e? Baina izan dugu piskat momentu berezi edo zailak.
- G. *Edoskitzea, bularra ematearekin eta amatasun intentsiboarekin ikusten duzu loturaren bat?*
- K. Me, noski haurra duzularik zuri, bortxaz janaria zu zirelarik, bortxaz titia duzu zurekin, beti ukaitea jartzen zaitu. Egia da, hiru edo bi orduro hartzen duelarik ez duzu denbora ainitzik tartean gero zure gauzak egiteko, hori mugatzen du. Hortako batzutan mixtoarena egitea ere, zen egiten ahal da biberioia ere eta bularra eta beraz, bai, bai, bai, noski, noski ez duela laguntzen ez zure momentua kokaitea, bai.
- G. *Kostatzen da tarteko bide bat aurkitzea.*
- K. Bai.
- G. *Eta gizartean ikusten dezu jendea konsziente dela honetaz edo...? Ez bularra bakarrik, e?, dena, amatasun intentsiboaren gaia adibidez zuk zure lagunekin edo ikusten dezu hori badagoela edo asumitzen dela horrela, izan behar duela eta?*
- K. Gero depende ze tokitan zenta egia da kontzientzia duenak edo feminista, haien burua feministatzat jotze dutela, nere ustez horren kontzientzia dute edo ukan beharko lukete. Eta nere ustez denek ez dute. Eta gero orokorrean ez, ez, ze sistemak dizu hori erraiten, ama bat izaitea zer den eta da hori zure haurra zuk zaintzea eta...
- G. Adibidez, hori kontatzen genuna klasean eta zen feminismoa bereizten baldin badegu berdintasunezko feminismoa eta desberdinketarena eta horrela. Badaude adar batzuk desberdinketarenak, alegia nahi dutenak bereizketa markatu bat egitea eta abar, bai aldarrikatzen duna emakume berdina ama berdina naturala. O sea, adibidez, hori testuak eta badaude ekofeminismoan eta horrela... ba bueno badago adar bat horren inguruan.

- K. Bai, baina azkenean ez dut uste feminismoa denik, zenta berriz kokatzen duzu ama etxean haurrarekin kokatua eta funtzio bakar batekin. Eta da berdin lagun batzuk erran zidaten: “satarrak (painalak) nola nahi duzu?, hori ekologikoak garbitzen direnak?” Eta erran non: ” ez, ez, ez”. Ya, zenta hor kokatzen duzu justuki izan zen, ados, ekologikoki ez da batere, batere ona, baina hori emaztendako satar botatzen diren satarrak sortu zirelarik edo egin zirelarik izan zen amarendako kriston askatasuna, zenta ez zira behartua jadanik kriston makinak (garbigailua) egiten dituzula, ze garbitu egunero hiru aldiz aldatu behar duzula eta ez dakit ze, eta gainera satarrak garbitu behar baduzu edo. Ze berez hori amak egiten du, emazteak du egin behar, ze bera da etxean eta bera da..., eta nik erran nien: “ez, ez, nik satarrak botatzen direnak eginen dut, ze hortara kondenatu”. Hortik ez zira ateratzen, eta hori... hola, beraz hori ekologiarri egiten duzu momentu batean tak (begia estali) ez duzu begiratzen eta...
- G. *Koherentzia ezin da bizitzako arlo guztietan mantendu, ezta?*
- K. Ez, ez...
- G. *Zuk eman behar diozu lehentasuna gauza batzuei...*
- K. Bai ze bestela ez zira hortik ateratzen puf!
- G. *Ondo, hoixe zan dana, eskerrik asko.*
- K. Ez da deusetaz.

ERANSKINA 2: Karmeleri bigarren elkarrizketa

2014ko Uztailaren 10ean Baionan

- G. *Oraingoan motxagoa izango da. Lenengo, Kimetzek zenbat denbora du?*
K. Hiru hilabete eta erdi eta egun batzuk.
G. *Oso ondo. Hiru hilabete terdi. Oso ondo. Eta nola elikatze da orain?*
K. Biberioiaz.
G. *Biberoia. Oso ondo. Noiztik?*
K. Bi aste. Aste bat erdi edo bai zenta... (Kimetz negarrez dago bera lasaitzera doa)
G. *Ari zinan esaten bi aste eta erdi daramala biberioarekin.*
K. Bai, hasi nintzen joan den asteartean, aitzinekoan, eh?, ez hau, zenta nahi nun bera aldatu. Hasiko da hartzainarekin abuztuan eta beraz abuzturako nahi nuen ya ez bi gauzak batera eramaiteko. Nik ya aski, ez aldaketak sobera kolpe batez dena. Eta ikusita gero Jon espainaratzen dutela eta ez dakigula noiz ikusiko dugun berriz, nahi nuen berak ere biberioa aukera ukaitea biberioa emaitako. Eta beraz hastapenean nahi nuen lehen bi astetan goizekoa eta gauzekoa atxiki eta ya berak lau aldiz jaten du egunan zehar eta beraz eguerditakoa eta askarikoa ya biberioan, berak biberioa hartzea eta beraz nik hasi nintzen askaria 4etakoarekin, zenta hola segur nintzen Jonek ematen ahal ziola bisitan eta 2takoan ya ez gera gehio bisitan. Eta gauza da hara joaiterakoan geratu ginen goizeko 4etan. Abiatu ginen eta zenta bitan izan behar ginen han bisitarako eta gauza da esnerik gabe egon naizela, gelditu naizela han gosearekin, gose zan. Goizeko 7terditan eman diot titia eta berriz eskatu du 9ak terditan eta gero 12ak terditan eta esnerik ez nuen gehio. Eta beraz biberioa biziki ongi hartu zuen asteartearekin eta beste egunetan ere, eta beraz esnerik gabe nengoenez biberioa eman diot. Beste guztiak atxiki dut halere eta ez nekien zer nuen tititan eta beraz gehitzen nuen biberioarekin ere. Baina zaila da, eta beraz guztiz uzten dut zenta ez dut aski eta beharbada lortuko nuen berriz mantentzea goizekoa eta gauekoa, baina segur ez eta lasai.
G. *Sinplifikatzeko.*
K. Hori da eta segur izateko berak baduela behar duena eta hola eta baina arazorik... ondo hartu du lenengo momentutikan.
G. *Eta ez dizu eskatu bularra?*
K. Ez.
G. *Ze ondo! Eta ez dezu moztu behar izan esnea ordun?*
K. Ez. Bai. Salbu hori ez, egon naiz 24 ordu berantagio banuen min beraz eman diot piskat eta konpletatu dut Eta berdin azken aldian, eman diot astelehenean eguerditan, eman nion igande goizean ze mina nuen eta berak hartuko du eta gero astelehen eguerditan minarekin nintzen eta eman diot biberioarekin konpletatuz.
G. *Ze ondo, ez? Lojicarekin jokatu dezu ebaita.*
K. Bai.
G. *Eta aitatzok eman zion ordun?*
K. Bai.
G. *Eta?*
K. Ongi, pozik zen, esaten zuen biberioarekin ongi zela. Bai, beste zerbait eta. Poz pozik.
G. *Berarentzat kurioa izan behar da, ez?*

- K. Eta bai, maite du zen hola begiratzen ahal du.
- G. *Bai harrিতuta nago, eta nola eusten zaitun. (umea biberoiarekin). Eta aitaxorekin Kimetz ze muz?*
- K. Ondo.
- G. *Ondo, aurreko elkarrizketan esaten zenun hori zela zure kezketako bat eta hori.*
- K. Bai, ez eta ongi, aitzineko bisita noiz izan zen? Maiatzean edo joan nintzelarik izan zen, lehen egunean adaptatzeko hori, egun bat, egun bat erdi eta hor joan naizelarik azkena, bera biziki ongi egon zen. Eta dena biziki ongi, eta bere aitarekin, fa!, goso gosoak izan ziren bisitak eta bai. Zinez ongi.
- G. Ze ondo!. Eta Jonek zekan gogoia bera elikatzeko ere, parte hartzeko?
- K. Bai eskatu zidan ea ahal nuen hori hasi berak eman ahal izaiteko, biberioia eman ahal izatiteko. Eta eman nion noski.
- G. *Eta bularra eman diozun denbora honetan eta nola sentitu zera edoskitzearekin orokorrean?*
- K. Aski ongi. Hastapenean lehen egunetan zaila izan da, baina gero aski ongi pasa dut, ez dut hola... Gero kakingarria dena da, ezin zirela nahi duzun bezela bizitu, zure, karo, haurrentzat ze ongi nahi dudana bezela jutzen ahalko naiz. Ze badituzu kamixeta batzuk ezin direnak bestela hautsiko dituzu edo piskat, eta beraz, me bestela ez. Gosoan. Gosoan. Ez. Bai.
- G. *Eta euki dituzu zalantzekin denbora honetan, hiru hilabete hauetan edo zalantza edo arazo edo dena delakoarekin, nun informatu zera eta hola?*
- K. Badut liburu bat, nere amak eskainia, eh? Eta berak berdina erabili zuen gurekin, eta gero urtero eguneratua da, eta biziki ongi eginga da, eta badittu barnean eta gero bestela, nere amarekin edo hola, nere amari eskatu edo, eta egia da bai liburu hori da per nuv frantsesa da eta hartzen ditu zinez arlo guztiak eta bai, nik nere erantzun guztiak atxeman ditut hortan.
- G. *Ze ondo! Eta jun zera bularra emateko talderen batera edo?*
- K. Ez.
- G. Gogoratzen naiz, e? aurrekoan esan zenula ezetz baina...
- K. Ez, ez, denborik ez eta gogorik ez. Eta beharrik ez, ez, ez.
- G. *Perfekto. Osasun langileekin, erizainekin edo emaginekin edo hola, ze muz bularraren egoera guztia eta?*
- K. Ba ez dakit.
- G. *Asko galdetu dizute edo, esan dizute zergatik utzi dezu edo... biberioia ez eman edo, kontrakoa igual, ba bira?*
- K. Ez, gero ere ez ditut ainitz ikusi. Emaginak ikusi ditut zenta perinea berriz indartzeko eta baina hortaz ez dugu hitz egin. Gero nere medikuarekin, Kimetz segitzen duen medikuarekin, ze nik erran nion nahi nuela eta beraz nola egin eta ez dakit ze, eta berak ez dit, ez, ez, ez ditut, e?... Hori, ta ze nere hautuaren arabera egin dut eta ez zait bate...
- G. *Ez dezu hola sentitu, ez aldeko eta ez kontrakoa? Zure erabakia izan da?*
- K. Bai.
- G. *Oso ondo. Batzuk hor gaizki pasatzen dute... Eta Kimetz jaio denetik eta horrela jendearen atentzioa eta nola bizitu dezu? Batzuk esaten dute hola ez dela atentzioa hainbeste zuregan, dela gehiago umearengan, baina igual hau hola in beharko zenuke, hotza dauka edo gosea dauka, holako atentzio hoiak eta...*
- K. Bai, nik hori ez dut soportatzen, ya besteak lekzioak emaita, ya ez. Ez duena ezagutzen, zuk ezagutzen duzu zure umea, eta aurreko batean bisitan nintzen, itxoiten eta bera akitua zen. Eta

ez zuen lortzen eta justo sartzeko tenorea, zen dela bi edo hiru aste, ez dakit, eta han, eta bera hori, beroa egiten zuen eta ez zen, eta bera akitua eta

G. *Anbiente hirretan...*

K. Eta hor emazte batek, eta beraz, negarrez ari zen, eta emazte batek, hori bero egin behar zuela edo bero ukan behar zuela, eta erran diot: “barkatu baina nere ninia da, ezagutzen dut eta badakit zer duen”. Zenta hori hainbeste entzuten duzun eta hainbeste holan, eta gainera jendeak batzutan lagunak dira eta fa! Depende nola erraiten den, bakizu?

G. *Bai.*

K. Baina nik, izan zen egun batez, hiru aste zituen gainera. Hor ya lasaiagoa naiz, ezagutzen dut eta orain ya ezagutzen dut ta seguruagoa naiz. Egia da hastapenean ez dakizu eta gainean bisitekin ez dakit nola...

G. *Burua daukazu ebai...*

K. Eta bisita baten bukaeran ari zen negarrez eta negarrez, eta emazte batek: “gosea du”. Nik banekien gosea ez zela, ze justo ordu bat lehenago jan zuen. Eta bai, holako negarrak gosearenak dira eta... Bera negar eta negar baina akitua baitzen, eta hori eta beharbada bero eta dena... bakizu hiru ordu eta gero. Eta ba bai, hori gosearena dela eta ya behar nion eta joan nintzen zenta entsegatzen nintzen bera kalmatzen eta etzen hori. Eta buuala, jendeak holako... ez...

G. *Gaizki ez? Nik uste oso gaizki eramango nukela hori. Nere burua ezagututa ez nukelako aguantatuko. Eta gero zuk esaten dezuna, segun nola esaten duten...*

K. Bai. Da erakusteko haiek badakitela edo, ez dakit.

G. *Eta ze komentario entzun dituzu hola bularraren inguruan? Edo igual ez dituzu entzun, e?... baino.*

K. Entzun?... Ez, ez dut uste...

G. *Edo biberiarekin? Ya ez diozu bularra ematen?*

K. Ez zenta, bai ez dut hola ez. Gero denbora gutxi darama eta jende gutxi ikusi dugu.

G. *Karo... ondo. Eta ordun esan dezu aitatzu pozik dagola orain egoerarekin. Bularrarekin ere gustora zegoen bera.*

K. Bai, bai, bai, gero holakotan berak hartzen zuen, entsatzen zen neri emaiten eta hor egoten zen begiratzen eta galdetzen du ongi hartzen dun eta hola.

G. *Parte hartzen beste modu batera ez?*

K. Bai, egia da biberiarekin pentsatzen dut beste zerbait dela.

G. *Gero atxikimendu hori lantzeko igual ez?*

K. Bai. Parte hartze zuzenagoa edo aktiboagoa. Pokerra egiteko berari ematen nion baina desberdina da.

G. *Bai espetxea tarteko beti desberdina da, ez? Bularraren balorazio orokor bat egingo bazenu ze alde on eta txar ikusten dizkiozu?*

K. Alde on da hori dena prest dela hor bertan, gero berekin den harremana edo gosotasuna eta bai. (Kimetzek biberioia bukatzen du) Bai hori berekin den gosotasun hori edo, eta egia da, hori bai neretzat hastapenean bisitetara joaiten zen, orain ya lasaiagoa naiz eta berak guttiago hartzen du ere, lau hartzen ditu egunean, baina egia da bi ordu hiru ordu hartzeko biberiarekin erotzen zira.

G. *Karo, eta hasieran gainera dena hain berria denean. Nahikoa dezu egoera asumitzeakin...*

K. Bai eta gauetan, hor adibidez, ya gauak egiten ditu 8atik 8tara.

- G. *A tope.*
- K. Bai edo 7ak edo... gaua eta beraz gauetz ez diot eman behar. Eta egia da pentsatzen dut biberoina ez nintzen pasako gauak baziren tartean. Bakarrik izan da hori, Jon hor izan bazen agian errexia, ze berak hartzen ahal zuen gauetan, edo bat edo bi, ze berak parte hartzen ahal du bainan hor gauak ezin dira... eta alde txarrak gero titiarena, ez dakizula zer hartzen duen eta beti kezka horrekin zira. Ea aski hartzen duen. Ba bai, eta batez ere hori batzutan ukan ditut jeitsiera batzuk eta beraz buala, kezkatzen aski badut ez dut aski, eta... eta holako gauzeekin. Gehiena hori izan da, ea aski hartu duen eta beraz bi ordutara edo hiru ordutara hori dena den, hori ez dakizu sobera eta batzutan berak negar eta negar eta nahi zuen bakarrik titian pausatu.
- G. *Karo gustora egon igual ez?*
- K. Bai.
- G. *Eta oraingoz bibeoirari ikusten dizkiozun alde on eta txarrak?*
- K. Alde on eta txarrak aitak parte hartzen ahal duela eta ahal du beste norbaitek, ez naizela...
- G. *Edozer gauza gertatuz gero.*
- K. Edonork eman ahal diola eta ez dela nere menpe edo dena delakoa. Eta hori piskat distintzea edo momentu neretzat hartzeko momentuak ere errexago izanen da. Posibilitatea bada.
- G. Karo.
- K. Eta gero hori alde txarrak da askoz gehiago eta berotu behar dela eta pentsatu behar duzu aldi oro, ya baduk gauza berotzeko autoan eta bidairako.
- G. Ai bida!, jo es que dena inbentatua dago, e?
- K. Bai ongi da ze bestela aurrekoan itzultzeko bestela atxeman behar duzu gelditzeko une bat, badakizu kointziditu behar duela bere tomarekin, ez dakit ze... gero hori berak begiratzen ahal du, hori maite du biberoinaz, jeikia da eta begiratzen ahal du.
- G. Bai, ze bestela zu...
- K. Titian zelarik dena da gora begiratzen zuen, gauzak begiratzeko, ez zuen titia begiratzen eta berak maite du begiratzea.
- G. *Bai bai, da kotilla bat, ikusten zaio. Eta esan dezuna, zuretzako denbora hartzearena, zure ustez hori garrantzitsua da ama batentzat?*
- K. Ba bai, aurrekoan joan nintzen, maiatzean joan nintzen depilatzerara. Ez dut denbora hartu ni egiteko gauza aski egiteko eta ya uda zen eta nahi banuen zerbait eraman galtzak aparte, eta beraz joan nintzen nere amak pronatu zuen silletan. Siestaren ordua zen justu eta hiru orduz ibili zen eta ez zen honaino egon ni gabe. Orain egoten da piskat gehiago besteen besotan eta ni gabe, piskat, eh?...
- G. *Kakots artean.*
- K. Baina hor zen ,momentua non ezin ni gabe, eta hor konturatu nintzen nere lehen hiru ordu laurdenak neretzat, bera gabe. Eta bai, bitxi egiten zen. Egon nintzen, jo!, lehen aldia da hiru hilabetez hartzen dudala neretzat denbora eta bai, aurrerantzean ikusi behar dut nola antolatzen naizen baina antxeman behar dut nola.
- G. *Bai, ez? Pertsona batzuei asko kostatzen zaie beraientzat gauzak egitea, ezta?*
- K. Bai. Nik badut lagun bat etorri zen nerekin, ni joan nintzen hamar egunez bisitak egitera zenta bazen bi zubi hainbeste egunekin eta beraz aprobeatzeko. Eta beraz nere anaiarekin etorri nintzan eta eskatu nun Joneren lagun bati eta laguna dena ere etortzea. Eta berak baditu bi ume 7 eta 4 urtekoak, eta lehen aldikoz, etzekien hastapenean etorri zen, lehen aldikoz pasako zituen 2 edo 3 gau beraiek gabe. Eta etorri zen eta pozik egon zen, ze lehen egunean akidurarekin

eta... gaizki. Lehen goiza bizpairu orduz edo gaizki, eta gero ongi, eta erran zidan ze lasaitasun eta estresik gabe eta. Eta kontent zen ikusiz posible zela eta ongi pasa zuela eta gustora. Ez pentsatzea hau egin behar, bestea... bainan eta nik badakit ez dut itxoin behar 7 urte.

- G. *7 urte errex esaten da, e? Asko dia.*
- K. Bai... Ba bai eta neri harritu zidan hori erran zidalarik, ze nik ez... erran nahi du ttikiak ez dutela pasa asteburu bat beren aitaxi eta amatxirekin... pixkat neri bitxia egiten da.
- G. *Eta gainera kuriosoena da gizonak bai egiten dutela, hola orokorrean. Nik historio hauek entzuten ditut eta entzuten ditut emakumeen aldetik.*
- K. Bai.
- G. *Bueno, eta azken galdera. Zu goatzen zera amatasun ereduaz hitz egin genula?*
- K. Bai.
- G. *Eta zuk nun ikusten dezu zure burua, ze eredu praktikan jartzen saiatzen ari zera edo?*
- K. Ez... ez hola, ez, ez dut hola eredu edo ez naiz hamar mila gauza galdera pausatu nere buruari, egiten dut piskat ez dakit... Gero bai, eredu bat badut zenta da nere ustez nere amak erakutsi didan eredu eta hortik da beti, edo bizitzen dezuna erreproduzitzen duzu edo justuki alderantziz egiten duzu edo gauza batzuk hartu edo bota, baina egia da ez dudala... nik beti ongi... Bat egiten dut bizi izan dudan ereduarekin eta pentsatzen dut hori berdin eramaiten ari naizela, eta bai ama naizela baina emazte bat ere. Gero egia da badudala egoera berezi bat eta hortan saiatzen kudeatzen, bai etxean bai kanpoan eta ez dakit, bai momentuz... ez dakit, ahal dudan bezela eramaiten dut. Eta momentuz pozik zenta entseatzen naiz haurra entzuten eta bere erritmoa hartu du eta ikusten da eta lasaia da eta bere gauak hola egiten eta orain bisitetan gosatzen, ya badakit ongi dela, eta beraz erran nahi du gure bide ona hartu dudala eta ni ere ongi naiz, ari naiz pausatzen eta geroz eta hobekio naiz, eta pentsatzen dut ongi ari girela.
- G. *Eta adaptazioa abuztuan da lanean hasten zarelako?*
- K. Ez irailan hasten naiz baina haurtzainak ditu 2 aste opor. Berak hola hartu du, eta hartu ditu bi azkenak eta beraz nik gero hasi behar bainaiz lanean eta beraz hasiko gera datozen bi astetan, abuztuko bi astetan. Gero ni ere oporretara joan gira astebetetz gero bukaeran eta irailan segituko dugu adaptazioa edo depende berak zenbat behar duen, bi aste edo beharbada aste bat bakarrik beharko du, ikusiko bere arabera, bera nola den eta nola hola.

ERANSKINA 3: Leireri elkarrizketa

2014ko Ekainaren 10ean Irunen

- G. *Lehenik eta behin zure profila zehaztuko degu eta gero egingo dizkizut galderak. Zu zera Leire ez?*
L. Bai Leire.
G. *Zenbat urte dituzu?*
L. 35.
G. *Eta Irungoa zera.*
L. Bai, Irungoa jaiotzez eta bihotzez.
G. *Oso ondo. Eta feminista kontsideratzen dezu zure burua?*
L. Ba apurtxo bat bai, apurtxo bat bai.
G. *Eta inoiz talde feminista batean egon zera?*
L. Ez.
G. *Oso ondo, eta zure semea da Harit, ezta?*
L. Bai.
G. *Zenbat denbora dauka Haritzek?*
L. Egingo ditu ya hiru aste.
G. *Eta jaio zen Donostiako ospitalean, ezta?*
L. Bai.
G. *Eta zure bikotea da Landa.*
L. Haritz Landa, eibartarra jaiotzez eta Donostin bizi izandu da urte askoz, baina berez Eibarren jaioa.
G. *Oso ondo, eta oain Lezon bizi zerate hiruak. Eta bi txakur.*
L. Bai hiruok eta bi txakur.
G. *Perfekto. Eta zertan egiten dezu lan?*
L. Orain langabezian nago, duela bi urte ez dudala lan egiten, egin izan ditut hola lan ebentualak, iaz eondu nintzan Oreretako udalekutako begirale moduan lanean eta geroztik langabezian nago, ez det lan egin. Tenerifera jun ginan Haritz eta biok lanan bila, eta bilatu genuena Haritz izandu da. Eta orduan hemen jaiotzean nahi genun eta horregatikan bueltatu ginan.
G. *Ah! bira.*
L. Ze hango osasun zerbitzua ez dauka hemengoarekin zerikusirik. Eta hemen jaiotzea nahi genun, familiarengatik, guregatik... eta horregatikan bueltatu ginan. Bera bai egondu zan Tenerifen lanean baina ni ez, ez zidan ezta ere ezer egiteko astirik eman ze jun eta hiru astetara haurdun gelditu nintzan.
G. *Ze ona!*
L. Bai, azkar azkar. Así que nere haurdunaldia Tenerifen eman nun eta gustora, Tenerifen gustora, beruarekin eta... oso gustora.
G. *Eta Landak orain lan egiten du?*
L. Ez, ez, langabezian dago, ikasketa batzuk egiten eta... bai.
G. *Bale oso ondo. Hori pixkat zuen profila zehazteko. Eta orain egingo dizkizut haurdun gelditu aurretikan-ekoak.*
L. Bai.

- G. *Zu, hola haurdun gelditu aurretik eta zuk ze pentsatzen zenun amatasun batean edo ze espektatiba zenitun edo ze ama eredu izan nahi zenun, edo ze ama ikusten zenitun?*
- L. Begirale moduan egon naiz denbora dexente, orduan ikusi izan ditut ama batzuen jarrerak eta ohiturak eta horrelako gauzak eta ba ni... bai neukan buruan pos hori ni nere semearekin bai apuntatu dezakezula, pos ludoteka batera edo udaleku batzutan baina ez zuk denbora libre eukitzeko baizik eta ba zure semea beste eredu batzuk ikasteko, eta beste haur batzuekin egoteko eta horrelako gauzetako bai, baina zuk denbora libre eukitzeko ez. Hortarako ez euki semerik eta listo ez? Eta karo ni ya badituzt ya ba oinarri batzuk, ez? Ordun ikasketa hoiekin, orduan ba badakit zer garrantzi daukan zuk zure semearekin egotea eta jolastea, ze balore erakutsi. Ez du esan nahi nik pentsatzen dituten baloreak egokienak dirala edo, baina bueno... hori. Ta berarekin pos denbora pasa, ez jostailu bat erosi eta hor utzi jostailuarekin, baizik eta zu berarekin baita ere jolastu jostailuarekin eta berarekin jolastu. Pos hori esan dizutena begirale bezela egon naiz bai udalekutan eta bai ludotekan eta badituzt ya eredu batzuk bai gustatuko litzaidakela, o sea, gauz bat da zuk zure buruan dakazuna eta gero beste bat da praktikan jartzea, baina bai gustatuko litzaidake...
- G. *Espektatiba hoiek, ez?*
- L. Bai hori da hori da. Eta gero ikusten det aita ere nola jokatzen dun berarekin orain gaur egun eta biharko egunean nik uste baita ere berarekin denbora pasako dula eta jolastuko dula eta... sorpresaz izandu da, ez geneukan... Nik ez neukan oaindikan ezer pentsatua.... Bai gustatuko litzaidakela egunen batian ama izatia, bainan ez nun... Badago jendia esaten duna pos oain izango naiz ama, ez? Eta bilatzea diujoazte eta, pixka bat planeatua, eta guretzako izandu da sorpresa bat hola bapatean eta orduan ba ez dakit, bapatean arrapatu gaitu baita ere, eta ez digu ia ba... ideia emateko ezta ere denbora gehiegi eman, zen karo baita ere denbora azkar pasatzen da, eta 9 hilabete luze iten dia baina azkar pasten dia ebai, eta konturatu geaneako Haritz hemen zeon, eta gaude pixkat biak...
- G. *Flipatuak.*
- L. Bai, ze ez zigun ezta ere esan dizutena, dago jendea oso argi dakana, eta esaten duna oain izango naiz ama eta dena planeatua daka, eta guretzat izan da sorpresa, baina bueno.
- G. *Oso ondo. Eta haurdun gelditu aurretik bularra ematearen inguruan ze pentsamendu zenitun, edo biberoiaren inguruan, haurrak elikatzeko moduaren inguruan?*
- L. Haurdun gelditu aurretik?
- G. *Bai.*
- L. Ba nere ustez ba egokiagoa da bularra ematea ez? Naturalagoa da, ez? Azken finean baita ere gizakiaren historioan haurrak bularran bitartez elikatu dituzte, orduan ba nere ustez egokiagoa da. Gaur egun emakumeek lan egiten dute baita ere beste kanpoko faktore batzuk daude non gorputz guztiak ez daude berdin egokituak.... Ze leno zure amak ez baldin bazun esnea, beste emakume bat etortzen zan eta bularra ematen zion haurrari, gaur egun ya gauz guzti hoiek galtzen ai dia. Ni bai egokigoa ikusten det bularrarena, baina gaur egun ya haurra eukita ezin baldin badezu bularra eman, pues...biberioia eman eta punto, baina bai egokiagoa iruitzen zait haurdun gelditu baino lehene ta haurdun geldituta baita ere. Bai, nere nahia bai zan bularra ematea, ezin badezu eman pos ezin dezu eman eta ez zera desesperatu behar ezta ere, o sea, ez da txarra izango, badaudela ume asko biberoiakin handitu eta hezitu dianak baina... bularrara egokiagoa da.
- G. *Oso ondo.*

- L. Naturalagoa baita ere, osteopatak baita ere komentatu zigun: “bularra ematen diozue? Bai, Hasieratik? Bai. Kalostrua eta dena hartu zun? Bai. Ba orduan haurraren flora intestinala egokiagoa da, eta hobeto da haurrarentzat baita ere, bere nola esaten da...”
- G. *Liseriketarako?*
- L. Bai eta...los...nola da...
- G. *Ah! Immunitate sistema.*
- L. Hori da, hori da, hortarako baita ere.
- G. *Oso ondo.Hola eroso zaude? Nahi dezu begiratzea?*
- L. Bai.
- G. *Postura desde luego oso ondo, eta oso ondo zuzendu diozu.*
(bularra nola hartzen du frogatzen degu, aho postura zuzentzen diot, erakusten diot).
- G. *Erditu aurretikan, o sea, haurdun zeundenean informazioa eta nun bilatzen zenun? Edo nun jaso zenun?*
- L. Ba... Tenerifeko emaginak eman zizkidan horrela liburuxka batzuk eta informazio pixka bat eta gero honea etorri nintzenean baita ere hemengo emaginak eta listo. Ez det ezta ere horrela... nola ez nekin nere erditzea nola izango zan, ez nekin ona izango zan, txarra izango zan, erreza, zaila, azkarra, mantsoa... nola ez nekin eta nola ez dakizun nola izango dan azken finean, ezin dezu ezta ere pentsatu edo planifikatu ba horrela izan daiteke eta gero guztiz kontrakoa, eta esan nun, beitu nere burua garbi eamango det eta den moduan izango da. Ospitalean profesionalak daude eta beraien esku jarriko naiz eta den moduan eta listo. Eta eskerrak ez nula pentsatu: “uhhh nere erditzea naturala izango da eta oso ondo eta ez dakit ze”. Ze gero neria izandu zan justo kontrakoa eta oso zaila.
- G. *Forceps eta dena.*
- L. Bai eta orduan pos hori. Ez nun ezer planifikatu.
- G. *Eta prepartoko klasetara jun zinan?*
- L. Bai baina hemen Lezon ere, ez dakit, ze gero bera Landak adibidez galdera asko egiten zizkidan eta nik ez nekin galdera horri erantzun bat ematen, porque... ez nun erantzunik, ba orduan berak esaten zidan: “ba orduan ze egiten dezute hor?” Ba arnasa hartu eta... jendeak asko hitz egiten zun, beste emakumeek baita ere asko hitz egiten zuten, emaginak asko hitz egiten zun, baina azken finean funtsezko gauzak ez zian hitz egiten. Bai jarri zigun bideo bat lactanciari buruz eta...
- G. *Bakarrik igotzen dela titira?*
- L. Bai.
- G. *Denei jartzen dizuete berdina.*
- L. Bai hori da, hori eta gero nola dian, beste bideo bat, nola dian ospitaleko instalakuntzak, nola dian gelak, nundikan jun behar dezun, eta hori, pos ariketa batzuk egiten genitun, non txorkatila mugitu... ni jun juten nintzan, baina balioko zian edo ez... hor ya....
- G. *Oso ondo. Eta erabaki zenunen esan dezu ez, pos ni saiatuko naiz eta ezin baldin badet ez da ezer gertazen, ba Landaren aldetik ze jaso zenun?, berak ere nahi zun edo ez zitzaion inporta?*
- L. Berak ere nahi zun, baina berarentzat ere pixkat ezezaguna da guzti hori... Bai, bere iritzia da, nere berdina zan baina baita ere azkenian zure esku uzten du, azkenian zu zure ez da nere erabakia bakarrik, beria ere izan daiteke, baina hori pues nere ahalmenen barruan edo, ez?
- G. *Oso ondo.*
(Kimetzek bularra uzten du, eta titiburua konprobatzen degu, aholku batzuk ematen dizkiot).

- G. *Eta norbaitengandik sentitu zenun presioa bularra, biberoia...? Batzuk esaten dute: “jo pues eske neri esaten zidaten etengabe hoberena zela hori... edo...”*
- L. Ez... nik ez diot inori kaso egin, ez, ze azken finean zu zera hartu behar dezun erabaki bat da, ez? Besteek ez dute zuregandik lanik egingo, ez diot inori kaso egin ezertan.
- G. *Bai gauza bat da titia, beste bat que le tienes que tapar que si... denetik. Baina entzun dezu edo ez? Agian ez dezu kaso egin eta...*
- L. Ez, neri horrela gehien esango dizun pertsona, nere ama edo bere ama, azken finean ama izan dienak baita ere, eta ez digute ezer esan, horrela ezer...
- G. *Bai ez dira tematu igual zerbaitekin ez?*
- L. Ez.
- G. *Eta haurdun zeundela eta nola bizitzen zenun jendea egotea, edo behin Kimetz jaiota ere begiradak eta gauza hoiek. Adibidez batzuk esaten dute haurdun nengonean mundu guztiak ikutzen zidan tripa edo... sentitu zenun holako zerbait?*
- L. Ez... jendeak bai ikutzen dizu tripa eta, baina neri ez zitzaidan inporta. Bazegon jendea etortzen zela eta: “igual no te gusta que te toke la tripa, pues no, no me inporta”. Neri ez zitzaidan inporta. Gero ya bukaeran astuna zaude, eta ya ez dezu ezta kalera atera nahi, jendea ya... eta ze, ya a punto egingo zea ez, ez dakit ze bakit ze? Eta pixkat nazkatua, pos noski baietz, ez dezu ikusten nola nagon, ze nazka aurpegia dakaten, ba noski baietz, ateatzeko gogoakin. Eta gero behin ya Kimetz jaiotzen dela., lehenengo egunak, esaten dezu udaletxea jun behar det, plazan dago udaletxea, eta hemendik plaza, zenbat jendekin gurutzatu naiteke, eta nahiz eta erlaziorik ez euki jendea etortzen da, eta a ver, ya lo has tenido, a ver que bonito, lo puedo ber? Batzutan bai eman didala gogoia esateko, se ve pero no se toka. Baina bai, bai harritu nau hori, ez? Adibidez, haurdun egonda ez, badago jendea agurtzen dizuna eta listo, baina behin haurra jio dela, jendea ez daukazuna inongo erlaziorik, kaixo agur, herritikan ezagutzen dezulako, eta etortzen dia, ai enhorabuena, eta... bai harritu nau jendea zea hoi.
- G. *Pixkat bilakatzen zera centro ez? Eta sentitzen dezu jendea begira eta...*
- L. Bai...
- G. *Gero askok esaten dute autobusean eta horrela umea negarrez hasten denean eta... denek begiratzen dutela eta...*
- L. Hombre negarrez hasten baldin bada neri ez zait gertatu ze zortea dakat eta Kimetz txintxua da, baina nik uste det gehiago dela zuk uste dezula molestatuko dezula, ez? Gehiago uste dezu zuk molestatuko dezula, gero azken finean ulertzen du, ez dakit nork komentatu zian aurrekoan ere, hegazkinean jun behar badezu egokiena dela sartu eta kaixo, kaixo, zure inguruan dauden guztien agurtu haurrarekin bazoaz, ya pixka bat hor. Que vengo con un niño, ez? Eta ya besteak jartzen diala pixka bat posturan eta ulertzen dutela, eta negar egiten badu negar egingo dula. Nik hegazkinean jun naizenean eta onduan haur bat tokatu bazait batzutan ya iristen da, segun eta zenbatekoa dan bidaia iristen da pixkat...
- G. *Nekatzen zera...*
- L. Bai, bai, baina ulertzen da, ez? Ulertzen da... Bai tokatu zait ere okerragoa zala aita haurra baino.
- G. *Eta erditu ondoren, adibidez, osasun langileen aldetik ze jarrera eta ze laguntza eta sentitu duzu bularra ematearen inguruan?*
- L. Ospitalean? Oso ondo, oso ondo, oso ondo, oso ondo... baina zentzu guztitan.
- G. *Benetan?*

- L. Bai, ingresatu genunetik handik jun ginan arte, oso ondo egia esan. Bai emaginekin, bai erizainekin, denekin oso ondo. Landak eskerreko eraman nahi zun. Zer esan zenun eraman nahi zenula, plaka bat edo argazki bat... Argazkitxo bat.
- G. *Jendeak eramaten du.*
- L. Nik justu ezagutzen ditut erizain batzuk, eta beraiek eukitzen dabe box edo bere eston, pos agradecimientos, edo umeak egindako argazki bat edo...
- G. *Eukitzen degu bai. Eta gero hemen emaginekin eta sentitu dezu lagundu dizutela titiarekin eta?*
- L. Bueno, bueno... a ver, jakin asko daki, ze ya hogeitapiko urte darama, ordun jakin asko daki, eta ospitalean egondu da lanean, ez bakarrik hemen kontsultan, baizik eta ospitalean ere, baina... pixka bat gaisetikan begiratzan dizu. “Ah!, ondo hartzen dizu”, fijatu zan ea haurra nola mugitzen zun burua eta matrailhezurra, eta “te coge bien te coge bien”, ez zun begiratu zuk begiratu dezun bezela adibidez. Baina bestela berekin ni oso kontent nago. Eta gainea gauzak oso ondo esplikatzan dizkizu, baita ere zuk ulertu dezazun eta inportantea da hori ere.
- G. *Badago hemen taldea, esan zenun zu egon zinela behin eta egon zinen bakarrik, ez?*
- L. Bakarrik, badirudi jendea ez dihoala.
- G. *Ah!... Batzutan funtzionatzen du oso ondo eta bestetan ez. Asko izango da pertsonaren arabera edo ez dakit. Batzuk esaten dute asko balio izaten diela terapia moduan, babesa sentitzeko eta.*
- L. Bai ni pena horrekin geatu nintzan, ze jun nintzan eta emagina eta biok egon ginen bakarrik. Ondo ze neretzako bakarrik zeon bera, baina bai gustatuko litzaidake jun eta beste batzuekin egon eta komentatu, ni hau eta ni beste hau, ez? Beste ama batzuen iritzia entzutea baita ere askotan balio zaizu.
- G. *Ez zera hain bakarrik sentitzen ebaita.*
- L. Bai bai bai, hori da.
- G. *Eta senitartekoen aldetikan esan dezu zure ama etorri zela astebete laguntzera, ez? Qué bien!... edo bueno ez dakit ondo ez, imaginatzen det.*
- L. Primeran, primeran, primeran.
- G. *Ze ondo!*
- L. Ba bai, asko lagundu zigun gainera, asko, asko.
- G. *Baina ya, e?... aste bete eta lixto.*
- L. Bueno berak baita ere esan zun: “ya estoy empezando a ser una sombra sospechosa...” Pero ya le costo darse cuenta... Baina bera ez da tontua, konturatzen da, aste bete nahikua dela, eta iristen dela egun bat non ya guri bakarrik utzi behar gaitun ze guk ya gure bizitza in behar degu, hemen dago hasiera batean guk martxa arte, ni pixka bat errekuuperatu arte eta lixto...
- G. *Oso ondo. Eta edoskitzea ze oztopo euki dituzu? Bururatzen bazaizu. Batzuk ez dute oztoporik, e? Baina batzuk esaten dute grietekin oso gaizki, edo beste batzuk esaten dute mastitis bat eta horrekin un bajon... edo klean oso gaizki pasatzen nun edo...zuk euki dezu?*
- L. Ez... Bueno mina, daukaten mina, pos hori sentsibilitatea handia eta mina, hori da orain dakaten oztopo handiena. Kalera ateratzea eta ez zait inporta.
- G. *Hasieran esnea ez zitzaizulako igotzen ebai, anemia zeneukala eta...?*
- L. Bai nik uste ni ez neola ondo eta pixkat kostatu zitzaiola, sukarrakin neon...
- G. *Bai... Zuk euki zenun paliza...*
- L. Eta hasieran ematen zun ez zuela nahiko jaten galdu zulako... Eta eman genion suplementoa, baina gero segituan, e?... biberioiak erosi eta hurrengo egunean hasi zan ondo hartzen. Mekauen la leche. Biberioiak erosi genitun, esnea hauts hoietan, ez dakit ze, termua ura...eukizteko...

Amonak erosi zun, e?... Bai baina joe, erosi zun eta azkenean... hombre hobeto... azken finean hor dago ez, eta erabili behar badezu erabiliko dezu. Eta plana egin nahi badezu lagunekin eta ni etxean geratzen banaiz, ba biberoiakin moldatuko gea, ez? Tampoco tienes que estar esclavizada, ez? Ay! el niño el niño...

G. *Sacalechesa badakazu?*

L. Bai, baina ez degu probatu ezta. Ez, probatu genun Kimetz jaio baino lehen... eta uh! Ze mina iten dun katxarro horrek (parrak). Es quee gu ere bai... Ni jarri ta plaf plaf... e?, para, para (parrak) Mina, min handia eiten du...

G. *Ze marka da?*

L. Avet edo hori...

G. *Es que hor batzuk segun titia, ez? Esan nahi det tailak daudela, "de la tronpeta" esaten deguna, ordun igual mina ematen badizu da ez dela zure taila, izan daiteke.*

L. Ez, baina gauza zan oaindik ez neukala...

G. *Ya ya...*

L. Txilborretik ere entxufatzen badiozu....

G. *Ya... oso ondo. Eta ze abantaila ikusten dizkiozu edoskitzeari?*

L. Denak... eroso, praktikoa, gero baita ere Kimetzekin lantzen dudan apego nola esaten da?

G. *Atxikimendua.*

L. Ba hori... Gehienbat gustatzen nauena hori izan daiteke, berarekin hartzen dudan atxikimendu hori... Gainea bai emaginak komentatu zun oso inportantea da, eta gero irakurri izan ditut lagun... Amaia, ezagutzen dezu, Pasaiako Amaia? Malen kuadrilakoa?

G. *Pos jakingo det zein den baina izenez ez...*

L. Bueno, pos hezkuntzaren inguruan zerbait ikasten ari da, eta berak galdera pila bat egiten dizkit ze berari baita ere interesatzen zaio ikasten ari denari buruz...

G. *Pedagogia, ez?*

L. Pedagogia? Es que ez dakit zehazki zer ikasten ari dan... Ba komentatu nion atxikimenduari buruz, eta justo bera Elsa Punseten liburu bat irakurtzen ai zan eta baita ere horri buruz hitz egiten zun eta bidali zian argazkia, pos parrafo batena eta bai daukat barruan oso sartua atxikimenduan zea hoi... eta bai saiatzen naiz pos ni bularra ematen diot eta Landak baita ere haurra eukitzea, pos nik oain dakaten bezela, normalian nik ematen diot eta segituan haurrari pasatzen diot haurra.

G. *Biok eukitzeko.*

L. Bai oi da... ez da neria bakarrik, biena da, orduan...

A. Gainea nerekin nahiago du...
(parrak)

A. Nahiago du nerekin egon...

L. Bai... eta... bai daukat nahiko sartuta lotura hori eh! Aitor

A. Bai, garrantzitsua da ez?

G. *Egin dezue piel kon piel aitaxorekin ere?*

L. Bai...

A. Bai... piel kon pelo..
(parrak)

A. Bai oso lasai geatzen da, segituan lokartzen da, uste det bion bihotzan soinua ezagutzen dula edo, ze segituan geatzen da.

- L. Eta arnasarekin ere, gora behera horrekin gelditzen dia...
- A. Bai, gainea hemen kriston gora behera daka ze dakat petsua handia... eta segituan geatzen da...
- G. *Eta bularrarekin euki dezu espektatibekin edo talka bat, o sea, zuk esperotakoakin eta aurkitu dezunarekin euki dezu txokeren bat? Ze batzuk esaten dute: "nik hau uste nun errexagoa izango zela edo..."*
- L. Ez bakarrik ez nula uste hainbesteko mina sortzen zuenik, baina bestela ez. Ez nulako nere buruan ezer ezta ere...
- G. *Bai esan dezunagatik.*
- L. Bai orduan nahiko irekian daukat, buruan pos a ver nola etortzen dian gauzak eta etortzen dian heinean jungo gea aurrera eramaten. Baina minarena ez nun uste hainbesteko mia ematen zuenik, edo titiburua hain sentsible geatzen zienik, hori bai, baina bestela... ondo.
- G. *Oso ondo. Eta...*
- L. Agian suertea dakat eta nei dena nahiko ondo juten ai zait edo nahiko errexu, orduan ez det inongo arazorik eta oztoporik ikusten horregatik.
- G. *Osea balorazio orokor bat egiten badezu balorazio on bat egiten dezu?*
- L. Bai, bai.
- G. *Eta eukiko bazenu gertu norbait euki behar duna ume bat ze aholku emango zenioke horren inguruan, emango bazenion?*
- L. Ba bere burua nahiko irekia eukitzea. Eta ez sartzea inungo espektatibarik ez ezer, ze ez dakizu inoiz nola jungo zaizkigun gauzak, edo nola izango dian gauzak. Bai se es que bestela... zure buruan gauzak esaten dituzu eta gero ez dia nahi bezela ateatzen, orduan hor etortzen dia frustrazioak eta desesperazioak, eta guzti hoiek, eta pixka bat irekia bazaude, eta gauzak etortzen dian bezela eramaten badituzu, pos nik uste errexago eramango diala gauzak, eta lasaitasuna eta pazientzia. Nola zan hori... "depresión es exceso de pasado eta ansiedad exceso de futuro". Ansiedad exceso de futuro, ez qué va a pasar eta...ufuf, lasai! Hay que vivir el presente.
- G. *Oso ondo... eta ezagutzen dezu amatasun intentsibo kontzeptua?*
- L. Ez.
- G. *Esplikatu dizut. Feminismoan eta asko eztabaidatu da amatasunaren inguruan, azkenean logikoa da, ez? Emakume izatearen inguruan asko eztabaidatu da eta horrek ekarri du bere baitan amatasunaren inguruan ze eredu dauden, sistemak zertan bideratzen dun eta abar, ez? Eta definitzen da badagoela gizartean edo badagoela ama eredu on bat, o sea, ez du esan nahi existitzen danik, o sea kontzeptu bezela badagoela ama korrekto bat esango degu, eta pos hor ama hori da beti haurra jartzen duna aurretikan, inoiz bere beharrak begiratuko ez dituna, beti begiratu behar duna besteengatik, ezin du erre ni por asomo, ezin du edan... ezin du kalera atera.*
- L. El ideal de amatxo.
- G. *Bai, el intentsibo baina... baino gero igual batzuk esaten dute: "nei kontzeptu bezela ezaguna iten zait baina iruitzen zait irreal". Zuri ze iruitzen zaizu, hau esaten dizut eta zer etortzen zaizu burura?*
- L. Ba ez zaitela irreal iruitzen.
- G. *Oso ondo.*
- L. Bai zure semearengan pentsatu behar dezu eta badaude lehentasunak baina zuk zure buruan pentsatu behar dezu baita ere, ez? Agian erretzearena eta hori ez, baina zuk zure bizitza

jarraitzen dezu eukitzen, ez? Orain bai oso txikia da, zure beharra dauka orduan ba zuk in behar deu pixka bat zure bizitzako gauza batzuk ez dena ezta ere, gauz batzuk aldera utzi eta berari lehenatasuna eman baina ezta ere pos hori, zuk zure burua maitatzen eta lantzen jarraitu behar dezu, ez? Ez da zuk ya ahaztuta gelditzen zea eta dena berarentzat.

- G. *Eta iruitzen zaizu kontzeptu hori badagoela pixka bat emakumeari exigitzen zaiola estriktoki hori jarraitzea baina bai pixka bat bideratzen dela edo gizarteak esaten dula ama ona izatea zer den?*
- L. Bai...
- G. *O sea, igual ez zaizu iruitzen esta todo correcto eh... batzuk esaten dute: "nik ez det nere burua horrela ikusten, baina bai ikusten det epaitzen dutela emakumea asko".*
- L. Bai, bai
- G. *Bere ama izateko moduagatik.*
- L. Bai bai.
- A. Nik bai ikusten det hori. Que mala madre edo, hori...
- L. *Eta nik entzun izan ditut gauzak baita ere, nei oaindik ez zait gertatu oaindik goizegi da, baina agian lagun abtek, ui y no llevas bodis de recambio, pos vaya, o no llevas ropa de recambio, pos vaya, cómo le llevas asi...*
- G. *Bai... horrelako gauzak.*
- A. *Leireren ama ere, ai, txakurra txakurra! cuando se vaya ya haremos vida normal, ze txakurrak hemen bizi dia eta zikintzen bada zikindu dia eta gero garbituko da, ezin da burbuja batean bizi, eta txakurrak familikoak dia, eta cuando se vaya la amona ya haremos vida normal. Eta ai, que se ha manchau! Utziyozu, ze bizitzan hainbeste gauza pasa behar ditu... hori ebai, eta gainea etxean bizi dia txakurrak... baina bueno... salto generazionala ere asko nabaritzen da eh...*
- G. *Bai...*
- A. Joe....
- G. *Bai...*
- A. *"Cómo que vais a ir a Costa Rica? Me dejais a mí el bebé? Si amona, si... tu hubieras dejado a tu hijo con alguien recién nacido? No, ni loca! Pos hori..."*
- G. *Costa Rikara zoazte?*
- A. *Nahiko genuke... anai bat dakat hor, eta semeakin eta emazteakin, lanea jun dia eta bixitan edo... ze oain juten ez bagea... igual hay que aprovechar...*
- G. *Oso ondo, eta ikusten dezu loturaren bat hori bularra ematearekin, ama eredu on hori? Sin más, e?... ez pentsatu bilatzen detela bai, o sea...*
- L. Ya... Ez... (Leire asko moztu da bere amaren komentarioak entzun eta gero)
- G. Oso ondo...
- L. *Gero baita ere askotan ezin dezu gauzak gehiegi planeatu, ez dakizu hemendikan hilabete batera, urte batera nola izango zean... orduan... orain modu batera pentsatzen det eta erantzun bat eman dezaket eta agian hemendikan hilabete batera edo urtebete batera aldatzen da..."nunca digas nunca jamás..."*
- G. *Oso ondo. Ba hori zan dena. Amatasun intentsiboaren gaiarekin bukatzen det ze da gai bat asko idatzia dagona, nik ez nekin, baina da gai bat que levanta ampollas...*
- L. Bai ze ama on bat izatea zer dan non dago idatzia, ez? Zer dan egokia eta zer ez dan egokia? Hori da bakoitzaren baitan, ez? Bakoitzak daukan bizimoduaren baitan eta pentsakeraren baitan

ez? Neretzako ona dena zuretzako ez da ona, orduan... besteei edo gizarteak zer dan amatasun on bat esatea...

- G. *Gainea gaizki eramaten degu gauzak inposatzen dizkigutenean, ezta?*
- L. Bai, bai, gainera hori...
- G. *Ba hori da, mila esker.*
- L. Ondo, ondo, zuri Garazi.

ERANSKINA 4: Naroari elkarrizketa

2014ko ekainaren 16an Hernanin

- G. *Lehenik eta behin komentatuko degu zure profila eta gero galderak momentu ezberdinen inguruan batez ere Saioaren inguruan.*
- N. Bale.
- G. *Nahi badezu oraingo haurdunaldiaz hitz egin ondo dago, baina batez ere da Saioaren prozesua gogoratzeko.*
- N. Ondo.
- G. *Zu zera Naroa, Egiakoa zera, zenbat urte dituzu?*
- N. 36.
- G. *Saioak laister hiru urte egingo ditu.*
- N. Hori da, abuztuan.
- G. *Eta elikatu zen biberoiarekin, ezta? Oso ondo. Eta talde feministaren batean egon zera inoiz?*
- N. Bai, Bilgune Feministako kide izan naiz eta jarraitzen det izaten. Momentu honetan sarean, baina bai.
- G. *Eta urte dexente daramazu militantzian orokorrean.*
- N. Bai, bai, bai.
- G. *Ordun ikuskera feminista bat daukazu.*
- N. Bao gauza bat da talde feministan eta beste bat jarduera politiko guztian ikuspegi feminista, eta emakume bezela egin ditugun hausnarketa eta ariketa guztiak. Betaurreko moreekin, pa lo bueno y pa lo malo.
- G. *Zu lehenengo aldiz haurdun geratu aurretik gogoratzen zera ze ikuspegi zenekan bularra ematea edo biberoiaren inguruan?*
- N. Bai goatzen naiz, goatzen naiz oso ondo ze, bida nere amak neri eta nere ahizpari biberokia eman zigun, eta egia da nere inguruan izeba eta lehengusu artean ikusi izan detena orokorrean biberoiaren aldeko edo erabilerarena izan dela. Eta gainera ni haurdun geratu aurreko lau, hiru, bi bat urtetan nere ingurunean haurdunaldi eta amatasun ugari egon zian ze, ba adinari lotuta eta gehiengoa bularraren aldekoa zan. Ordun, nere inguruan gertatu zaidana izan da ikusi detela gainera bularraren aldeko oso jarrera hori, zorrotza, itxia, eta inkluso nere ikuspegiaren aldetik, e?... ez aproposaren hori ez, ordun bai, o sea, neukan, nik onartzen det neukan jarrera inkluso itxi bat horrekiko, pos las de la liga de la teta auzoan en plan kuadrillan... eta abar, o sea, nahiko jarrera aurkakoa neukan. O sea, gero egia da haurdun gelditzen naizenean eta momentu batean egiten detela hausnarketa ere pos agian ikusteko bularra ematea ez dela era horretan egiteko aukera bat, baina garai horretan bai, neukan jarrera aurkakoa inguruan azken urteetan ikusi nitun kontuengatik.
- G. *Eta haurdun gelditu aurretik ere ze ama eredu zenitun buruan?, ze batzuk esaten dute: “bida nik argi neukan holako ama ez nula izan nahi”. Gero auskalo nola garatzen dezun zure amatasuna, baina zuk ze espektatiba zenitun zure amatasunaren inguruan?*
- N. Nik hor, amatasunaren inguruan neukan espektatiba zan, o sea, kriston bizipena izan behar zula eta izango zala, o sea, neretzat kristona zan penstatzea eta orain izan dela ez nola holako animala txiki bat hezten dezun ikasten dun, o sea, erakusten diozun, ze aurrerapen ematen ditun

eta abar, eta horrekin, o sea..., ikusita hori argi neukan denbora bat dedikatu behar zaiola. Zure bizitza aldatzen dela, ez? Eta hainbat kontu... baina ere argi neukana zen, o sea, pertsona bezela, Naroa bezela, emakume bezela, nere bizitza egin behar nula, nahi nula eta interesgarria zela ere eredu hori garatzea, bai ordun bai haurdunaldian eta baita ere gero, o sea, beti landu deten gauza bat da. Bai ama naiz eta bai noski, nahi det dedikatu denbora nere haurrari, nere bikoteari bezela, kasu honetan bikotea daukadala, baina nahi det dedikatu denbora bai nere lan munduari, bai nere aisialdi eremuari bai nere militantzia ereduari nere kasuan.

- G. *Eta ze eredu ikusten dituzu daudela gizartean?, horrela gai baldin bazera sailkatzeko. Batzuk ikusten dute super argi...*
- C. Nik ikusten det dagola eredu bat ama eredu bihurtzen dena. Eta neri arriskutsua iruditzen zait. Ze gainera ingurunean ikusten det jende asko mugimendu feministatik inkluso datorrena, o sea, gainera hori ama ereduaren barruan ikusten ditut bi: bat planteatu ere egiten ez dutenak, hau da ama dira beraien funtzio ardura eta egin beharra da eta ez dute ezer kuestionatzen. Eta noski batzuk agian landu juxtua dakate eta besteek ez dakate ez aisialdirik, ez beste nolako espaziorik, eta gero badago beste jende bat eduki duna bere espazioa, o sea, pertsona bezela eta emakume bezela bere garapena eta bere egitekoak, eta guzti horren gainetik jartzen dula amatasuna. Eta bueno nik hor eta nire iritzia ikusten ditut hutsuneak, ze bat momentu honetan iruditzen zait dela egiteko era bat beste hutsune guzti horiek tapatzeko eta bi ikusten det ere haurrak gaztetxo egiten direnean momentu batean zure behar pos gutxiago dutela normala den bezela haur autonomoak sortu nahi ditugun momentutik, eta askotan emakume hauek egiten dutena da hori tapatzeara, begira bere egotearen behar hori behin eta berriz, behin ez berriz azpimarratu beraien bizitzak zentzua eduki dezan beste guztia utzi dutelako alde batera. Eta gero, ez dakit honekin dijoan, baina nere ustez hor dijoa beste kontu bat eta da gauza bat da ama baina haurraren inguruan nik uste beste zutabe batzuk sortu behar direla eta izan daiteke aita edo beste ama edo dena delakoa edo biak aita hor ya ez naiz sartzen, baina gero ere nere ustez haurraren garapenean proportzioan senideak, lagunak... beste erreferentzia batzuk egitea ona da eta beharrezkoa da, komunikaziorako garapenerako eta abar. Eta hor e bai nik uste jokatu behar degula beraiekin. Hori izan zan eredu bat. Bestea izango zen ni saiatzen naizena garatzen eta argi eta garbi esaten dizut kriston buruhausteak sortzen dizkizu, kriston gatazkak zure buruarekin, kriston ariketak in behar dituzu, batzutan sinplifikatzen ikasten dezu baina, o sea, ez da errexia, porque egia da jendartearen artean eta sozialki bueno neri asko esaten diate: “qué suerte dakadan, ze suerte dakadan, ze Saioa geratzen da edonorekin, ze Saioa lasaia da, zeatikan ondo montatzen det”. Karo nik beti esaten det gauza da antolatzea eta erabakiak hartzea eta jakin. Berririo esaten det nere bizitza pila bat aldatu da eta gustatuko litzaidake gauza askoz gehiago egitea eta askoz leku gehiagotan egotea eta izango zan hori lan egiten det, lehen baino gutxiago, eta egia da, ze nik nere kontu lan egiten det, o sea, ez dakat jornada erreduzitu bat, baina egia da lehen baino askoz ordu gutxiago lan egiten detela, proiektu batzuei ezetz esaten diedala, kontuan hartzen detela edo saiatzen naizela goizetan, ahal den heinean asteburuak ez, ba lehen egiten nun bezela atxaldeak edo asteburuak edo antolatzen. O sea, hori bat eta gero bi, e?.... beste arlo sozial edo militantzia proiektio guzti horri lotua ere. Lehenengo urtean egon nintzen nahik geldi edo, orain ere Ortzirekin plan hori daukat, o sea, urtebete edo, ez ba zentratzea zeatik, egia da lehenengo urte hori klabea dela, baina gero berrartzea eta hor berdin ez, egiten det, o sea, lehenengo nere buruarekin ditut gatazkak baina sozialki ere ez direlako baliabideak jartzen amak militatu edo parte hartu ahal izateko. Ze jarraitzen degu

berdin, ze mutilak aitak izan daitezke eta ez dago inolako muga arazorik, ez ordutegiakin ez ezerrekin baina hemen jarraitzen dute gauza gehienak arratxaldeko 7 terditatik, 8atik aurrera izaten, ezustekoak daude eta beraz urgentziaz jun behar da, ez dakit ze eta... hori dena. Eta gero hirugarren eredu badago nere ustez, eta da bueno pues haur bat edukitzen dezu ez eta jende bati ez zaio bizitza aldatzen, o sea, amatasun perspektiba hortatik. Ez zaio bizitza aldatzen ze berak jarraitzen du lan egiten, kirola egiten, bere espazioak edukitzen ez dakit ze, eta normalean haur horren zaintza beste pertsona batzuen eskutan uzten du. Eta nik hor ikusten ditut oso emaitza ezberdinak, o sea, bat bere buruarekin gatazkak dituna, beste jende bat ez dituna eta... eta bueno nik pixkat hiru hoietan sailkatuko nituzke...

G. *Eta lehenengoa da pixkat esaten dezuna, sistemaren eredu edo dena, ez?*

C. Bai es que batez, o sea, ere errepikatzen dena historikoki eta nik esaten degun mugimendu feminista horretatik edo ikuspegi feminista horretatik, o sea, beste aldaketa pila baten alde borrokatzen ai gean bezela, nere ustez amatasunaren gaian ere hori aldatzearen aldekoa izango litzateke. Eta egia da oaindik kopuru handi bat ere ama geanak bikote mutil batekin geala ordun egia da nahiz eta saiatu, o sea... eta nahiz eta mutilek duela 20 urte edo 10 baino askoz gauza gehiago egin, hau da, biberioa ematen zion, o sea, arduratu da bazkaria emateaz, hartzen du lo jartzen du berarekin ni bezela, baina badaude mila gauza, e?... zure gain jarraitzen dutela erortzen, ze emakumeak gera, nahiz eta gu gure buruarekin borroka egin, ardurak hartzen ditugu, bisualizatzen degu, planifikatzen degu ez dakit ze, egia da egiten dute baina zuk antolatzen dezu. Eta de hecho ingurunean, o sea, nere amak, nere aitak, nere bikotearen amak, bere aitak gainera fokalizatzen dute zuk egin behar dezun hortan. Ze gainera nik daukat kriston suertea daukadan bikotearekin!

G. *Eskerrak eman behar dizkiozu!*

N. Hori da... eta atentzio pila bat jarraitzen dit deitzen ni nagonean momentu batzutan bakarrik ,eta ez da bakarrik helduen gauzak, edo gizon helduak. Bai gizon helduak, bai emakume helduak, bai gizon gazteak eta bai emakume gazteak galdetzen diate nun dago Saioa? Eta nere bikoteari kalean bakarrik ikusten dutenean ez. Edo nere bikotea ateratzen bada, normalean bera juten da asten egun bat hortikan edo pintxopotera edo pote batzuk hartzera eta ni beste egun batean hori saiatzen gera egiten, eta berdina da, neri da como: “qué bien, e?, ze ondo antolatzen zean!” Eta berari ez.

G. *Eta ikusten dezu lotura bat sistema patriarkalarekin, ama eredu horrekin?*

N. Guztiz, o sea, guztiz, eta gainera esateizut batzuk egiten degu ariketa, gatazka sortzen digu ez dakit ze, bueno es que askotan pentsatzen degu batzuen artean esaten dezu nik bakarrik euki nezake haur bat. Ardurei lotuta eta esatezu, beste gauza bat da zuk erabakitzen dezula bikoteakin ibilbide bat egitea ez dakit ze... baina guztiz lotuta dago sistema patriarkalarekin, eta ez detena ulertzen da nola hainbat emakume historikoki eta beraien bizitzan mugimendu feministaren alde lan egin dutenak, neretzako erreferentzia bat izan direnak, bapatean ikusten ditut emakume bezela guztiz... blokeatuta, o sea, anulatuta. Beraiek defendatzen dute, bueno nik hitz egin izan det asko beraiekin eta beraiek ikusten dute dela feminismoaren beste alor bat. Hori, o sea, orain garatzen ari direla beraien bizitzan feminismoaren ama feminista horren beste eredu bat. Eta dela emakume bezela zuk daukazula aukera eta eskubidea egiteko bakarrik zuk, emakume bezela.

G. *Eta ikusten dezu loturarik hori eta edoskitzaroarekin, , o sea, bularra edo biberioaren aukeraketa eta ama eredu horren aukeraketarekin ikusten dezu loturaren bat?*

- N. Guztiz. Es que gainera nik uste edoskitzearen kontu hori, a ver, e?, nahi gabe erabiltzen dutela eskusa bat bezela. O sea, hori esplikatu edo arrazoitu ahal izateko. Karo, nola edoskitzea dagon, nola bularra eman behar diodan egon behar naiz hemen denbora guztian.
- G. *Ezinbestekoa naiz.*
- N. Eta behar nau. Hori da, ezinbestekoa naiz. Ordun, o sea, horregatik nik esateet ikusten detela beste mailako... porque da bale, zuk bularra eman ahal diozu eta nik uste edoskitzearen kontua zuk erabili dezakezu elikadura bezela edo bizi eredu bat bezela. Ez eta hor dago nere ustez desberdintasuna. Porque gero ere esan nahi det nere inguruan badaukat jendea eman diona elikadura bezela 4 hilabete, 8 hilabete, inkluso urte terdi gauetan, eta bueltatu dena pertsona bezela eta emakume bezela, bere bizitza erritmorra, bere barne gatazkekin, bere historiekin. Ordun, nik ikusteet hori guztizko lotura, ni planteatzen ari naizen lehen eredu hori, o sea, ama eta ama besterik ez diren pertsona hoiena gutiz lotua dijoala, baina gehiago hori eskusa bezela edo arrazoi bezela lotu ahal izateko, eta gainera iruditzen zait badagoela momentu bat haurrari ez diola on egiten. O sea, emaitzetan , o sea, komunikazioari lotuta, desberdintzeari begira sentimenduak egoerak..., o sea, zuk nekearen aurrean ematen badiozu bularra, gosearen aurrean ematen diozu bularra, beldurarren aurrean ematen diozu bularra, minaren aurrean ematen diozu bularra, beroaren aurrean edo hotzaren aurrean ematen diozu bularra, o sea, karo dago momentu bat eta inkluso gero ikusi izan ditut bularra kentzeko edo edoskitzea mozteko momentuan... bai haurrarekiko eta baita ere amarekiko, e?... ze ere ama horrek , o sea, tresna bezela erabili du bularra, orduan momentu batean geratzen da estrategia gabe. Eta inkluso bikotearen artean ere. Neri adibidez, atentzioa deitzen zidan nere bikotearen kuadrilan ateratzen zan gai hau eta pos Saioak ingo ditu hiru urte orain abuztuan, pos ume honek ingo ditu lau urte abenduan, pos orain zan, o sea, ditu hiru urte terdi, lehen egunak aitarekin lotara juten zena. Inoiz ez zen jun aita lotara haurrarekin.
- G. *Ez zekalako titia.*
- N. Karo... eta aitak bizi zun como que guay. Pos nere bikoteak esaten zion: “iruditzen zait super tristea ezin joan ahal izatea zure haurrarekin lotara”.
- G. *Eta gainera horrek esan nahi du amak egon behar dula egunero haurrarekin.*
- N. Nik hori esaten nun, o sea, hiru urte terdi ez da egon gaueko 9tatik aurrera pertsona hori, o sea, es que ya ez dizut esaten kalean, esaten dizut silloian, o sea, ez dakit...
- G. *Bai, bai, edo dutxatzen porque le apetecia...*
- N. Eta ni hori, o sea, esateet, o sea, nere ustez biberoiaren kasuan psikologikoki ni egon behar izatea edoskitzearen konturako psikologikoki badakit kriston pixua izango zela. Jakinda esateizut egon naitekela lehenengo sei hilabeteak lehenengo urteak berarekin. O sea, en plan... baina hori horrelako detaileak, nere ustez daude estremoraino eramanda.
- G. *Bai bai... eta ezagutzen dezu amatasun intentsiboa kontzeptua?*
- N. (buruarekin ezetz egiten du)
- G. *Eta zer etortzen zaizu hola?*
- N. Intentsiboa?
- G. *Bai...*
- N. Ba ez dakit ez, intentsibitate handiak edo...
- G. *Es que zuk deskribatu dezuna dago pixka bat definitua feminismoaren alde batetik, amatasun intentsibo moduan. Da pixka bat beti... zuk ez dezu guztiz hola esan, e?, baina garatuago esplikatuta, amatasun intentsiboa bizitzen duen ama da pixkat beti haurraren*

beharrak bere aurretik jarri behar dituna, ama on sozial egokia, inoiz erreko ez duna, inoiz edango ez duna, ez? Haurrak behar badu bera da jungo dena, pixka bat da, beti lehenik izango dena ama, baina ez ama berarentzat baizik eta haurraren beharrak beti egongo dira bereen aurretik.

- N. Bai es que hori da, ez? Baina nik estaeet nere kasuan, nere haurraren beharrak, o sea, ni izango naiz ama, o sea, argi eta garbi daukat, ze nik egun batean plan bat baldin badaukat eta nik baloratzen badet Saioak edozein arrazoi dela medio edo nekatuago dagola, edo gaixo dagolako imajinatu, edo hurrengo hiru egunetan eskurtsioz dijoalako eta berarekin egon nahi detelako, ez dakit, nik erabakiko det aldatzea , o sea, berarekin egoteko, o sea, ama bezela, bainan badaude beste egoera asko, o sea, tranpa egiten degula. Ez dula behar haurrak, dela gure kontua. O sea, atzo gauean hemen , o sea, Saioa zegon afaltzen eta nahi zun ikusi Astokiloak, eta ordun esaten zion bere aitak, ba zuk jan eta gero jarriko ditugu Astokiloak. Eta ordun berak jaten zun eta esaten zun: “ya bukatu det”, eta zan astokiloak ikusteko. Behar bat da Astokiloak ikustea? Ez, o sea, afaltzea da beharra. Ordun momentu baten nik esaten nun: “ez dago astokiloak”. Harrapatu zun kasketa bat!. Baina hor bere beharra zer da Astokiloak ikustea? Ez. O sea, ordun, ni ere ikusteet intentsibo bezela definitzen dezun horretan, e?... Ez dela egia, gainera haurraren beharrak jartzen direla, dela tranpa egiten dena. Dela zure beharrak asetzen dituzu esanez haurrak behar ditula. Oso lotua dioa adaptazio garaiarekin adibidez. O sea..., horrelako edoskitzearekin jarraitzen duten haurrak, nik ezagutzen det jendea irailan hasiko duna adaptazioa, esaten diozuna: “ze irailan ikastolan hasiko da?”; eta esaten duna: “ikusiko degu ea nola adaptatzen da, ez bada adaptatzen ez da hasiko”. Nere ustez da zu maiatzean esaten bazaude hori ez da adaptatuko ni de palo haur hori, porque zuk ez dezu nahi adaptatzea, ze karo, ikastolan adaptatzen bada ea ze egiten dezun zuk ordu hoietan. Eta haurraren beharrak lehenago jartzearen ere definitzen denean, asko esan nahi da sozialki ikusten dena, o sea, sozialki ikusten dena haurraren beharretarako egon behar dezula. O sea, del palo ezin dezu zuk jun bost egun oportretan zure kuadrilarekin haurra utzita...
- G. *Ama ezin da jun aita bai. Hori da.*
- N. Hori da, baina nik hor bai ikusten det sozialki ere kontraesan pila bat daudela. Ni ados nago horrekin, edo afaltzea zoaz eta qué suerte tienes eta ez dakit ze,. Baina gero ere egia da sozialki bularra ematearena edo edoskitzearen kontu hori hilabete batzutan edo urte baterarte, bai baina gero egia da... ere, eta jendea azkenean bularraren kontua esaten deguna gure amonak, nik ez dakit, baina igual ematen zieten ez dakit zenbat urterarte jaten. Eta emakumea ez zen hainbeste denbora kalean egoten..., seguruna ez zun bularra aterako edozein lekutan, eta de hecho nik uste gaur egun egiten dutenak gero eta gehio egiten dutela. Eta hori neri ondo iruditu ahal zait, o sea, baina sozialki bai dago hor historia bat: “¿pero todavía le das teta?” Edo inkluso ez bakarrik horrekin, ume batek negar egiten badu , o sea, ez, eta esaten badiozu eta: “ay pues tiene kasketa”, sozialki momentu baten esaten dizute: “como tampoco le haga tantos mimos”, edo mehatxuen kontua. Nik atzo lehen ikusi degun haur hori, hori da bere amona, eta zeukan kamixeta horrela, zegon koxka egiten, koxka egiten, eta esaten zion: “utzi koxka egiteaz ze bestela bihar ez goaz parkera”. Como que tiene que ver con que, igual da agineko mina, igual dago lotsatua... Saioak txupete erabiltzen du adibidez, en plan, eta hori bai biberoia hartzeaz aparte, uste det hiru egun tardatu genula. O sea, oraingoan txupete eramango det ospitalera. Ez dakit jarriko diodan edo ez, baina ez naiz ibiliko histori horrekin de egun bat edo hiru egun edo ez dakit ze. Baina jendeak, eta berriro esaten det, ez da helduen gauza , o sea, gazteek ere

esaten dute: “horren haundia eta txupeteakin?” Eta ni goatzen naiz txikitik nekan, ze lehenengo gauza txikia delako eta bigarren gauza eduki nahi detelako, eta sozialki zan: “ah! baina ikusiko dezu gaizki ohituko da eta gero ez du egingo... edo qué malo eres!” Eman muxu bat, ez dio ematen astzensorean emakume bati, ze ez du ezagutzen eta: “que mala eres”, eta ordun sozialki, eta gero hori jendeak uzten baldin badu lana. Porque esaten dezu ama bai, baina gero amak lana uzten badu ere es como: “ya pero con lo mal que estan las cosas...” Ordun nere ustez sozialki badago historia bat, da edoskitzearen asuntoarekin bezela, neri beti atentzioa deitu dit, o sea, eta nik uste ni konbentzituria egongo banintz bularra ematearena, o sea, lortuko nula, en plan lasai... ez dakit hori, baina neri eta esateizut ikusita egin nahi dun jendea dago dena karteletz beteta edoskitzearen aldekoa: “eman bularra, es natural es no se qué...”, eta gero en cambio, medikuntza arlotik eta sozialki dago como: “ay! chica dale un biberón que tiene mas hambre que la leche”, ez? Edo ez dakit ze. Ordun nik sozialki, ikusteet baietz baina baita ere ezetz. Hor dago lo que tiene que ser y lo que es ideal baina gero benetako ez ni hori, eta gero iruditzen zait haurra jaiotzen denean dela jendeak esaten du nahi duna. O sea, nahi duna ezagutzen ez zaitun jendeak, ezagutzen zaituna. Ya haurdunaldian, ya esan dizut lehen, ya supermerkatuan zeuden hitz egiten: “de si tenia baja la tripa o no, si va a llegar o no”, era como... ez, baina gero jaiotzen denean...”

G. *Tú que eres tan experta...*

N. Hori da, que eres la cajera, con todo el cariño pero... ta gero, jaiotzen denean , o sea, ni beti entzuten nun eta egia da desde que tiene frio, tiene hambre, tiene calor, ay no le pongas así... Goatzen naiz behin erresidentzian zegoen kontzentraren bat edo hola, eta zegoen Larrea bere ume txikiarekin, eta hola egin genion (aupas hartu buruaren gainetik) eta etorri zan emakume bat beste puntatik, ez dakizu esan zizkigunak: “baina ez egin hori mesedez”, ez dakit ze, o sea, en plan como... Lehengoan ni Kontxan nengon eta zan lehenengo aldia gainea, kendu nun kamixeta eta eman nun krema ondo eta paseatzen eta emakume batek esan zian, que por favor me tapara la tripa que eso era muy malo para el niño, eta esan nion: “pues no me voy a tapar la tripa”.

G. *Eta hori nola bizitzen dezu zuk, gauza guzti hoiek? Ama izatean bapatean zentro bilakatzea eta komentario guztien zentro eta hori dena nola bizitu dezu?*

N. Bai. Ba nik uste nik euki nun aukera lehenago nere inguruan nola gertatzen zen ba banekin.

G. *Ah...defentsa bat edo sortu zenun?*

N. Bai, esateizut kriston ariketa eginda, e?, baina ez naiz sartu, e?, ez nere amarekin ezta nere bikotearen amarekin. Ze askotan, nik uste igual nere amaren kasuan, ez da bakarrik amatasuna, historikoki iritzi ezberdin asko izan ditugu gai askoren inguruan. Eta ordun errespetatzen ditu eta nik ere. Ordun adibidez, astean behin nere aita eta amarekin egoten da Saioa, txiki txikitatik zela, eta badakit gauza asko beste era batera iten dituztela eta esango dizkiotela. Nere aitak jarraitzen du esaten: “e!, jaso hori edo txakur bat etorriko da eta koska egingo dizu”, o sea, ya es como ja-ja... Eta ez naiz sartuko eta badakit arrazoa izango zen atxaldero berarekin badago eta hola itzeiten badu. Baina txakurra dator, y es como oaintxe bertan. Hori hola, eta nere bikotearen amarekin pues... da berdina. Zu momentu batean planteatzen badiozu batzutan beretaz arduratzea pues errespetatu behar dituzu gauza batzuk, bera bai dela gehio de la vieja escuela de “hau egin behar da horrela, hau horrela”, o sea..., nik ustet haurra eduki baino lehen , o sea, harremana errexagoa zela, o sea, haurra edukita igual... baina hori ere adostua daukagu, bere etxean berak hitz egiten du, eta nere etxean nik hitz egiten det, eta batzutan ez det ikusten.

Nahiago det ez ikusi. Baina egia da zaintza ere ez diegu beraiei eman, ordun gehiago da egoteko bezela egiten degu, pos bai astean egun bat nere aitak hartzen du eguerdian eta atxaldea berekin egoten da, eta eguerdi bat astean zehar Txema doa bazkaltzera eta rato bat egiten dia. Hola... ez dakit zein zen galdera egia esan.

- G. *Ea sozialki nola bizi dezun zentro bilakatzea eta hainbeste komentario eta hori. Komentatu dezuz zure gurasoekin eta nola bizitu dezun eta ondo kudeatu dezula azkenean.*
- N. Bai, o sea, orokorrean, nik uste haurarekin ezetz, e?, baina hori, ni badakit zer egingo deten eta badakit gainera, o sea, hori holako gauzak egongo direla kanpoan baina inportanteena dela egunerokotasuneko, ez?, zure... pautak edo erreferentziak. Eta gero ere, guk adibidez, bikotearen artean asko landu degun gauza bat da, eta igual da gelako oso pesaus teorikoki eta, baina gu eredu bat izatearena. O sea, en plan, o sea, nik ezin diot esan ezin dezuz bazkaldu telebista aurrean, nik bazkaltzen baldin badet telebista aurrean. Hizkuntzaren kontuarekin ere konturatu gera batez ere, o sea, bat euskara erabiltzea, o sea, hori da klabe, hau da zuk ezin dioz berari edo beraiei euskeraz aritzeko eta gure artean...ez, baina da berdin edozein gauzarekin. Eta gero Saioa geratzen da gauza guztiekin, pentsatzen det haur guztiak, o sea, en plan baina... zuk esaten badioz zapatak ez dakit ze eta gero zuk egiten badezuz... Semaforoekin , o sea, duela ba hori ikasten ari zela duela hilabete batzuk semaforoen kontua egun batean gindoazen autobusera hiruak korrika eta pasa genun semaforoa gorrian ba igual egon zen bi aste esaten: “amatxo eta aitaxok pasa zutela semaforo bat gorrian”. Ordun eredu izatearena neretzako bai dela klabea, ez?, jateari lotua ere, o sea, denetarik jaten du, guk ere, o sea, en plan, nik gero eta argiago daukat haur bat ikusten dezuz eta bere gurasoak ikusten dituzuz... bai, adin hoietan, e?, aurrerago ez dakit, e? Ni ez dakit zer gertatuko den 4 urte, 6 urte, 8 urte, o sea, anai arrebak ditunean, ez?
- G. *Asko aldatzen da ebai.*
- N. Ez dakit, maila hortaraino. Eta gero duela gutxi egon ginen hitzaldi batean, hola tipo batena, guraso eskolan, eta bukaeran esaten zun, sentido común, eta denak hola... eta zan sentido común, ez eta, esaten zenun pos bai egia da. Baina bai nik ustet hori, e?, o sea, amatasunaren kontua nik ustet izan dela beti esan det sententzia de errexa. O sea, hola... a ver egia da Saioa ez dula, es que hor daude gauza asko. Adibidez ere, zu kontuatzun ze zu gainea esperta ze hortan, kolikoen kontua. Gu txikitan kolikoak genitun, gure amonek haurrak hezitzen zituztenean kolikoak zituzten?
- G. *Deituko zieten beste modu batera. Hartuko zituzten eta benga.*
- N. Pos es que, ni gutxi bidaiatu det baina egon ginen Asian hola, Tailandian eta Laos eta Kanboian udara batean eta Txema eta ni askotan goatzen gea tio, ume txiki txikiak beren anai arrebekin lotuta, baina goatzen nahiz behin egun bat egon zan gurekin 4 urteko haur bat 7 hilabeteko bere arrebarekin lotuta. Eta juten zen bere amarengana bularra emateko. Ume horrek ez zitun kolikoak. O sea, haur hoiek ez dituzte kolikoak...
- G. *Atentzio gutxiago dutela.*
- N. Bai, edo, igual ere, pues hori es que igual haurrek ere hasieran behar dute zurekin egon, o sea, en plan edo..., ez? Edo ukitzea..., ez dakit nere ustez hor daude gauza batzuk, da como, bularra ematen dioten kopuru batek eduki behar ditu kolikoak.
- G. *Esan nahi dezuz ere ematen zaion esanahia, ez? O sea, guk igual hemen ematen diogu esanahia, bueno pos: “es que orain kolikoak ditu eta hau egin behar da”. Igual beste toki batean eukitzen dituzte eta horren ondorioz ez dute pairatzen negar hori...*

- N. Eta inkluso beharra, ez? Entzutea besteak : “pos nereak ere eduki zitun kolikoak”.
- G. *Konturatzea ez zerala bakarra, nik hori ikusten det lanean. Bai, beltzak adibidez, beltz beltzak dianak, Afrikatik etorri dianak dela hiru hilabete ume hoiek desde luego ez dute ezer behar izaten, ez? Edo eta ez baldin badie hartzen ez dakate inungo arazorik, egiten dute ez dakit zer piribi paraba, amatasuna beste modu batera bizi dute, ez?*
- N. O sea, nik uste gero oso, o sea, nik uste guztia nahastuta dijoala, beste aldetik gu gea emakume zainduenak ere, o sea, guzti hori ere oso ona dela, ez? Baina... nik orokorrean beti pentsatu det da erditzearena bezela, ez? Que si epidural, que si no, que si no se que..., a ver munduan emakume guztiek, guztiek historikoki erdi degu, erditu dute... A ver egia da nere aitona ama hil zen bere anai baten erditze batean, o sea, egia da, gaur egun igual hori ekiditu daiteke, o sea, ez? Baina erditu pertsona, emakumea prestatua dago.... ez dakit...
- G. *Bai ulertzen dizut. Eta zuk erditu aurretik, nun bilatu zenun informazioa?*
- N. Ba... nik entzuten nun nere inguruko jendea batzuk juten ziren leku batera bestera... en plan, eta nik adibidez erditzearekin baneukan, o sea, igual que bularrarekin ez neukan, o sea, ya kontrakoa emateagatik, ya ez dit emango bularra, o sea, edo ez nun ezagutzen eredu bat bularra ematearena ni beteko ninduna, e?, nahiz eta ikusi esateizut daukat laguna eta gertukoak eman diona elikadura bezela hilabete batzuk. Baina ere izan zian 4, 8 hilabete hor egin behar zutenak eta ez. Baina en cambio erditzerarekin baneukan erronka moduan edo..., eta ordun egia esan haurdun geatu nintzan eta hilabete batzuk pasa zianez batetik anbulategian iritsi zan momentua zeinetan planteatu ziaten parto edo hastea eta ordun nere ahizpari galdetu nion, ze nik entzun nion juten ziala beste toki batera hor San Bartolome kalean. Eta galdetu nion: “a ver, zertako juten zeate horrea hau baldin badago?” Eta berak esan ziana zan , o sea, nere ahizpak esan ziana zan momentu batean bera bietara jun zela eta anbulategi honen kasuan , o sea, gehiago teorikoagoa zela, eta ba egia esan hemen ere auzoan eta ezagutzen nun jendea hauekin ibili zela, eta de hecho nere ama nere ahizparekin beraiekin egon zan. Nere ahizpa gazteago da eta bera izan zen lehenengoetako parto pribatutik egin zuna eta beraiekin. Eta gero zegon beste gauza bat gustatu zitzaidan hor eta horregatik ere jun nintzan, dia 8 saio eta bikotea dijoa, o sea, zu zoaz saio bakoitzean bi ordu biak eta batean dijoaz emakumeak ariketak egitera eta ez dakit ze, eta bigarrena da gehiago ariketa batetik ariketak egiten dituzu bikoteak edo lagunduko dizutenak, lagunduko dizutenak azken txanpan eta inkluso erditzeari begira ba haurra jaiotzen denean ordun horrek bere atentzio deitzen dit, eta zian. Eta goetzen naiz bikoteari esan niola: “aizu ekaineko ez dakit ze egunetan 7 tan han egon eta , o sea, vete puntual porque...” Eta goetzen naiz lehenengo saiotik atera ginan eta esan zian: “ostia Naroa, gustatu zait pila bat eta en plan pozten naiz pila bat etortzen hasteaz”. Porque egia da , o sea, guretzat berria da, haurdun gaudenentzat, beraientzat, o sea, pffffff, nik ikusten ditut batzuk, orain berriro ari gera juten, porque gero dago jendea esaten duna: “bigarrenarekin ez dezu behar”, o sea, ni desde luego, igual badakizkizu gauza asko eta erreparatzen dituzu, baina dago ariketen rolo guztia eta neretzako ni askoz hobeto egon izan nahiz 8, 9 hilabetean 6 eta 7 garrenean baino, ariketa aldetik etabar. Eta gainera aukeratu nun leku hau baita ere beraiek teoria, bo teoria bat baino gehiago, esperientzia asko daukate eta ordun beraiek badakite zer den orokorrean hobeagoa, bai erditzeari begira baita ere gero ba hori ez edoskitzea edo biberoi edo alternatiba ezberdinei begira baina gehien gustatzen zaidana da respetoa.
- G. *Bueno es que da super klabe, ez?*

- N. Ba ni goatzen naiz hori da, baina leku askotan ez dago, nik dakit lekuak jun izan dena eta lenengo saioan jun dena. Edo behin edukita ez dakit ze hitzegiten hasi dena eta esan duena ez, o sea, ez. Ordun ez dago, eta netzako hori klabea izan da. Ni goatzen naiz hasi baino lenengo aldian beraietako batek egiten dizu fitxa antzeko bat bete, eta hor galdetzen dizu que nik momentuan pentsatu nun, galdetzen dizute a ver haurreskolara eramango dezun haurra eta zaude haurdun 6 hilabetez, eta gero galdetu zian ze asmo neukan, eta nik esan nion nere asmoa zala biberioia ematea, eta esan zidan hori que..., o sea, es que ez dakit komentatu nion igual ez zaio ondo iruituko, eta esan zian: “a ver, zure haurra da, nik emango dizuet nire iritzia, o sea”, en plan, eta gainera nik esateizut Garazi, nik badakit, o sea, naturalena haurarentzat dela bularreko esnea azkenean behiak ematen diote behiearen esnea, txerriak txerriarena, o sea, hori da la naturaleza, ni hortan ez naiz sartuko, baina hori nere ustez errespetuaren kontu hori eta beraiek esaten dute, beraientzat sanoena edo naturalena epidural gabe erditzea dela, baina beraiek esplikitzen dute dauden aukera guztiek, eta inkluso esaten dute momentu batean: “zesarea programatu bat egin nahi badezu?” Pos eduki, porque egia da que azkenean segun nola daukazun burua zure erditzeak bukatuko du fijo zesarean, en plan ordun....
- G. *Eta gainera oso gaizki bizitzera iritsi zaitezke, ez?*
- N. Hori da...
- G. *Bai bularrarekin, bai erditze motarekin bai ez dakit ze..., o sea, gainera hasten zea irakurtzen batzuk trauma bezela bizitzen dute eta.... modua izan daiteke trauma bat bezela bizitzea eta beste modu bat gauzak arraioitzea eta beste buelta bat ematea asuntoari, ez?*
- N. Hori da eta gero adibidez oaintxe Goenkaleran idatzi nun duela hilabete pare bat. Ikustezu Goenkale?
- G. *Ez..., ez dakat telebista...*
- N. Ah, mira tú!, otra... ba imajinatu nere saio favorittoa dela Goenkale... Ah!...(parrak). Bueno pos erditze bat zegoen nexka gazte bat haurdun eta ordun hasi nintzenez prestatzen erditzea esaten non: “pero si esto no tiene nada que ver con... entzun dezun guztiarekin, telebistan ikusi dituzun erditzearekin inkluso ez”, jendeak esaten zun, oso gogorra erditzea, eta esaten zenun es que ya ze erditze... es que ni hasi nintzenez enteaten eta formatzen eta esaten nun ze erditze ez da gogorra, ez? Ni goatzen naiz goian momentu batean matrona horrek esan zigun media erditzearena zela 27 ordu, karo nere bikotea zegoen “como, como 27 ordu?” Horrek esan nahi du daudela 40koak eta daudela 15ekoak, baina 15 edo 10koak baina gutxiagokoak ez daude. Beste gauza bat da ze intensidadearekin, zenbat denboa zoazen. Eta Goenkalean...
- G. *Eta gauza bat da espulsioa, eta beste bat...*
- N. Bestea. Ni goatzen naiz nere iloba jaio zan 2009ko maiatzean, ni gero nere ahizpakin bigarrena euki zunean oso desberdin jun zan prestatua, baina zan como nere ahizpa kunplitu zun egunetik edozein gauza sentitzen zun eta Resira juten zan e!, eta karo esaten zioten ez, ez. Eta egia da 17 egun beranduago jaio zan, baina igual 14.anean jun zan como: “ni ez noa etxera gehio”, eta karo egon zan 3 egun han, probokatu zioten eta goatzen naiz gaueko 9tan sartu zutela paritorioan, tipiko nere amak esan ziala: “ya paritorioan dago”, eta gu ginen alde zaharrean, ostiral bat zen, eta egin genun en plan: “ah! ospatuko degu jaioko dela nere iloba”, eta goizeko 5etan jun nintzen etxera eta karo ez zan jaio. Eta goizeko 9tan con un clavo de la leche de..., mezu bat de jaio da, eta karo esaten dezu paritorioa ba sartuko zuten lehenengo salan, dilatada de 3 cm, es que karo, ordun luzea ez, barkatu es que hori erditzen noiz hasten da. Ordun ez daukagu

ezagutzarik. Eta Goenkalekoak kontatzen nizuna. Joe! Goenkale, izango da nahi deguna, baina sozialki jende pila batek ikusten du.

G. *Hombre eta eragina daukala.*

N. Lantzen dituzte gai pila bat, hobeto edo okerrago, baina lantzen dituzte. Eta ordun, dago neska bat gaztea, ez?, o sea, jo tio, landu gaur egun gehio horren inguruan. Gainera dagon teoria guztiarekin no se que, pa empezar no va a una clase preparato ni de peitx, o sea, hori jarri zen erditzen bere bikotearen amarekin zegola etxean sofán, eta deitu zun anbulantzia bat eta etorri zenerako anbulantzia ya erditua zegon, prakak jeitsi gabe, o sea, que era como, o sea..., eta gainea hori (putz egiten du), o sea, en plan, nik jarri nun korreoa, eta ez dit inork erantzun. Baina era como aizu: “beitu, egia da haurdun nagola ea igual oso sentsibilizatua nagola gaiarekin baina iruditzen zait gaur egun...”

G. *Pasada bat da distorsionatzen da pila bat...*

N. Eta nik benetan esaten dizut, gu preparatora goaz, eta egia da, o sea, es que duela... Gero aparte jendea zuk badakizu, dago jendea que vive en su mundo, o sea, eta jende bat, egia da, bere ingurunean ez ditula haurrak eduki, edo familiarrak eduki dituztenak edo, baina ni goatzen naiz aurreko batean 8 hilabeteen emakume batek preparaton galdetu zun” ah! pero te puedes duchar?” O sea, en plan... bai te puedes duchar? Y si rompes aguas? Eta bikoteak esaten zun.... “en fin que llevas 8 meses sin ducharte?” O sea esan nahi det, o sea, es que galdetu iten dute, eta ordurarte seguro que no se habian planteau que se podían duchar... eta horren ondorioa neri da daudela milaka emakume, igual ez direnak dutxatzen eta bainatzen. Garbituko dira (besazpiak garbituko balu bezela iten du) eta orain duela bi aste, o sea, ginan pos hori laugarren edo bostgarren saioan eta erakutsi ziguten dilatazio gela eta paritorio eta ez dakit ze. Eta ordun dilatazio gelan eta esaten zun matronak: “imaginatu que ahí vais a estar una media de 8 horas”, eta tipo baten reaxkioa zan como: “pero habrá tele ahí, no?” O sea, eta ateatzen zaio con toda su naturalidad, por qué? Porque berak imaginatu du que en un sillón, que hori... Eta talde berdinean beste egun batean anbulantziarena ere, en plan como entonces llamamos a una ambulancia, pero es que egia da, hoiek adibidez dia bikote bat nahiko heldua, oain gelditu dela tipa haurdun, gainea euki dula haurdunaldi bat nahiko... ez zutela imajinatzen iritsiko zela ere eta orain ari dira prestatzen erditzeko, o sea, beti esan zieten zesarea no se que, baina ordun... Eta lo de romper aguas, emakume horrek ditu 43 urte, eta ez zekin erditze bat hasi ahal dela sin romper aguas eta hori oso orokorra da. Ni igual ere ez, e?...

G. *Es que telebistan beti da, rompe aguas, eta pim pam pum umea jaiotzen da, ez?*

N. Eta es que ez dakit zegatik egiten duten hori.

G. *Bai nik usteet, arrazoi ezberdinak egon daitezkeela. Alde batetik egin daiteke minusbaloratzea, beste batetik beldurra ez sartzea, beste batetik itsusia ematen du edo aspergarria da, telebistan ez dezu emango ordu bat dagola...*

N. Ez pero no sé... ez dakit, baina eta bestea bai? (putz egiten du) una ambulancia y ya ha parido..., o sea, ez?

G. *Eta gainea da ya handia, garbia...*

N. Hori ere, klaro, o sea..., hori goatzen naiz Txemak esaten zun, en plan erditu eta gero eman zioten esan zioten a ver nahi zun moztu...

y eso te tiene que gustar! Sí venga! Pues igual nazka emateizu...

- N. Esan zun: “no de verdad... no tengo necesidad, por hoy ya he visto bastante”, en plan de verdad que estoy muy contento, ez? Eta ni adibidez momentu hortan esan baziaten neri nik moztuko nun, o sea, negon metida como super...
- G. *En el papel.*
- N. Pero bera... esatezu karo, es que egia da kriston zea izan behar du...
- G. *Ya es que un cordón...*
- N. Eta aparte que llevas viendo 12 horas una barbaridad, o sea, en plan... ni ere jendeak esaten dunean: “bua ze polita erditzea!” Nik esatezut neretzat izan zen kristona, eta oangoakin ere bikoteari esaten nion uste det izango dela guapogoa, o sea, porque...
- G. *Beste prestaketa bat daukazu.*
- N. Bai eta igual urratsak argiago dauzkat, o sea, ez dakit, gero gertatu daiteke edozer gauza, baina esan nahi det alde hortatik. Eta bueno polita? Neretzat hitza ez da polita. Eta jendeak esaten du ere: “bua umea jartzen dizutenean es lo mejor...”, eta ni lenengo egunetan: “pues yo no he notau nada...” A ver da pasada bat, ez dakit ze, pero neretzat izan da askoz gehio hiru urte hauetako que aquel día cuando te ponen...
- G. *Neri hori jende gehiagok esan izan dit. Pues es que no le reconozco...*
- N. Eta inkluso itsusiak dira, eta hori ere esan behar da.
- G. *Pero queda muy mal decir...*
- N. Ya baño...zu pues igual algun día tal ez dakit ze, pero, o sea, daude eta de hecho ikusten dituzu argazkiak eta orain askoz politagoa da. Baina daude hori historia batzuk de es el mejor momento, eta egia esaten badizut es un momento muy guay baino nere kasuan ginan de subidón, dena ondo atera zela, pentsatzen det orokorrean, bueno segun, e?...
- G. *Bueno segun, batzuk paliza handia...*
- N. Bueno, es que guri kontatu izan digute lagunek ez egon entrenatzen epidural gabe, ez dakit ze, eta momentu batean epidurala jartzea erabaki, eta neskak ya bizi de galdu det. Eta bikoteak esatea: “tia ez dezu ezer galdu, honek jarraitzen du eta benga, bukaeraraino iritsi behar generala”. Eta nik hori, adibidez, bai da gauza bat, nik esateet, bularrarekin bezela, guztiarekin zuk edukitzeak ez du... ideia batzuk eta gero pues atera daiteke edo ez. Gu adibidez ez degu lortu Saioak bakarrik lo hartzea. Da gauza bat esaten deguna eta orain Ortzirekin nik esaten det ez dakit noiz baino egingo det ariketa... Ez dakit egingo deten, baina Saioarekin oaindik da eguna lo hartzen du errex baina berarekin etzaten gera. Ipuin bat kontatzen diogu eta egon zen garai bat Txema ta nik egiten genuen ariketa: “muxu bat eta bagoaz”, eta hemen agertzen zan. Eta nekatua zaude eta ez dakit ze... ondo dago gaizki dago? Pos ez dakit. Ez degu lortu,.
- G. *Norberarentzat dago ondo dagona... Es que bestela matxakatzen dezu zure burua egun osoa.*
- N. Es que hori da. Es que esatezu: “ez dakit ze ingo dezun hurrengo urtean?” Ba ikusikoet... ez?
- G. *Bai bai...*
- N. Pos igual biekin jun ohera... ez dakit.
- G. *Karo edo igual biek hartzen dute elkarrekin...auskalo!*
- N. Da txupetearena bezela edo pardelarena bezela. Porque sozialki ere, ahaztu zait esatea, Saioak oaindik pardela dauka, eta da gai bat gainera, o sea, itxoingo deguna berak esan arte ez dula nahi erabili. Eta duela gutxi ikastolan ere, gu gaude ikastolan sarean, badago guraso sare bat, aurten jarri degu martxan, e?, harremana eskola eta gurasoen artean. Baina da zeatikan konturatu ginen jendeak parkean hitz egiten zula pila bat ikastolaz eta gero hitz egin behar zun tokian ez. Eta oaindikan ez degu ezer konpondu baina behintzat zubiak eraiki eta ordun jarri

genun ordezkari bat gela bakoitzekoa en plan lantzeko. Eta gure kasuan detektatu ditugu parkeko elkarrizketa batzuk transmititu ditugunak.

G. *Es que gainea auzo hau bai da muy de parke, badaude elkargune dexente, ez?*

N. Bai, eta igual esaten nizuna, sozialki oso ohitura dago umeetaz eta... hitz egiteko, pos irakasleetaz zuk ez dakizu nola hitz egiten da...

G. *Es que ez det nahi ezta jakin igual...*

N. Es que ni ez naiz irakaslea, baina nik beti esaten diot jende bati: “zuri gustatuko litzaizuke zure ofizinan euki dezun arazo hortaz horrela hitz egiteaz zutaz zuri galdetu gabe?” Con la verdad absoluta? Ez? Pos sin más... ordun ginan prestatzen bi urtekoen bilera, o sea, eskatu ziguten hurrengo urtean sartuko direnak ba a ver ze gauza aldatuko genitun edo, eta power pointean haurrak ezingo du txupetea ekarri eta haurrak pardela kentzea erabakitzen badezue eguberritan, udara aprobetxatu, eguberriak edo aste santua. Bale, ordun txupetearena, nik esaten nun, o sea, a ver, egia da haurra egun osoa txupetearekin ez dia egoten, eta zuk motibatu ahal dezu kentzen jutea txupetea, o sea, eta bera ere komunikatzen hasten denean konturatzen da. Baina zuk jartzen baldin badezu ezin du txupetea ekarri, o sea, ez. Eta es que gainea ez da horrela. Saioak dauka kaja batean txupetea, normalean ikastolara txupeteakin juten da gosalduta eta gero baina eskatzen diot eta ematen dit eta han dauka siesta garaierako, eta da besteak panpin bat baldi badauka bezela, ez?

G. *Bai, nik baneukan ume bat Porrotxetaz ez zala despegatzen, e?...*

N. Ez? Eta momentu batean pos animatuko dezu, baina momentu batzutan behar du, eta berdina da pardelarena. Ni goatzen naiz lengo urtean haurreskolan, pos maiatzean edo, honek zeukan Landetxera zijoan, Antigua Landetxe, eta hor daude hezitzaileak historia urte pila bat dauzkatenak eta kriston pila dakitenak, eta ordun esan zigun maiatzean, Saioak ez zitun bi urte: “e! nik uste zuek hitz egin, e?, baina bi astetan edo, jartze baldin bagea zuek eta gu hiru egunetan pardela kenduko diogula”. Eta karo ni ta Txema ordun... ez genekin eta galdetu genun eta hola, ba berdin. Gai horrekin ikusi ditugu emaitza ezberdinak. Jendea hiru urtekin egun batean esan duna: “ez det pardela nahi”, eta ez duna inoiz gehiago ez pixa ez kaka egin. Euki duna ez dakit ze, ez dakit zenbat, hori bai entzun behar izan ditunak haurrak eta gurasoak ordura arte.... ikusiet jendea orinalakin parkera jeisten dena, ikusiet jendea aldatu diona galtza bost aldiz atxalde batean plazan. Ikusiet nere koinatioa kriston moskeoekin, benga guazen pixa egitera eraman ez dakit ze, atera, ez, egin, o sea, en plan, ikusi ditut adibide ezberdin pila bat, ordun pos egia esan nahiago det itxoin berak esatea. Eta gero gainea esateet, porque jendeak esaten du komodoagoa da pardel gabe, neretzat komodoagoa da pardelakin eta gero bera, nik uste det momentu honetan dela super konsziente noiz egiten dun pixa, noiz egiten dun kaka, eta guk beti gonbidatzen degu nahi badu egitera. Baina.... baina da como, jendeak gero ere esaten dizu: “ba, pero si cuando venga su hermano va a ir hacia atrás y va a volver a... “ Ez, daude gauzak...

G. *Tenemos pa todo.*

N. Ez, baina nik uste det dela dena bezela. Da ibiltzearena bezela, ni ez naiz horrela ibili, o sea, jendea ibili da horrela (behatzetatik umea helduta ibiltzeko jestoa egiten). Eta azkenean ume guztiak ibiltzen dia. Ordun, hor ere daude teoria pila bat... eta ordun esaten nizuna da pardelaren kontua gustatu zitzaidan porque andereñoak esaten zuten eta zuzendariari esaten zioten bere ustez ikastola pardelaren kontuan ez zela sartu behar. Ze esan zigutenean prestatzeko hori, gu hasi ginen galdetzen, esan genun ez. Bai porque udara dator. Eta nik esaten

nun udarak ze zerikusi dauka. Ze urte batekoak udan dauzka 3 urte eta besteak dauzka 2, ordun udara? Udara omen da ez dulako hotza egiten. Ya, ya... baina horrek ze inporta du haurrean, haurrak hori urtebeteko tartea daukazu, heldutasun maila..., te puede pillar udara 2 urterekin edo 3 urterekin. Pues hoiek dira betiko ohiturak, udaran kendu behar dela. Eta gero eguberri eta aste santuan da, porque klaro irakaslearentzat da marroi bat egin, etorri, egin, karo baina nik uste det dela haurra ez dagolako prest.

- G. *Eta ez dizute gomendatu, ez dezu presiorik jaso pañal ekologikoak eta jartzeko?*
- N. Ez bida, jaio zenean Saioa justo udaletxeak jarri zun proiektu bat martxan 12 familientzat, eta egon nintzan begiratzen. Eta egia esan bikoteak esan zian: “a ver Naroa, ni de palo”. Eta ez degu egin ezer, ibili gea besteekin eta hori. Eta presioa ez, egia esan nire ingurunean ez da egin. Baina oain bigarreneko bai daukagu pentsatua. Baina ez egitea, ez bakarrik erabiltzea, ez batzuk eta ez besteak. O sea, igual ere orain reziklajearen kontu guztiakin gauden sentsibilizatuagoak edo gauza batzuekin martxa hartu degu eta ordun hori bai daukagu hitz eginda begiratuko degula. Baina hori ez egiteko bakarrik hori. Baina da gai bat nere inguruan ez dela.... landu edo entzun, eta en kambio ezagutzen deten jendea apuntatu zena proiektura eta hola oso pozik dago. Eta gero...
- G. *Proiektu hori zer da en plan merkeago egiten diete edo holako zerbait?*
- N. Nik uste garai horretan, ez dakit, edo 6 edo 10 oparitu egiten zieten. Hori ari naiz hitz egiten 2011ko udazkena, zen proiektu piloto bat, ematen zizuten formakuntza... momentu honetan ez dakit nola dagon. Zan Donostiako udaletxea, hasieran zegon alkatetza berria eta. Baina goatzen naiz nere bikoteak esaten zula, en plan pixkat... eta egia da, “egin degu kriston ariketa reziklajean kontuakin eta oaindik ikasten ari gera”, egia da egiten dezun heinean errexagoa dela. Eta haurrak, da pasada bat... ikasten dute hori.
- G. *Eta esan dezu pardelena hitz egin zenula Txemarekin, eta gauza asko landu dituzue elkarrekin. Biberioia ematearena nola hitz egin zenuten, edo bera ze jarrerarekin ikusten zenun edo?*
- N. Nik ustet hasieran, nik hasieratik beti esaten nun biberioia emango niola. Eta Txemak, egia da, beti euki dun jarrera izan da: “a ver Naroa zuk eman behar diozu bularra, ordun zuk erabakitzen dezunakin ados nago”. Baina sozialki bai ikusten zun berez emakumeek bularra ematen ziotela. De hecho Txemaren ama eta dira 6 ahizpa. Ordun hori ez, bularra ez dakit ze ez dakit zenbat... gero gainea esan dizut momentu batean karo ni hasi nintzenean preparton ez dakit ze, nik esaten nun biberioia. Baina egia da momentu bat egon zela esan nula: “bueno, egin dezaket”, eta de hecho lenengo egun terdian edo eman nion, hor egon nintzan ez dakit ze, eta hor ere berea zan como, a ver zuk erabakitzen dezuna hor. Gero jaio zen Saioa, ni egon nintzan egun terdi que no tenia ningun convencimiento, eta hor ere nere buruakin haserretu nintzen, ikusi nun egin nula zerbait nik oso argi neukana ez nula egin nahi, eta momentu batean pos hori gero pozik nengon segituan bideratu nulako, baina adibidez Txemak, o sea, ikusten du super argi, uste du dela oso erabaki ona, ze ikusi du egon naizela ondo, bera egon dela ondo eta haurra egon dela ondo, eta azkenean hori da super inportante eta gainea nik uste berak ikusi dula lekua daukala hor, eta hori nik uste bikote askotan kriston arazoa sortzen da hor, lo de... porque zure haurra da ere, eta zure espazioa. Eta inkuso nik badakit gero Txemak bere anai batekin edo bere lagunekin, o sea, en el fondo beraiek ere, o sea, ez dakit den enbidia edo, baina Txema nahi izan dunean hartu izan du haurra eta jun da denbora arazo gabe. Bai que gero igual ez dela egon 2 edo 3 ordu baino gehio, baina ez dezu arrisku hori edo urduritasun hori euki de bueltatu behar naiz bularra hartu behar dulako. Eta oain ere esaten du, leno kontatzen nizuna, egon naizela

pentsatzen esnea ez mozteana, eta esaten zian: “baina ze ai zea pentsatzen esnea ematea?” Eta ni ez, ez, ez nago hori pentsatzen eta nago hori. Eta bera entzuten dezu, esaten du: “biberon lo mejor que se ha inventau”, eta nik uste ere bere aitatasun garapen hori, eta parte izatearen aldetik, maila hortan. Porque gero ere esaten da: “biberón le puede dar cualquiera”, gu hor adibidez, guk bakarrik ematen genion. Ta zan guk hasieran aiton amonak ere la ilusion y no se que, baino egia da elikadura perspektiba batetik haurra ez dela berdin horrela, hartzea horrela edo ez dakit ze. Eta bai detektatu genun haizeak edo digestioa iteko beste pertsona batek ematen zionean ezberdina zela. Ordun horregatik, ez dakit zenbat denbora, baina lehenengo hilabetetan esaten genun guk emango diogu, gehio da postura, ritmo eta ez dakit ze... eta gero, adibidez, esnea guk Nidina eman genion baina uste det ospitalean hori eman zigutelako lenengo aldian. Eta gero ilobak handik hilabete batzutan beste bat hartzen zun eta zan lenengo biberoiak beste batzuk zialako. Baina bai, Txema da, o sea, biberoiaren aldekoa. Bueno nik uste aldekoa ze ikusi du, joe, jun dela pos arazo gabe, esaten dizudan errex hori, ez dakit zenbat ordura. Eta Saioak ere ez du pixu arazorik eduki, ze hor daude faktore pila bat, ze pixuaren kontuarekin nik uste erotzen gaituztela. Haurdunaldian oso handiak direlako eta jaiotzen direnean oso txikiak direlako. Eta ni goatzen naiz, ze hau txikiagoa datorrelako, baina Saioarekin azken ekografian: “es enorme porque es enorme”. Eta Txemak esan zien: “hombre si es nuestro muy pequeño no puede ser”, como en plan... Baina gero txikiak direnak 200g galtzen dituzte eta etorri behar zera egunero pixatzeraz eta... eta gu nola pixua ondo zun ere, lenengo astetik aurrera gauetan ez genun esnatzen biberoi emateko, ordun alde hortatik, eta gero ere da segun. Gure koinatak eta irakiten zuten ura, guk botilatik ematen genion, ordun... a nivel comodidad ere..., o sea, ez dakit.

G. *Eta leno komentatu didazu, adibidez floristak esan dizula...*

N. ¡Qué disgusto!

G. *Biberoi emango zeniolako jaso dezu bestelako presiorik en plan, pero como le vas a dar biberón?*

N. Bai... todo el mundo pentsatu du que no tenia leche, o sea, ikusten zaitunean bibeoiarekin esateizuna da: “que no tenias leche, edo no has podido darle pecho”.

G. *Justifikarte, ez?*

N. Bai hori da... Nik bai nabaritu et esplikazio pila bat eman behar dituzula, inor, de hecho, Resian egun terdira erabaki nunean esnea moztea, pediatriari esaten, zu zinan pediatriaren bixitan, ez? Goatzen naiz kriston esplikazio pila eskatu zizkiala: “y por qué y por qué no se cuantos”. Y zan como, oye tu cuando una persona decide darle pecho le haces tantas preguntas? Eta gero dago beste gauza bat, nik flipatu nun ere ospitalean... bueno itxoin, lenengo egin diazun galderarekin hori, bai, o sea, jendeak ematen du por hecho biberoi ematen badiozu dela ezin diozulako eman, eta gainera ere dago sozializatua que hay gente que no tiene leche, que hay gente que tiene leche de mala calidad, pos eso... la gente sabe de todo tipo de pechos de leche... eta nik esateet, ez, ez, horrela da, eta de hecho ya aurreratzen diot jendeari, beti parre egiten det. Mario Katak kamareroa, horren arreba da Maria matrona esan dizudana, eta hau da una defensora nata de pecho, que nik esan nionean..., pero errespetatzen du eta ez dakit ze, eta sartu nintzen biberoi no se qué, eta esan zian biberoi ematen diozu? Eta esan nion: “oye Mario, o sea, zuri ez dizut emango inolako...”, eta tipoa geatu zan como...: ” ya egia da”, baina nik uste etxean hainbeste entzun dula que era como... Ordun orokorrean hola. Eta gero ospitalean bertan, o sea, ez dago kriterio, bueno a ver kriterio bat egongo da, baina ni kontuatzen nintzan, o sea, zure

logelan sartzen dia profesional ezberdinak ordun, matronak eta pediatrik haurrengan pentsatzen dute, ordun nik pentsatzen det beraiek bularra ez dakit ze. Gero dago ginekologoa zuregan pentsatzen dula, ordun orokorrean que dirá, a mi me da igual. Eta gero de hecho ambulategira zoazenean ez dakit ze. Hori da jasotzen dezuna, ginekologoak esaten dizu que muy bien eta pediatrik ez. Baina gero sartzen dira erizainak eta garbitzaileak oso ondo nik ez dakit, las de rosa, las de azul... ordun bakoitzak kontatzen dizu nahi duna, eta egiten dizu nahi dun komentarioa. Gero bainatzen duna umea, ordun ez badituzu gauzak argi, o sea, ni goatzen naiz, bigarren atxaldean, Saioa zegonean negarrez, inkieta, ez dakit ze, que a ver gero biberioia hartu zun eta ixildu zan, ez dakit ez bagenion eman bi ordutara ixildu ingo zan, ez dakit beroa zekan...

- G. *Jakin zazu, eta aqian hasi zen gauza batekin eta bukatu zun beste batekin...*
- N. Bai, bai. Ba ekarri zunak jeringa hori eta eman ziona esaten zun: “claro es que estás por la gente que a mi me había estado diciendo bularra emateko eta ez dakit ze, pues estas claro, porque tiene una cuidadora que les cuida, ella le da la teta y no tiene que hacer nada más, pero yo que he tenido que criarlos pues con biberón y no pasa nada”. Hitz egiten bata bestea, gero hori, la de la garbiketa de la niña, justo esa era a favor del biberón ta ordun te decía eso, pero si era a favor de... eta gero zu zaude biberioia ematen, ondokoa dago desesperatua bularrarekin. Bere ama dago esaten que le de teta y el marido que le de biberón..., ordun....
- G. *Eta ez zaizu iruitzen hor gertatzen dela beste kontu bat, gauza bat da argi ez dakazunean eta beste bat zaudenean beldurtuta epaituko zaituztenarena? Zuk badakizu igual nahi diozula biberioia eman eta baina dakazu beldur hori eta ikusten dezu eta ez es que hau esan dit eta es que esan dit... justifikatzeko.*
- N. Baina bai, eta nik behintzat uzten det, zu pasatzen zinen baina bestela, ¿tú que era por voluntad?
- G. *Zuregana bai.*
- N. Pero es que ni ezagutzen det jendea eta oain prepartokoa ere, ez den inor pasa handik... porque hori, nik dakit jendea han egon dena inor ez dena pasa eta ordun la enfermera que tiene mucha voluntad le dice, y otra le dice: “no sabes ponerle?” Otra viene la tia del mozo, que le dice: “pónmela así”, besteak egin behar duna... eta gero zuk esaten dezuna, jendea ez dago prest, lehenengo jendeak ez daki erditze bat nola den. Ez daki nola dian lenengo egunak haurra jaiotzen dena, incluso egon daiteke ospitalean no se que no se cuantos eta gero etxera iristen direnean hasten dira arazo handienak... eta gero ni behintzat jun naiz enteatzen eta hola ambulategietan badago zerbitzua, esaten dizutena: “zu etorri honea lasai”... Nere koinata bere haurra jaio zenean egon zan 2 hilabete, bi astetara edo, e?, eta juten zen Antiguako ambulategira eta han egiten zen goiz osoa, eta kanpoan eta benga, eta gero eman dio urte eta erdi, eman dio bularra eta disfrutatu. Baina egunero egunero juten zan eta lortu du. Baina nik bizi izan det beti como si como, ponte pa un la puente, eta jendea..., o sea, eta leku askotan pribatutan, Goiatz eta hauek esateizute: “naezunean etorri eta ez dakit ze”, eta laguntzen dizute, eta gero: “ponle de manera eta ponle pa bajo”, eta inseguridadea eta nik uste bikoteak ere. Eta ikusten dute gaizki dagola ama, gaizki dagola haurra, kriston tentsioa. Ordun beaiek dia lenengoak esaten dutenak: “dale un biberón”. Eta leno esaten zenuna hori sozialki dago ikusita ondo ematea baina jendea ez dago ohitua gaizki pasatzera, ordun en cuanto están un dia y medio mal es como ¡dale un biberon!. Eta zu ez bazaude ondo... egiten dezu eta gainea zuk ez zenun egin nahi, ordun...

- G. *Eta gero aukera aniztasun falta askotan, ez? Ni hori konturatzen naiz emakume batengana noanean dagola blokeatua eta esaten diot esertzen naiz berarekin eta: “nik proposatzen dizkizut aukera ezberdinak eta pentsatu honen inguruan orainerako” eta beharbada hemendik ordu batzutara aldatzen da eta ez da ezer gertatzen eta... ikusten dezu aurpegiak aldatzen direla...”hau egin dezaket? Benetan?” Eta iristen da punto bat daudela hain...*
- N. Baina zein da kontua, zuk hori esaten diozu eta lau ordutara dator beste bat...
- G. *Nik beti esaten diet hori ere, e?... Nik hau esateizut eta beharbada beste bat etorriko da eta...*
- N. Bai eta nik ikusiet hori: “de ezin diozu eman ezer gehiago”. Bueno a ver, ere ni argi neukan, ni nahi izan banun ematen diozun jeringa hori, zu zaude relajada, egin dezu masaje, egin dezu no se qué... Ni lengo uztailean nere lengusina batek euki zun haurra, gainera bularra eman nahi zion, eta gainera sin más duela lau hilabete bere ama hil zan, ordun zegon super gaizki, pos hori gainera bularra, deitu nion goatzen naiz eta esaten zun: “gainea badakit gaizki egin detela porque txupetea jarri diot”. Tipa zegon super hundida. Eta zuk ez dezu gaizki egin ezerrez, baina egia da esan ziola pertsona batek como le dió txupete ya no le iba a coger la teta...
- G. *Refuerzo positivo falta...*
- N. Ordun, o sea, da eta igual hori esaten dizu norbaitek y no le das inportancia eta beste bat momentu horretan... eta pertsona hori egon da 8 hilabete ematen bularra eta gero biberoi pixkat eta ez da ezer gertatzen. Eta seguru nago ez bazion emango biberon esne gehio eukiko zula, eta bueno... eta txupetearekin y no pasa nada. Daude gauza pila bat. Nik dena den uste det ez dagola formakuntza bat edo benetan baliabideak ematea... esateizut, ea gero 200g galtzen dituzte eta daude como le tendrás que dar suplemento. Gu pixatzen gintuzten horrenbeste? Nik beti esaten det hori... fijo lehenengo hilabetean...
- G. *Lehenengo momentuan eta azken momentuan.*
- N. Eta gero hilabetea pasatakoan, eta ez zinen jun beharko egunero, nere koinata hori eginarazi zioten imajinate, e?, con toda tu tensión, porque berak esaten zun umeak hartzen zula eta ez zula negar egiten eta hola, eta ezetz, eta eginarazi zioten pisatu umea, titia hartu eta berriro pisatu.
- G. *Doble pesada esaten da...*
- N. Imajinatu la tensión... eta esaten dezu eskerrak, justo igo zun, ze bestela biberoi batekin ateako zan handik, eta bere bikoteak, Txemaren anaiak, egun horretan beregatik balitz hubiera ido el solo a comprar un biberón y se lo hubiera metido, eta gainera egia da bikotearen arteko harremana zuk imajinatu dezu egoera maravilloso bat eta zu emakume bezela egon behar zera prestatua hortarako ordun....
- G. *Sí, eres la única que lo puede hacer y hacerlo bien....*
- N. Hori da. Hacerlo bien y no se qué. Eta leno ere len galdetu dezu eta dago joera ere aurkitzera: “es que no tengo leche”. O sea, en plan edo no... a no se quien le paso lo mismo... eta ez? Eta da como... eta nik uste baina askoz gehiago hitz egiten da, edo igual neri tokatu zaidalako hitz egitea eta igual jendeak bizi izan du bakar bakarrik. Bai, bakardadea asko aipatzen da, ez bularraren kontua oso bakarrik. Eta hori jebia da eta gainera hori, esateizudana bakarrik eta bikoteak normalean ez badauka oso argi ikusten du como no haga dale biberón. Nik ere ulertzen det zuk nahi badezu... Gero ere nik uste desberdina dela motibazio maila zu baldin badaukazu buruan pentsatua emango diozula bularra imajinatu 8 hilabete urte bat, o sea, hilabete bat ez da ezerrez. Baina zuk baldin badaukazu buruan 16 astetara lanea bueltatzen zerala, ba hilabete da laurden bat. Ordun ere nik uste hor ere..., ez? Segun nola daukazun txipa,

imaginatu bikoteak baldin badauka 13 eguneko oporraldi bat haurra jaiotzeagatik, es que 13 egunetan no has hecho nada, egon da una mierda egoera. Ordun nik uste guzti horrek eragina daukala. Baina hori nik uste ez dagola plan bat realki emakumea laguntzeko bularra ematera. Y luego hay una serie de historias que bueno, jendeak esaten du denetarik, eta horrekin, adibidez, nere inguruan ere jendeak esaten du beti: “y con dientes el niño como le puede dar...?” Jo baina nik uste hori ere haurrak ere ikasiko dula, ez? Ez diola koska egingo, ez?

G. *Keba...ez diete koska egiten.*

N. Es que nik beti esaten det, nere amonak, hil zela, beti esaten zun, 5 urte egin zan bularra ematen nere aitari, eta jaten zun normal, baina gero ematen zion bularra, eta nere amona izan da ni eta nere ahizpa konbenzitzen, eta nere ahizparekin ere egon zen, baina gu ez genun...

G. *Bai ez zenekaten...*

N. Ez dakit nerabezaroan erabaki genun edo ez, baina... ez dakit...

G. *Eta apoioana, adibidez, ikusten dezu apoio bezala la liga de la leche?*

N. Nik ezagutzen detena, e!, la liga de la leche dira super edo hori egiten dezu edo ez dago tarteko biderik, nik ezagutzen detena. Ordun... ez zait iruditzen ze ni goatzen naiz, ezagutzen det jendea apoio bat, laguntza bat behar zuna eta esan diotena: “joe maja es que tienes que estar, ni atzo egon nintzen 24 ordu etzanda umearekin, gainean, es que hola izan behar du”, eta karo zu ez baldin bazera momentu horretan ez prest, indarrarekin, gogoarekin ez dakit ze esatezu ez, o sea, en plan, ni adibidez, Naroa Mendia, ezagutzen dezu, da la liga de la lecheko entrenatzaileetako bat ez dakit ze, pedagoga da bera eta egiten zun lan asko con comunicación no violenta, nik ikastaro eta tailer asko egin ditut berarekin. Eta da berdina, iruitzen zait dela pertsona bat bilatzen duna hori baina errespetatzen duna. Berak jarriko dizkizu erreztasun guztiak eta baliabide guztiak, baina ulertuko du ere mundu honetan bizi geala eta ez dagola ondo edo gaizki, eta, o sea, dago, adibidez, ikastolan guraso batzuk komentatu zuten beraiek gurasoen eskola deitu zieten, baina ya esan diegu hori ez dela ikastolako guraso eskola. Baina bueno, psikologa batekin ere oso aldeko de la liga de la leche, de hecho terapia bat da, guk esaten diegu oso ondo iruditzen zaigu baina hori da terapia bat, egiten dute elkartu hilabetean behin hitz egiteko beraien behar arazo eta gauzetaz, eta kontua da, horrea, adibidez, jun zen pertsona bat haurrekin momentu honetan komunikazio arazoak dituna, eta de hecho ikastolako zuzendaritzak animatu zun parte hartzera eta lenengo saioan matxakatu zuten deskubritu zutelako ez ziola bularra eman, ordun, bi ordu hoietan zehar zitun arazo guztien arazoia zen

G. *Titia ez ziola eman?*

N. Ez. Ordun... puff... nik, adibidez, gure zuzendariak beti esaten du: “nik ikusten ditut ume hoiek eta ez dia zuenak baino askeagoak, e?” Eta gu como ya badakigu: “e! Jon, no te pongas como...”, o sea, ordun, puff... eta badaude haurrak zoragarriak direnak eta gurasoak ere, baina bakoitzak beria in behar du, baina, puffff... ez dakit.

G. *Bai, ulertzen dizut. Eta Saioak ya denboratxo bat zeukanean, ba hiru hilabetetik aurrera edo, urtebeterekin edo horrela, ya el rollo biberon eta hori inguruan bai senitartekoen edo osasun langileen aldetik edo ze jasotzen zenun?*

N. Baña nola? Normal iruitzen zitzaien edo?

G. *Bai edo jendeak ya ez zizun galdetzen edo esaten por qué no tienes leche. Esan dezunagatik nola iristen den momentu bat ya ez dagona ondo ikusia jarraitzea...*

- N. Hori da, gero aldatzen da eta lixto, bai alde hortatik, esateizut eta inkluso jende askok pentsatzen du en su fuero interno que qué suerte, que suerte esan nahi de, a ver biberioaren kontuak bere askatasun kontua dauka. Eta gero hori berez, lau bost hilabetetan hasten zera frutarekin eta ez dakit ze, eta janaria, ordun, normalizatu egiten da, eta gero adibidez Saioaren kasuan guk biberioia oso goiz kendu zun ebai.
- G. *Ah bai?*
- N. Bai, o sea, ni beti esan det urtebeterekin pediatriak esan zigunean ya normal jan zezakela, o sea, guk utzi genun egitea frutak edo purea edo... Purea jaten degu tokatzen zaigunean purea jatea, bañan ya dena hasi giñan solidoa ematen. Eta biberioaren kontua, o sea, goizetako gosaria erabili zun gehiago, baina gehiago gure komodidadearengatik, porque ya urtebetetik aurrera berak bakarrik eusten zun. Ordun gehiago horregatik. Baina oso aspaldi gosaltzen du Colacau basoan... eta ere, gero adibidez, bularra eta biberioaren kontuarekin, hori gero enteratu naiz, oain duela gutxi esan ziaten: “eraman dezu Saioa dentistara?” Eta nik beti pentsatzen nun...
- G. *Paladarragatik?*
- N. Ez. Ni beti pentsatzen nun oaingo hortzak txorrada bat ziala, ordun berdin zela nola zegon. Eta esan ziaten eta ni, ez. Ordun dentistara jun nintzen batean galdetu nion dentistari eta esan zian: “bi? Bai ba ekarri”, eta eraman nun. Eta esan zian oso ondo zitula hortzak eta... eta de hecho badauka ohitura, e?, bueno garbitzearena. Imajinatu nola garbitzen ditun!, baina bueno ohitura, eta ordun kontatu ziaten bularreko eta bibeioiarekin lokartzen diren umeak eta karo, dena azukrea da, ordun txikitatik ere, gero gau osoa hor daukatela hori, ordun daude kasu realak, de hecho nere iloba da oso biberioizale eta oain ditu bost urte eta kendu dizkiote hiru karies udaberri honetan hortz hoietan eta ez da berdina, ez berdin du, porque esaten dute barruraino sartzen direla eta hurrengo hortzetan eragina izan dezakela. O sea, ni adibidez ez nun imajinatu. Gehio zuk esaten dezuna el paladar eta ez dakit ze. Eta nik horregatik txupeteak marka ezberdinetakoak erosten dizkiot.
- G. (parrak).
- N. Eta biberioarena esaten dizut iristen da momentu bat zerealak eta dena goilarakin jaten zitun, nahiko goiz ordun... dela gutxi eskatu zian, eta hartu ta gero esan zun: “klitxo Ortzi bezela”. Eta ni en plan... karo hau konturatu da Ortzi datorrela eta berak biberioia hartuko dula eta ordun ba berak berdin.
- G. *Bai es que dituzte arrazonamendu batzuk... Neri asko gustatzen zait, adibidez Antxetan oso ondo pasatzen nun beraiekin.*
- N. Bai, guk apuntatu degu bi aste, erditu arte, ze ni ebai nekatua nago egia esan...Txemak lan egingo du erditu arte, gero ya hartuko du oporrak, ni emango dizkiot, len ere eman nizkion, lau aste bajakoak, eta lau oporrak ordun 10 aste egingo da bera ere. Bai Saioarekin hola in genun eta egia esan gauy guay, eta oain ere hola ingo degu.
- G. *Eta ya bukatzen.*
- N. Bai, o sea, porque terditan ikastolara jun behar det.
- G. *Perfekto. Ezer biberioaren aldetikan ze oztopo eta ze abantaila topatu dituzu?*
- N. Bale. ba... abantailak esan dizudana, orokorrean uste det dela, o sea, amatasuna aitatasun edo lan banaketarako tresna bat, bi elikadurarako tresna bat, ez askotan esaten dute komunikazioa bularra ematen diozunean uste det biberioia ematen diozun bitartean egon zaitezkeela eta gero daudela bi mila egoera gehiago hori lantzen dezuna. Nik abantaila bezela ikusteet ere hori, e?, o sea, denborari lotua edo, hori ez batek edo besteak edo beharrezkoa bada hirugarren pertsona

batek eman ahal diola. Nik esateizut orokorrean abantaila guztiak ikusten dizkiot. Badago jendea esaten dizuna bularraren kontuarekin ez dezula ezer eraman behar, ordun desabantaila bezela horrekin konparatua ba bai, eraman behar dezu biberoi bat, eraman behar dezu kantidadea esnearena, ura lortu behar dezu, bularrarekin zu zoaz eta zuk bakarrik ahal dezu. Konparazio bezela egia da nik eraman behar ditudala gauzak, baino horreaino. Eta ez det bizitzen como un problema.

- G. *Eta zuk biberoi ematearekin edo.*
- N. Eta barkatu desabantaila ere da ordaindu behar dezula, dirua da. Dirua da? Bai dirua da, baina guk ere egiten genuen kalkuloa eta ez naiz goatzen nola zan, baina imajinatu uste det botreak balio zula 20 euro eta lenengo hilabeteen bi aste irauten zenun bote batekin, eta gero egon zian hilabete batzuk bote batek astebete irauten zizuna, baina dira 80 euro hilabeteen. A ver dirua dela, baina jangelan hori ordaintzen degu. Egia da bularrarekin ez dezula gastatzen.
- G. *Bai, baina denbora beste gauza batean pasatzen dezu, ez? Esan nahi det, ikuspegi produktibista batetatik, ikusi nahi badezu biberoi horrela ikusi behar dezu ere bai zentzu horretan eta egia da emateagatik ez dezula, baina ematen ari zerala, zure poz hori zure gorputzean dauden aldaketak edo... bueno ez dakit, e?. Por darle un poco la vuelta.*
- N. Bai egia da, baina bueno egia da ere aztertu beharreko zerbait zela. Bueno de hecho nik ulertzen det historikoki aldaketa eman zenean, biberoiara jende diruduna hasi zela ematen, o sea, sozialki zela.
- G. *Ya pero no te creas, e?*
- N. No? Es que igual es?
- G. *Es que hasi naiz egiten ikerketa eta flipatu det.*
- N. Puede ser.
- G. *Ni beti pentsatu det, pos leno ez zegonez besterik emango zioten titia eta punto, eta gero baratza eta ez... ematen zizkieten ardoa, ura eta ogiak nahastuta, karo es que igual amak ezin zun egon titia kanpoan, eta emakumea askok lan egiten zun.*
- N. O sea ez zioten ematen esnea, ematen zioten beste gauzak...
- G. *Ematen zizkieten otros potinges, edo erabiltzen zituzten inudeak, erabiltzen zuten ondoko bizilaguna...*
- N. Que caña tío, e? Nik nahi det irakurri hori gero, eh...!
- G. *Bai flipatzen dezu... azkenean esateizut nik beti pentsatu det hori. Ba nekazariak egingo zuten ez dakit ze... baina azkenean beti pentsatzen da la incorporación de la mujer al trabajo, no señor, reincorporación izan zen, hori izan zen industria iraultza eta bitartean emakumeek lan asko egiten zuten, eta bidaltzen zituzten haurrak landa eremura beraiek lan egiteko eta ez dakit ze. Esan nahi dizut azkenean segun ze diskurtso daukazu ba bai begiratzen diozu, bai naturala leno egiten zen, bueno leno egiten zen segun. Estaba la señora que se podía permitir tener el niño todo el día en la teta... eta inudeak, inudeak asko erabiltzen ziren.*
- N. Bai es que... ya ez, eta egia da zerbaitengatik daude ere en nuestra historia.
- G. *Eta len erabiltzen zituzten papillak eta de hecho haur asko hiltzen ziren horregatik, ze papilla batzuk egiten zituztenak oso indigestoak zian eta beste batzuk, pues yo que sé!, ematen zieten azukrea ez dakit zerrekin.*
- N. Baietz, baietz, es que seguro.
- G. *Oso interesgarria da. Neretzat behintzat hori deskubritzea oso...*
- N. Mito pilla bat puskatzen dituzu.

- G. *Bai asko.*
- N. Nere amonak, adibidez, zeukan ez dakit egongo da baino kristalezko biberoi bat berari ematen ziotena.
- G. *Nere amonak biak inudeak izan zian.*
- N. Bai, eh?
- G. *Bai, nere amona amaren aldekoak elikatu zun bere iloba baten semea, berak ez zulako esnerik eta ordun bizi zian berarekin edoskitu zun bitartean.*
- N. O sea eta bi ume, berak zeukan berea.
- G. *Bai, o sea, nere osaba eta nere... lo que fuera...lehengusu txikia. Eta bizi zian, egiten zun lo egongelan bere ahizpak eta gauean behar dula, toma, ematen zion. Eta beste amonak ere bai, enteratzen bazien ez dakit ze baserriko ama hil zala, pos se turnaban esnea emateko ez dakit ze.*
- N. Qué caña tío...! Es que dia gauzak hori ez dituzunak imajinatzen hasta que pasan...
- G. *Beste estrategiak...*
- N. Bai eta gaur egun hori da inpensable.
- G. *Bueno, nazka ematen du de hecho, sozialki nazkagarria da zuk beste haur bat elikatzea, nola nere haurrak jan diola horri...*
- N. Nere koinatari gertatu zitzaion, biberioia ematen bukatu zun karo, bi astetara eta kriston bajoia eta berak egiten zun negarrez, eta esaten zun egiten ai naiz todo lo que había dicho que no iba a hacer, eta bere ondoan ospitalean 2011ko irailean gu ta bi astetara zeukan pertsona bat bigarren aurrarekin eta tipak eskeini zion lenengo gauean Fitori bularra ematea eta Idoiak esan zion ezetz, eta gero hurrengo egunetan pena zekan. Eta igual egia da momentuan asetzen dezu piska bat eta, zen emakume bat ni bisitan egon nintzenean, eta berak eskeini zion benetan, berea bigarrena zan eta esnea zeukan eta lasaitasun bat zeukan eta...
- G. *Eta bueno, ze aholku emango zenioke amaberri bati, emango bazenio?*
- N. Nik emango niokena edozein pertsonari haurdun geratu dela edo geratu baino lehen ere, dagola informazio pila bat eta aprobetxatzeko eta informatzeko, gero bakoitzak egiten dula nahi duna, eta neretzako, adibidez, partoan erditzea nola izango den jakitea, o sea, jakitea, bai? Prozesua, dauden aukerak ez dakit ze, o sea, uste det dela super inportante, eta iruditzen zait oaindikan jendea iristen dela jakin gabe, eta hor hasten da haurrarekin, haurdunaldian ere baina hor hasten da nere ustez pertsona bat bere buruarekin ondo egotearen historia eta ama eta aita, edo ama-ama aita-aita, harreman hori haurrarekiko, ordun, o sea, informatzea, eta hortik aurrera noski, dagon informazio guztia erabiltzea eta hortik aurrera bakoitzak bere erabaki propioak hartzea, baina bizitzako beste eremuetan bezela, eta hori askotan gauzak askoz errexagoak direla. Hori sentido komun ateratzen da askotan eta gero ez daude ondo edo gaizki, da bakoitzak egiten du ahal duna, ahal dun ondoen, eta berdin berdin maite du bere haurra eta haurrak maite du bere ama edo bere aita. Zuk haur bati kalte handia egiteko egin behar diozu zerbait oso iraunkorki eta oso era gaiztoan eta hori ez da gertatzen, o sea, en plan...
- G. *Edoskitzea ez da horko kaltea.*
- N. Ah! eta hori da, nik ere argitu nahi det batzutan oso kritika naizela edoskitzearekin baina da jende batek daukan jarrerarekin. Nik edoskitzea berriro esaten det dela naturalena, seguru nago haurarentzat naturalena den momenturik agian aproposena edo gorputzaren orekarako eta abar, o sea, naturalena esangoet, baino gaur egun beste janari askorekin bezela erosten degun esnean dauka denetarik, o sea, en plan hori ere argi eduki behar degu, eta ikusi ditut haur

osasuntsuagoak biberoiarekin edo bularrarekin edo bularrarekin edo biberoiarekin ez hain osasuntsuak, eta hori betikoa da, gure alabak biberioia hartu du eta ez da inoiz gaixotu. Bularra hartu balu? Seguruna ezetz pentsatzen det edo alderantziz.

- G. *Nik hor ditut nere zea teorikoak, nere ustez garrantzitsua da bereiztea bi gauza: gauza bat dela esnea dela produktua eta hori kimikoki etcetera dela naturalena edo osatuen eta beste gauza bat ekintza, ez? Eta ekintza da edoskitzea, eta edoskitzea ez du zertan zian onena, azken finean da ekintza bat eta ekintza hori pertsona batek baino gehiagok egingo dute hori, pertsonaren araberakoa izango da. Esatea onena dela, onena... buf, es que pertsona bakoitzarentzat ezberdina da, ekintza bat denez....*
- N. Hori da...
- G. *Nik hola ikusten det, e? Asko pentsatuta horretan...*
- N. Ondo dago banaketa, es que egia da, gauza bat da elikadurari lotutako hori...
- G. *Produktua hori da eta beste bat da ekintza eta ekintzak ekar ditzake bere baitan pertsona batengan izugarrizko angustia, oinazea, beste batzuentzat plazerra, beste batzuentzat errealizazioa, baina hori kontziente izanda bakoitzarena dela, ez?*
- N. Biberoiarenarekin bezela, izan daitekela zerbait errexera edo zerbait ez...
- G. *Edo mekanikoa, edo izan daiteke nik hartzen det nere momentua nere haurra elikatzeko eta biltzen det besotan, erabaki dezaket hemen egitea, hola egitea...*
- N. *Eta gero nik parre egiten det, zu zaudenean bazkaltzen egiten ze begitara begiratzen ez dakit ze. Ni egoten naiz begiratzen janaria, un poco llevau al extremo, ez? Benga hombre, ez? Es que zure haurrak begiratu behar zaitu, ez? Es que batzutan bai eta bestetan ez. Eta zuk dituzunean hemen arrautza eta patata frijituak zaude horri begira. Dejate de los ojos de tu madre.*
- G. *Uste det hori zela dena. Bai hori zen.*
- N. Bai ba, ,mila esker.
- G. *Bai zuri, eman diazu material pa rato...*

ERANSKINA 5: Naroari bigarren elkarrizketa

2014ko Abuztuaren 18an Hernanin

- G. *Oaingo elkarrizketa motzagoa da, da pixkat ikusteko Ortzirekin pixkat ebaita konparazioan ebaita Sararen prozesuarekin, baina gehiago nola bizitu dituzun egun hauek. Azkenean Ortzik ya zenbat denbora dauka?*
- N. Hilabete egin zun 14ean.
- G. *Lehenengo hilabete izaten da justu intentsoena askotan, ez? Aldaketa handiena hor pasatzen delako eta gero ebaita elikadurari ematen zaion garrantzia, gero gauza gehio sartzen direlako, baina egia da hasieran justu horrek garrantzi handia daukala. Ba ikusteko nola jun den dena, ze laguntza ze oztopo ze komentario.... nola sentitu dezun Ortzirekin. Ordun lenengo galdera oso orokorra: denbora honetan nola sentitu zera biberoiarekin edo edoskitze artifizialarekin?*
- N. Ondo, super ondo. En plan es que gainera alde hortatik lehen Saioaren esperientziarekin baldin bazen ona, oaingoan indartua ateratzen da gure erabakia, o sea, biberioa emateari begira. Lehenengo cesarea egin ziaten eta egia esan alde hortatik neretzako uste det ona izan dela lehenago erabakia eukitzea biberioa ematea. O sea, pentsatzeet jende pila bati gertatzen zaiola cesarea eginda bularraren bidea hartzea eta nere iritziz izan behar du la bomba marinera. Alde hortatik hola. Eta bi pos bigarren haurra izanda lenengoari ere ez atentzioa dedikatzearen aldetik pos ere kriston tresna da. Ze zuk ematen diozu biberioa baina Anttonek eman ahal dio biberioa. Kontuatu naiz gauza batetaz ta da ez zigula uzten besteei biberioa ematen.
- G. *Ya lehenengoan ere esan zenun.*
- N. Ya eta oaingoan lehenengo momentutik ez diogu inori uzten ematen, ez?
- G. *Eta eskatu dizuete?*
- N. Nik uste det ezetz porque jendea da... gehienez aiton amonak igual baina ez, ez zait gertatu. O sea... eta gainera ez, ez daukat buruan hola. Eta hori ez alde hortatik hola eta ordun Saioari dedikatzeko ere bai, o sea, desberdina da. Eta gero kantidadeen kontuarekin ahaztu iten da nik ustet, Saioaren garaitik eta oaindik, ze egia da bueno ospitalean esaten dizute hasteko 30ekin eta egunero igotzeko 10. Bueno behintzat guri hori esan ziguten,. Eta karo Ortzirekin lehenengo eguna 30ekin lau orduro, baina bigarren egunean egon zan momentu bat negar egiten zula, eta gu egia esan inori ezer esan gabe, hasi ginan piskat gehio ematen, gehio ematen. Eta hor dago momentu bat zuri sortzen zaizuna duda de cantidad, baina hor beti Txema eta nik esan deguna pixa, kaka eta haizeak, botatzen baditu ondo dago. Ordun erabiltzen degu teoria de “a demanda biberoiarekin”, eta egia da pila bat jaten dula, igual orain orekatzen ari da, baina hirugarren, bigarren ta hirugarren astean, o sea, zeuden batzuk, aldi batzuk, bi biberoi jarraian hartzen zitula 1250ekoak.
- G. *Ostra a tope...*
- N. Baina es que hori jaten zun eta hori. Eta oain adibidez dago botean jartzen dun neurrietan, baina beti esan deguna, eske botea ere, haur guztiak oso ezberdinak dia...
- G. *Oso...*
- N. Oain hartzen du 5 biberoi edo egunean, oaindik gauean bai hartzen dula 4ak aldera bat eta hartzen du eta lo egiten du. Eta azken gauza hola, lenengo Saioarekin lenengo hilabetea jende guztiak esaten ziguna, matronak eta lenengo hilabetea, eta gu goatzen gea, bueno ni behintzat, ia egunez egun, no se que, eta oaingoan jun da hilabetea.... eta hori ni egon naizela nahita bi

aste etxetik atera gabe, o sea, en plan zesarearen kontuagatik eta hola. Jun nintzan papeleoa egitera eta, baina hasieratik neukan pentsatua eta uste det lagundu didala. Eta hirugarrena, laugarren astea atera nau baina bazkaldu etxea, siesta, eta... baina egia da pasa dela askoz azkarrago. Eta orokorrean askoz lasaiago gaude.

G. *Eta jende asko etorri da etxera?*

N. Ez... moztu dia, zesarearen kontuarekin eta. Gainera gertukoena gehienak moztu zianak. Alde hortatik bai. Eta gero ere esan genion jendeari, adibidez Txemaren familia oso handia da eta aurrekoan etorri ziren batzuei deitu nien nik nahita esateko: “bitu hola egongo gera aurrerago”. Eta batzuekin egon gera eta beste batzuekin egongo gera. Hori bat eta bestetik, nik uste bigarrena izatea ez dala la nobedad del principio.

G. *Ya... beste rollo bat. Eta zaindu zea eta deskantsatu dezu.*

N. Baina aurrekoan, ez dakit kontatu nizun, oso nekatua nintzen. Egia da burnia, adibidez, oso baju neukan eta orain adibidez oso ondo daukat, ez det hartu ezerrez.

G. *A! ez, e? Que puntazo...!*

N. Eta haurdunaldi guztian ere. Es que jendeak esaten didanean: “rekuperazioa okerragoa lenengo aldian baino, ez?” Eta ez...

G. *Karo, aurrekoan paliza handia izan zenun.*

N. Karo, es que zauriaz kenduta ez daukat sentrazio okerragoa. Orokorrean lenengo hilabetea oso ondo. Egin genun ere janaria prestatzearena lenago.

G. *En plan taperretan?*

N. Bai.

G. *Ajaja*

N. Txemak egin zun, bi aste lenago edo le dio, eta nik bronka bota nion, egin zun konpra bat 240 eurokoa edo, eta gero egon da super ondo. Eta nere amari Soriara jun zenean esan nion: “prestatu behar dizkiazu bi tuper”, eta Txemaren amari ere, eta ekarri ziaten mingaina, txipiroiak, bakailua, eta... eta nere izeba bat ere etorri zan bost minutuz eta ekarri zun, zan Billabonan feria de la cerveza eta saltxitxak eta kodilloa, eta hori da nere ustez egin daiteken opari onena, da hori tuperrak hartu eta listo. Eta lenengo gauean ohian zegon sehaskan eta gu afaltzen elkarrekin, eta Saioarekin hori egun genunerako 10 egun pasa zian fijo. Lenengo batek jaten zun, gero besteak... en plan... orain ez. Hori zen lenengo komentarioa, gaude elkarrekin afaltzen. Alde hortatik. Eta gero hori e!, nik ustet umea lo eta jan egiteak lagundu behar du pila bat, tokatzen bazaizu ume bat oso gainean egon behar zeana, bai zure lasaitasunari begira eta bestea atenditzeari begira...

G. *Eta segun nola zean, lasaitasunez hartzen badituzu gauzak eta, baina urduria bazera, gainezka egin dezake oso errex...*

N. Bai horregatik. Bai eta ikasi ez egiten planak. Jun ginenean Kontxara bukatu genun moskeatuak lauak. Egiten degunean jun horko parkera bokata bat jan eta listo, es que... es que orain hori egin behar dezu eta jun nahi badezu arrantzara egun batean antolatuko gera eta jungo zera, eta nik nahi badet jun nonbait, es que nere ustez hori da, eta la seguiremos liando baina....

G. *Bai baina ikasi behar dezue ere de las que liais, ez? Ondorioak atera eta...*

N. Hori da. Edo adibidez, larunbatean dia Saioaren urteak, asten bagera montatzen bazkari familiarra elkartean, Txemak egon beharko du lanean ez dakit ze, atzo erabaki genun ez dagola bazkaria, nere gurasoekin egingo degu, gosaltzeko gelditu eta bere gurasoekin igandean. Hori alde hortatik... nere koinata batek esaten dit: “¡que rara eres!” Eta nik esaten diot: “ya veremos

ya...”, eta oain antolatzen gera gehio. Aurrekoan jun ginen Hondarribira eta sartu aurretik ematen diot biberioa eta lo igotzen det, pa que luego me digan: “ai!, es que tiene hambre, es que tiene no se que...” Eta gero da betikoa, zure amari esan dieziokezu edozer, edo igual hasta no hace falta porque te ve venir, baina a la suegra, a la cuñada... eta amak badaki laguntza behar dezunean eskatuko diozula. Eta a la suegra, a la hermana de la suegra, a la tia de no se que... ba ez. Eta atzo adibidez txalupan ibiltzea jun ginan eta argi nun eramango nula, es que nik hilabete batekin ez diot utziko inori, eta bere ama eta bere ahizpa en plan: “utziko diguzu, ez? Hemen utziko dezu, ez?” Eta ni como... ez. Eta da como ez. Gainera neri da, ez da Txemari, eta...

G. *Te marcan territorio.*

N. Ez, es que gurea da, gurekin eramango degu, o sea, sin más, baina goaz txalupan ibiltzea puede venir tranquilamente eta hemen dago.,

G. *Neri rollo hori oso fuertea egiten zait. Askotan iruitzen zait que la Peña intenta marcar mucho el territorio.*

N. Una pasada.

G. Ez?

N. Gainera... desde el poder.

G. *Bai.*

N. Sin más, gainera aurrekoan igual me mosquearía baina oain ez, gainera hasieratik esan nion Txemari: “Ortzi gurekin dator”. Baina gainera esaten nion: “ez da zure ama delako, nere amari ere esango nion”.

G. *Baina indartsua izan behar da hor, ez? Eta ikusten det jende askori gertatzen zaiola, no? Con el primero ya me hicisteis de todo y ahora no.*

N. Ya igual...

G. *Bigarrenarekin: ya con este no os voy a tolerar. con la primera ya me mangoneasteis.*

N. Izan daiteke... ni lenengoan igual daukazu gehiago, borroka hori de: joe le tendría que dejar, jo es que es su amona...

G. *Ya...*

N. Y eso no quita que no sea su amona, y tienes toda la vida, eta gero neri grazia iten dit: “están en Hondarribi y no vienes ni un puto día a verles”. Que si me pongo a contestar...

G. *Si, si...*

N. Pos hori. Baina alde hortatik bai dago....

G. *Baina nik uste det izan behar dela oso indartsua eta jende askok lortzen dula bigarrenetik aurrera, hasieran askok gaizki pasatzen dutela horrekin.*

N. Bai, eta gero nik uste det ebai, nere gurasoak desberdinak dia, ez dakit gure harremana egin degu., Landu degu pila bat. Eta gero neretzat ere dago guay, nere gurasoak bizi dia hemen, nere ahizpa bizi da hori, eta beraiek etortzen dia alde hortatik nahi dutenean baina beti respetando.

G. Askotan zalantza, zaudete en una debilidad emocional eta gainera sozialki baldin badaukazu rollo hori, izan behar dezu...

N. Bai horregatik. Pero si hori da, si no me has llamau en tu vida pa saber zemuz nagon, es que... izeba bat etorri behar zela, jartzen dit mezu bat arratxaldeko 7tan, oain igoko naiz ze iruitzen. Eta ni bida, pitu (Txemari), ez?, o sea, nahi badezu datorren astean edo, zuk uste dezu deitu dula? Y yo que voy a estar ahí todo jodida, afaldu gabe, bera zegolako? Ez... beste batzuk etorri zian, e?... Ospitalean, esan genien baietz, baina izeba batzuk ez dazkatela ilobak eta, eta etorri

zian 8:50tan eta jun zian 10:30tan, pero bueno! Zu, uste dezu ordu horretan jun daitekela ospitalera? Eta Txema zegon bua... pos diles, ez? Eta 10:30 esan genien más o menos que se tenían que ir...

- G. *Joe!... Eta osasun langileen inguruan, ze muz haiekin? Ze komentario egin dizkizute edo esan dizute biberoiaren inguruan zerbait edo?*
- N. Ez, alde hortatik aurkitu det errespetua al 100%, bueno al 100% ez, al 99,8%, porque hor e baita due batzuk que... las de rosa como les llamo yo...
- G. *Bai auxiliarrak.*
- N. Jun zela habitaziora y me dice: “que al final biberón?” Y yo:” ... no al final no, al principio”, en plan eta jun zenean nere ahizpa: “a pos le has contestau bastante bien, como...” Ez baina da hori, al final...
- G. *Pero ahí te esta juzgando...*
- N. Hori da. Eta gero hor goran, hor dao Etxabe eta igo ginen parkera eta bokata bat jan genun, eta la mujer del presidente de horko elkarte, e?... Donostigain, en plan una puta sociedad asquerosa que las mujeres no pintan... eta tipa horrek ez dit hitz egin bere bizitzan. Eta hori: “ai, que bonito!” eta “lo más bonito que hay en la vida es estar embarazada y dar el pecho a un niño”, eta ni: “pues mira, le doy biberón”, eta “que me estás diciendo...!”, “no, porque no se qué...” eta esan zian: “y yo me sentía...”, eta ni: “pero que es lo que?” Eta “no me sentia, no se que”, eta ni: “mira yo, eta me siento ,muy bien”, y me decía, eta hor flipatu nun nik ere: “es que me sentía poderosa, en plan, para mi el que solo le podría dar yo, eso...”
- G. *La imprescindible.*
- N. Hori da tio, eta bida, beste toque bat da, eta behintzat onartu egiten du.
- G. *Ez hori agertzen da toki askotan...*
- N. Ez?
- G. Bai.
- N. Berak esaten zun: “me sentia poderosa, solo yo”.
- G. *Ez hitz hoiekin, baina bai, “nik bakarrik egin dezakedan gauza bat izatea” bai, agertzen da.*
- N. Y le da fuerza, e? Es que nei, adibidez, horrek me daría...
- G. *Agobiaría...*
- N. Hori da, yo lo veo todo lo contrario... atenzioa deitu zian, no era bonito, no era a gusto, era poder, me da poder.
- G. *Hitza fuertea da.*
- N. Igual erderaz delako, e? Baina me quedë como... mira esta!
- G. *Es fuerte.*
- N. Hori hola, eta gero besteak orokorrean oso ondo. Igual que aurrekoan euki nun pixkat sentazio gehio, eta kalean eta hola nik uste jendea eta ya nola badakin, o sea de, eta en cambio jende askok ez zekina edo, esan diate como: “jo que guay tio, que... bai”. Eta adibidez jende batek hitz egin dit de la palabra esclavitud, o sea, jendeak pasatu duna...
- G. *Gaizki pasatu dunak edo...*
- N. Pero igual isilean, pero igual sozialki...
- G. *Que no se puede decir y no esta bien visto.*
- N. Bai eta sozialki sin fuera de ellos dar el biberón...
- G. *Karo... eta te ven a tí, y ven esa confianza de decir...*

- N. O sea eta ez dizut esango que son mogollón de gente baina... Lengoan ere, barraketan ere, neska batekin, Aduna, bi ditu eta ikusi zian biberioia ematen eta esan zian: “biberioia ematen diozu?” eta esan zian: “askoz askeago, askoz hobeto”. O sea, ez zun esan: “nik egingo nuke”, eta gero en cambio Txemaren lagun bat, Madrilen bizi dena ere daukate ume bat 15 hilabetekoa, eta ikusi zianean esan zian: “joe! no le das biberón” eta “es que te pega dar la teta hasta los cuatro años”, en plan de... pos tipiko, eta ni pos no yo, gañiea esan nion: “yo parto natural sí, hasta lo que pueda pero...”, eta esan zian: “que, por la esclavitud?” Eta esan nion: “bueno esclavitud edo hori ez”, eta berak esan zian hori, berak flipatu dula bere neska lagunarekin, gainea esan zian: “uzten hitz egiten”, eta da tipo bat..., es que encima cuatro meses ahí, estan zun, pa mi de puta madre que no le doy, pero esaten zun: “pero también lo vivo, porque ella esta nerviosa, porque tal...”, eta gañiea esaten zian: “cuatro meses va a empezar a trabajar le quita la teta”. Eta azkenean pasatzen dezu gaizki bi hilabete, eta gero azken hilabetean nik orain ikusi det ikastolan ama bat Saioaren kintakoa daukana bat eta beste bat dauka eta oain lanean hasi behar zun eta maja... bi aste pa meterle el biberón. O sea... super, pero kendu dio bularra guztiz, ez zun nahi guztiz kendu baina azkenean erabaki zuten hola. Tipa jun zen etxetik 24 ordu eta tipoa gertau zen umearekin, hasta que comió el biberón, pero pa llegar a hacer eso llevaban dos semanas...
- G. *Eta zuk esan dezuna “utzi hitz egiten”. Ez zaizu iruditzen falta dela eremu bat jendeak hortaz libreki hitz egin dezakena edo?*
- N. Bai.
- G. *Beharbada ez denentzat, e? Adibidez, daude edoskitze taldeak, baina edoskitu nahi ez duen jendearentzat ez dago talderik.*
- N. Ya edo inkluso guztira edoskitzera iristen ez den jendearentzat, edo que no lo ve como filosofía de vida, porque zuk edoskitzea ikusi dezakezu como filosofía de vida edo como alimento.
- G. *Si, hori hitz egin genun aurrekoan, e?*
- N. Eta nik hori, komentario hoiek aurkitzen ditut desde la pespektiba de jendeak ematen dula de alimento, eta nahi diona eman ekis ordu, ez duna nahi bere bizitza izatea hori, dakina dedikatu behar diola denbora bere haurrari, baina es que hori da, Ortzik jaten dun guztiarekin si cada vez que le toca biberón le tengo que dar la teta nik, ai! O sea, desde esa pespektiba, porque egia da, nik uste guneak sortzen dituzte...
- G. *Para la defensa de...*
- N. Bai, eta indartzeko beraein teoriak eta, eta ordun zu bularra ematen ari bazera eta arazoak edo zailtasunak badituzu harea zoaz eta nik ezagutzen deten jendea ez da hor identifikatua sentitzen. Es mas, entzuten duna da: “es que tienes que estar asi, es que egon behar zera orduak hola”. Ni goatzen naiz nere ahizpa, bitan saiatu da, par pixkat egiten genun, baina zen como que lo intente bigarrenarekin, bainan ni goatzen naiz Garoa eta hauengana jun zen, pos igual bi astetara edo, eta han zeuden batzuk eta esan zion tipa batek: “pero es que maja yo ayer estuve no se cuantas horas en el sofá, pos igual 24 horas solo con eso” Eta nere ahizpak. Eta klaro nere ahizpak esan zun: “ya pues, es que yo eso no voy a hacer”. Eta ordun se va al biberón.
- G. *Klaro.*
- N. Edo bestela zoaz zure etxera y hori pues baldin daukazu ama edo... ez dakit edo igual ez dezu kontatzen ere que lo has pasau super mal. Ni hori da baina da beste gaiekin bezela bizitzan, e? O sea jendeari jartzen diozu gaia y...
- G. *Bai, bai... arrazoia dezu.*

- N. O sea, esan nahi det baina igual bikote harremana edo ni kontuatzten naiz, o sea, es que jendeak kontatzen dizkizu gauza batzuk pues como: “a mí no me cuentes esas tu vidas...” kar kar kar. En plan... pero en bularraren kontuakin eta nik uste det niri edo Txemari ikustean biberoiakin jende batek esaten du: “ostia! honek ez nau epaituko”. Eta ordun igual...
- G. *Hortara nindoan, hortara nindoan bai. Eta zu egon zera, esan zenun, Garoarekin eta zegoela beste talde bat postpartorako.*
- N. Bai.
- G. *Egon zea?*
- N. Ez iraillean. Irailean apuntatu, o sea, justu hitz egin nun berarekin asteartean eta iraillean hasiko naiz.
- G. *A! bale...*
- N. Eta nahi det ikusi ere en plan de...
- G. *Hori esan behar nizun a ver beste amekin eta...*
- N. Nola jun dan, bai... nahi ditut erditzeaz hitzein eta gero hori. Bai eta gainera, adibidez, nik beti esan det biberoia emango niola, o sea... Josunek beti esaten zian: “queeeee” y yo en plan... Eta adibidez Garoak ez zian epaitu bezela, Josunek ella es super hola pero bueno... eta... aurrekoan karo ikusi naiz bakarrik birekin eta aurrekoan eduki zuten bularra eman zieten ordun orain ere bularra ematen diete, bainan bi hauek nere ustez dia más desde la perspectiva de alimentación. Karo, baino es que zuk eman ahal diozu desde la perspectiva de alimentación eta nik ustet, ta igual es una chorrada mi teoría, pero si la niña es o el niño pequeño y come poco, bueno!... baina ez... gero egia da, o sea, atzo egon nintzen nere lehengusiñarekin dela nire lehengusuaren neskalaguna eta hiru ume dituzte eta horrek hirurei eman die esnea... jan dute pila bat!, dira super haundiak eta esne pila bat eduki du o sea... eta lehenengo egunetik eman die oso ondo bularra. Eta berak esaten zuna da egia da. Berak eman die desde la perspectiva de la alimentación. Eta lau hilabete, bost hilabeterekin lanean hasi da eta kendu die guztiz, o sea... eta bere esperientzia super ona da... o sea... hombre esaten atzo hola goatzen esaten zun gauetan bea goatzen da... gauean behin eskatzen zutela eta igual jartzen zien eta lo hartzen zuten eta... o sea ez du euki locuras de...
- G. *Bai*
- N. Esaten zun goatzen da en la cola de Sendaviva en plan Mariori bularra ematen..., ez?, pero o sea, guri tokatuko bazaigu bezela biberoia ematea porque le toca.
- G. *Bai.*
- N. O sea egia da badaudela kasuak, e? Baina bestela nik parre iten non, o sea..., ni esaten det con este... la teta... en plan que igual bai... eta gainera nik Txemari beti esan diot nik nahiko banu badakit emango niola bularra, o sea, en plan badakit, o sea que si se me...
- G. *Bai, badaukazu nahikoa... pertsonalitatea, ez?, borrokatzeko...*
- N. Badakit pasako nula gaizki hilabete bat... gero en plan... pero badakit que si quisiera le haría, o sea, en plan... porque ni ere naiz de la teoría que todas las mujeres pueden dar. O sea, que no es que no tienes tú leche o no tienes...
- G. *No... Muy, muy pocos casos he conocido de “naaaada de leche”.*
- N. Eta gero esan nahi nizun... igual nastutzen ai naiz ,e?, baina...
- G. *Ez du inporta.*
- N. Nik badakat lankide bat (ez da ulertzen)... Bainan e... o sea, biberoiaren kontuarekin ikusi deten bezela errespetua ere, Camnek euki zun kriston detailea e... ospitalean lan egiten duna...

- G. *Bai.*
- N. Porque bi aldiz sartu zen gela eta ez nion ezer esan... en plan de...
- G. *Bai.*
- N. Eta besteari gure ondokoari laguntzen zion eta gainera goizean nik esan nion: “tu pregunta por Carmen”. Porque nere ondokoa... nahi det ikusi, nozbait ikusiko det... ziur nago lortu dula ematea, porque zen tipa bat que tenía las cosas claras ez dakit, ze!, pero cada una que entraba de rosa ahí maja... o sea le volvía loca!, o sea pero loca!
- G. *Es que me gustaría estar infiltrada...*
- N. No, una cámara es kque benetan, jarri hauetako! Es que benetan, es que da... o sea... ni o sea... jajaja jijiji egiten non, baino tipari esaten nion: “lasai egon, oso ondo zoaz, o sea, oso ondo zoaz”. Pero o sea, la Pepi famosa esta... zuk ezautzen dezu Pepi, la de rosa? Es ke hori da la que me dijo cuando llegué, me dice: “ayudarte?, pero si yo tengo que poner una sonda, pero si tengo mucho trabajo... no no no te ayudo...” Y me dejó allí. Ta a la hora le dije: “oye por favor mi marido y mi niño?”, y me dice: “tú tranquila que ya llegarán..”. y yo: “oye pero que a ver...”, o sea, en plan... eta bueno sin mas... hori sartzen zen...
- G. Pffff es que...
- N. No, no, eso es porque se me ha pasau pero era pa partirle la cara...
- G. *Sí, sí, sí...*
- N. O sea, en plan hola! Sartu zen lehenengo gauean tio!, haurra zegon lo... ama zegon hecha polvo que habia tenido un parto de no se cuantas mil horas... y la tía diciendole que tenia despertar al niño pa darle teta porque caro que tenía que darle teta y que tenía que darle teta y tenía que darle y la otra le ponía la teta y caro el otro se dormía...
- G. *Y no hay manera...*
- N. Y es como... nik ez dakit baino nik uste umea lo badago... zuk deskantsatu, ez? O sea, gero hemendik bi edo hiru ordutara...
- G. *Es que lehenengo ordutan oso ezberdina da, egoera aldatzen da asko de biberon a teta porque... dakate joera hipogluzemiak iteko... pero klaro tambien no es “ponle y ponle”, ikusi behar da eta ikusi behar da umearen jarrera y si tu le ves al crio que es de sueño, que no es de que esté hipoglucemico quizás le puedas dejar un rato más dormido. Y si le puedes mirar el azúcar, quedarte tranquila y dejarle en PAZ a la pobre mujer, pero begiratu behar dezu situazio globala.*
- N. Eta tipa ia zegoen urduri, porque el niño no le tomaba y no sé que. Y es como es que a ver... eta gainea tipak esaten zion: “es que estoy super cansada” eta “ya es que le tienes que dar”. Ba hori gero, es la misma... luego le ponía y al minuto y cuando no tomaba el niño, porque se dormía, no por otra cosa, le decia: “es que tienes los esos planos”, eta a los dos minutos le traia una jeringa, eta gero al hurrengo turnoan la de rosa entraba otra vez: “ya les has dado de comer?” Eta tipak esaten zun: “Carmen donde esta Carmen”. Tipa zan de... eta igual 11tan: “no ha venido Carmen, me habeis dicho que no se qué...”, eta Carmen etorri zan hiru egunetan. Hirugarren egunean esan nion: “oye Carmen que sepas que eres lo mejor en este hospital para dar pecho”. Porque yo no se aqui la gente... estas dos las de rosa ¿por qué enseñan a dar la teta? Porque les ha tocau?
- G. *Ez, en si denak gaude formatuak horretarako, pero es muy diferente en la 4. edo en la 3., karo es que zu bitan 3an eon zera, eta ez du zerikusirik.*

- N. Es que es pa matarlas, e?... menos Carmen, todas. Eta que no es a los dos días, al minuto y medio dos minutos le traían una jeringa. Una porque tenía la pezonera, otra diciéndole: “si te pones la pezonera luego no te va a coger”, eta Carmenek esan zion: “tu ahora ponte la pezonera, hemendik ez dakit zenbatera kenduko dezu”. O sea, de hecho Carmenek, neretzat, gero neri begiuratu zian eta esan zian: “¿tú que le das biberón? Pues también dale a demanda”, eta tipa jun zan eta ekarri zizkian lau bote de biberon, o sea en plan, pues mira ésta. Es que hori da, pues “yo si quiero ayuda te pido y si no, pues no pasa nada”. Alde hortatik hori. Eta estaeizut ondokoa es para grabar, es una locura hori.
- G. *Neri gustatuko litzaidake. Es que oso pertsona ezberdinak daude, eta oso iritzi ezberdinak ditugu. Eta hor...*
- N. Eta bueno, como otra, beste gauza batekin, baina deitu nun gau batean tinbrera mina nuelako Nolotil bat eskatzera eta etorri zan, eta ra, atea ireki eta susto bat...
- G. *Bai sustoa ematen du, nik beti atea jotzen det...*
- N. Nik uste que no son conscientes del ruido que hacen...
- G. Nik uste ezetz, pero les pondría yo en la habitacion, a ver que les parece.
- N. Es que hori da, nik bati esan nion: “¿sabes que eres el record del ruido? O se, a y la tía se quedó flipasa, eta es que: “tú no te puedes imaginar el ruido que haces cada vez que entras”. Eta gauean 4tan nik deitu nun tinbrea eta ezer esan gabe, Txema zegon leiho ondoan eta: “esto parece una sauna porque blabla....fun!” (leioha ireki) Y yo: “y que eres la de la metereología? eta “¿qué quieres?”, “un Nolotil”. Jun zan bun, etorri zan eta me tiro la bolsa con el nolotil, hola... Eta ni : “bale, es que me da igual, e?...”
- G. *Me parece una pasada.*
- N. Es una pasada, baina iten dute. A ver gero dago jende super majoa, baina... ni orokorrea oso ondo, bromak eta no se qué, eta gero ikusten dezu, beraiek ere konturatzen dira beraien lankideak nolakoak dian. Es que Pepiri Lorek lenengo gau bukaeran, que yo llebaba ahí desde las dos de la mañana flipando con la señora Pepi, eta goatzen naiz Lorek esan ziola: “haz lo que te de la gana”, eta berak esan zion: “no me digas que haga lo que me de la gana, porque entonces no voy a hacer nada, porque...”, eta Lore egon behar zan, que te toque esa de bikote en el turno es que izan behar da... pa cortarte las venas.
- G. *Buf.... baina hoiei ez zaie inoiz keja bat jartzen, eta hola jarraitzen dute.*
- N. Ya... Es que nik uste “que es como imposible” Pero a esta que le ponemos...es que... egin zizkigun gauza batzuk...
- G. *Nik narratuko nituzke gauzak, es que iristen da eta uste det hobetu daitekela.*
- N. Bai? Es que nik ere uste det hobetu daitekela... eta behar dela. Ze gero gertatu zian gauza batzuk... Nik galdetu nun a ver zein zan nere arduraduna, ze iritsi nintzan gelara eta ez zeuden ez Txema eta ez umea, eta Pepik esan zian berak ez ziala lagunduko. Ordun esan nion Loreari eta berak lagundu zialako, baina hor nor da arduraduna? Ze gero ebaita zesarea egin behar ziatela eta, Txemari ez zion inork ezer esaten eta ni nengon denbora guztian esaten bera nora jun behar den eta abar. Eta guk ondo hartu genulako eta dena, baina nere koinata oraindik dago con el trauma, e?... Esaten du momentu hori esan ziotena: “aquí lo importante es el niño...” Bera gelditu zala como...
- G. *Bai nere aitak ere berdina esaten du, hori oso gogorra dela.*

- N. Bai eta berak esaten du: “pa mi lo importante era Idoia no el niño”, eta aparte al rato te dicen: “todo ha salido bien”, eta Gorkak ez du umea ikusten hasta... no sé cuando, Idoia no sabe donde está.
- G. *Bai empatia gehio, ez?...*
- N. Bai...
- G. *Eta osasun langileren batek galdetu dizu zergaitik eman nahi diozun biberioia?*
- N. Ez. Oraingoan ez. Oraingoan ez.
- G. *Ez, e? Eta zu ikusi zea momenturen batean zure burua justifikatzen?*
- N. Oraingoan ez. O sea, esateizut gainera igual ere ni fuerteago nagoelako, e?... Hori, pues aurretik esan dizuten guztiarekin, egon gean jende guztiak badaki... badakilako... eta hori, gehiago izan da desde la perspectiva de compartir oraingoan nere ustez. Osea desde compartir de... bai, bai... o sea eta inkluso hori, e?... jendea ere ezagutzen det hori bigarren umeari begira planteatzen ari dena. De hecho ikastolako ama batek bigarrenari eman dio hasieratik biberioia eta baina ez, aurrekoan neukan bezala sentsazioa de que “tengo que explicar eta explicar”... ta igual egia da... edo orain ere ez daukadala beharra de explicar, o sea, igual norbaitek galdetzen badit: “o sea le das biberon?, yo sí”, o sea, ba igual aurrekoan esplikatu behar nun.
- G. *Behar hori sentitzen zenun.*
- N. *Bai, hori... pero... ez, o sea... ez, o sea alde horretatik bizipena zeharo desberdina da.*
- G. *Eta nora jo dezu zalantzekin edo informazioa behar izan dezunean zeozerengatik? Ortzirena edo bere elikadurarena nora jo dezu?*
- N. Ba nere lagun batengana biberioia ematen diola eta bigarrenari ere, lehenengoari ere eta lehenengo gauean hemen ginenen, que se zampaba tanto, o sea, jarri nion guatxapa ni eta: “zenbat ematen diozu Juneri?” Eta jarri zian hori, pues ere hori, ez zeudela boteari kaso egiten konturatzen zea eta azkenean hori... nere ahizparekin ere gomendatu zian biberoiangatik eta listo. Es que ez degu eduki arazorik. Eta lehen hasi naizela esaten anbulategikoa...
- G. *Aja, bai*
- N. Hori da egon geranean han, alde horretatik inolako arazorik, en plan lactancia natural o lactancia artificial?, en plan hola eta lehenengoari galdetzen hasi ginan pero ikusi genun que era de bote total. O sea, de no es que hay que darle cuatro...
- G. *Muy protocolarizau, estandarizau*
- N. Bai, de bote deitzen det ze botean jartzen du.
- G. *Bai, ulertzen dizut...*
- N. En plan hori, ordun esan genun: “bale, bale...”, eta hori lehenengo astean. Gero bigarren astean juten zea bakarrik pixatzea eta bueno, hori gainea pixua hartu dizu o sea, Ortzik de hecho lehenengo egunean galdu zun baino ospitaletik atea zan 200 gramo gehiagorekin. Egia da laugarren eguna zala...
- G. *Hori esan behar nizun...*
- N. Hori gero konturatu ginan. En plan ez zan bigarrena, zan laugarrena. Eta gero aste batera zeukan 250 gehio edo hola. Ez, hori da bai, hori da. Baina gero lehenengo astetik bigarrenera...
- G. *Irabazi zun a sacco...*
- N. Bai, hori da. Ematen genionean biberones y biberones... eta hoi eta esan genun bueno gu horrela egongo gara hurrengo asterarte, juten geranean harea pues a ver zer esaten diguten, que nos hemos no se qué... eta jun nintzen ni bakarrik eta hartu zun astebete hortan 450 gramo, pero enfermerak esan zian: “ze ondo! oso ondo dago! oso no se qué...” Bueno ez zian ezta galdetu

zer jaten zun ni no se que... eta esan nun pues yasta, o sea, aurrea. Beti esaten deguna, o sea, umea da esaten dizuna...

G. *In behar zai... bai le tienes que observar un poco también...*

N. Bai, umeak jaten du, e?... kaka iten du, pixa iten du, haizeak... es que haizeak ez ditu, o sea, benetan egiten du hola eta buuuuu etaaa...

G. *Bai, bai, bai, bai...*

N. Yasta! Egia da, pues ez diozu ematen biberioia... osoa. Pues igual hartzen du rato bat, pues hemendikan orduterdira... pero bueno, hori ez da arazo bat... o sea, esaten deguna. Hori hola. Eta lehengoan egon nintzen, gainera bere pediatria orain arte ez zegon. Oporretan zegon. Ordun aurrekoan ezagutu genun... eta oso ondo, o sea, ikusi zun pixua... ba hori, 5200 pixatzen zun. Eta beste guztia ere oso ondo zeukan, ordun esan zigun: "artificial?" Bai. baina ez zigun galdetu ezta cuanto le estábamos dando... galdetu zigun a ver gauetan oaindik ematen genion... eta esan genion baietz, oaindio gauerdian esnatzen dela, eta ba hori... baina esan genion hori, e?... Guk ez degu esnatzen, e?, o sea...

G. *Berak esnatzen... eskatzen badu...*

N. Guk ez dugu inoiz esnatu. O sea, egia da inoiz ez duela lo egin más de 6 horas seguidas... o sea en plan...

G. *Bai, ez duzuela behar hori ikusi...*

N. Hori da, o sea...

G. *Ikusiko bazenute momentu batean oso pott edo...*

N. Hori, nik uste gaur izan dela hori, adibidez, uste det eman geniola atzo... 11tan edo... eta 6ak laurdengutxi. O sea, gaur igual luzeena hola de... pero bueno gure asmoa da gauak egiten hasten bada... o sea uztea. Hori hola. Eta gero... osea esaten dizutena beti... boca abajo nunca. Eta guk ohian buruz behera jartzen degu.

G. *A, bai? eta hori?*

N. Es que... hori ez dakit zergatik baina buruz gora orain hasi da lasai egoten bainon ez zun, o sea... en liso... o sea, ez dakit burua edo o sea, gero dauzka...

G. *Izaten da tripa. Normalen izaten da tripa. Liseriketa egiteko buruz behera hobeto egite dute.*

N. Hori da daukalako pixkat hola...

G. *Bai, edo daudenean horrela... ikusi dezu nik nola jarri deten? Automatikoki ya hola jartzen ditudalako nahi gabe.*

N. Es que nik, guk erabiltzen dugu hori.

G. *Hori da, zuk jartzen dezunean buruz behera edo jartzen dezunean hankekin jasota eta liseriketa hobeto egiten dute eta ordun askotan gertatzen da jaten dutenean gelditzen direla hain pof, jartzen badituzu buruz gora, oso inkomodo daudela.*

N. Klaro...

G. *Ta jartzen badituzu nik esaten detena... sehaskan ez jarri buruz behera, baino euki dezakezu rato bat hemen, nik jarri dizuten postura berean... lasai gelditzea, bera haizeak eta baldin baditu eta hobeto sentituko da eta jarri sehaskan...*

N. Ba guk jartzen degu hori, hola ibiltzen gea, gero ere besoko postura hori ere asko gustatzen zaio bainan gero, o sea... sehaskan edo kotxekapotan gehiago ibiltzen da... orain hasi da buelta... o sea, hasi gera bainan... buruz behera eta burua horrela eta hola egoten da. Eta pues hori adibidez lehengoarekin goatzen naiz feliz, hola, zan y todo el mundo como porque no hay que poner, porque no se qué... Nere amak esaten du bere garaian esaten zietela horrela jartzeko en

plan... Pero gu, o sea, esan nahi det alde hortatik da: “joe! tio horrela gustora badago no? porque vas a empezar a...”

- G. *Ya... nik uste det dela... esaten deguna de... zu indartsu egoten zanean eta ziur zaudenean zure erabakiaz, ez?, o sea... azkenean informazioa euki behar dezu. Zergatik esaten da buruz behera ezetz? Ba esaten da para prevenir la muerte súbita. Egia da que la muerte súbita... es un... un... un campo que no se sabe todavía demasiau, ez? eta ordun esaten da que hay más probabilidad... o buruz behera daudenean... baino da que si los porcentajes, que si... que muerte súbita, que hay, que estar boca abajo...*
- N. Pero ez du esan nahi que boca abajo se da más...
- G. *Ez, esan nahi du se ve que hay más prevalencia de muerte subita... hori. Más probabilidad...*
- N. Bai pero nik uste ebai que es de ahogarse...
- G. Bai... eta orduan ere ikusi behar da dela ere baita... nik uste dela hori... zuk esaten dezuna... es que hori buruz gora ez badu lo hartu behar...
- N. Eta gainera hori, ez detela uzten hor en plan... o sea, geratzen naizela begiratzeko, o sea, ez dakit ez dakit. Eta gero guri lasaitasuna ematen digu Ortzik indarra daukala eta ohean ez da horrela geratzen. O sea ahal du egin hola, bai?
- G. *Aja!*
- N. Bai, o sea, hori ere, o sea, bigarren astetik Ortzik hori egiten du. O sea gaur da eguna que hola uzte dezu eta gero igual hola dago en plan edo... o sea, hori ere desberdina da.
- G. *Oso,oso... Pues hori esan nahi dizut indartsu jokatzeko zure... esan nahi det zu konziente zera horretaz, zuk ikusten dezu umeak hau egiten duela pues ikusten dezu zuri konpentsatzen dizula horrek, es que ez dakit, o sea...*
- N. Baina esaten dizute como que el criterio es... no se qué no se cuantos y nunca boca abajo porque se...
- G. *Sí, por peligro de muerte subita en ese sentido de asfixia eta hori.*
- N. Ez, eta hori baino da asfixia, ez? Pero da berdin, guri lengo egunean gertatu zitzaigun tia, eta dia istripuak gerta daitezkenak. Jarri nun Saioaren ohean eta oheak dauka holako bat, ordun nik jarri nun en vez de alde hontara gehio alde hontara, eta a ver hemen zaude y no pasa nada, pero bapatean Ortzi zegon marmarka jun nintzan eta zego hemen hola, o sea en plan de... jodel! txabal ¿cómo te has dado la vuelta?. Pos jarri nion hemen kojina ez erortzeko baina yo que sé, hola dia istripuak, eta buruz gora zeon eta... pos da betikoa. Eta gero dauka frenilloa, eta esan digute mozteko hemen, residentzian ezer, eta pediatriak baietz ikusten diola motza. Berez, jateko arazoak ez ditunez...
- G. *Bai gainera bularrekoa ez denez hobe iristen zaio...*
- N. A bida!... Pos eso... Eta ordun bai eman digute cirujano infantilarekin zita. En plan esan zian hitz egiteko berekin eta berak esango zula bai edo ez, baina berak egingo ziola un corte. Ba neri ez zait inporta... geroz eta lehenago hobeto.
- G. *Eta komentatu dezu pixkat jendearekin eta euki dezuna eta horrela? Nola bizi izan dezu oraingoan hala ere nahiz eta ezberdina izan den jendearen atentzioa umearekin eta biberioiarekin eta hori dena? Indartsuago baino, euki dituzu kasu asko egon direla gainean edo...?*
- N. Bai, bai. Jendea berdin, es un horror la gente. Bai, baina da hori indartsuago zaude eta ez dezu onartzen hori. Eta lehengoan, autobusean, la vieja que egin zun hori, astindu zun umea, txikia da hola, tripan eta aiiii, eta hori zan gañea egun bat de esos zoazela Saioarekin, Ortzirekin

negarrez, aste nagusiko egun bat Grosotikan igotzen, eta esan nion: “señora no le toque”, eta señora: “no le he tocao”, eta autobus txikia eta jendea “señora le ha tocao”, eta esaten zun berriro: “solo le he hecho así”, eta Txema, pues eso!

- G. *Es que da autobus txikia... nere gurasoen etxera dioa ere...*
N. Es social ese autobus...
- G. *Es que otro rollo. Bizilagun guztiekin...*
N. Ni hasi nintzen autobusa hartzen haurdun nengonean Saioataz Aieten bizi ginenean, eta todo el mundo era: “qué, todavía así?”. Eta nik Aieten ez nun inor ezagutzen, eta yo señora... eta gero ume guztia... eta oain da autobus berdina beste norabidean, eta orduan batzutan koinziditzen det eta esatezuna, conoces a la gente del autobus, y que tal...
- G. *Eta ordu berdinetan jende berdina...*
N. Bai egia da, egia da. Eta atzo ere hor en plan berdina, ikutu zion, nik neraman motxilan eta una vieja en plan: “aiii, ai, que tiene mogollion de frio que se va a coger catarro” (hanketatik heltzen), eta ni: “señora váyase a dar un paseo! Eta lenengo egunetako bat ere auzora jetsi nintzan ni bakarrik, ere, la jente ai no se qué. Laboralean sartu nintzan eta kajerora, eta zegon Saioa hor, eta auzoko bi sartu zian eta esan nien: “txist! Ni le toqueis, o sea, en plan mirarle y no tocar”.
- G. *Saioari edo Ortziri.*
N. Ez, Ortziri. Bai, bai, egia da... eta da jendea euki izan duna... es que jendea esan nahi det, una cosa es viejas, viejas, baina jendea nere auzokoa nere amaren adinekoa, que le quitan el pareo y le tocan el pie... es que lo de tocar el pie es una cosa...
- G. *Ya... egia da, oina ikutzen da.*
N. Nik ez dakit, eta egia da behintzat Ortzik arropa guztia daka oina agerian. Baina altxatzen dute, ze normalean juten da pareoarekin ez badu kriston beroa egiten tapatua, pos kentzen diote hori eta le tocan el pie. Eta igual gerturatu eta yo como: “está dormido” eta “no, no esta dormido (altu)” y yo como déjame en paz... hori jendea ezezagunak, ezagunak, o sea, en plan de... Eta nei atentzioa deitzen dit ze a ver, jende bat dago igual ezetz, oaintxe euki ditunak y se corta, baina nik uste jendeari ahaztu egiten ziola...
- G. *Bai... eta jendeari ume jaioberriak asko gustatzen zaizkio. Eutsi nahi dituzte...*
N. Bai eta kaletik zoaz eta parece un mono, jendea mira eta mira...
- G. *Bai...*
N. Egia da, hori Txemari esaten diot: “que pasa jendeak ez ditu kalera eramaten edo ze?” Bi, hiru aste zitunean, por las terrazas eta jendea en plan: “eta cuánto tiempo tiene eta cómo no se qué”
- G. *En plan mono...*
N. Bai en plan mono... Atzo Hondarribin, aurrekoan beste batekin... bai, baina ni adibidez, igual hori ni beti nereak euki ditudan arte txikiak no me han llamau la atención.
- G. *Neri me han llamau la atencion lo delicados que son. Lehen ez, lanean hasi aurretikan, oain manejatzen ditut, baina lehen como... tampoco es que sean muy entretenidos...*
N. Un animal, es que... ta gero ikustezu ze bi tipo pertsona daude: bat kontzientzia pixkat dutenak inguruneaz eta beraz Saioari kaso egoten diotenak edo los que van a su puta bola, y qué precioso qué bonito, qué maravilla!, y está la otra al lau así...
- G. *Y hasta ahora me hacías caso.*
N. Bai.
G. *Txikiari lehen kaso egoten ziotenak...*

- N. Bai, eta igual dao jendea que te llevas sorpresa onera eta beste jende bat da como en plan donde vives. Eta asko esaten diet: “hau da Ortzi?” “Bai eta hau da gure Saioa”. Eta gero hori, Saioak ditu askoz opari gehio Ortzi baino hilabete honetan, la peña es como... eta karo yo no existo. Porque lenengoan...
- G. *Amari ez.*
- N. Ez, es que, landareak gora, un horror, no sé pa que mandan flores. Aurrekoan eman nizkion Txemaren amari bi eta nere amari bat, eta oaingoan bat, nere amari bat eta amonari bat bidali nion hilerrira. Eta nere lankideei esaten: “pero mandarme un jamón tío”. Es que... por lo menos... es que gainera horrek balioko du kriston dirutza, e?, porque dia centros...
- G. Hombre ta orkideak...
- N. Hori da. Ni lankideei esan nien un jamon, eta iritsi zenean es que otra vez... eta Euskotren ebaita bialtzen dute un pedazo de... por protocolo, eta ez diate ezer gehio in. Eta adibidez, Saioarekin goatzen naiz ekartzen ziatela eta neri eta umeari eta oain Saioa eta Ortziri. Eta gero Mario katakoa, hori Txemari, en plan baina beti dago igual, porque el padre no existe, porque desaparece... porque... A él le habra pasau, es más, cuando iba a ser chico: “zorionak!, por lo menos tienes un chico en casa”, es un teatrero. Urtero dago con puedo correr la lilaton? Da Mario, baina jaio zenean ere deitu zion Txemari zoriontzeko.
- G. *Jo! Es que nik uste karo, pos ebai ere segun zeinen laguna zean, ez? Euki duten gehienak izan dia amak, nik aita ez det euki, es que oparia egitekotan amari, ze ama izan da laguna. Ordun amari... Baina ez det hortan pentsatu.*
- N. Ni goatzen naiz, nik egiten nun, en plan belarritako batzuk, egia da garai batzuk pasatzen dezu zuk ez dezu erosten edo ez daukazu gogoia edo... o sea, ez dakit, e? Beno goatzen naiz, adibidez, Amariari, Alazneri, María Mujika, Landa barruan zegola jun nintzala bixitatzera, eta eraman nion.
- G. *Bai guk gure lankide bati ere bai, poltsa bat erosi genion.*
- N. Bai egun hoietan dala en plan... ni adibidez, jendeak esaten dit que estoy guapa, eta ni ez naiz ikusten, esateizu jendeak, esan naet, eta no digo que sea mentira eh, nik esaten diet: “es que ni ez naiz ikusten”, eta gero nahi det jun pelukerira, a ver, jun naiteke, da egun bat aukeratzea eta hori, baina ez naiz ikusten, eta gero ere arropa ezin dezu jarri lengoa.
- G. *Oaindik ez dezu berreskuratu gorputza guztiz.*
- N. Ez e?, eta aparte la zesarea ere no te apetece nada. Hori bai gertatu zait maja, bi pertsonak esan diate: “ya pronto tendrás, no?”
- G. *Ai...*
- N. Eta... buf! Benga, beste galdera
- G. *Pues... ze esaten du guzti honetaz Txemak?*
- N. Sobre todo el biberón, baino del tema del biberon oso ondo, berak argi dauka es un defensor. Dentro de que... beraiek bere lekua hartu, biberoiak laguntzen du beren lekua hartzen eta bere funtzioa.
- G. *Berak ematen dio?*
- N. Bai, bai.
- G. *Badaude batzuk erabakitzen dutenak biberioia ematea baina aita ez die ematen.*
- N. A bai, bai. Esateet biok ematen diogu, asi como besteei ez diegu uzten, biberioia biok. De hecho gauak hasierako asteetan berak egiten ditu, oain ya egiten dugu gauaren arabera, bai pixkat sobre la marcha. Eta Txema ikusteet pazientzia gutxiagorekin lehen baino.

- G. *A bai? Jendearekiko?*
- N. Bai eta hurrekiko. Eta hori si me tiene un poco extrañada. Ze ikusteet mutilak kuadrilan, birekin, a ver, es que karo esaten deguna batekin eta birekin gauzak, nik uste, aldatu iten diala. Birekin jakin behar dezu ondo nola egin. Eta Saioarekin ikusi deten bezela con paciencia beti ondo, o sea, momentuak birekin gaudela etxean sí le veo con menos, o si más de mis teorías, mis no se qué... Adibidez, Saioa etorri zenean Soriatik, esan genun: “egon behar gea lasaia eta ez diogu esan behar dena, ez?, baizik mezua aldatu positibora” Es que karo, ez da broma.
- G. *Ez, ez. Oso garrantzitsua iruitzen zait esaten dezuna.*
- N. Eta hori, eta bale no se que. Eta lenengo egunean ya estaba Txema con el no, eta ni Txema positibo... eta bigarren goizean eta ya entzuten nun eta ni nengon ohean eta jun nintzan eta horrek ez du ezertako balio, eta ya superau.
- G. *Rebirau.*
- N. Bai, eta ez da inoiz egon bera biekin, o sea, bakarrik. Ni adibidez parkera eta jun naiz. Hori adibidez bai da nere historia bat, me parece ebai que el vaya poco a poco, baina bai ikusten det, desde esa perspectiva de quejarse o enfadarse o... ez dakit zergatik den, e?. O sea, inkusio honekin ebai, ni goatzen naiz aldatzen hori buruz gora ez zaio gustatzen eta moskeatua, eta Txema esaten: “Ortzi baina lasaia egon behar deu eta pazientzia euki behar dezu”, eta ni: “si tiene tres semanas!”, o sea como... ez dakit, ez dakit bera dagon más... Eta ikusteet gainera dela una época de tranquilidad, ze lanean zaudenean ez dakit ze... eta bestela nik uste oso pozik dagola, en plan... ba hori esan zian gau batean hor ginan gure habitazioan eta esan zian: ¡que somos 4...! eta daude momentuak... Atzo eraman genun Saioaren sillita ebaita kalera, eta goaz con un coche capota, arropa, ez dakit ze, ya Saioarekin juten ginen...
- G. *Eta Txemak zemuz darama jendearen komentarioak?*
- N. Bueno, es que Txema da ni baino askoz lasaiagoa, ordun komentario guzti hoiek eta dauka kriston gaitasuna “ni de contestar”... Igual se pone de cabreo o de mala leche baina pasa... dauka kriston gaitasuna. Alde hortatik desberdin. Ordun hola. Hoietan adibidez, lengoan a esa si le dijo: “de sí, sí le ha tokau señora”, baina nik uste que es el momento del autobús, y no me jodas... Gero adibidez, bai tokatu zaigu pilo bat autobus txikiak dauka plaza bat txikiena, eta coche capota ezin da plegatu, ordun egia da, pasa zaigu nahikotan ez egon lekua, eta ordun Txema Aldakoenea, o sea a ver, egia da ni ordun... pero que va! Nik bestela oso ondo ikusteet, eta biberiarekin eta... Jendeak, adibidez, esateizut ni ikusi izan nau egin izan det hemen Ortziarekin eta ez dakit ze, jeitsi ni Katara Saioarekin, de hecho lengoan esan zian batek, nijoan ni Saioarekin, ze eraman zuten nere amak eta hondartzara, eta jeitsi nintzan ni 1:00tan bere bila, eta batek, Asierrek esan zian: “ya aparkatu dezu bestea?” Y yo: “aizu! aparkatu ez det aparkatu, geatu da Txemarekin”. Hori aurrekoan kontatu nizun, seguro bestea ikusten badute no le preguntan donde ha dejau.
- G. *Bai esan zenun...*
- N. Edo aurrekoan adibidez, bazkaria asteazkenean, karo la peña hor, adibidez, egia da jendeak egiten dun ariketa da: “honek bularra ematen dio eta nola egon daiteke hemen?” Eta egun hortan adibidez, bai. Baina gero bigarren gauza da jendearena da “que guay! hemen zaudela”.
- G. *Ere bai, ez?*
- N. Karo egia da bularra ematen ezingo nun 14:00-20:00ra egon. Eta hori konturatu nintzan ez nion deitu Txemari “zemuz?”, Saioarekin fijo deituko nula bostetan, o sea...eta igual egon nintzan goatzen gehio de Saioa que de Ortzi.

- G. *Es que Saioarekin daukazu binkuloa oain oso fuertea da...*
- N. Hori kontuatzan naiz, e?, pentsatzen det gehio beregan que en Ortzi.
- G. *Es que oaindikan berak ez dauzka ezaugarri hoiek...*
- N. Ya... Batzutan begiratzen det eta “jode tio, nolakoa izango zean ez?” Daukazu hor por conoconerte. Ortzi, txipiron (berari esaten dio biberioia hartzen ari dala). Baina orokorrean ondo. Hori bai badaukat borroka bat berarekin, Txemak lan egiten du bi aste goizez eta bat atxaldez. Atxaldez lan egiten dunean egiten du 14:00-21:00 Zumaian. Ordun etortzen da gaueko 10:00tan. Ordun Saioarekin hola mantendu degu ordutegia, ze bera juten zen, o sea, atxaldez zegon astean, ni goizean goiz juten nintzan eta gainera da como aste hori goizean goiz, kafe bat hartzen non, periodikoa irakurtzen ze bestela da... jantzi, zu jantzi, jun utzi, eta gero... bueno ba Saioarekin ondo egoten nintzan. Lotua zaude porque... eta batzutan nekatua zaude baina ondo moldatzen ginan. Baina karo, birekin ez, o sea, joe tio!, bi dia, eta egongo dia momentos de... eta ordun nik esaten diot eskatzeko enpresan redukzioa, ze eskatzen badezu redukzioa ordubeteko aukeratu dezakezu turno umeak ez dakit zenbat urte izan arte. Eta nik esaten diot hori egiteko, eta beti egitea goizez. Pero ez du nahi. Beak esaten du que da putada bat bere lankideentzat, kontua da beaiek bikoteka lan egiten dutela.
- G. *Berak zertan egiten du lan?*
- N. Euskotrenen autobusetako mekanikoa, Zumaian daukate garajea. Berak esaten du dela lankideengatik, pero nik uste det aste horretan hobeto bizi dela... Es que kontua da, zeatikan en el fondo, bale eramaten ditu eskolara, ez dakit ze, gero bazkaltzen du eta lanean dago eta 10tan etortzen denean ya dena egina dago... berez haurrak daude. Baina nik esaten diot: “lankideak ez dituzu joditzen baina ni joditzen nauzu”. O sea en plan... eta ez dakit, badakit lortzeko que me tengo que poner burra, o sea, lo tienes que hacer y punto.
- G. *Ya... Osea, el trato.*
- N. Jode! Es que klaro. Eta bestela esan nion, lo que pasa gero ez naizela gai izango, baina bestela: “aste batean egongo zea zu atxalde guztia, astelenetik ostiralera, 10tan etorriko naiz etxera”. Pero es que badakit que no voy a aguantar yo. Que esté dos días así, un día, uno, o sea, jaja, no aguanta. O sea flipatuko zun.
- G. *Ulertzen zaitut...*
- N. O me pongo muy burra, edo bestela me jodo... o sea, eta esan nahi det es que egotea biak goizez, nik eramango nituzke, goizak nik hasiko nituzke hola, eta gero ez du esan nahi atxalde guztiak egon behar degula biok, ez, ez, horrek emateizu kriston marjena antolatzeke, bakarrik edo bi edo... Ya zaude biak. Eta gero ni pentsatzeet jendeari entzunda lenengo bi urtean atxaldeko 7atik 9ra haurrak nekatuak eongo dia, egin behar dezu afaria, hurrengo eguneko bazkaria.
- G. *Es mucho curro.*
- N. Eta batekin, o sea, bale, gu moldatu gea. Ni batekin beti esan det: “neri bizitza aldatu zait baina gauza asko jarraitu det egiten”. Birekin badakit hasieran lenengo bi urteak, es que gainera hori egingo det, lenengo urtea fijo. Pero nik uste horrek lagunduko zula pila bat, Txemak aldatzea. Baina ez dakit. De hecho esan zian: “hitz egingo degu”, eta “hitz egingo degu no, ze irailak 28an atxaldeko turno izango dezu eta no, zure enpresan denborarekin aurkeztu behar dia paperak eta...” Eta gero, adibidez, medikuaren kontuarekin ere egun batean moskeatu nintzen. Eta hori Saioa ez dela gaixotzen, baina momentu batean era como... porque la tengo que llevar yo al pediatra y las vacunas? Eta esan nion, eta bere jefeari esan zion eta atera zan lanetik eta

etorri zan eta eraman zun eta, es que ni berdina egiten det. Daude gauza batzuk que es como porque sí, pues no. Eta nik onartzen det gauza batzuk neri gustatzen zaidala egitea, e? Orain ere medikura biak juten gera, ze nik nahi det jun, a hablar o por si... o sea en plan, pero holako gauzak, te tocan... eta orain hori turnoarena... es que ni ez nintzake egongo aste oso bat, Saioa ere eramaten zun goizetan eta yasta, ez zun ikusten, o sea, ni esa semana lo pasaría super mal, o sea, de...

- G. *Ulertzeizut...*
- N. Hortan nik uste bai diala desberdinak, zuk pentsatzen dezu askoz gehio eta beaiek ez. Aurrekoan esaten nizuna. Badakigu de por sí...
- G. *Bale, eta balorazio orokor bat egin beharko bazenu biberoiarena, ze alde on eta txar ikusten dituzu? Beharbada dira lengo berdinak, e? baina...*
- N. Bai, ba es que pixkat hori indartzen det esaten nuna, askatasuna ematen dizu, eman ahal diozu zuk nahi dezun guztia kantidadez, ikustezu zenbat dan, edozein tokitan montatzen dezu, egia da garbiketarena zaindu behar da pila bat, ze gu ebaita erlajatzten gea eta gero jartzen degu dena aparatoa garbitzeko ondo ze da como... txikia da, baina hori. Eta aurrekoan esan nizun diruarena, eta da pasada bat, igo da gainera esnearen prezioa. Farmaziakoak ere izututa, aste batean igo zan lau euro, eta punto sistema bat jarri dute, eta laugarren botea doainik ateratzen da, azkenean antzeko. Bote bat astean gastatzen degu, baina bueno, baina ondo. Eramaten degu. Es que nik abantailak ikusten dizkiot biberoiari. Jarraitzeet esaten pentsatzen detela hoberena, berez naturalena, zure esnea dela, pentsatzen det. Pero vivimos en el siglo 21, emakumeak gera eta eskubideak ditugu, eta batez ere emakumeak, pertsonak gera emakumeak.
- G. *Eta jarraitzen dezu, goatzen zera aurrekoan nola hitz egiten genuen ama eredua, eta zure kontraesan eta lanketarekin, jarraitzen dezu zure eredua praktikan jarri nahian edo?*
- N. Bai, bai, bai. Bai, o sea, egia da askoz lasaiago nagola gauza askorekin, askoz buelta gutxiago ematen dizkiot, pentsatzen det ez honekin bakarrik, e?, o sea, ariketa hori bizitzako gauza askorekin ere garapen pertsonalaren barruan dijoala, lo de hori, o sea, ez bueltak ematearena gauzei, gauza asko diala hola, eta listo, ez konparatzearena. Baina birekin egia da, banatu in behar zeala, oreka bat lortu behar dezula, ikasiko dezula. Praktikatzten det azken aldian pila bat “ez dezu egiten gaizki, egiten dezu ahal dezuna”, eta lehen kontatu dizudana, Saioak esatea momentu batean: “nahi det neri kaso egitea”, ez da ez nagola kaso egiten, da esan didala eta esplikatuko diodala... hori ez.
- G. *Oso positiboa da hori.*
- N. Ez da ai ama!, es que gainera ez da egia ez nagola kaso egiten.
- G. *Ez da berak gehio nahi dula baina...*
- N. Bai, baina bueno berak ere ikasi behar du bizitza horrela da. Eta lengo egunean ere nere aitona gaixo dago, eta nengon negarrez eta Saioak esaten zian: “zergatik egiten dezu negar?, ez dakit ze”, eta ni: “es que triste nago”, eta esaten zian: “ez egon triste”. Eta egon nintzan berarekin tristuraz hitz egiten eta da como..., joe!, es que bai pos triste nago eta gero pasako zait, eta pasa zitzaidan eta.
- G. Bai, baina triste ere egon behar det ere bai, ez?
- N. Es que iruitzen zait inportantea dela haurrekin guzti hori lantzea, ez da dena ondo egon behar edo dena gaizki. Beraiek ere zerbait egien badute ez dago gaizki, ez da egin behar, egin behar da beste hori. Nere ustez da super inportante, bestela pasatzen degu helduak geran bizi guztia konpontzen lo de... es que egia da, zenbat egoera ditugu, de gaizki egin degu, y nos sentimos

culpables y...es que jakin behar da, es que ondo eta triste eta pozik eta haserre. Ni hori dira urteetako lanketak, baina momentu batean porque lo has pasau de asko, eta tengo que buscar mis herramientas. Baina hitz egiten hasten zera jendeakin eta todo dios tiene aquí, arreglau o sin arreglar, baina todo dios tiene la mierda.

G. *Bai, baina beti dago...*

N. Nik hori daukat,...

G. *Horregatik iruizten zait oso positiboa, ni Antxetan eta beti saiatzen nintzen... umeein haserretzen zirenean eta, ez haserretu! eta ze konpontzen dezu esaten ahaztu haserre zaudela edo?*

N. Bai, ba hori da, Nahia Mendia da ildo horretakoa. Es que bida ze mezu ematen ditugun, e?... “o comes o te castigo”. Bueno, es que zuk egunero berdín jaten dezu? Pos hori, ez? Eta bueno, gauza hoiek horregatik, eta nik nahi det egin ahalik eta hoberena. A ver, egingo ditugu gauzak gaizki baina bueno...

G. *Pero ez dira gaizki izango.*

N. Hori da, nik uste det akatsak guztiok ditugu eta akatsekin biziko gea, eta arazoa ez da akatsa, da nola kudeatzen dezun.

ERANSKINA 6: Ainhizeri elkarrizketa

2014ko Maiatzaren 21ean Lasarten

- G. *Antropologian izan nun ikasgai bat Osasun Antropologia eta hor konturatu nintzen bazegoela eztabaida handia amatasunaren inguruan. Zu karreratik zoaz ideia batekin eta gero konturatzen zera errealitatea ba... askotan ezberdina edo anitza dela.*
- A. Bai, oso polita jartzen dute baina... polita da, baina hasieran oso zaila da.
- G. *Bai hori da eta zu zaude hor hasierako momentuan eta... ordun pues horri bueltak ematen eta irakurtzen suertatu zitzaidan ikerketa bat egiteko gogoia edo eta hola hasi nintzen. Lehenengo gauza da zure profila zehaztea. Zu Ainhize zera, dituzu 33 urte, Hernanikoa zera, bi haur dituzu,*
- A. Bai, 5 urtekua eta Unai ba 18 hilabetekoa.
- G. *Oso ondo. Eta biak bularran bidez elikatu dituzu.*
- A. Bai. Bueno Idoia bularra bakarrik eta Unai ez zun pisua hartzen eta 14 egunekin edo hola hasi ginan con mixta. Eta hori ba mixtakin, bueno es que buf... Unaikin oso zaila izan da dena. Ze haurdunaldian ya bueno nere, Iñakiren aitari diagnostikatu zioten mioblastoma bat eta nere aitari urdailean ordun, ba bueno dena oso zaila izan da. Ordun jaio eta hilabetera justo Iñakiren aita hil zan eta nere aita nahiko gaizki zegon. Eta ordun medikuk bakizu, mediku guztita nik jun behar nun berekin eta bueno oso urduri nintzan nere aitaren gauzekin eta Iñakiren familian ere dena oso nahastua zegon, denak oso urduri.
- G. *Oso kañero.*
- A. Bai nik uste dena... Ordun, ba ez zun pisua hartzen, beti negarrez, beti oso urduri, beti mugitzen, beti garrasika, eta ez zenekin urduritasuna zan, mina zan, eta bueno ez zun pisua hartzen eta azkenean erabaki zun pediatriak, nik nahi nun bakarrik bularrakin jarraitu, baino bueno ikusten nun azkenean... Lehenengo egunetik ni jeitsi nintzan ospitaletik eta jeitsi eta jun nintzan 3 ordu kontsulta batea nere aitakin.
- G. *Ya...*
- A. Eta ezin nun umea eraman eta ordun ba bueno, erabaki genuen mixta egitea eta egon ginan ba mixtakin 7 hilabete. Idoiak hartu zun 2 urte eta erdi...
- G. *Bai goatzen naiz lanean zeundela.*
- A. Eta Unaik 7 hilabete, ze gero nere amona hil zan eta jun nintzan 5 egun Galizira sakaletxes eta danakin, baina etorri nintzenean, 4 egun ta gero, esan zun ez zula nahi. Eman nion mixta horregatik, nik nahi nun bularra bakarrik baina pisua ez zun hartzen eta azkenean...
- G. *Bai es que emozioak eta azkenean...*
- A. Bai oso, oso gogorra izan da.
- G. *Eta gainea oaindik oso denboa gutxi pasa da, ez? Pasa da denboa, baina eukiko dezu oaindikan...*
- A. Bai, bai. Nere aitakin oaindik borrokan gaude, eta bueno... horregatik izan zan mixta, pisua ez zulako hartzen eta gainea ni gutxienez astean behin jun behar nintzen nere aitakin medikura. Eta onkologora zoazenean gutxienez 3 ordu itxoin behar dituzu ze hori hola da... eta bueno, eta beti utzi behar nun norbaitekin, eta zeoze utzi behar zen, baina bueno. Bularra ematen nion, o sea, mixta, mixta... ez zan toma bat bularra eta gero biberioia, zan lehenengo bularra eta gero biberioia eskeintzen nion eta hartzen zun. Eta pixkat lasaitzen zan... ta gero kontsulta

genekanean ni saiatzen nintzan ateatzen, baina nola zegon egun guztia titian ba ez nekan ateatzeko eta orduan ahal nunean ateatzen nun eta ematen nion nerea biberoiean eta ezin zanean artifizial eta listo.

- G. *Eta zu gogoratzen zea haurdun gelditu aurretikan ze ideia zenitun edoskitzean inguruan?*
- A. A ver ni hasieran, karo, a ver lehenengoakin esaten nun: “bueno ni saiatuko naiz”. Ez nekin oso ondo zer zan, “bueno ni saiatuko naiz”, baina ezta ere agobiorik gabe. Lehenengo hori izan zan, saiatuko naiz, ni gainea egiten dituzunean klases preparto galdetzen zun, zu ze? Eta ni esan nion: “ni saiatuko naiz, eta nola saiatu? Emango diozu? Ni saiatu... “. Eta gero hain esperientzia polita eta luzea eta ona izan zan, Unairekin ya ezberdina izan zan. Esan ziaten bularra: “emango diozu?” Eta ni BAI, eta ondokoak esan zidan: “a ver como te va”. Eta esan nion: “ez, nik emango diot”. Oso argi neukan. Baina lehenengoakin, es que ez dakizu zer dan, ez?... Ezta ere ez ditut euki lagunak eta... nere lagunek ez dituzte umerik, ez diot inori ikusi, gero laugarren berdean beranduago egin nun lan, eztare ez nekin oso ondo zer zan hori. Nere gauza zan saiatuko naiz, hori izan zan lehenengoa.
- G. *Oso ondo, ea haurdun gelditu aurretik ere ze espektatiba zenitun igual amatasunaren inguruan, ze nolako ama izan nahi zenun, bazenekan ideiare bat?*
- A. Nik ez, iritsi zan momentu bat esan genula bueno, ze? Beak, karo ni baino 6 urte zaharragoa da, hasi zan, ze ume bat eukitzera eta ts... lasai, ni oso gatzia naiz. Halere Idoia 27 urtekin izan nun.
- G. *Nik 2 urte barru eukiko banu bezela.*
- A. Bueno... asko dakizu ya honi buruz...
(parrak)
Jo es que, es que oaindik.. esan nun bueno ya está. 26 urte nezkan eta esan nun bueno guazen eta bueno pozik baina ezta ere... ez nekin bueno, ba esaten dezu nahi nun hasieran umeakin denbora egon, denbora osoa, betikoa. Baina espektatibak ezta ere ez dakit... ez neukan, bueno ba sobre la martxa, ez?
- G. *Ya... Eta gogoratzen zera erditu aurretikan nun informazioa, nun bilatzen zenun edo ez zenun bilatzen edo inguruan edo... preparto...?*
- A. Nik matronarekin hitz egin nun,
- G. *Oreretakoa?*
- A. Amaia da Amaia Saldise.
- G. *Badakit batekin oso rollo ona dagola eta beste batekin ez.*
- A. Amaiarekin oso ona
- G. *Iztietakoa da, ez?*
- A. Bai, eta hemengoa oso jatorra da, oso irekia, eta uzten dizu: “galdera bat dakazu?” Eta uzten dizu denbora bat.
- G. *Ez zaitula despatxatzen azkar esan nahi dezu?*
- A. Ez, ez. Eta esaten dizu: “edozer gauza neri deitu nahiz eta ordua ez eduki”. Eta oso jatorra. Eta nik esan nion hasieran ez a ver nola izango zan, ez? Eta ze nik ez det inoiz ikusi, ze ni izan naiz lehenengoa nere laguneren artean. Eta karo, nik ez neukan esperientzia. Eta gero, ba bueno, las klases preparto, hor ba bueno, egun batean hitz egin genun ba laktantzitatez, beste egun batean de no se que..., bi egun edo justo erditzeko momentu horretaz, eta niri oso interesgarria izan zitzaidan. Eta gero in genitun probak, nola bultza in behar den, nola... eta ni horrekin nahiko lasai jun nintzan. Ni lasaitu zidan, ba bueno normalki, normalki dena ondo jun ezgero nola zan,

eta jakitea nola in behar nun buelta, nola hartu behar nun arnasa eta bueno ba, batez ere berarekin.

G. *Eta gero interneten edo zeoze beidatu?*

A. Nik uste zeoze bidatu nula, baian interneti ez diot kaso handirik iten

G. *Como buena enfermera.*

A. Es que agertzen dia gauza batzuk que bueno... Zeoze, zeoze bidatu nun baina bueno... Nei lasaitzen nau jakitea nere gorputzakin nola in behar deten. Ba bueno, komunea joan behar zeaztenian, ez? Ba kontrolatu a ver haizea nundik botatzen dezue hobeto, sudurretik edo ahotik. Jakitea nola iten deten indar gehio eta...

G. *Eta zuk erabaki zenunean titia ematea, Idoiarekin adibidez, Iñakirekin eta hitz egin zenun eta horrela edo...?*

A. Nik esan nion: "bai, bai..."

G. *Igual ezta ez zenun hartu horrela, esan zenun: "saiatuko naiz".*

A. Ez, baina ezta ez nion galdetu: "zuri ze iruitzen". Ze azkenean hori nere gauza da, eta hola hitz egiten eta, "saiatuko naiz". Baina bueno gero arazoakin eta... Ze bueno Idoia hasieran Idoiak ez zun pisua hartzen, ze bueno ni hasieran naiz pixkat terremoto, eta bueno Idoiak hasieran ez zun pisua hartzen baina ezberdina zan, ni lasai neon, naizen modukoa baina bueno, eta esan zidaten: "lasai". Eta hor bai komentatu niola: "jo ba ez dakit, eh?... Agian utzi beharko det titia, e?". Eta hor berak bai animatu nindula: "benga saiatu jarraitzen". Eta hasieran haurdun nengola, nik esaten nion saiatuko nintzela, eta ez dakit erizainak gealako edo ze, ze bakizu gauzak daudela onak umeantzako eta zuretzako, azkenean, que si cancer de mama, que si no se qué... ta berari ez nion galdetu, a ver nik uste esan niola: "ni saiatuko naiz". Azkenean nere aukera da. A ver,, umea biena izangoa, baina titia nik eman behar diot ordun... ni oso argi nekan.

G. *Bai es que igual lanean ikusten degu cada panorama, ez? Guraso batzuk...*

A. Bai. Neri etorri zan gau batian bat gau guztia deitzen eta deitzen eta deitzen, desespertaua neon, eta derrepente goizeko 8 eta laurdenetan etorri eta: "biberoi bat emango diot. Es que ya está, saiatu naiz, es que nik ez nion titia eman nahi, e? Nere senarrak esan zidan eman behar niola, eta hola ya esango diot saiatu naizela eta nola saiatu naizen hemendik aurrea pastilak eman eta listo".

G. *Eta nola esan zizula?*

A. Zuk ez badezu nahi esan ez dezula nahi.

G. Nik ere euki nun bat hola esagerau, e?...

A. Baina gau guztia potrok ikutzen eta baina zer da hau?...

G. Nik euki nun bat con subida y todo, e?... Senarrak ateratzen zion esnea eta bera negarrez ez zulako nahi. Bai bai.

A. Nik ez dut ulertzen eta ordun beste gauza batzuntzako es que... a ver, esatezu bai umea biona da baina nik ez badut nahi titia eman... es que nik ez badut umea eskubiko besoakin hartu nahi ba ezkerrekoakin hartukot.

G. *Baina el rollo "saiatuko naiz, tipo ya he cumplido y ya no me puedes echar nada en cara", ez?*

A. Bai, es que hola izan zan, ya ezin dit ezer esan. Eta así que nik hori esan nion: "hori zala nere... " Eta bueno hori Idoiarekin ondo atera zitzaidan eta oso pozik. Baina nik ezta ez nekan argi. Eta eman titia? Ba lanian hasten naizenean bularra utzi beharko det. Ez nun ikusten hori

konpatiblea, ez? Gero ikusi nun baietz. Gero galdetu ziguten: “y cuanto tiempo vais a dar? Pues hasta que empiece a trabajar, no?”

- G. *Norbaitengandik jaso zenun presioa, edo uzteko edo emateko? Ze batzuk esaten dute: “jo es que la suegra me está presionando para que lo deje...”*
- A. Hori da, hori da, ze honek... buf... oso ondo... bueno a ver Idoia egon zan lehenengo 15 egunak,... a ver, Unai biberioiak hasi zan galtzen ai zalako. Idoiak ez zun irabazten, galdu zun pixkat, lo normal, eta gero 14egunetan mantendu egin zan, ez zun pisua hartzen, horregatik esan zidan nekan kriston egoera (titi puztuak) eta esan zidaten: “jarraitu”. Eta kao etortzen zan eta egunero Iñakiren ama: “¿que tal el peso de la niña? Ba ez du hartu. Pues chica dale un biberón ya”. Eta nik ba ez, ze ni hortako oso egoskorra naiz, justo zuk hori esatea nik kontrakoa egiteko. Eta ni kriston mina, titiak bete beteak, mina, gauetan bustita, eta gainea Idoiak gauean lo pillita iten zun eta gainea esnatzen, kriston..., ez? Eta gainea presioa bai, eta bueno nere amak ez dakit ze esan zidan baina gutxio. Baina Iñakiren ama askotan.
- G. *Es que asko ikusten degu asko lanean, ez? El rollo del “porque así le puedo dar yo eta beida cómo tengo razón”. Desacreditar un poco a la ama, ez?*
- A. Bai, bai...
- G. *Eta “el yo sé y tu no...”*
- A. Bai, bai. Eta ni eбай, nola ez zun pisua hartzen ba azkenean esan nion pediatriari bueno erizainari. Juten nintzan bi edo astean hirutan, astelehen, asteazken eta ostiraletan pisatzea jun behar nun eta nik esan nion: “beharrezkoa bada biberioa ematea”. Azkenean zuk nahi dezu zure umea ondo eotia, eta galdetu nion eta esan zun: “ez du pisua hartzen baina ez du galtzen, beraz? Ba denbora gehio dakagu...”. Es que ez da berdina, Unairen kasua beste bat da, es que deshidratatu daiteke es que... eta berak kilo 200 galdu zun.
- G. Ostra... qué me dices...?
- A. A sako...
- G. *Asko galdu zun. Gelditu zitzaizun zimel zimela, gaxua...*
- A. Pellejos...baño bueno. Bai, jaso nun nik uste batez ere egunero deitzen ziala: “eta ez du irabazi? Algo estais haciendo mal, ez?” Bai, bai, agian Unaikin ya ez nitun duda hoiek baino Idoiarekin dazkazu duda guztiak. Eta harea juten nintzan eta matronak ere deitu zidan etxera eta: “ze muz moldatzen zera? Nik uste dut ondo, nik uste dut ondo hartzen dula, baina kriston mina dakat”, eta neretzat izan ziran la solución kontxa hoiek, ze beti bete beteak eta behintzat horrekin pixkat ustutzen zidan. Eta: “bueno ba etorri eta ekarri umea eta ikusiko dizut ea ahoa ondo jartzen dun”. Eta askotan berak deituta gainea eta juten nintzan umeakin eta jartzen nintzan hor, eta jarri, eta jartzen nun umea eta: “ondo hartzen du, lasai egon hasiko dala pisua hartzen. Ez badu galtzen eta nik ikusten det ondo hartzen dula, lasai egon”.
- G. *O sea erditu ondoren, osasun profesionalen aldetik jaso zenun apoioa, ez?*
- A. Bai, bai. Gero eбай esan ziaten zeudela masajes a los recién nacidos, ematen zula erizain berdinak hemen pediatria eramaten dunak eta bueno, nik eramaten nun masajetara baina Idoia beti eбай titian nahi zun eon, ordun nik ez nion masajerik ematen ze beti negarrez zeon eta ordun esaten zian: “benga jarriozu titian”. Eta hiru ordu laurden hoiek titian pasatzen zitun. Eta ondo etorri zitzaidan, esaten nion: “Aintzane begiratu nola hartzen dun!” eta “ba igo gehio besua”. Eta beti beste apoio bat da.
- G. *Eta plantan eta hola? Ze jaso zenun? Goatzen zea?*

- A. Plantan? Ezerrez. Ni egon nintzan 3. berdean Idoiarekin eta Idoia jaio zan gozietako 7tan eta bueno, egunean zehar hor nintzan. Esnatu behar nun baina neri ez zidan inork esan hiru orduro jan behar zula, ordun gaueko 10tan ohian sartu ginen biak eta gozietako 8tan esnatu ginen. Nobata, nobata.
- G. *Es que si no sabes que vas a hacer?*
- A. Umeak ez zun negarririk iten, hoi bai ez zigutela esan ni en parto ni nada, eta esan non: “¡que niña mas buena tengo!” Eta gozietako etorri zenean esan zunean: “gauean zemuz, nola hartu du? Eta ni oso ondo gaua, lo pillá in deu. Eta ez dizu hartu? Eta hartu behar zun?” Kriston agobioa! Eta umea esnatu nahian, umea ez zan esnatzen... asi que plantan ezerrez, Idoiakin ezerrez, eta Unaikin bai. Eta Unaikin banekan teoria eta praktika guztia, ze Idoia nekan eta gaiena hor lan egin nun, hori ere ezberdina izan zan. Nik banekien teoria guztia, baina Idoiarekin batez.
- G. *Faltan botatzen da igual edo?*
- A. Bai. A ver bai, esatezu hiru orduro, ba behintzat jakitea, ez? Ni iritsi nintzan eta begiratu zidaten momentuan a ver nola neon. Paritorioan bai jarri zidatela segituan titian, baina gero plantan ezerrez, ez zan inor etorri esatea: “ze muz moldatzen zera?” Hiru edo bi egun hoietan ez zan inor etorri galdetzea: “ze muz moldatzen zera?” Eta karo, ba bueno, lehenengo bi egunak baina gero juten zeanean hasten zera con la subida...
- G. *Karo ya beste pelikula.*
- A. Buf... eta mina eta mina, ze mina baino... Idoiarekin ezerrez.
- G. *Eta grietak eta hola izan zenitun Idoiarekin?*
- A. Euki nun, grieta txiki txiki bat baina bueno segituan beraiek esan zidaten, esaten zidaten oso behian jartzen nula, eta nik gainea gihar gutxi dakat, agian gehio daukanak... Azkenean nahi gabe jeisten dituzu eskuak, eta segituan esan zidaten hola jartzeko. Eta gero mastitis txiki bat zian nun, baina oso oso txikia, eta nik segituan esan nien, eta nola pisatzea jun behar nun egunero, eta alde batetik ondo etorriko zitzaidan, eta edozein duda, eta aizu esan nien: “hemen gorria dakat”. Eta esan zidaten: “jarri baino lehen jarri berua eta masajea”, eta berehala jun zan. Eta gero ze barazki zan?
- G. *Ah, aza, igual, antiinflamatorioa bezela.*
- A. Bai segituan esan nion amari, ze nik ez det hori jartzen eta esan nion amari “badakazu? Ba ekarrinazu bi ostu edo”. Eta jarri nun baina bueno, nik uste bitan edo jarri nula, baina batez ere masajea, eta gero umea jartzen nun eta ondo. Esan zidatelako mastitis txiki bat zala, baina ni ia ia ez nintzan konturatu. Nik kriston mina pasa nun pezoietan, ez zan grieta baina bai zauri txiki batzuk.
- G. *Irritatu edo?*
- A. Idoiak kriston indarra zekan, eta... bai, mina bai, igoera...bueno egon nintzan kriston igoerakin eta ia ia hilabete eta erdi.
- G. *Buf...*
- A. Bai esan zidaten: “que había hecho una hiperproducción láctea y no sé qué, beiratu behar zidatela el nivel hormonal”. Eta azkenean ez nun ezer egin ze ni negon super pozik nere umeakin, eta umea hasi zan pisua hartzen eta bueno esaten nun jeitsiko da. Eta jartzen nitun bi toaia ohean eta egunero aldatu behar nitun eta pijama eta guzti. Eta kontxak jartzen nitun eta nola zuloak zitun baina bete beteak...
- G. *Enpapadore batekin “envuelta” imajinatzen zaitut...*

- A. Karo, hola bi almuadakin hola erdi eserita egiteko lo. Karo Idoia ez zan esnatzen gauetan, eta gero ya nola hasi zan pisua hartzen esaten zidaten: “ez esnatu”. Baina goizeko 5tan dutxan neon kriston minakin, eta maja...hori ez zalako jeisten... baina luzea izan zan, y esto es asi? Esto cuando se deshinche cómo se va a quedar?
- G. *Jo...*
- A. Baina bueno...
- G. Eta gogoratzen zera erditu aurretik eta baita erditu ondoren, e? Baina bueno, amatasunaren epoka hortan eta horrela nola bizitzen zenun jendearen begirada kalean, edo atentzioa edo...? Askok esaten dute: “es que todo dios me toka la tripa”, edo beste batzuk esaten dute: “todo el mundo me dice que le tape al crio...” edo beste batzuk: “que le gusta...” Bueno, sin más... Ni kaletik haurdun negonean sin más. Azkenean gaur egun ohituta gaude, normal, haurdun negonean ez zidaten ezer esan, eta gero betikua, umea euki eta gero negar iten dunean: “ai, gosia eukiko du, ez du beroa iten erropa hortarako, ez dakazu manta bat?” Baina hori batez ere Iñakiren ama, nere ama...
- G. *Gertuko jendea.*
- A. Nere aita egon zan insoportable, ze bere lehenengo biloba zan eta egon zan super pendiente... Arraroa egin zitzaidan eta ez nun espero, agian amagatik bai baino... egon zan: “la niña, la niña...” Baina kaletik juten ezerrez... Bueno, jende guztiak: “qué niño mas bonito!” Esan nion Iñakiri: “belarritakoak jarri behar dizkiogua”, eta Natalek jarri zizkion hor logelan... deitu nion, eta” es que que niño más bonito...”
- G. *Bai ez, kuriooa da, eta arroparena ere bai. Arrosaz dijoala!*
- A. Eta hospitalean dexentetan gertatu zait, edredoian funda arrosa bada: “oye, habrá que cambiarle que es niño! Oye, que te crees que se va a contaminar, va a ver la vida en rosa y eso es malo... Se va a hacer mariquita seguro...”
- (parrak)
- G. *Bai, azkeneko amona batekin: “chica, pero es que es niño”. Pues le ha tocado una funda rosa, que quieres que te diga.*
- A. Eta bida funda gehienak urdinak diala. Bai, eta zergatik ez degu esaten aizu neska da, urdina daka zergatik? Neri urdina arrosa baino gehio gustatzen zait. Ez dakit da... el rollito, halere ni nahiko pasota naiz, eta nei gauzak esaten badizkiate, edo ondo esaten diate eta bueno, edo bestela justo kontrakoa ingo det, esaten badiazu hotza iten dula, manta kenduko diot. Ze alaba neria da, eta...
- G. *Zure eremuan sartzen zian ez?*
- A. Berarekin denbora gehiena egon dana ni izan naiz, ordun bai, zu ere ama izango zea, nahi dezuna, baina bakoitzak ezberdinak gea eta ez...
- G. *Nere lagun batek esaten du: “zuk euki zenun zure momentua eta oain da nere momentua eta punto”.*
- A. Zaude super pozik alde batetik, beste alde batetik piskat urduri ze ez dakizu ondo ai zean, zalantzak dituzu, normala dalako, eta que si frio, que si calor, que si esto.. ai ama, eta ile hauek? Moztu beharko dizkiogu! Utzi ilea pakian!
- G. *Ah! bai, ilea eta azkazalak.*
- A. *Ay!, es que se está arañando, si no le va a quedar cicatriz! Es que... ilea, es que ay! que pelos...*
- G. *En plan que se va a quedar feo... no puedo tener un nieto feo...*

- A. Nere semeak oso itsusia izan dira txikitan, bueno es que Unai.. oain bida ze politikak dian!, baina itxusiak dia, baina ze? Ba bere ama bezela, a tomar por saco...
- G. *Bai nere amak ere esaten zun.*
- A. Bai, baina Unai oso itsusia izan da, baina 5 hilabetekin ere jarraitzen zun. Galdetzen nion Iñakiri: “hau ze izango da depresion postparto edo?, eta que me da vergüenza enseñarlo!” Eta karo etortzen zian ikustea. Eta nere lagun batek izan zun egun berdinean eta berak neska izan zun eta nik Unai, eta karo etortzen zian eta betikoa: “ai Maria ze polita eta ze polita eta ai Unai, que salau!”(parrak). Eta ya zure semea ikusten dezunean eta hori entzuten dezu kanpotik...: “ay! que despierto está, no?” Eta Unai ze polita ze? ez zian inorrek esaten, eta nei esaten zian Iñakik: “obsesionatzen ai zea”, eta ni: “ez Iñaki, fijatu zaitetz”.
- G. *Eta oain ikusten dituzunean argazkiak ere iruitzen zaizu?*
- A. Bai, eta gainea hainbeste pisu galdu zun eta..., eta bai, bai, oso itsusia zan... Jo, es que...lotsa emateit erakustea. Estás loca, e?... a ver karo.. horrek ere bai kritson agobioa emateizu, ze zuk zure semea itsusia ikustea eta lotsa ematea..., esatezu: “que mala madre, que estoy haciendo mal”. Eta gañea ez zun nahi karruan eon, beti besotan, denek ikusten zuten...(parrak).
- G. *Eta gero ya erditu ondoren, titiaren inguruan esaten badizut ze oztopo eta ze abantaila euki dituzun, ze etortzen zaizu?*
- A. Hombre! Oztopo batez ere hasieran, oso gogorra dala,
- G. *Komentatu deguna.*
- A. Bai, eta politena edo, jo, erosotasuna, lehenengo gauza. Idoiarekin lau hilabete zitunean jun nintzan oporreta eta hori juten zera pistinara eta titia ateratzen dezu eta punto. Juten zera paseatzera eta ez diozu inorri eskatu behar ez berotzea eta esterilizatzea.
- G. *Autonoma.*
- A. Nik ez det hori inoiz jakin, biberioa esterilizatzea, ze gero ya 6 hilabetekin ibiltzen da lurretik eta ez dezu in behar. Eta batez ere erosotasuna eta gero dela gozada bat, binkulo hori... Baina ez bakarrik txiki txikitan, nik agian Idoiak urtebete zeukanean edo, etortzen zaizula eta: “titia ama”, titi, eta ez goxotasun hori eta batzutan hori zan mimosa pixkat zegolako, eta jartzen zenion hor eta hartzen zun pixkat eta nahikoa. Edo gauetan gustatzen zitzaion pixkat eta gero ohean sartu eta lixto. Gozada bat da.
- G. *Eta lehenego hiruilekotik, gutxigora behera, eta bi urtetara osasun langileen aldetik edo?*
- A. Bueno ni Idoiarekin iritsi zan momentu bat halako mina zekala, eta denak lo eta ni dutxan... Iritsi zan momentu bat esango diot erizainari: “agian moztu nahi detela ze es que hola ezin det egin...”
- G. *Que agobio...!*
- A. Eta hori, Iñakik esan ni jarraitzen saiatzeko baina azkenean nere aukera bazan. Eta jun nintzan eta erizainak esan zidan ezetz eta hori oso ondo zijoala. Eta esan zidan zuk nei esaten badiazu, hori ya aurreago, ya Idoia haundiagoa zan, nei esan zidan, nik ez dizut esango biberioi bat hartzeko. Zuk nei esaten badiazu hori utzi nahi dezula oso argi dakazula, ba nik emangioizkizut pastillak eta esangoizut nola hartu behar dun biberioa. Baina nik ikusten baizut etortzen zeala pixkat kili kolo, dela agobioa....
- G. *Konpondu daiteken zerbait esan nahi dezu?*
- A. Bai, nik ez dizuet esango kentzeko, ze azkenian esperientziagatik ba hori (eukiko ditu 60 urte edo erizainak) nere esperientziagatik badakit gero gustora bukatzen dezutela. Eta karo ni juten nintzan eta Aintzane: “es que agian utzi behar det, es que hau ezin det aguantatu”, eta “ez ez,

oso ondo ai zeala, jarri umea, zu oso ondo ai zea, hola segi, hola segi, bi egun barru etorri”. Eta emateizu gauza esatea, eta zu nola ez zauden seguru ez dezu esaten: “ez listo honeaino iritsi gea”. Eta berak esaten badit saiatzeko, eta bi egun barru juten nintzen eta esango diot: “ya está ezin detela gehio eta ezin detela gehio, eta uf Aitzane kriston mina dakat”. Eta juten nintzen ostiralero, a las clases de lactancia, iten zan ambulatorioan, iten zan goizeko 11 tan juten ginan ama batzuk eta erizain hor dago, eta umea titian jartzea eta begiratzen dizu eta bakoitzak kontatzen ditu bere esperientziak, como un *alcohólicos anónimos*, eta juten nintzan askotan: “hau utzi behar det es que ezin det gehio”, eta gero beti ateratzen nintzan esaten ziala: “animo es que ondo iten ai zea, pazientzia euki hori pasako da, ba benga!” Eta hola hilabete eta piko eta derrepente esan nion egun batetik bestera: “ostras! es que super ondo, titia nabaritzen dut, es que hasieran nabaritzen nun beti betea, eta oain ez, oain betetzen dia eta ikusten dut umea hartu eta nola jeisten dian”. Eta ostras, hortik aurrera una gozada...

G. *Eta hortik aurrera, sentitu zenun jendearen aldetikan: “bueno ya es hora de que deje, no?”*

A. Ah, bai! Ba bai, baino....

G. *Tipo lanean hasi, eta “trabajar ya tendrás que cortar”.*

A. Ba ni lanean hasi nintzan eta nekan jornada erdia beste batena eta goizetan juten nintzanean beti atxaldetan iten nun toma bat ateatzen nula esnia eta ordun, hoi hurrengo egunean... Lau hilabetekin Idoia hasi zan haurtzandegian eta eramaten nun biberoi hori nere esnearena, eta ordun lana neukanean atsalden, goizean ez. Goizean nahiz ta asteburua izan berdina iten non: goizean eman titia eta goiz erdian aurreko eguneko biberioia ematen zioten eta gero atxalden lanean nindoanean, esaten nien: “me voy a ordeñar”. Sartzen nintzan 15 minutu komunean, eta esaten nien urgentzi bat badago deituiazue, eta ateatzen nun atxaldez neonean. Goizez neonean ez neukan denbora ordu laurden bat hartzeko. Eta gauak ez nitun egiten. Eta ondo. Eta bueno bai iritsi zen momentu bat: “ai! ya nahikua da, zertako emango diozu gehio ya?” Ni oain, pasa deten guztia es que ez... oain gustoa nago, eta a ver, askotan jo... urtebetekin Idoiak bai eskatzen zian ia ia gauero, eta ohea jun baino lehenago, gauean ez zan esnatzen. Eta gero bi urte eta pikokin bakarrik biluzik neonian, agian pistinara nindoanean eta ikusten zun eta “titia, titia”, eta hartzen zun, eta juten baginen astearte eta ostegunetan ba bi egun hoiiek hartzen zun, eta gainea esnea nekan, es que pillo bat, eta dutxan neon eta hola iten zenun eta ateatzen zan, eta oso oso ondo. Eta bueno gurasoen aldetik eta Iñakiren aman aldetik: “ay! es que cualquiera que te vea, si la niña es mas grande que tú...” Eta zer? Ez diogu inorri ezer egiten.

G. *Eta Iñakik ze pentsatzen zun?*

A. Ezer, ezer, ez zun parte hartzen eztabaida horretan. A ver, parte hartu bai, baino berari ere gustatzen zitzaion ikustea. Bai, ze parte hartu esan nahi dizut, berak espresatzen zun baino bai, hasieran berak ere behin baino gehiago animatu zidan, ba hori esan badizute saiatu, animo a ver, berak esaten zian, nik apoiatukoizut, zuk esaten badezu ezin dezula gehio ba listo. “Eta hola biberioia ematean nik ere lagundu dezaket”, baina berak ez zian inoiz ezer esan. Eta Idoiak utzi zun ze nik Idoia eta gero abortu bat izan nun eta karo, hor moztu zidaten ze bestela eukiko genun berriz igoera, eta ordun karo hor utzi zun, karo esan zidaten: “hay que cortar, ze bestela berriz eukiko dezu subidón”. Ez negon... ya psikologikoki zaudela pixkat hola...

G. *Eta nola hartu zun Idoiak hori?*

A. Ondo, ondo berak hartu zun, gero ospitalera jun nintzan eta jeitsi eta lehenengo bi, hiru egunak ez zun eskatu eta etorri zan: “eta zeba?”. Txikia zan baino esaten zun zeba? Eta bueno ba, mina

daukatelako, eta ya está, hombre hori bi urte eta erdi zitun. Mina daukat, “a ver, a ver ama” eta etortzen zan hola baina bai ezberdina da.

G. *Bai bi urte terdirekin beste gauza bat da.*

A. Bai.

G. *Eta titiaren taldetara, bularra ematearen taldera zenbat denborararte jun zinan?*

A. Idoiarekin lehenengo apirila ba abuzturarte, uztaile arte, apirila, maiatza, ekaina, hiru lau hilabete. Ze gero abuztun ez zan egin, gu kanpoan jun ginan, baina ez zan egiten, ze erizainak jai hartu zun eta gero irailean Idoia ya hasi zan haurtzaindegian eta ya ezin nun eraman eta ez nintzan jun. Eta bueno, nahikoa neukan.

G. *Hombre maja...*

A. Eta Unaiakin ez nintzan jun prepartora... Askotan medikua neukan, esan nion: “ya me darás por escrito”. Eta esan nion: “hurrengora jungo naiz, ze nik nahi det batez ere erditzeana, ze postparto badakit”. Eta justo aldatu zuten eta me comí toda la charla de la lactancia... jode! Pa un dia...

G. *Eta ze iruitu zitzaizun esaten zutena, gustatu zitzaizun edo esaten zuten: “bueno si pero igual hay que decir otras cosas también”?*

A. Nik esaten nien, ze gañea Amaiak bazekin, ze nik beti esaten nion berdina: “esaten dezuna hola da, oso, oso polita da, baina hasiera oso, oso gogorra”. Eta denak, e?, es que ez da nere esperientzia bakarrik, karo nik ya Unaiakin laugarren berdian lan eginda neukan., Es que pertsona guztietan ikusiet, a ver, baten bat agian libratzen da, baina esaten, oso oso polita da baina neretzako, lehenengo hilabetea pasa ondoren. Hortik aurrera dena oso polita.

G. *Iten det parre ze denek, Lide, Nahia, Maria, zu ta nik esaten degu berdina.*

A. Oso oso gogorra da, eta oso zaila, bueno zaila ebai ze azkenean teknika bat da eta teknika hoi ikasi arte zu eta umeak.

G. *Mariak esaten zun berak euki zunean lehenengo umea: “ni engainatu in naute, nei hau ez diate esan”.*

A. Bai, eta egia da, ba hoi es que jartzen dizute dana super arroxka super polita, bua izangoa hasieratik... Bueno nik ikusi nun bideo hoi jartzen dizute tripa gainean eta trepatzen du titia hartzeko eta e?, e?, ez, umea jarri behar dezu, titia hartu, jarri gorago, beherago, pezoia ahuan sartu,

G. *Ezpaina zuzendu.*

A. Oi da, behekoa, hoi dena in behar diozu.

G. *Eta jendeak hori esaterakoan izutu iten zala esan dezu.*

A. Bai batzuek...

G. *Neri ere jartzen dizkiate aurpegaik lanean, eta esaten dute, que no eres la rara, que esto es asi. Pero hasta cuando? El primer mes... eta izutzen dia.*

A. Bai, bai, baina bueno, a ver, beste batzuk hamar egunetan primeran daude, neri hilabete eta erdi ia ia kostatu zitzaidan baina bueno.

G. *Karo es que azkenean gorputza, esaten diezunean gorputz bakoitza ezberdina da...*

A. Es que azkenean nere esperientzia oso ezberdina izan da. Unairekin banekin dana, baina ni ez neon ondo eta ez nun euki kriston egoera, eta nik jartzen nun eta zuzentzen nion ezpaina hau ta beste baina nere aldetik ez neuka kriston... Ordun nik ez nun minik euki.

G. *Karo beste gauza bat izan zan.*

- A. Bai, jartzen nun eta bueno, ez zun pisua hartzen, jartzen nun bestea, bueno ez nun esnatu behar eta jarri... Ez neukan min hori. Bai, es que holako titiak eta gainea kontxak (jestoa eskuekin handiana).
- G. *Eta zuk edoskitzearen inguruan egiten dezun balorazio orokorra, esan dezu gutxi gora behera oso polita eta hori, eta o sea igual zeoze gehio?*
- A. Ez, ez. Hasiera gogorra baina oso, oso polita.
- G. *Eta aholku bat emango bazenu amaberri bati ze esango zenioke?*
- A. Ba hasieran pazientzia eukitzea, ze zaila da, baina ikasten da.
- G. *Pazientzia.*
- A. Bai oso inportantea, ze nahi degu umea azkar ikastea esaten digutena. Hasieran esaten dizute: “nabaritu behar dezu nola hustutzen dizun”. Ba ez, barkatu, hori hasieran ez da nabaritzen. Eta gainea ezagutu behar dezu zure gorputza eta horrek denboa eskatzen du. Eta bai pazientzia, ze bakizu mina ematen dula eta, baina hori dena pasatzen denian eta ondo juten danian hori dena ahazten zaizu.
- G. *Bai, hori esaten du jendeak. Eta ezagutzen dezu amatasun intentsiboa kontzeptua? Ze etortzen zaizu burura?*
- A. Ez ez... ordu asko edo sartzia, intentsiboa... (parrak)
- G. *Esplikatzan dizut eta gero esaten diazu ea ze iruitzen zaizun. Feminismoan eta esan izan da, asko eztabaidatu da amatasunaren inguruan ez, azkenean, pos logikoa den bezela, emakume izatearen inguruan asko eztabaidatu da eta emakume eta ama izatearen inguruan ere. Eta ordun definitu izan da badagoela ama eredu bat pixkat gizartean sustatzen dela edo gizartearen alderdi batzuk sustatzen dutela ama eredu mota bat, beti haurraren beharrak beti bere aurretik jarriko dituna, ordu guztiak berekin, beti bestea jarriko dula bere aurretik baina behar bat bezela, pos hori, behartua eta berari eta eskusiboki eta inkluso beretaz ahaztuko dena eta erretzen badu ama txarra da, edaten badu ama txarra da, ama on...*
- A. Azkenean zure bikotea ere uzten dezu albo batera, ez?
- G. *No tienes ni te apetece el sexo, ez? Irakurtzen da, ez? Ama ona baina ama on figura konkretu, badaude figura ezberdinak, baina amatasun intentsiboa da ama on konkretua.*
- A. On ona, segun zeinentzako, ez?
- G. *Hori da, ze iruitzen? Ikusten dezu erreal dela?*
- A. Hombre eongo da, baina ez da nere kasua. Nik eta bueno, nik uste gehienak neretzako, nere seme alabak dira lehenengo gauza neretzako, baina gauza bat esan nahi dizut: nik nahiz eta jai eguna eduki, gaur bezela, nik ikastolara eramaten ditut eta Unai haurtzaindegira eta hola ni oain nago zurekin edo juten naiz buelta bat ematera...
- G. *Zure burua zaintzen dezu.*
- A. Nik neukan hilabete bat gehiago jai eta Unaik lau hilabete zitun eta jo! es que ondo etortzen da pixkat zure denbora eukitzea, a ver ez askotan baina San Juanak iristen direnean umeak uzten ditut nere gurasokin eta ni juten naiz parranda pixkat itea. Eta oain dela gutxi gure anibertsarioa izan zan eta jun ginan hortik bazkaltzea eta gero zinera, ze oain dela 5 urte ez ginala juten. “Ba guazen zerbait egitea, ba guazen eguna pasatzea, ez aizu nik behar det zerbait egitea zurekin, eta zurekin hitz egiten nagola eta ez detela jeiki behar eta benga Unai ez jo eta benga Idoia ez dakit. Behar det zurekin eon”, eta agian gero ez degu jakingo zertaz hitz egin baina behintzat egon. Eta bueno nik nere alabak zeoze behar dula, ez det esaten fisikoa ez, denak jungo gea, baina ezta ere, bueno ni saitzen naiz azkenean jornada redukzioa hartzeko, azkenean atxaldeak

ez egiteko, beraiekin egoteko. Baino adibidez, karo ez dit ematen atxalde guztiak kentzeko, adibidez asteburutan nola aita etxean dagon ba ni juten naiz asteburutan lanea eta aitakin geatzen dia. Eta biok gauez gaudenean amonak etxean geatzen dia, eta pixkat ez, umeak ez dia beti, beti, beti nerekin egoten, ni saiatzen naiz denbora gehiena nerekin pasatzea, ze nik nahi det beraiekin egon, baina ez behar bat.

G. *Ez behar bat bezela.*

A. Neretzat behar bat, neretzat beharra... Nik ez dut nahi denbora asko, a ver, amonak zaintzea, umeak neriak dira eta ni saiatzen naiz nerekin egotea, baina gure lanagatik eta txandaka iten degu eta batzutan ahal da eta bestetan ez, baina batez ere amonagatik ez umeangatik. Umeak primeran daude bai amonakin bai edozeinekin.

G. Eta ikusten dezu gizartean badagoela joera hori, emakumeek eskatzeko izan behar dutela ama mota bat?

A. Hombre, generalki azkenean jornada murrizketa hori emakumeak hartzen du, zezerrengatik izango da. Nik hola ezta ez det, nere inguruan ez det ikusi... Bakoitzak gera geran modun baina ez det uste geala inor..., baina normalki lehenengoa ama dela aita baino lehen, bai? Azkenean zergatik ez dute? Bueno Iñakik ez dauka aukera, bueno aukera, ez dago ondo ikusia ere lantegian, adibidez. Ze batek eskatu zun eta esan zioten, ba eman behar ziotela derrigorrez baina oso aurpegi txarrakin eta bai.

G. Que chungo, no?

A. Bai lantegi bat da eta gehienak mutilak dia eta ez... ordun ba bueno, baina gehienetan, nik ezagutzen ditudan gehienak, emakumeak ditugu hartuak jornada murrizketak.

G. *Adibidez batek bai esaten zidan ikusten zula sistemak bai bultzatzen zula horretara, baina gero zuk erabakitzen dezula nola kudeatu hori.*

A. Bai. Baina hala ere nik nahi nun. Nik nahiago nun murrizketa, nik hartu eta ni egon umeakin bera baino. Berak agian nahiko zun baina nik ez. Ez da lan ez egiteagatik, ze ni lanea oso gustora juten naiz, eta gainera nahi det beraiekin egon. Batzuk: “jo parkera!”. Nei berdin zait, neri gustatzen zait. Normalen norbaitekin gehio elkartzten zera... bai, ordun nei gustatzen zait.

G. *Oso ondo, eta lotzen dezu hori bularra ematearekin, adibidez? Batzuk igual lotzen dute, esaten dute: “sentitzen naiz behartua, ama ona da bularra ematen duna edo”.*

A. Ez...

G. *Ez zure kasuan, e?... edo orokorrean esan nahi det.*

A. Ez... Nik nere ingurukoak, Iñakiren arropa eta, biberioia eman die eta.. a ver nik barrundik bai pentsatzen det: “ze pena! ez zeazte konturatzen ze ona dan bai umearentzat eta bai zuretzat eta neretzat”. Behin baino gehiagotan esan diot Iñakiri: “es el primer esfuerzo que puedes hacer por tu hijo”. Baina nere gauza bat da, azkenean bai da esfuerzo bat ze azkenian, baina es que berarengatik ez, porque baja el nivel de asma, esatezu, eta erditu eta gero es lo primero que puedes hacer por su salud. Ez det esaten ni bestiak baina ama hobeagoa naizenik, baino bai agian... es que ez dakit nola espresatu... ez ama hobeagoa naizenik, baina bai ez dakit ez, hasieratik hasten zera ez, es que jo... esfortzu hoi egiten, ez? Batzuk dia erosoagoak, no?, más comodas, yo no le doy por comodidad. Beste ezagun batek: “yo si voy a estar todas las noches despierta, así un biberon cada uno”. Ta nik hoi ez det ikusten, ze normalian bikotea lanian dago zu bajan zauden bitartian, ba zertako esnatuko diot berari? Berak gero lanea jun behar badu, lo itea ze ni etxean eongo naiz. Esfortzu hoi ze neretzat pena merezi du. Eta gero ez dakit zerikusirik dun 5 urte ditu eta behin bakarrik hartu du antibiotikoa por una infeccion de orina,

ze ez da inoiz gaixorik egon. Eta ordun esaten dezu: “bularragatik izango da?” Ez dakizu seguro, ezin dezu esan seguro baietz, bainon ni nere barruan nik pentsatzen det baietz, zerikusi handia dakala. Ze da lehenengo gauza bere osasunagatik egin dezaketena. Ordun...

G. *Oso ondo.*

ERANSKINA 7: Arritxuri elkarrizketa

2014ko Uztailaren 1ean Lasarten

- G. *Bueno. Zure profila zehaztuko degu. Zu zera Arritxu, zenbat urte dituzu?*
A. 34, igandean 35. Y como nazca igandean le pego dos hostias. Porque si ya quedas en un segundo plano, urtebetetzea bada, no me van a llamar ni pa felicitar-me.
- G. *Zu zea Hernanikoa.*
A. Bai.
- G. *Dakazu haur bat, Jaione, zenbat urte ditu?*
A. Hiru, abuztuan 4.
- G. *Eta feminista kontsideratzen dezu zure burua?*
A. Bai. No radical, baina bai.
- G. *Inoiz parte hartu dezu talde feminista batean?*
A. Ez. Bueno talde feminista batean ez, defenditzen dituztenak emakumeen eskubideak bai.
- G. *Oso ondo. Zure bikotea da Oinatz. Urte dexente daramazue elkarrekin?*
A. 18 urterekin hasi ginen elkarrekin...16.
- G. *Oso ondo. Eta orain zaudete beste ume baten esperoan, jaioko dela berehala baita.*
A. Bai.
- G. *Oso ondo. Benoba, haurdun gelditu aurretik ze uste zenitun biberioa eta edoskitzearen inguruan?*
A. Jo, nik nezkan, nik probatu nahi nun, beti iruitzen zitzaitelako politena zala, ez? Umea ez dakit, nik uste amatasuna betidanik izan detela garatua beste neskekin konparatua. Ni, adibidez, ikusten nun nik 16 urtekin oso argi neukan, ez nekin noiz eta norekin baina ama izan nahi nula, beste ezagun batzuk nitun, adibidez, ez zekatela hori garatua. Horregatik pentsatzen det nik amatasuna garatuago nula. Eta iruitzen zait amatasuna eta edoskitzea neretzako lotuak dijoazte. Eta azkenean neretzako da zilborrestea bezela. Eta oso argi neukan bestetik dela naturalena. Ordun esaten non: “ba printzipioz ba bularra”. Inportantzi gehiegirik eman gabe, jakinda beste alternatibak zeudela eta jakinda lenagotik entzunda neukan ez zela errex, baina ez zitzaiten iruitzen hain zaila izango zela. Sin más. Baina egun eguneko. Ez naiz pertsona bat gehiegi arduratzen dena gauzetaz, etortzen dienena aurre egiten diet eta punto.
- G. *Eta amatasun horretan edo ama izate horretan pentsatzen zenunean ze ama eredu zenitun edo ze espektatiba zenitun?*
A. Nik pentsatzen det, egia esan ez det inoiz hori kuestionatu, baina pentsatzen det zure amatasuna esperientzia ona izan badezu zure gurasoekin ba azkenean errepikatzen dezula zurekin izan dutena, ni iruitzen zait ez naizela horren okerra atera, nere gurasoen lana ez dala hain gaixki egon, badakigu denak ez degula berdin erantzuten, ez? Baina, ni igual nere burua pixkat marimandona bezela ikusi dezaket baina ez amatasunean, orokorrean, baina bai. Nik argi daukatena da, ama gauza bat dela eta laguna beste bat eta adibidez filosofia hori “nere ama nere lagun hoberena dela”, nik ez det guztiz sinisten horretan. Eta orduan nik uste det seme alabei markatu egin behar zaiela zenbait gauza. Autoritatea bai. Bai. Nere ustez presente egon behar dula.
- G. *Oso ondo. Eta pentsatuko bazenu gizartean horrela, ze ama eredu ikusten dituzu?*
A. Pertsona ezagunak?

- G. *Ez, edo, bai izan daitezke ezagunak baina gehio prototipoak edo.*
- A. Ez dakit, adibide bezala? Ez dakit es que nere adibidea nere gurasoak izan dira, eta da gertuen izan ditudanak, eta sufritu ditudanak. Baina hola bestetik ezin det inoiz esan... igual jakin baino zer nahi deten, igual argiago daukazu zer ez dezun nahi.
- G. *Bai, hori jende askok esaten du.*
- A. Ikustezu zerbait eta “nik hori ez det egingo”, hori pentsatzen dezu, gero gerokoak.
- G. *Erditu aurretik nun begiratu izan dezu informazioa edo nun informatu zera? Nora jo dezu informazio bila?*
- A. Ba asko fiatu naiz Osakidetzak emandako datuekin, ordun... ez dakizuna da zer munduan sartzen zean eta ze zabala den, ba nik pentsatzen nuen, egia esan, Osakidetzan azaldutakoakin eta jakinda egunerokotasunean hor egongo direla, ba ez nion hainbeste garrantziarik eman, ze azkenean hoiek beti prest daude, azken finean matronak, emaginak beti dago hor “hemen gaude laguntzeko, ez dakit ze..”, esatezu: “ba momentuan momentukoa”. Ze azkenean gerta daitezke hainbeste zalantza, hainbeste arazo edo ez, orduan, egia esanda, ez nun irakurri, igual interneten bai, joera baina gehiago umeari begira, haurduna, ni oinarritu nintzen umearen eboluzioan, ba asteka nola handitzen dan, ez dakit ze, igual amaren sintomak, zuk ez dakizu noiz hasiko zean umea sentitzen...
- G. *Gauza hoiek.*
- A. Gauza hoiek, ez? Irizpide bat izateko. Baina gerora ez dakizunez ze etorriko zaizun, ez dakazu kezka hori. Orain oso kezkatua nago...
- G. *Oain bai... a ver nola jungo den?*
- A. Orain ez det hainbeste jo ikusteko umearen eboluzioa edo, ba bueno, hori ya gutxigora behera ezagutua da, orain ya nere kezkek daude beste etapa batean. Ez dakit zehaztuta edo... baina lehen interneta eta irakurri gutxi lanean egon nintzan, erditu baino 10 egun lehenago arte...
- G. *A tope.*
- A. Eta... eta ez dakizula. Gero ni naiz ere filosofa, e?... Ikusita kalean ze emakume dauden, ni pentsatzeet: “horrek egin baldin badu, nik egingo det”. Nik esateet: “ni ez naiz bea baino gehio baina gutxiago re ez”. Eta ordun ez diot garrantzirik eman.
- G. *Orain irakurri dezu “Un regalo para toda la vida”.*
- A. Ari naiz.
- G. *Ari zera. Eta horretaz gain irakurri dezu beste zerbait?*
- A. E... liburu bezela ez baina bai testuak. Eta bai, adibidez, nere anaiak beste bi bixki izan zitun eta horrek berriz ya ez edoskitzearekin harreman duta, e?, baina bai, e?,, gerora “Duermete niño” edo hori. “Un regalo para toda la vida” da Carlos Sanchezek idatzia eta berak...
- G. *Pediatrak?*
- A. Bai pediatra da, eta idatzi zun ebaita “Bésame mucho”. Eta horren kontrako postura bat da “Duermete niño”.
- G. *Bai, egon nintzan hitzaldi batean Koldo Mitxelena hoiek denak pasa zian, bakoitza bere ikuspegia ematen.*
- A. Bai eta kontrajarriak dira gauza asko. Eta bueno, nere nebak eraman du, adibidez, irizpide hori eta ez zaio gaizki jun, baina, adibidez, oain irakurtzen Carlos Sanchezen ikuspegia eta zalantzan jartzen ditut gauza asko.
- G. *Karo, azkenean nik uste diala patroiz ezberdinak eta bueno, jun behar dezula zuk zure bidea aurkitzen.*

- A. Eta nik uste hoi da, hitza hoi dala, ze azkenean hori, azkenean igual ez bat ez bestea ze umeak nola erantzuten dizun, eta esatezu: “irizpide berdina eman det honekin eta besteekin eta erantzuna ez da berdina”. Eta nik suposatzen det oso konplikatu dela eta bakoitzari egurra eman behar diozu eta beste batzuk zentzudunagoak dira.
- G. *Jaiotzen dian momentutikan oso ezberdinak dia. Eramaten dezunean denbora bat jaioberri eta amaberriekin konturatzen zera oso ezberdinak diala. Eta ordun bide ezberdina egitea da zuregatik eta baita umearengatik ere, ze batekin balio dizuna...*
- A. Eta zuk galdetu diazunaren harira, adibidez, ez haurdunaldiarekin baina bai umearen, umea hazten den einean ze irizpide edo jarraitu, karo ni ez naiz izan ama lehenengotarikoa, nik egin det lehenengo masterra ingurukoekin.
- G. *Karo.*
- A. Ordun ba jaso det ere informazioa beste ama eta aitengandik, beren esperientzia onekin eta gauza asko ez dituzunak planteatu ere beraiek botatzen dizkizute eta gero etxean erreflexionatzen horren inguruan eta esatezu: “ostra ba egia da!”. Eta laguntzen dizu, gero praktikan jartzen dezu bai edo ez, pazientiaren arabera....
- G. *Bai... Eta kontatu dezuna prestakuntza saio hoiena, ze sentsazio euki zenun edo gustora egon zinan edo batzuk ezeroso egoten dia? Beste batzuk ikusten dute bere estiloko jendea ez dagola eta ez zaie gustatzen, beste batzuei emagina...*
- A. Hernaniren kasuan emagina oso jatorra da tipa.
- G. *Eta entzun det: “Hernaniko jende gehienak hori esaten du”.*
- A. Oraingoan, adibidez, bera bajan dago eta beste neska bat dago, Koral, morena, argala, Zaragozako, ezagutzen dezu?
- G. *Bai, egon zan gure plantan praktketan. Dela gutxi izan du haurra.*
- A. Bai, oso jatorra, oain dela gutxi bukatu du. Eta adibidez, gauza bat, deigarria iruitzen zitzaitena da, bera emagina bezela nahi zun epidural gabe, ze azkenean nola hitz egin behar zien beste amei jakin gabe zer dan prozesu guzti hori, ez? Eta hori kurioa iruditzen zitzaiten bere aldetik. Bueno ni Hernaniko esperientzia oso positiboa, hemengo emagina Amaia du izena eta oso jatorra da, oso gertukoa da, gero ere esan behar det Oinatz nerekin klase guztitara etorri zala.
- G. *Batzuk ez dute uzten gizona juten.*
- A. Hemen uzte dute bikotea jutea.
- G. *Bai bikotea esan nahi nun...*
- A. Bueno jakin zazu.
- G. *Bai... eske igual da gizona...*
- A. Oraingo kamadan, dago neska bat lesbiana da eta bikotea neska da, baten batean edo etorri da eta normaltasun guztiakin noski. Eta Oinatz oingoan ezin izan du etorri, klaseekin mugatua dago, pena emateit, ze gustatuko litzaidake bera egitea sikiera azkeneko egunetan. Ez denez emagina berdina, ba Gloriak eman dizkigu zenbait informazio Amaiak ez zuna ematen edo beste ikuspegi bat edo agian da ikasketak orain bukatu ditulako, edo gauzak freskoago ditulako. Gero ere taldera egokitzen da, ze segun ze nolakoa dan... gu adibidez baldin bagaude 12-15 emakumea 12-15ak bularra eman nahi degu, ordun...
- G. *Antzekoak zeatela esan nahi dezu.*
- A. Ordun alde hortatik berari gauzak erreztu egiten dizkiozu gauzak enfokatzeko momentuan. Eta berak nik uste argi utzi dula edoskitzean aldekoa dala, eta esan dizkigu zein dian krisiak eta lasai egoteko eta gomendatu digu “Un regalo para toda la vida”... ordun pixkat plumeroa

ikusten zaio... baina ni oso gustora egon naiz. Eta erabilgarria bai, esan dizutena iruitzen zaitena sesio gutxia diala, hain zabal den gai batentzako. Eta hainbeste aukera daudenean. Baina gustora. Eta gizonezkoen parte hartzea pena bat da, dela oso oso murrizta.

G. *Bai? Gutxi juten dia?*

A. Bai, Hernanin Jaionerekin oain dela lau urte uste det bi mutil jun ziala eta ere izango giñan 15 edo hola, eta orain bat.

G. *Bai gutxi!*

A. Egia da erreztasunak eta gainea gaur egun daukagun arazoa lanekin ea zeinek eskatzen ditun orduak eta zertarako eta clases de parto, quien y tú, si no vas a parir, ez?

G. *Bai mentalidade aldetik...*

A. Emakumeen aldetik kosta ite zaigu, ba imajinatu gizonezko batek...

G. *Oso ondo... Eta zu goatzen zea noiz hartu zenun Jaionerekin euki aurretik edoskitze erabakia?*

A. Ba,i bai. Haurdun nengonetik argi neukan, eta lehenego ere, esan dizudan bezela lotu iten nitun amatasuna eta edoskitzea.

G. *Eta Oinatzek ze esaten zizun horren inguruan?*

A. Es que Oinatz horretan santu bat da. Nola da hori... “vosotras decidis...?” Oinatzek nik esaten detena...

G. *Hori oso garrantzitsua da.*

A. Berak onartu du eta gainera Jaioneren esperientzia ikusita, onartu du bai daukagula emakumeek amaren sena hori. Eta orduan horregatik esan dizut asko delegatzen dutela pentsatuz guk jakingo degula, baina egia da nahiz eta ez jakin, agian, ez det esango beti, baina hobeto egingo degula, badakazulako beste historia hori, ez? Ni goatzen naiz hemen pasilloan negar batian, eta karo lehenbiziko egunak hain traumatikoak izan zian guretzako bularraren kontuarekin eta Jaionek kriston gosea pasa zun, ba ordun ya gero biberioakin pasa ginanean izan zan kriston pakea umeari begira, eta karo umea ondo zegonez negar egiteari utzi zion eta ordun zu ya erlaxatu egiten zea. Baina behin hasi zan negarrez eta karo, negarra=gosea. Ordun Oinatzek prestatu zun biberioa eta biberioa ematera. Eta hau nahiko zikina izan da betidanik eta esnea dena botatzen zun, ez zun hartzen eta Oinatz insistitzen: “jan hemen dakazula”, eta umea negarrez kristo bat... baina egunekin e?... eta hor ya bikotearen mobidak hasten dia porque karo, ni oso posesiba izan naiz, e?, nik nere burua ikusten det “como una perra en celo”. Baina karo gauza bat da zure natura dena edo, zure instintoa, hor ateratzen zaizu zure instintoa, ez? Eta bizi geanez hiri zibilizatu batean in behar dezu borrokatu zure moralidadea eta instintoarekin eta ordun entzuten nunean umea negarrez, esaten non: “a ver Arritxu lasai, bera ere aita da, eskubidea du, eta utziozu”. Eta ba ez dakit aguantatu nun minutu erdi bat eta agertu nintzen hortik eta en plan de: “laguntza behar dezu?” Eta es que ez det... esan nion Oinatz lasai, nik hartukoet txanda, eta ni nekatzen naizenean hartukoezu eta txandaka eta. Eta hartu nun umia eta hasi nintzan, zenta ikusten nun ez zula hartzen eta biberioa utzi nun eta hasi nintzan berekin pasilloan bueltaka eta pixkat abesten eta lo gelditu zan bost minutura edo hola, eta Oinatz etorri zen: “eta lo gelditu da?” Eta bai... eta gelditu zan hola bajoiak, iruitu zitaiten bajoiak, eta esan nion: “Oinatz ze pasatzen da?”, eta esan zian: “joe, egia da zuek beste sen bat dakazuela, e?.. ze nei ez zitaiten okurrituko logurea zekala eta horregatik zegola negarrez”. Eta esan nion: “ hombre es que Oinatz, es que holako gauza txiki batek ez dizu gauza asko eskatzen, edo gosia edo... eta askotan zuri ze pasatzen zaizu oso nekatua zaudenean? Ezin dezula lorik hartu”.

- G. *Kasketa.*
- A. Eta umeak ere ez daki zegatikan ezin du lo hartu. Eta ordun gelditu zan bea... eta hori nik uste konfirmatu zula umeak diala amantzako, aita papera inportantea daukala baina ez dakit nola esan, pilarea edo, zutabea ama dela. Eta ordun, ba Oinatzek ez dit ezer eztabaidatzen. Amatasun... beak jarraitzen ditena.
- G. *Ze ondo! Eta inoiz sentitu dezu presiorikan bularra emateko edo biberioia emateko, edo ez emateko? Batzuk adibidez komentatzen dute sentitu dutela presioa emateko eta beste batzuk ez emateko.*
- A. Ez. Es que nik gauzak oso garbi ditut.
- G. *Ya, igual ezta ez dezu eman aukera inork esateko.*
- A. Ez, nik beti esaten det errespetagarria da, bakoitzak erabaki dezala eta aztertuko du bere egoera. Eta agian nahi dezu gauza bat eta egoeraren baitan ezin dezu. Eta ez nago esaten ezin dezulako ez dezulako asmatu, e?... por lo que sea. Nik argi neukana da saiatu nahi nula eta hori nere gurasoak ez dia horretan sartu, aita zer sartuko du?, izatekotan nere ama eta nere ama ez da izan oso salsera hortarako. Eta adibidez, nere ama gurekin biberioia eman du. Nere amak ez daki bularra ematea zer dan.
- G. *Eta hitz egin dezute inoiz horren inguruan zergatia edo?*
- A. Bai, beste garai bat zelako, buma zan biberioia eta gero gaineratik, gaur egun keitzten bagera emakumearen egoeraz, ba nere amaren generazioan ez zegoen emakumeen eskubiderik. Eta adibidez, nere kasu konkretuan, nere amak ni izan nindun kriston episiotomia egin zioten ez dakit zenbat puntukoa eta egunetan lanean zegoen, eta ordun ze bular emango zion!, ezinezkoa zan. Eta gainera era kuento txino, eta farmazian bazegonez esnea, pues listo.
- G. *Ya bai... beste momentu bat, ez?*
- A. Bai eta beste mentalidade bat momentu horretan. Nere ama beti izan da emakume langile bat, karo, eta etxeko amek aukera gehiago zekaten, etxean zegoelako eta umea hezitzen zutelako. Baina nere kasuan ez da hori izan, nere gurasoak beti izan dia langileak. Ordun, hori neretzat handicap bat izan da, amak ezin izan dit lagundu. Guztiz kontrakoa lagundu dit biberioia ematen, baina ez hobea edo okerra zelako, baizik eta ikusten nindun holako desesperazio batekin, lekuz kanpo, lekuz kanpo nintzalako, egoeraren kontrola ez neukan, eta gero umea gosez... ze bueno, gero ere matxakatu iten gea, e?... Ze klaro dena erlazionatzen dezu, zaude sartuta ezin duela jan, ordun dena da gosea, eta matxakatzen zea pila bat eta zu gaizki zaude, baina hori protagonista umea da eta umeak gosia badauka, como si haces el pino, umeak jan behar du, eta hor bai lagundu ziala agian erabakia hartzen. Ez, ez nahita, eta oso gaizki hartu nun, eraman nun biberioiarena, bai... goatzen naiz gainea, nere amak esan ziala: “Arritxu hartu pastila eta listo”, eta oain da gauza bat argi daukatena, agian gaizki juten baldin bazait, biberioiakin hasiko naiz umeak jateko, eta ni lasai egiteko umea jaten ari dela baina ez nuke esnea moztuko.
- G. *Ya, hori komentatu nahi nizun...*
- A. Jarraituko nuke...
- G. *Ea pentsatu dezun horren inguruan.*
- A. Bai, pentsatu hamaika aldiz zeintzuk dian nik egindako akatsak. Ez berriz egiteko, eta adibidez, asko ikusi ditut... ba adibidez, bularrarena bai bete det, baina ni etxea etorri nintzan zauriekin, beraz posizio, umearen posizioa eta... ez nun asmatu, ordun agian lata gehiago eman behar det

ospitalean, ba lata gehio emango det... esan diate Carmen bat dagola oso ona omen dala, pos pobre de Carmen...

- G. *Ba bueno...*
A. Da matronak bultzatu diguna, e?...
- G. *Gu erizainak gea eta gero aparte bi urtetan espezializatzen gea honetan, e?... eta zuek zeate gauzak eskatu behar dituzuenak, zuek zeate azkenean... bizitzen ai zeatenak. Eta zuek zeate pazienteak, eta zuek ez badezue eskatzen gure lanak ez daka zentzurik.*
A. Eta berak, Gloriak, konkretuki Carmen hau gomendatu digu... eta gero keja bat egin genion, ze ni nengon egun batean ohean etzanda ematen horrela gomendatu zigutelako eta etorri zan arroxeko bat eta bua! Bronka bota zian eta nei iruitzen zait hartu beharko genuela bat eta beti horri kaso egin. Gure eboluzioa ikusiko duna, ze bestela erotzen zea denei kaso egiten. Eta ordun horren harira, esan zigun Gloriak...
- G. *Karo erreferente bat dagola.*
A. Kontxik urte asko daramazkila, plantan egoten dala, bera arduratzen dala edoskitzearen gaiak eta berarengatik galdetzeko. Eta kasorik ez badigute egiten berriz esateko, eta petarda batzuk izateko.
Begira hor neretzat gertatzen dena da, nere ustez, e?, zu formatzen zea, egiten dituzu kurtsoak, baina azkenean bakoitzak daukagu iritzi bat, zer gertatzen da? Pos batzuk galdetzen diogula amari ea zer nahi dun eta horren arabera saiatzen gera informatzen. Ze ezin dezu zuk egindako kurtso hoiek minutu batean sartu. Baina beste batzuk beharbada ez dute egiten eta hor konfliktu asko sortzen dia, ez?
- G. *Eta nik uste zuek oso gaizki pasatzen dezutela plantan hortikan.*
A. Eta gero hasita ez zaudela...
G. *Ez zaudela ondo.*
A. Hori da.
G. *Azkenean bakoitza... ez?*
A. Jo eske momentu hoiek dia, ez zea kontuatzan, zaude umeari begira...
G. *Nik uste zaudetela beste frekuentzia batean.*
A. Liluratua zaude, ahaztu egiten zaizu...
G. *Gora behera.*
A. Nik adibidez ez nitun somatu aldaketa hormonalik jarreraren aldetikan, baina bai esaten dena: “estás en una nube”... Oinatz ta ni jeitsi ginen eta ohartu ginan ospitalean ez zigutela esplikatu pardela nun aldatzen dan. Ez genion garrantzia eman baina... nik suposatzen det kezka hoi izan bagenu esango genula. Abuztua zan ere, e?...
- G. *Es que... edo asteburu bada...*
A. Es que abuztua eta asteburua. Ostiralean jaio zan eta igandean alta. Perfekto, estupendu. Ordun jeitsi ginan eta esan genun: “kontuatzan zea ez digutela galdetu ea nahi genun edo pardela nola aldatu edo zilborarren rolloarena?” Ez genekien, baina ez zitzaigun inporta. Era como... eta zure desioa da etxera etortzea, orain nere desioa da gelditzea, eta bi egun balir, a hiru egun balira, askoz hobeto. Eta oain ospitalean aukera ematen dute...
- G. *24 ordukin ondo bazaude, eta pediarraren bisto buenoakin etxera juteko.*
A. Eta ni mundu guztiari propaganda egiten, denei esaten ez juteko. Gero ikusi behar da egoera baina... eta lehenengoa izan behar dutenei ere hasi zaie eskeintzen. Eta nere ustez hoiek lehenago hartuko luketela, e?... ezjakintasunaren aurrean, baina... nik esan diet, nere

gomendioa, bijilatua zaude, estas a todo hecho, ekartzen dizute jana, zaudete zu eta umea eta lasaia, jendea etortzen baldin bada, las enfermeras las mejores amigas del mundo. Etxean bazaude berdin zaie, lenengo eguna edo zortzigarrena zian, baina gauza hoiek ez dakizkizu jaio arte. Denei esan diet, egin naezutena, baina hau da nere gomendioa.

- G. *Bueno... haurdun geatu zeanetan nola bizitu dezue jendearen begiradak edo jendearen aholkuak eta...? Batzuk esaten dute dela triparekin ya jende guztia kaletikan komentatzen, ba ez, bakarrik autobusean uzten diatela esertzen.*
- A. Pos zorte ona izan du.
- G. *Ez?, ezta hori...*
- A. ¡Que va!...
- G. *Edo beste batzuk hasten diela komentatzen edo Jaionerekin: “ai! tapale que tiene frio, ai! Tapale, hazle que tiene hambre”.*
- A. A! baña umeakin. Hor bi gauza daude bat da tripa eta bestea umeakin. Haurdunaldian gehienbat jendeak galdetu badit zeoze edo hola da zemuz dena. Jun zaizun haurdunaldia. Eta amorru asko ematen ditena eta ez det esango gorroto baina, jende askok ohitura dauka tripa ikutzea.
- G. *Bai hori komentatzen dezute asko.*
- A. Eta ez dakit zegatik, ipurdia ez diate ikutzen.
- G. *Es que kriston joera dago. Eta nik...nik uste ez nukela ondo eramanago...*
- A. Ez zait inporta baina ezaguna baldin bazea..., nere laguna baldin bazea ez zait inporta baina tratu, kanpoko tratua daukan edozein hartu eta nere tripa ikutzea..., es que nere tripa nere ipurdia bezela da, edo nere sorbalda bezela berdin zait, es que berdin du, eta ematen du publikoa dala, eta amorru pila bat ematen dit horrek. Baina gero haurdunaldian zehar egia esan jendea ez da oso metete izan, ez dakat esperientzia hori. Eta Jaionekin ez det asko gogoratzen, azkenean es que lanean egon naizenez, ibiltzen zera beti inguru berdinarekin, ordun jakinda haurdun zaudela haurdun zaude. Gero bukaeran bai: “joe hankak hazitu zaizkizu, e?” Holako komentarioak baina ez asko. Eta bigarren haurdunaldi honekin, karo ni txikia ez naizenez, ba ordun jendeak ez da ausartzen galdetzera. Ba bueno nei pasa zitzaite Jaione jaio eta gutxira Oinatzen lagun batek hartu eta esan zian: “bueno zorionak”, eta ni: “eskerrik asko”, eta “ze bigarrena, ez? Eta ez, da gelditu zaitena... a bida oain esan dezula, jendeak, jendearen komentarioak haurdunaldian zehar, neri askotan egin, eta aparte nik moztu iten det, baina e?... aurpegi, joe gainea ahaztua nekan, oain ez zait pasa, Jaionekin: “aurpegi ona dakazu, mutila izango da”.
- G. *Ai la ostia...!*
- A. Hori ez dakizu?
- G. *Aurpegiana ez. Galdetzen dutela asko ze sexukoa dan bai, baina aurpegiana ez.*
- A. A! bai, jendea oso kotilla da. Galdetzen dizutenean sexua eta oaindik ez dakizu, eta jo, eta: “ze muzko haurdunaldia, ba ona, a ba seguro mutila dala”. Txarra baldin badaukazu neska. Aurpegia ona badaukazu mutila. Aurpegi txarra baldin badaukazu neska. Mantxak, granoak, neska. Tripa borobila eta kanporaka, mutila. Tripa zabala eta hoi, neska. Hoi nik, komentarioak azkenean hor bai ateatzen zaitela feminista ramalazo hoi eta aizu... Eta goatzen naiz txakurra genun, hil zitzaigun eta jun nintzan albaiteoana, eta han haurdun eta ez dakit ze: “ondo zaude eta haurdunaldi ona?” Bai esan nion, momentuz ez det ez botakarik ez ezer izan, seguro mutila dala, eta super ondo.
- G. *Klaro, super lojika aplastante.*

- A. Bai, eta hurrengo, zientifikoa sobre todo. Eta jun nintzan hurrengo bixitan eta me quede más a gusto que a gusto, esan nion: “bakizu? Neska da”.
(Parrak)
Eta hori bai, mitoak. Gero, bai aurreko haurdunaldian Jaionekin eta bai honekin ez det sufritu ez botakarrik eta ez... bai izan detena da, ze ez da oso ohikoa, listua.
- G. *Bai, hori komentatzen digute batzuk.*
- A. Eta Jaionekin izan non, baina izan zan astebete edo bi asteko kontua. Baina me pilló de sopetón... bueno bida, beitu gezurra, irakurri nun liburu bat Olaiak utzitakoa, “100 consejos...” eta hor bai bidatu nula sintometan a ver zein zian sintomak, eta han agertzen zan salibación. Hormonala zala eta lasai gelditu nintzan. Ez zala gaixo neolako, baizik eta ez zala nere paranoia. Lanean nintzan eta jarri behar nintzan edalontzi batekin eta listua botatzen, ze ya ezin nun tragatu. Eta beste honekin oaindik gehiago, egon naiz igual bi hilabete, aiton zahar bat bezela, kalean beidatu alboz eta txus, nazka-nazka. Hori okerrena eraman detena, gainea listuakin pentsatzeak nazka ematen zian, eta botagurea. Baina pentsatzea, ez nahastu, eta baina bestela ez det, haurdunaldia ona izan det. Baina hoi bai, bihotzerreak, pasada bat.
- G. *Eta ze egiten dezu, esnea hartzen dezu, adibidez?*
- A. Bai, almax daukat baina nago kokoteraino, nik ez baldi badakat egunero dakat ia egunero bihotzerrea, eta gure etxean betidanik esne hotza, eta tartekatu iten det eta oain ez det uste hainbeste esne hartu detenik nere bizitza osoan. Eta gero ere beste esarea dao eta oain ez diate esan baina Jaionekin esan ziaten: “bihotzerre? A ba ile pilo batekin jaioko da, porque si el pelo...” Jaione jaio zan eta no tenía un pelo. Eta goatzen naiz hemen jarri ziatela, eta lenengo gauza bidatu niona zan ileak, eta nun daude ileak? TANTO bihotzerre... ya hemendik aurrera... tripa, ilea eta sexuarena, que me vengán con cuentos chinos que les voy a mandar a freir espárragos... Eta oaingoan ez diate esan haurdunaldian inguruan, eta ya bigarrena da, eta nik uste jendea “que se corta un poco”, ez dala hainbeste sartzen, eta gero gainera izan deten garaian eta argala ez naizenez, ba enteratu dianeako haurdun nagola, haurdun nago, neguan egon naiz haurdun, eta hasi zea arropa kentzen ya udaberrian, eta udaberrian negon 6 hilabete terdi eta nengon ya triparekin eta jendea ez da asko sartzen. Bai galdetzen dizute zemuz damakin umeak, Jaionengatik, ea zemuz, hori bai, ardura hori bezela, eta baina ez pentsa gauza handik esaten dutenik. Umea behin jaiota hor bai dala jendea oso metetea.
- G. *Bai, hori da.*
- A. Oso metetea da. Txupetea, adibidez, dauka kriston ohitura jendeak txupetea jarri behar izatea umeari, negar eta “pooonle txupete”, eta si yo no quiero qué pasa?. Eta zu gainera bazaude bularraren historiarekin gomendatzen dizute orokorrean ez jartzea txupetea. Eta ordun zuk nahi dituzu pauta batzuk eraman, irizpide batzuk eta jendeak ez du errespetatzen. Baina agian zuk hanka sartzen dezu baina zuk egin beharko dituzu, eta jendea beti dago horretarako. Tapatzearena, gero beste gauza bat izorratzen didana pila bat, behatza sartzea ahoan eta nola txupatzen dun. “Ui!, tiene hambre”, eta esatezu, umeak komunikatzen dia kontaktuaz, ordun zuk behatza sartzen badiozu ba beak, pos txupatu. Baina gero aparte iruitzen zait oso zikina. Eskuak dira gure gorputzaren parte zikinena, eta azkenean zuk gauza guxtiak ikutzen dituzu eta zure esku zikin hoiek sartzen dituzu ume baten ahoan. Zenbait jenderi igual esango nioke, baina beste batzuei te kortas.. eta arroparena, “uuu, mantita, ez dakit ze eta bakit ze, eta que si erupta no erupta”, hay pa todo.
- G. *Pa todo.*

- A. Bai bai... buf, horroroso. Eta gero con el biberón, denek eman nahi diote biberioia.
- G. *Bai hori kontatu izan diate.*
- A. Eta zuk prozesu hori eraman dezunaren arabera, agian ez zaizu inporta. Nik jende asko ezagutu det ez daukana inungo arazorik, baina nik ez diet utzi. Nik ez nien utzi nik ez nuelako biberoirik eman nahi, neretzako frustrazio bat zan biberioia ematea. Neretzako bularra ez ematea sinbolizatzen zun nola lehen esan dizudan zilborrestearena, ba apurketa hori. Ya guztiz, umea ez dago zure... zuk bularra ematen badiozu zu zera, berdin zait, nei kriston enbidia ematen ziaten esaten ziatenak: “jo! marmita bat badirudit, ni bakarrik esnea naiz”, eta ni: “jo, ze suertea dakazun!” Nei umea besotatik kentzen diate, eta ez dakazu inolako loturarik. Oso txikiak dira beraien afektibitatea adierazteko eta zu berezia izan nahi dezu, zu bere ama zara. Eta umeak ezin dizu hori, edo zuk ez dezu bere keinuak interpretatzen eta ordun edozein pertsonak hartzea eta hori, neri ateatzen zitzaiteen ese instinto animal, eta oso oso gaizki.
- G. *Ya...*
- A. Nik bida, aitortu behar dizut oso gaizki pasa nun, izan zan trauma bat, e?... eta abuztua zan, bueno ba gauza asko pilatu zitzaizkiten eta gainera la gota que colmó el baso izan zan Urnietan dago tipa bat Jone dula izena eta da makina bat, emagina da bera eta masajeak ematen ditu eta da nahiko hyppy eta bere etxea da denon etxea, eta holako gela bat baldin bada eta 50 sartu behar gera 50 sartuko gera, eta ez bazea Urnietakoa ere hartzen zaitu, eta bere etxea irekia da. Eta berak ez du kobratzen. Berak egiten duna da bolondres, Osakidetzakoa aukera eman diote lokala erabiltzeko baina musutruk egiten du lana, eta ordun area jun nintzan eta tipa hau da lau seme alaben ama. Lenengoakin ezin izan zun bularrrik eman, eta bueno bere esperientzia ere bizitu du eta bueno eta tipa bueno masajeak ematen ditu eta dauka beste filosofia bat eta oso irekia. Ni zientzialaria naiz eta kostatzen zaitena gauza asko ulertzea. Baina me da sopas con onda. Nik uste nun emakumeak esaten zitun gauzak eta umea hartzen zun besotan eta ixiltzen zian, eta asmatzen zuen. Ba beitu neretzako txapo. Eta emakume hau adibidez, neretzako izan zen nere psikologa, eta lagundu zian pilo bat egitera horri buelta emateko, ze nik pastila hartu ta geo bularrarena, komentatu ziaten bazeudela kasuak baina ustet, ez naiz iritsi liburuan, baina dakit besteek esanda, “Un regalo para toda la vida” irakurri zutenak, adopzioa egin duten emakume batzuk estimulatuta egin direla bularra eta esnea igotzeko eta beraiek bularra emateko.
- G. *Edoskitu ahal izateko, eta bikote lesbianokin ebaita.*
- A. Eta ordun nik esaten non: “saiatuko naiz”. Karo ez dakizuz zeintzuk diren pautak eta hori oso gogorra da, karo ni oain jun naiz, ya pasata historia hau, egon behar zera estimulo jarrai batekin, ez dakit zenbat denboraz, baina egon behar zera estimulatzen gorputza ohartzeko ume bat egongo balitz bezela. Ni egon nintzan, eta saiatu nintzan, eta lortu nun zerbait ateratzea pastila hartu eta gero, baina ezinezkoa zan, zergatikan hasita ez dakizulako zeintzuk dian eskatzen dizkizun baldintzak, hori agian egin dezakezu umea jaio aurretik, estimuloa.
- G. *Ez eta umea jaio eta gero ere bai.*
- A. Ez, ez det esaten ezin dezula baliabideengatik, umeagatik eta zugatik, egoeragatik diot.
- G. *A bale.*
- A. Etxean zaude, ospitaletik jaitsi zera, hau dena gertatu zitzaiteen lau egunetara, zu ez zaude guztiz ondo, masajeak egin nahi dituzu, erregistrora jun behar zera, inskribatzera jun ber dezu, bisitak dituzu etxean, ez dakit zer, eta hori oso esklabua da, esan nahi det, egon behar dezu ez dakit zenbat ordu, ez dakit zenbat aldiz... ordun horrek ze exijitzen dizu? Etxean egotea, umearekin eta ez bada umea sakaletxesakin edo lo que sea, eta nei egunak ez zian ematen gauza guzti

hoiek egiteko, eta gainera ez dute ulertzen ere jendea etortzea bisitan eta zu ez egotea, eta zure etxean lasaitasun hori ez izatea. Benetan, e?, que habría que prohibir etortzea.

G. *Nik beti esaten det berdina.*

A. Baina nik hor hanka sartu nun, kao es que, adibidez, ni delegatu nun guzti hori Oinatzengan, eta Oinatzek alboratu zun dena, pentsatuz hoberena zala, baina karo Oinatzek ere ez dakizki zeintzuk dian zure eskaera edo beharrak, es que zuk zeuk ere ez dakizu.

G. *Es que ez dezue ezagutzen...*

A. Eta Oinatzek: “deitu dit ez dakit zeinek ea etorri daiteken 6tan”, eta no me apetece un pijo que venga”. Eta esan diot pentsatuz onena zala. Eta Oinatzek ze kulpak daka, eta beaiek ez dute prozesu hori pasa, eta again hurrengo egunean esaten det: “estupendo”.

G. *Ya...*

A. Eta nik berarengan utzi nun ez nulako ardura hori nahi, baina ez genuen asmatu, eta berak juntatu zun bere borondate onenakin baina nere borondatea zan inor ez etortzea. Eta gainera etortzen zaizkizu etxera generalian konfiantza gutxien dakazun jendia, ez zeralako ausartu esatera ezetz.

G. *Ya... karo...*

A. Eta bueno, ez dakit zerren kontura esan dizuten hau, esnearen bularrarena.

G. *Hasi gera hitz egiten biberioia eman nahi zenutela.*

A. A! bai, Jone hau Urnietakoa jun nintzan beregan eta komentatu nion indutzearena, eta esan zian: “zu saiatu, ez agobiatu, izan sentsazioa saiatu zerala, ez badezu lortzen, oso zaila da, ez badezu lortzen ez apuratu, zu saiatu zera eta listo”. Eta ordun saiatu nintzan hartzen gauzak lasaitasunakin erlatiboki,. Eta ez nun esnea lortu. Eta biberioiakin nintzan. Bakizu neretzako ze gogorra zan masajetan, umea negarrez hasi eta sakaba la teta eta listo, sufritu iten nun eta besteak ikusi edoskitzen eta ni ezinik. Me salia la lagrimilla. Eta goatzen naiz momentu batean jendea jun eta Oinatzek aurrean ere, Oinatzek biberioia ematen ikustea gogorra egiten zitzaidan ere. Eta hor sartzen zitzaienten la historia de: “bera ere aita da la ostia, Arritxu...” Eta Oinatzek esan zian: “Arritxu, lasai, ez badezu nahi, o sea, ni ez preokupatu neregatik, ni ez naiz jarriko. Ez da zuk eskatzen dizulako, ez zait justoa iruitzen. Paperak aldatzen ditut eta nik zure tokian nahiko nuke, zure alaba da, ordun...”

G. *Bai kontraesanak.*

A. Eta esan zian: “bueno lasai”. Eta behin Jonekin hizketan esan nion: “jo!, es que bakizu neretzako abantailak eta desabantailak bibeoiarena, biberioiaren historiarekin ematen du ya behartua zaudela ba edozeini uztea biberioia, edozeinek ematea, eta es que... esan zian, es que me siento como una perra en celo. Ba bai, hori esan behar nizun”. Esan zian: “hori instintoa da, ateatzen zaizu ama instintoa”. Eta esan zian: “txakur bat txakurkumeak ditunean gerturatzen zera? Eta ez. Ba zu berdin zaude. Eta hori naturala da eta normala da. Eta lasaitu”. Eta pixkat eman zian, lagundu zian...

G. *Zentzua eman zion bizitzen ai zinanai.*

A. Eta esaten ez naiz ni eta... egoera da. Eta nik horrela bizitu det. Eta horrek lagundu zian ere Oinatzekin hitz egiten. Ze oso gogorra iten zitzaienten esatea ezetz. Gero ere berak ikusita ez zian eskatzen, ordun zer Oinatzek emango zitun bost biberoi? Hori bai, e?... ez nion, o sea, Oinatzekin ez zitun egunez ematen biberioiak baina gauez ere ez. No le hacía la putada de: “nik lo in nahi det eta zuk gauekoak eman”, eta esaten nun con todas las consecuencias, biberioia eman nahi det ba gauekoak eta egunekoak. Lotsa pasatzen nun biberioia ematen. Lotsa. Eta gero

gainera etortzen da gero jendea oso hola egokia eta esaten du: “¿no le das pecho?” Igual te estanpo el biberon en la cara señora.

- G. Y por qué galdetu dizute? Edo igual esatekin queda implícito, ez?... justifikar.
- A. Te justificas tú sin que te pregunten. Zu hasten zea, ez ezin non, saiatu nintzan baina ez dakit zer, eta gerora esatezu eta ni zertako eman behar dizkiot arrazoiak edo zergatik ematen diot edo ez dioten ematen.
- G. *Bai, hain gaizki sentitzen zea momentuan, ez?*
- A. Bai azkenean zure erabakia izan da, behartutako erabakia, ordun behar dezu. Eta beno eta gero jendea eta jendea dago.
- G. *Karo...*
- A. Baina bai. Baina hor kontuatu nintzan animalia huts batzuk geala.
- G. *Erditu zenunean egun hoietan ospitalean eta osasun langileen aldetik ze jarrera topatu zenituen edo ze laguntza edo ze oztopo? Batez ere edoskitzearen inguruan esan nahi det.*
- A. Jo!, ba momentuan nik egia esan ospitalaren aldetik, sobre todo paritorioan, bua, pasada bat, o sea, nik esango nuke bikain. Eta plantan ere berdin. Ze azkenean nik ez nuen gabezirik, eta ni oso ondo tratatua sentitu nintzan, gertatzen da ere ez dakizkizula geo ze etorriko zaizun. Egia da gero oain irakurtzen deten arabera, umea jaiotzen da kriston adrenalina dosiak, eta hasierako ordu hoiek garrantzitsuak diala edoskitzerako eta bularrean jarri behar dela. Eta hori etortzen zaie gero bajoia, eta ordun bajo horretan pasatzen ditzuzte ordu pilo bat lo eta ordun da kuando menos guerra dan, eta ordun zuk ere ez dezu ezer egin behar eta ez dezu jendearen laguntzarik behar, horregatik iruitzen zait hirugarren egun hori lehen zegona eta kendu dutena estrategikoa izan dala, nere ustez da espabilatzen hasten dianean, esnearen igoera eta arazoak hasten dira etortzen eta ordurako etxean zaude. Eta orduan egia esan iruitzen zait... nik ez nuen beharrik somatu ospitalean. Ez nun beharrik somatu ospitalean. Edo behar gutxi hoiek guztiz beteak zeuden.
- G. Eta etxean osasun langileekin, edo pediatarrekin edo emaginarekin, hasierako egun hoietan?
- A. Jo! Es que nere kasua izan zen abuztua izan zala.
- G. *Es que abuztua...*
- A. Eta abuztuan kasualidadez Hernanin emagina ez zegon, oportetan zegon eta emaginaren postua dirudien ez da hain garrantzitsua eta ordezkatzeko emakume bat etorri zan astean bitan. Eta ez zagon laktantzia talderik. Jarri zuten Jaione jaiota iraila horretan, Jaione abuztukoa da, irailan hasi ziren edoskitze taldea martxan jartzen. Ordun ni aurkitu nintzan bakarrik. Eta amorrua eman zitena zan jakinda Urnietan emakume hau zegola eta emakume hau Osakidetza dala eta nola jakinda oportetan daudela nola ez zizkiguten baliabiderik eman esateko: “beitu gu ez geanez hemen egongo aukera dakazu honera juteko edo beste honera juteko edo...” o sea errekursoak. Eta momentuan hain, eta beitu lagunak izan nitula umeak izan zituztela, holako blokea neukan ez nintzela ezta kontuatu inori deitzeko eta esan es que..., ez zitzaiten buruan sartzen nere lagun batek lagunduko zianik. Ez dakit nekan buruan profesionalak, emaginak edo ez dakit ze. Eta hoiek ez zeudenez jun nintzan ospitalera eta buf, egun hori oso gogorra izan zan. Ospitalera jun nintzan, ze izan nun kriston igoera baina zauriak nitun. Ordun nik esan nun:,” nere lenengo hanka sartzea, deskantsatu ingo deten, ze zauriak ditudanez, jartzen baldin badet mina eukikoet beraz utzi ingoet eta biberioan suplementoa emango diot”. Ordun oaindikan inflamazioa gehio, hor in behrko nuna zan umea jarri eta aguantatu. Bueno, ba nere lenengo hankasartzea, eta ikustean ez niola buelta ematen esan non:

“ospitalera noa”. Eta ni neu jun nintzan ospitalera eta esan ziaten: “umea?” Eta ni: “gaua zan, eta gaueko 12:30, ordu hoitan nola etorriko nintzan umeakin?”. “ Es que umea da tresna egokiena horretarako”. Es que neri inorrek ez dit esan.

G. *Ya... zaude de novata total...*

A. Karo, eta ordun gora jun nintzan eta saiatu zian laguntzen ba ikusi ziaten kriston ingurjitzazioa neukala eta bueno hasieran el sacaleches ospitalekoa ez zebilen, puskatua zegon, eta eskuaz. Gero hemengo klaseetan ez ziguten erakutsi, es que karo nola erakusten dizute esnea ez badaukazu oaindik? Baina ni adibidez, plantatik biali gintuzten hori bat faltan bota nula, ikusita etxera zoazela eta ikusita oaindik esnea ez zaizula igo. Goatzen naiz pediatria, ginekologoa pasa zala justo alta emateko, eta bidatu zian triparen konpresioa ez dakitz ze bakit ze, ea dena ondo zegon uteroa ari zan ondo kontraitzen edo, eta alta sinatuko dizut eta ya. Eta esan nion: “eta bularra?” Nik esaten non: “nik esnerik ez det ikusten”. Eta estutu zian hola piska bat: “ hor ya ateatzen ai zaizu”. Eta punto. Eta karo, nei hori esan zian eta ni lasai geatu nintzan. Ateatzen zait pues como si fuera eso etxeko frigorifikoa esnea ateratzea bezela. Eta etxea etorri nintzanean, umeakin etxean sartu ez dakit egoera berria, esatea ama naiz arraro sentitzen zaitu eta derrepente ikuitzen ditut bularrak eta bi arroka. Golpez. Eta ni zer da hau? Karo hemen ya asi zen historio guztia. Zauriak ditut, utziko det eta... umea lo oaindikan. Eta kriston titi puskakin. Etxea jun, o sea, ospitalea jun, kao esan ziaten: “biuf! hau atea in behar da hala moduz”. Eta sei pertsona etorri zian eta sei pertsona hoiek seiek titiak ikutu zizkiaten. Masajeak ematen eta ez dakit ze. Imajinatu zuretzat ze egoera biolentoa dan bai gizonak eta bai emakumeak zu etzanda kamilla batean eta recien parida de dos dias eta tocandote las tetas literalmente: “eta bueno ba oain beroa jarri, oain hotza jarri”. Zan hainbeste informazio denbora gutzian: “oain bainatu zaitez, ikusiko dezu nola ateatzen dan bakarrik”. Dutxatzen beaien aurrian, o sea zen leku ireki bat dutxa batekin eta nei hola en pelotas, baina...

G. *Desesperatua.*

A. Bai, eta azkenean ni hor horren inguruan hormonekin, estresak, bloketazen badezu oxitocinan historia hori a mi que otras me iba a salir. Estresatua ez dakit baina blokeo batekin.

G. *Pasada de rosca.*

A. Bai, baina lasaitua jeitsi nintzan, esan zizkiaten pauta batzuk, oain sakaletxesak hartu, jeitsi nintzan, gastatu nitun 80 euro sakaletxesan, pezonarak, patatin patatan, baina pilak kargatua, eta Oinatz: “badakit, yasta”. Eta ez dakit ze. Me duró dos horas, porque no salía nada, umea negar batean, hecho un kristo. Oain adibidez, kasu horretan biberioia emango nioke umea lasaitzeko eta nik sakaletxesakin egin. Eta hala ere hasta... ikusita nere bularrak jeitsi diala eta ez dakit ze. Eta umea jarriko nuke eta konbinatu bat egingo nuke hala moduz, eta evidentemente emaginakin hor lata ematen. Baina abuztuan ez zegon inor.

G. *Es que tokatu zitzaizun egun txarrak.*

A. Eta ordun nere gomendioa da azarora saltatzea. Lenengo semea izan behar dezu azarora saltatu, abuztuan ez jaiotzeko. O sea benetan, e?... esperientzia oso txarra.

G. *Eta ze oztopo euki zenitun biberioiarenak? Goatzen zea? Aparte de zu zure buruarekin zenekan rollo guzti hori.*

A. Ba tetinarena, biberioiarena beste mundu bat da, e?... txupetearena bezela. Ez dakit zenbat marka, silikona, edo beste ez dakit, materiala zein dan, formak, zuloena bestea, beste mundu oso bat da. Eta gero papillekin hasten zanean ez dute berdina balio, aldatu behar dio, zuloak izar itxurakoa edo ez dakit ze, asmatu genuen arte... Batzuk berehala harrapatzen dute, Jaione ez,

Jaione zan de “Avent”. Gero zeuden batzuk oso politak “Nuk”, oso diseinu politak eta, ez, alperrik zen. Ez zun asmatzen,. Iguale egoten zinan orduerdi biberoiakin eta iguale 20ml, ez zun asmatzen. Gero ere, Jaionek ez dit bate lagundu bularrakin, esan nahi det bularrarena ez da bakarrik zure kontua, eta askotan pertsonalizatzen degu eta ez da horrela, eta Jaione pixkat aldrebesa zala demostratuit, eta demostratu zian biberoiakin. Eso de chupar no le va.

G. *Bai bada... eta ze abantaila...*

A. Inklusio, Jaione izan zun istripu txiki bat edo 2 hilabete zeukala, regurgitatu iten zun dexente, esnea ateatzen zitzaion eta kanbiadorean ginala, nik karo, ipurdia altxatzen diozu eta ordun igo zitzaion eta ematen du gelditu zala arnasketa hartu gabe eta gelditu zan tonta, ez zun erantzuten eta meneatu behar izan nun eta jun ginan ospitalera a toda leche, eta apnea bat izan zula esan ziaten eta ingresatu zuten bazperez aztertzeko, gero ez zan ezer pasa. Un peñazo... eta ospitalean eta holakotan beti gure biberoiak eraman degu, ze ospitalean dago beste tetina mota bat eta ateratzen dala pasada bat baina hau itto iten zan. Eta gu azkenean gure biberoiakin, ez?: “es que ez du asmatzen”. Beti juten ginan gure biberoiakin.

G. *Espeziala...*

A. Bai...

G. *Eta biberoiari adibidez, ze abantaila ikusi dizkiozu?*

A. Karo, es que nik ez dakit zer dan edoskitzea edo bularra ematea. Eta nei biberoiarekin daukaten orotzapena ez da oso positiboa. Es que abantaila izan daitezke edozeinek eman dezakela...

G. *Que no te hace ninguna gracia.*

A. Justo da nik tatxatzen detena. Ordun abantailak? Ulertzen ditut, abantailak baditula, aitaren parte hartzea handiagoa, baina iruitzen zait aitak parte hartu dezakela beste arlo batzutan. Ordun... ze azkenean masajeena, adibidez, bai gomendatuko nuke gizonak parte hartze geiago egitea, amak baldin badauka bularraren historia monopolizatua ba aitak in dezakela beste hori, ez?. Eta masajea gustatzen zaie pila bat umeei. Adibidez, Oinatz pistinara Oinatz beti Jaionekin juten da, eta pistinaren istorio hori aitaren tokia da. Eta hau oso amazuloa da, eta beti esan diate: “garaiak daude”, eta ordun erabaki genun Oinatzek behar zuela bere momentua berarekin eta ordun ba ni ere pistina oso zalea ez naizenez, ba arlo hori berea da, ba hori bezela, txikitari masajeena izan daitezke. Gertatzen dena da hori ere militantzia bezela dala, gomendatzen da beti ordu berdinean eta askotan iristen ginan eta nekatua zegoen eta askotan nik egiten nun.

G. *Eta bularrari ikusten dizkiozun abantaila eta oztupoak?*

A. Ba hori da desiatzen nagona, oporrena adibidez. Dakagu furgoneta eta dakagu montatuta atzean altzariak. Ordun nere ideia izango litzateke, lenengo hilabetea hemen eta bularrarena lortu eta behin hartu degula kaioa, bakizu ze dan ez esterilizatzea, ez berotzea ura, ez nahikoa eman dezun edo ez dezun eman, hautsak esnia vamos ez erortzea edo... Zu imajinatu mendi puntan zaudela eta erortzen zaizula esnea. Azkenean marmita hori, neretzat marmita, zu izatea kriston abantaila da, temperatura egokia, konposizio egokian, nahi dezunian, soinean dakazu eta ez dakazu ezta tramankulorik, ezta ezer behar. Hartu umea, hartu eta neretzako izango litzateke abuztuan kanpora juteko aukera bat, bestela biberoiakin hotel batean con pulserita? Ba gu ez, ezin degu gainera, ez degu nahi eta ezin degu. Baina mendira eta Jaionek disfrutatzen du pila bat, ba nei aukera emango liake gure planak egiten jarraitzeko modu bat. Biberoiarekin zailago ikusten detena. Eta Oinatzek onartua daka bularra ematen ez geala inoa jungo eta nik esperantza dakat abuztuan kanpora juteko gaua pasatzeko, o sea, rollo furgoneta, montatu

furgoneta eta bularra baldin badaukazu ni lasai nago, bestea edozer gauza jaten du ya gu bezela, neretzako askatasuna da.

G. *Eta oztopoa?*

A. Bularrarena? Oztopoa izan da zu zeu zeala. Suposatzen det, nik ez det sufritu, baina suposatzeet zuk ere zure momentuak beharko dituzula. Eta gainerik nik bi izanik ba zure momentutxo edo beharko dezula eta bularra oso esklabua da. Eta are gehiago hasieran. Hori da entzun detenaren arabera eta zentzu osoa dauka eta asumitua daukat zeoze, gero ez dakit nola eramango deten lortzen baldin badet.

G. *Ba...*

A. Desabantailarena hori, ea zorrea daukaten eta bigarren partea ezagutzen deten, eta komentatzen dizkizut.

G. *Ya... oso ondo.*

A. Eta bueno gero desabantaila, adibidez, entzunda daukatena umearen arabera, lanera egokitze bularra utzi, ez utzi edo konbinatu egin nahi dezula umea norbaitekin utzi behar dezulako, nahiz eta zure esnea atera biberioan eman behar dezulako eta badaude ume batzuk asko kostatzen zaiena bibeoria hartzea... beste batzuei lehenago kostatzen zaie baina ulertu dezaket ama batentzako zu lanera jun jakinda biberioa ez dula ondo hartzen eta ez dakit zeinen esku uzten dezula ba... zu oaindik hormonakin ez zaude... eta lau hilabetetan... baina bai ez da...

G. *Ulertzeizut.*

A. *Gazi gozoa da.*

G. *Eta ezagutzen dezu kontzeptua amatasun intentsiboa?*

A. Ez.

G. *Hau da, pixkat aldatzen degu gaia, edo ez segun nola ikusten dezun zuk, e? Bueno komentatzen dizut, definitzen dizut, feminismotikan definitu izan da amatasun mota bat dela esango genukena amatasun hegemonikoa, igual ez erreala dena, ez du zertan, baina bai pixkat sistemak edo sustatu nahi duena edo, ezta? Egia da ere esan beharra dago feminismoaren alderdi guztiek ez dutela konpartitzen, adibidez, desberdinketaren aldekoek eta ez dute ikusten. Baina bueno amatasun hegemoniko hori, ama perfektua, beti haurraren lehentasunak aurretik jarriko dituna baina modu behartu batean. Ama on hori, ez du edango, ez du erreko, ez du bere buruarengan... bere bizitzaz ahazten dana umeari eskeintzeko. Ezaguna egiten zaizu? Igual izena ez baina kontzeptua?*

A. Bai. Eta maila batean joera daukazu, e?

G. *Hortara juteko?*

A. Bai, eta ez dakit sistemak bultzatua edo instintiboa den. Baina nik argi daukat nei jartzen diate aukeran momentu horretan lenengo urtean, e?, baina umearekin zaudela ikusten dezula oaindikan ez dela independientea eta hori, jartzen dizute aukeran bikotea edo umea eta ez dakat zalantzarik, e?. Eta gero sistema nola dagoen garatua. Esan nahi det, nik estatu espainolaz hitz egiten ari naiz. Baina Suedian, ematen dizute diru laguntzak eta amatasuna lantzeko urtebetez edo eta gero urtebete pasa eta gero eszedentzia jornada erdia eskatu dezakezu eta ama egon d aiteke aita egon daiteken moduan. O sea, bakoitzaren arabera, nik nere beharrei begira baina karo, hemengo gizartean saldu digute, saldu edo, aprobeixatu dira gu batez ere ezkerrekoak bultzatu deguna emakumearen integrazioa lanean eta nos la han vendido como patatas, azkenean egin dutena da lehen pertsona bakar batekin lortzen genun ekonomia, oain bi behartzea hortara. Ordun behartuta zaude bi pertsona lan egitera. Nik aukera izango banu eta

Oinatz lanean egongo balitz nik eszedentzia hartuko nuke eta lenengo umearen bi urtean umearekin egongo nintzateke. Baina eszedentzia. Nik bi urtetara nere bizitza berreskuratu nahi det baina ulertzen dedana bizitzaren etapa bat, ez umeak ama behar duela, e? Amak umea behar du. Nere sentsazioa da.

G. *Bai, azkenan sentipenak dia.*

A. Eta nik, adibidez, nere esperientziaren arabera aitaren aldetik ez det ikusi behar hori. Adibide bat: jai eguna amankomuna daukaguna Oinatz eta biok, umea haur eskolan. Ba Oinatzek pentsatzen duna, a bitu, plan bat egin dezakegu eta elkarrekin jun. Nere plana zan, umea zertarako egongo da haur eskolan gurekin egon ahal badu? Guk jai badakagu zertarako egongo da beste jende batekin? Ba bueno lenengo umea da. Nik ustet bai eskatu ditela neri gorputzak hori, baina horrek ez du bultzatzen sistema hola izan behar denik, are gutxiago, nik parte aktibo izan nahi det bizitzan eta nik lana egin nahi det eta nik nere profesioa bultzatu nahi det, baina igual bai daudela, aukera izan dezagun, nahi duenak urtebete umearekin egon ba egon dadila. Edo 16 aste hoiak bezala, zu emakume bezala, grazia iten dit baina zuk emakume bezala zuk era eman diezaiokezu aitari asten bat berari emateko. Behartuta zaude legez lenengo 6 asteak baina 6.etik aurrera aitak hartu dezake aitatasun hori. Eta zu lanera jun edo lo que sea. Ordun aukera hori, oso egokia iruitzen zait baina ez 16 aste, nei iruitzen zait gehiago egon beharko litzatekela, aukeran.

G. *Aukera, ulertzen dizut.*

A. Gero norberak ikusiko du, eta norberaren beharren arabera. Baina nik esaten detena ez da emakumea izan behar dela umearen arduraduna, eta ez umea, etxea eta gizonak ekarri behar duela soldata eta... ez dakit zenbat urtetan egin deguna. Bueno ba European asko reflejatzen gea gauza batzutan ba beste gauza batzutan fijatzea ez zan gaizki egongo. Eta hitz egiten det zeozer jakinda, e?. Alemanin egon naiz eta Alemanian kriston laguntza pila jartzen dira alde hortatik, Holandan ere, eta diru laguntzak eta Alemanian are gehiago esango dizut, 18 urte betetzen duten arte umeek edota beraien independentzia ekonomikoa lortu arte laguntza ekonomikoa dute gurasoak 150€ umeangatik hilero. Eta hori jasotzen zun nere tutorea zanak Alemanian hiru alaba zitun, 450€ hilabetero hiru ume izateagatik. Hilero, hilero, eta ez bajan zegolako, lanean zegolako. Eta Holandan egiten dute, ez 18 urtearte baina uste det dala 10-12 urterarte. Hemen ematen ziguten cheque bebé, ya bukatu zan, eta oain Eusko Jaurlaritzak emate du laguntza, baina da lenengoa eta san se acabó.

G. *Eta ya azken galdera. Eman beharko bazenioke gomendio bat amaberri bati edo horrela ze gomendatuko zenuke?*

A. Bakarra..?

G. Edo batzuk. Ze iruitzen zaizu garrantzitsua?

A. Lenengo galdetu ingo nuke zer nahi dun berak. Zuk antolatu dezakezu modu ezberdinean eta gero ere daukaten konfiantzaren arabera. Baina lenengo gauza esaten dietena argazkia, tipika argazki edoskitzearena amatxo hola eta umia eta gezurra dala. Hori esan behar diot.

G. *Hori esan dezute askok.*

A. Gezurra dala, eta e?... zer? Ez sinisteko jendeak esaten duna, gezurra pila bat esaten diala edo gauza asko ez diala esaten, eta benetan horrek ez dula betere laguntzen ze azkenean sentitzen zera zu zerala gaizki egiten ari zean bakarra. Eta gerora enteretze zera hau, hori, hura, eta jakin izan bazenu, ba again ez zinake hain errudun sentituko.

G. *Errudun sentitu izan zera, ez?*

- A. Errudun? Bai, gauzak gaizki egin izanarena, bai, bai. Eta gomendioa emaginarengana juteko eta que sea pesada eta berak daukana erreferentziarekin eta helburuekin emateko peñazoa. Eta behin eta berriz. Eta inguratzeko, nik gomendatuko niokela inguratzeko bera lortu nahi duen a ver.... inguratzeko berak entzun nahi duena esango duten jendea artian. Eta adibidez, biberioia eman nahi dezula eta, ba bueno biberioia ematen dun jenden arten ibiltzeko. Bularra eman nahi dezula, ba bularra ematen duten jendea artean ibiltzeko. Laguntza jasoko dute bin aldetatik eta gainea ildo berdinetik jungo dia eta sentituko zea eroso. Hasten bazea ulertu edo ulertua. Baina nik ustet hori dela behar dezuna entzutea. Eta bai gomendatuko nukela ba hori masajeen kutsotara jutea, edoskitzearen kurtsoetara jutea nahiz eta biberioia eman, e? Ze biberioia hobeto zure erabakia izan bada. Ze azkenean holako tertuliak ateratzen dira beste gauzak, ez edoskitzearena, nereak kolikoa dauzka, biberioia eman edo bularra eman. Ba hara ba nik egiten det hau, nik..., gero zuk jakin behar dezu filtroak egiten, e?, edo osteopata batengana doa edo ez dakit ze, edo homeopatia... Nik ikusten ditut taldeak alkoholikos anonimoz antzekoak. Bai eta da pixkat azkenean gremioko jendea egoera antzekoa bizitzen ai zeana, laguntzen dizu, ulertua sentitzen zean leku batean.
- G. *Eta behar dezu hori, ez?*
- A. Bai, eta behar dezu entzun nahi dezuna. Horregatik esaten det gomendio bat. Ba hori.

ERANSKINA 8: Carmen elkarrizketa

2014ko Uztailaren 30ean Donostiako Unibertsitate Ospitalean

- C. Eso es, eso es.
- G. *Eso, entonces va un poco por ahí. Entonces primero vamos a decir cuál es tu perfil. Bueno tú eres Carmen de Donosti, bueno de Navarra.*
- C. De Donosti, yo me siento muy donostiarra también, sí.
- *Y ¿cuánto tiempo hace que eres enfermera?*
- C. Pues a ver, 40 años.
- G. *¿40 años de enfermera?*
- C. 40 años, porque yo antes de ser ATS, eran lo que eran las enfermeras, entonces eran ATS, yo hice 2 años en la Cruz Roja. Entré en el hospital sin cumplir los 18 años, tenía 17 años, entonces estuve 2 años. Terminé aquello con 19 años, me fui a trabajar a un psiquiátrico, porque claro tienes un título como de auxiliar de enfermería o de Cruz Roja. En la Cruz Roja tú trabajas de enfermera, trabajas igual que una enfermera aquí pinchando, o sea, lo mismo, el mismo trabajo que aquí. La Cruz Roja tiene sus propias enfermeras, entonces era eso ¿no?, y luego yo con 20 me fui a la escuela de enfermeras, y cuando terminé pues vine. He estado trabajando en Barcelona y después aquí, pues desde el 90 o sea que son, 90 estamos..., 24 años.
- G. *¿Y de referente de lactancia?*
- C. Serán 8, estamos entre 7 y 8.
- G. *Muy bien, ¿Y tú te acuerdas antes de empezar a trabajar, si te viene algún recuerdo, qué opiniones o que perspectiva tenías sobre la lactancia? ¡Ah, no hemos dicho que eres madre también!*
- C. Eso es importante.
- G. *Eso es importante.*
- C. Claro, mira, yo desde que estudié enfermería el tema de la obstetricia me dejó maravillada, la obstetricia y ginecología, como que esto es lo mío ¿vale? Entonces vi, yo fue cuando dije, yo creo que ya estaba en 2º, y dije: “bueno ahora en 3º que voy a ir a partos, que voy a estar en neonatología, en estos servicios, en quirófano de gine, o sea, voy a ver si verdaderamente esto es lo mío”. Y allí decidí, en 3º decidí, está claro que tengo que ser matrona. Entonces cuando terminé pensé en hacer matrona, pero me quedé trabajando en Barcelona. Yo pensaba hacer matrona en Barcelona pero me llamaron de aquí, que había plazas, salían 50 plazas, para tener plaza en propiedad. En Cataluña había muchos problemas, ya la gente estaba con contratos eventuales y pensé bueno, pues igual lo que tengo que hacer es retrasar un año lo de ser matrona y me voy a San Sebastián, trabajo en Donosti 1 año, tengo la plaza en propiedad y pido traslado a Barcelona y me presento en la escuela que elija. Porque no era como ahora, era diferente una escuela de matronas y te presentabas a aquello, era como las de enfermería igual. Entonces, yo ya había pensado: me voy a Santa María del Mar, a ahí a hacer matrona y eso, pasado en año me vengo. Y claro ¿qué pasó? Pues que en aquel tiempo pum..., las escuelas de matronas se cerraron. Y encima me casé, encima al año siguiente me casé, con lo cual dije y ahora qué hago. Pues no pensé que iban a estar las escuelas de matronas cerradas 20 años. Yo pensé seguramente si no es el año que viene al siguiente las vuelven a abrir. Pero no, estuvieron cerradas 20 años, claro no había posibilidad de hacer la especialidad de matrona.

- *¡Ah qué faena!*

C. Eso es, y ahí me quedé. Entonces, cuando ya pasaron, que llevaba ahí como 12 años, así más o menos, trabajando en hematología, que era hematología y cardiología en aquel tiempo, pues pensé, el ginecólogo que era el jefe de aquí y mi ginecólogo que era el jefe de ginecología, Larrea, me dijo: “oye siempre te estoy oyendo lo de que querías..., probablemente estos años se van a abrir las escuelas, por qué no vas a trabajar a maternidad, que es posible, que no sé cómo va a ser, pero probablemente tengas posibilidades de que si estás trabajando ahí se te dé la plaza”. Al menos el me dijo: “yo lo voy a intentar, y entonces igual las prácticas puedes compaginar aquí, en Bilbao, ver qué pasa con esto”. Y es verdad, me pedí el traslado y me vine a la 3ª verde. Y entonces tardaron unos años, pero se abrieron las escuelas de enfermeras, pero lo que yo no pensaba era que la salida fuera tipo MIR, que tú ibas a optar a una plaza. Yo pensaba que iban a salir pum..., yo pido la plaza de Bilbao, o incluso Larrea decía que quería poner una escuela de matronas aquí en Donosti, con lo cual todavía me hubiese sido más fácil, porque es que seguramente (*otro rollo*). Eso es. Cuando vi que pum..., opto a una plaza y según la puntuación pues lo mismo me tengo que ir a Galicia, tengo que ir, como los médicos. Entonces pensé, había tenido mi 2ª hija, me veía con dos críos pequeños,... Me quedé si hacerlo, me quedó siempre la pena. Y luego, pues como el interés ya tenía, nacieron mis hijos y el tema de la lactancia a mí me encantaba, les dí de mamar y todavía me gustó más. Pero ahí me quede ¡con una pena! Y fui descubriendo, la verdad es que cuando tú necesitas ayuda ahí descubres que ni pediatras ni ginecólogos sabían nada de la lactancia, nada. Porque tú vas haciendo preguntas y en el momento que te dicen: “pues este crío ha ganado poco, ¿ha ganado poco y por qué? Pues porque no tienes leche, ¿cómo que no tengo leche? Pues si yo tenía un montón, si hasta ahora iba ganando bien y ahora que tiene 3 meses me dices que me estoy quedando sin leche y ¿por qué me estoy quedando sin leche? ¡Ah! Porque unas tienen y otras no”. A mí aquello que me dijese un pediatra, pensé: “este no tiene ni idea, no tiene ni idea”. Y luego ya con mi 2ª hija, empezó con que me quería dar Prinperal: “parece que el Prinperal, están haciendo unos estudios, vas a producir más leche”. A mí me dio que no, que no era eso, o sea, yo pensé: no. Entonces me dediqué a todas mis amigas, que como las tuyas están teniendo ahora, a todas les preguntaba ¿tú que comes? Porque yo empecé a pensar que igual yo soy de poco comer, pues que igual era que comía poco. Mis amigas, que todas eran así como grandotas, estas tienen leche, siguen dándole bien. Nunca se me ocurrió preguntarles, jamás, porque no preguntábamos cuántas veces le pones tú a tu hijo al pecho, ni ver cómo se agarra. Era algo que nadie nos vigilaba. Ahora yo miro mis fotos, que estoy aquí sentada en la habitación y claro yo veo, digo con la 2ª no lo hice tan mal, con el 1º me veo peor, hombre... el ángulo del codo, tirándome aquí, me salía alguna grieta. Encima, cuando el crío pedía mucho de noche yo empecé a decirles a mis amigas: “¡ah, es que me pide mucho de noche!” Claro alguna que también se quedó sin leche, me acuerdo que Amaia me dijo, que además ella es enfermera, me dijo: “¿cómo que te pide tanto!, pues tú le pones el chupete”. ¡Ay el chupete! Pues no quería ponerle: “sí, sí, tú ponle el chupete y se entretiene”. Claro efectivamente se entretiene pero no mama. Y el pobre de mi hijo, que era muy buenazo, ahí con el chupete hasta que ya se hartaba, lo tiraba y se ponía a gritar. Así que el quería mamar y yo poniéndole el chupete.

G. *Era otra época.*

C. Otra época, efectivamente.

- G. *¿Y tú que has estudiado en la Universidad y en los cursos y así, qué has visto que la Biomedicina como que ha tenido una evolución a favor de la lactancia o...?*
- C. Claro, claro, efectivamente. Yo creo que fuera de aquí, en EEUU en el siglo XX, empiezan a darse cuenta los profesionales, pediatras, matronas, enfermeras muchas o madres estaban interesadas en dar de mamar a sus hijos, veían que cada vez se daba menos. Claro qué pasó, que a mediados del siglo XX, hace 60 años, apareció el Pelargón. Claro, hasta entonces las madres se veían obligadas a hacer un esfuerzo tremendo, ¿por qué? Porque la maternidad infantil era tremenda, porque muchos niños se morían por no poder mamar, por leches artificiales, porque empezaban a meterles leches de vaca, porque no existía el Pelargón. Pues es verdad que el Pelargón, pues salvó muchas vidas probablemente, porque muchos pudieron ser mejor alimentados, pero empezó a acabar con la leche materna. Porque, claro, además los que lo vendían se encargaron bien de promocionarlo y decir: “ha salido una leche que los bebés la toleran genial”. Se pusieron todos gordísimos y entonces, claro, lo de gordísimo era sinónimo de salud. Entonces empezaron a pensar que el niño de lactancia materna: “¡oh!, tu hijo pues sí mama, pero mira qué delgadito, este otro se ha puesto rollizo, se le han puesto unos muslos así”. Y entonces todo el mundo ¡hala al Pelargón!, y haciendo un esfuerzo tremendo de..., pues me paso al Pelargón aunque me cueste dinero ¿no? Entonces, esa fue la pena de aquel tiempo. Entonces ahí se dieron cuenta de: “¡anda!, aquí ha aparecido esta leche y las madres están dejando de dar el pecho” y entonces dijeron: “bueno, vamos aquí a...” Pues eso, en EEUU se formó la Liga de la Leche, gente interesada en que la lactancia no desapareciese. Y bueno, yo creo que gracias a eso hemos ido tirando. Verdaderamente en mi generación Nestle se forró, porque de ahí ya sacó la Nestlina, la Activa, un montón de leches, que si no te iba bien una le daba la otra. Y ahí empezaron a decir que bueno, lo de dar leche estaba pasado de moda.
- G. *Y hoy en día lo que se promociona, bueno ya sé lo que se promociona, pero tú ¿qué es lo que ves que se quiere promocionar desde la Biomedicina?*
- C. Yo sobre todo ¿sabes lo que veo? Empiezo a ver cómo hoy se investiga y se está sabiendo mucho más. Todo el mundo está dándose cuenta de que la leche materna, o sea, es algo más parecido en su composición a la sangre que a la leche. Y cuando tú das de mamar estás invirtiendo en salud, o sea, que probablemente la salud de tu hijo sea mejor por tu leche, que tiene muchas ventajas y que es beneficiosa, no solamente para el bebe, también para la madre. El dar de mamar parece ser que hace que las madres tengan menos cáncer de mama y menos cáncer de ovario, que está aumentando muchísimo, ¿no? Quiero decir que hoy empieza a ser y dicen: “¡oye! habrá otros factores que influyen, pero parece ser que uno de ellos es que damos muy poco tiempo de mamar”. Entonces a mí, el decirle a una mujer: “tú ya sabes, el informarte de todo esto, tu sabes los beneficios que a ti te aporta, no solamente a tu bebe, a ti también”. Y además es que el dar de mamar no es como un biberón, o sea, la gente con el biberón controla, sí tú controlas si le das 20, 30 o 40. Pero con el pecho no sabes lo que mama, el pecho no tiene horario, le puedes dar en cualquier momento, es comodísimo, es barato, es bueno. Sí que es verdad que a veces exige esfuerzo, pero el dar de mamar, aparte de alimentar a tu hijo, es dar muchas cosas, es la cantidad de tiempo que te pasas con él teniéndole a tu lado, mirándolo, mirándolo cómo come. Esas sonrisas que te empieza a echar, el cómo se te agarra, el cómo te toca, el contacto que tienes, lo importante que ese contacto es para tu bebé. Por eso yo creo que con los biberones no hacemos suficiente hincapié en la importancia del contacto. Yo creo que en el biberón algo que tenemos que cambiar es eso, porque el bebé se queda muy tranquilo, se

quedan todos en la cuna, pero hay que insistir a las madres el que el vínculo afectivo es muy importante en el recién nacido y que se está creando cuando nacen, que hay que tenerlos ahí cerquita, que hay que abrazarlos, que tienen que sentir que cuando les damos el biberón estamos abrazándolos, que estamos ahí vigilando su toma, que los mantenemos para que hagan mejor la digestión. Que no es ponerlos y ¡hala! que me vomiten, que me eche el biberón, que no se malcrian por eso.

G. *Lo de malcriar es una cosa...*

C. Sí, que todas las madres te lo cuentan, porque es lo que transmitimos, porque es lo que las generaciones anteriores: “se te va a acostumbrar, no lo vas a sacar de la cama, te va a costar”, y entonces aguantan el llanto del bebé estos primeros días, cuando el crío lo único que hace es llenarse de aires y es que todo eso lo empeoran los primeros días, “es que no se que le pasa, no le sienta bien la leche, la vomita” y se arman un lío... Y es por no tenerlos al lado.

G. *Y el hospital, en la política que lleva sobre la lactancia, a ti por ejemplo ¿qué es lo que se te pide?*

C. Que ayude a las madres, que fomente la lactancia, que forme al personal ¿verdad? Y la verdad es que yo pensaba que esto era algo más fácil, pero cuando estás en ello te das cuenta que el formar al personal no es que sea difícil, pero es que hay mucha gente que no quiere, no tiene interés.

G. *Mucha constancia.*

C. No tiene interés, es que aquí enseguida ves la gente que tiene interés o sea, te pregunta, es que quiere formarse, te preguntan en cualquier momento (*ya entiendo*). La que no quiere responsabilidades, la que dice: “¡bah!, es que yo no me he formado, es que..., no quiero ni saber porque así no ayudo”. A veces no todo el mundo actúa así, por eso te digo que hay gente a la que le ves interés, pregunta, quiere formarse, ¿eh? Entonces, el fomentar la lactancia, pues oye, como yo creo que a mí es algo que me entusiasma, que me entusiasma, yo intento transmitir ese entusiasmo y esa ilusión. El explicar a una madre que esto a veces no es fácil, a mí me gusta ser realista, que no montarles esa peliculita de que: “¡oh, esto es precioso! tú dejas al bebé ahí, el bebé trepa y te agarra”. A veces sí, a veces hay bebés que lo hacen muy bien, tú lo dejas y el bebé, si tenemos tiempo y las de partos lo pueden hacer de maravilla ¿verdad?, pues deja el bebé ahí si ha nacido sano y el crío está bien déjalo al lado de la madre, verás como el se va a encargar de buscar el pezón. Luego habrá que ayudarle un poquito, porque a nada que les ayudes se agarran. Pero qué pasa con el bebé que no se agarra, por qué no quiere mamar un bebé, tú estás ahí mirando y por qué este chiquillo no quiere mamar.

D. *Ya hay bebés...*

C. Han pasado las primeras 24 horas y sigue sin querer mamar, ¿qué pasa?, ¿está enfermo?

G. *Explorar.*

C. Efectivamente, eso es, tienes que indagar. Pero es verdad que eso, el transmitir a las madres ese entusiasmo, a mí me parece importante, que no todas las mujeres vienen entusiasmadas por dar el pecho, porque han oído muchas cosas a amigas suyas que les ha sido dificultoso, que lo han pasado mal y eso desanima mucho. Entonces, yo creo que es importante tener profesionales y con esto me refiero a las matronas de atención primaria, que están preparando a las mujeres para el parto. O sea, yo creo que es que tienen que hacer una labor importante pero siendo realistas, no fantaseando y poniendo un video superbonito que no, no. A ver esto puede pasar, esto es así, pero no siempre ocurre.

- G. *Y a ti para el trabajo que hay que hacer para fomentar la lactancia, y así ¿crees que en el hospital hay medios para ello?*
- C. Escasos, escasos, porque no hay mucho interés. El hospital, el hospital no tiene mucho interés, o sea (*lo dicen pero no...*) cumplo, cubro. Tiene que haber una persona, a ver, si tiene que haber una persona tiene que haber una persona mañana, tarde y noche.
- *Ya, los fines de semana...*
- C. Los fines de semana efectivamente, tú no puede ser que dejes descubierto hoy ¿qué pasa con el niño que nace el viernes?
- G. *Ya.*
- Se va a ir el domingo y quién le ha atendido, si tiene problemas ¿qué hace ese niño? Tú si estás en intensivos no dejan que te quedes sin poner en antibiótico, ¿el sábado y el domingo no se va a poner?, mira, ¿quién hace eso? O sea, es que cuando un hospital no se está preocupando de que los niños estén bien atendidos y las madres igual, porque deja descubiertas aquí muchas horas, o sea, está claro que es cubrir un poco ¿verdad? Nos obligan a hacerlo porque hay organismos internacionales que están vigilando, hemos creado una normativa y esto, esto y esto vamos a ver si lo hacemos. Pues bien, ha habido algún pediatra que se ha preocupado, se ha preocupado por la razón que sea. No vamos a entrar en eso ¿verdad?, por la razón que sea, pero se ha preocupado, y cuando se ha marchado él...
- G. *Y tú mirando hacia atrás, o sea hacia los otros años, a los noventa o así, y comparando con ahora ¿cómo ves la situación del fomento de la lactancia o de cómo se entiende?*
- C. Creo que estamos mejorando, mejorando, porque ha habido unos años en que ¡vamos! ha sido el dejarlo totalmente, totalmente. Porque era que, bueno, el bebé mamaba bien o necesitabas un poquito de ayuda, si la enfermera tenía tiempo te ayudaba y si no, es que no tengo ni tiempo.
- G. *Como que ahora se hace más hincapié.*
- C. Efectivamente, yo creo que ahora estamos todas mucho más implicadas en que queremos que las madres salgan sabiendo manejarse bien, ¿eh? A mí me parece que esto va cambiando, pero es verdad que cuesta, cuesta.
- G. *Y con el trabajo que has hecho tú con las mujeres y así ¿qué discursos y comportamientos ves en torno a la lactancia en general? O sea, si tuvieras que definir como patrones ¿ves como que hay mujeres diferentes? O sea, por ejemplo, la que está a tope que lo tiene superclaro, la no sé que...*
- C. Efectivamente.
- G. *¿Ves diferentes patrones?*
- C. Eso es, pero algo que he aprendido es que..., durante muchos años decíamos: “¡ay! no merece la pena es estar ahí invirtiendo tiempo, insistiendo en una mujer que parece que no está muy decidida a dar pecho”. A veces, es verdad, hay mujeres a las que ves que no vienen muy convencidas, algunas te lo dicen claramente, otras no lo dicen tan claramente, pero por su actitud lo ves ¿no? Y a nada que...: “¡ah!, esto me duele”. No sé, y encima como tengan un niño de lactancia artificial al lado que duerme, come, duerme y come y duerme, y la madre está todo el día ahí con la revistita y tan tranquila, y a eso esa mujer es que, es como si la desanima del todo. Pero yo muchas veces cuando veo que a la mujer le va a resultar fácil le animo. La verdad es que intento en todo momento y eso es algo que yo siempre me ha parecido fundamental, el ser muy respetuosa con la madre, muy respetuosa. Es que son ellas las que dan, porque son ellas las que dan y eso verdaderamente es un acto de mucha generosidad por parte de la madre.

- G. *De que invierten mucho tiempo, mucho ánimo.*
- C. Claro, porque tú eres la única que vas a poder dar y vas a soportar el dolor, vas a tener que soportar la subida de la leche y a veces no es difícil, a veces resulta fácil. Claro, a la que le resulta fácil, pues que es fácil tirar, pero cuando surgen los problemas esto desanima mucho, y a veces la madre está con una anemia importante la cual tiene las fuerzas también minadas. No se encuentra con ánimo, porque el estar con una anemia deprime, desanima, te ves como que eres incapaz de atender bien a tu hijo, y eso te hace a veces dejar la lactancia.
- G. *Un bucle al final.*
- C. Exacto, eso es. Entonces hay que tener en cuenta todo eso, entender a esa madre, ponerse en su lugar y decirle: “te veo, es verdad te veo cansada y es importante que tú descanses, ¿qué quieres hacer tú hoy?”, preguntarle: ¿qué quieres hacer tú hoy?” Igual quisiera poner al niño al pecho, pero esta madre igual se siente incapaz y si se siente incapaz está claro que ella necesita ayuda y decirle, y transmitirle yo estoy aquí para ayudarte, voy a venir las veces que haga falta hoy a la mañana, ¿eh?, llámame, llámame porque yo vendré, ¿eh?, y de esta manera puede que tú mañana o pasado te encuentres un poquito mejor pero hoy tienes que descansar, ¿eh?”. Mira, explicarle como es el comportamiento de su hijo el primer día de vida para que lo entienda, porque muchas madres no lo saben y entonces eso les desconcierta: “¡ahí va!, pues este ahora está dormidísimo ¿hay que despertarlo?, y ¿a la noche? Pues a la noche ha pedido todo el rato y ¿esto, esto como puede ser? Eso es que es un llorón, es que ha empezado...” Entonces, todas estas cosas hay que hacerles entender, que todo esto va a cambiar, pero que los primeros días van a necesitar mucha ayuda (*que son duros*) mucha ayuda.
- G. *Yo les digo todo el rato eso. Y las mujeres que dan lactancia artificial ¿ves patronos también?*
- C. Mira, yo creo que a la mujer que da lactancia artificial hay que desmitificar eso, porque unas te lo dicen muy claramente: “me siento mala madre, es que me habéis hecho sentir mala madre”. Yo cuando una mujer me dice eso me siento fatal, porque pienso, vamos, si yo he hecho esto algo he hecho mal o sea, estoy haciendo algo mal. ¿Cómo voy a hacer sentirle a una madre culpable? O sea, es que lo he hecho mal.
- G. *Me ha salido eso en las entrevistas.*
- C. Y claro, eso es, Es que, es que yo lo he hecho muy mal cuando una madre me dice eso ¿no? Y me quedo pensando: “a ver, algo tengo que corregir, qué he dicho, he dicho algo con la de al lado”, que a veces es verdad que hay que cuidar. Si a una madre al lado estás animando, porque le dices: “mira, es que dar de mamar es algo estupendo, veo que a ti te va a resultar fácil porque se agarra bien, porque tienes leche, porque te estás animando, es lo mejor que puedes hacer”. Cuenda le estás dando, explicando, las razones por lo que es tan bueno ¿no?, y tu piensas: “la de al lado no le da leche materna, ¿qué piensa?, ¿que está dando algo peor?” Por suerte estamos en unos tiempos en que las leches artificiales también son buenas, ¿eh? Entonces, que es diferente, pero que lo va a hacer igual de bien y que aquí esto es una opción, esto es una opción. Que estamos, por suerte, en unos tiempos en los que no hay que buscar nodriza, ¿eh?. Si tú por lo que sea, por la razón que sea, a mí no me lo tienes que explicar, ni a nadie, es tu razón, ¿eh? Y a nosotras no nos queda otra que ser superrespetuosas y a esa madre lo mismo, animarle y explicarle como preparar un biberón, cómo coger a su hijo, lo mismo que a la otra, y quizás en unos años se nos olvidó.
- G. *Ya, y ves las razones por las que eligen las madres el dar el pecho o biberón, ves...*

- C. Ves razones muy diversas. Sí, porque hay madres que mira, porque su experiencia anterior fue desastrosa, o porque en su familia nadie a dado y ellas te dicen: “porque en mi familia nadie ha dado, es que mi madre no tuvo leche, mi hermana no ha tenido leche y yo he pensado que no voy a tener leche, entonces no me quiero complicar, porque mi hermana he visto lo pasó fatal”. Esas cosas que te dicen ¿no?, o: “les he visto a mis amigas y chica...” O es que dices: “es que mira es que tengo un trabajo que dentro de 15 días tengo que estar trabajando, es que no merece la pena”. Tampoco nadie le ha explicado que te podías haber sacado la leche ¡ah! pues no... La matrona ahí tiene una labor importante, porque hay veces que las mujeres que te dicen: “¡ah!, pues mira, pues igual si me hubiesen explicado esto me hubiera animado a sacarme la leche ¿no?”
- G. *Eso dice mi madre, lo mismo.*
- C. Claro, es que todas, es que todas decimos: “¡mecachis la mar!, si nos hubiesen explicado que oye que para mantener la producción de leche lo único que tenías que hacer era sacarte, sacarte y sacarte”, pues me hubiese sacado ¿verdad?, y hoy por suerte hay unos sacaleches buenísimos.
- G. *Es verdad, y a ti ¿qué te pide una paciente? O sea, en general las pacientes ¿para qué acuden a ti?*
- C. Pidiendo ayuda, pidiendo ayuda, pidiendo consejo. Yo creo que....., y tranquilizarse muchas veces. Porque yo oigo mucho lo de: “¡ay qué bien que he hablado contigo”.
- G. *Yo, a mi eso me parece supercurioso, que les dicen lo que ya saben pero aún y así el oírlo de ti...*
- C. De un profesional, yo creo que es importante. A mí por eso, por eso yo aquí ¿eh? yo no soy la supervisora ¿verdad?, pero si fuese la supervisora la verdad es que trataría de que hablásemos todos el mismo idioma.
- G. *Sí, estoy muy de acuerdo.*
- C. He de incidir mucho, incidir mucho y eso hay que hacerlo continuamente, o sea, no te puedes relajar, no te puedes relajar. Es incidir mucho y a veces digo, porque eso a veces me lo dicen: “que sí, que sí, que ya lo sé”. Y yo me doy cuenta de que digo: “¡vale!, pues espero que te lo sepas y quiero ver que le lo sabes”, ¿no?, porque yo a veces le diría: “que sí, que sí, que ya lo sé”, pero lo vuelvo a repetir.
- G. *Ya te entiendo.*
- C. Entonces, muchas veces seguramente que las auxiliares, que tú, que igual... ¿qué pesada es ésta, las veces que repite lo mismo”. Pero yo estoy convencida de que la formación, formación y más formación (*es importante*). Y a veces es que aquí somos una planta, que no sé por qué, no se hacen reuniones, pues no sé, porque hay una supervisora que parece que las reuniones no le gustan mucho ¿no?
- G. *Es verdad.*
- C. Porque yo, días que estamos, es cierto también que muchas veces, o sea, ves cómo son las mañanas y tú dices a ver que pocas mañanas hay tiempo. Pero yo desde luego, como supervisora, al momento que viese una mañana que estamos un poco bien (*más txukuna*) aprovecharía y decir: “chicas vamos a provechar este momento y vamos a recordar estas cosas”
- G. *Para hablar de estas cosas.*
- C. “Donde, donde tenemos más....., mira, que veo que la gente dice mucho esto, nos lo dicen mucho, entonces vamos a ver ¿qué es lo que tenemos que decir en todas.....?, cuando la gente nos cuenta, nos dice ¿cuánto tiempo tengo que tener el bebé en el pecho?”

G. *Unificar criterios.*

C. Claro, pero si siempre es decir lo mismo. O sea, cuando alguien me dice: “me han dicho que lo tenga al pecho 10 o 20 minutos”, o sea, no puede ser que nadie diga eso en nuestra planta, ¿eh? Todo el mundo tiene que decir: “un bebé tiene que estar al pecho hasta que él se suelte, tú déjale el tiempo que quiera, mírale a ver si se ha dormido y él está ahí utilizándote de chupete; entonces, si ves que, le das un poquito en el pie, intentas soltar un poco y él otra vez mu mu mu , tira déjalo, se ve que se ha dormido o se despierta y quiera mamar otra vez, pero si ya suavemente le sueltas el pecho y se queda ahí tranquilo déjalo, déjalo, no hay....., tiene que echar los aires...” No si el bebé se ha dormido y está tranquilo ¿qué aire tiene ese crío? ¿qué aire le está molestando? Si se ha cogido ya el sueño y se ha dormido: “¿lo puedo poner aquí?, si quieres lo tienes aquí, porque lo has puesto así, igual te apetece ponerle, incorporarle un poco y dejar al bebé aquí. Bueno pues los bebés siempre que están incorporados hacen mejor la digestión y facilita la salida de los aires, y si tienen algún aire te lo echarán, masajéale un poquito la espalda si es que lo pones ahí, y si no, aprovecha y duerme tú. Que te pide al cuarto de hora, es muy normal, igual quiere tomar otra vez”. O sea, que sepamos esto, sencillamente esto, pero que todas digamos lo mismo, ¡fíjate si a una madre le da tranquilidad! Es que es decir: “todas me dicen lo mismo”, (*es que cambia*) todas me dicen lo mismo” Mira, yo cuando empecé aquí me parecía que yo no decía lo mismo que el pediatra, entonces decidí pasar con María, pasar visita con él, pasar todos los días con él, voy a ver qué les dice y yo le dije a él: “yo quiero saber lo que les dices, porque..., es que..., si les digo algo distinto a la mujer le confunde”. Entonces...

G. *Yo también hago lo mismo.*

C. Pensé: “es que lo que dice este hombre es lo que está en los libros, o sea, es que es lo que hay que decir, si lo explica muy bien”.

G. *Y sobre todo, como lo ha dicho el pediatra, como te ha*

C. Entonces, que empecé a ver..., cuando yo cambié mi discurso, ¡¿eh?, que empecé a decir, a adaptarlo a lo que el decía, empecé a decir lo mismo que él. Me sorprendió que la gente me decía: “lo mismo me ha dicho el pediatra”.

G. *¡Ah mira, cómo se acordaban!*

C. “Lo mismo me ha dicho el pediatra”. Era como ¡hummmm!, dice lo mismo que el pediatra, hay que aceptar.

G. *Ahí está el quid.*

C. Hay que hablar el mismo idioma, hay que hablar el mismo idioma.

G. *Y tú con el trabajo que en general se hace, vemos que hay cosas que mejorar, pero ¿en realidad te parece que se hace un trabajo, o sea, en realidad, quería decir en general, se hace un buen trabajo? o...*

C. Yo creo que sí, en general se hace un buen trabajo. Porque yo que antes trabajé en la 3ª planta y era una planta a la que como ahora, toda la gente que venía a partos quería ir, yo a las matronas de atención primaria les decía: “a ver, no entiendo cuál es la diferencia entre la 3ª y la 4ª, ¿por qué las mujeres cuando llegan al parto muchísimas piden ir a la 3ª verde?, ¿por qué?, ¿cuál es la diferencia?”

G. *Pues yo creo que era la gine, porque yo cuando empecé...*

C. Pero es que en mis tiempos pasaba también la Jaén, ¿eh?. La gine estaba en las dos plantas, entonces era la misma ginecóloga. Entonces yo decía: “¿qué es lo que es diferente?” Porque

claro sí que hay diferentes personal, pero vamos a ver ¿tan diferentes somos? Sí que es verdad que había diferencias, ¿eh?. Porque cuando nacieron mis hijos yo ya me dí cuenta. Yo no trabajaba entonces en la 3ª verde, entonces yo no sabía, pero también las matronas me decían: “jo, si vas a la 3ª verde mucho mejor, es que el trato es mucho más agradable, son mucho más majas”. Entonces yo vi , aquí había una supervisora superrígida, de estas de “esto es así y esto es así”, y las que aprendieron con ella eran así “así, esto es así y esto es así”. La de abajo, cuando yo empecé a trabajar con ella, ya me dí cuenta. A mí me encantó, me encantó (*otro rollo*), era superflexible. O sea, las cosas pueden ser de muchas maneras y lo de ser respetuoso con la mujer ella me lo metió aquí ¡de qué manera!, siempre y ella era la matrona, ¿eh?, de aquí. La supervisora de aquí era enfermera, pero no era matrona, siempre decían que había trabajado toda la vida con niños y que de niños sabía mucho. Es posible, pero era una mujer que no había avanzado. Ella siempre decía que había estado trabajando en Suiza y no sé qué. Y probablemente era algo muy avanzada para sus tiempos, pero era una mujer que aprendió unas cosas y las mantuvo. No se dio cuenta que los tiempos cambiaban y que había que adaptarse a nuevas maneras y nuevas formas, así que yo creo que eso no lo entendió y siguió con horarios rígidos de biberón, de pecho, o sea, una mujer... Y sin embargo la matrona de abajo (*era otro rollo*) era otro rollo. Es lo que decía siempre: “esto es de sentido común, o sea, si no ves lo que saca un niño ¡cómo vas a poner horarios!, o sea, estos pediatras dirán misa pero es que no se pueden poner horarios si no sabemos lo que saca, y se va sabiendo que no siempre sale la misma cantidad de leche, entonces para qué nos sirven las dobles pesadas”. Y esta de aquí era las dobles pesadas, una serie de cosas que se hacían, que claro llevó la lactancia de una manera muy diferente. Entonces no quería dar suplementos ¿eh?, porque no te daban suplementos. Dejaban a los niños eso que llorasen, que pidiesen, y la de abajo, sin embargo, en lo de los suplementos ella ahí tenía otra idea. Es verdad que eran tiempos distintos, porque yo ahora le he visto tener a sus nietos y ha evitado los suplementos. Porque es una mujer que está jubilada como la otra, pero sigue poniéndose al día. Ha tenido a sus nietos y cuando ha venido ya se ha leído los libros de Carlos González, del otro de aquí y de allá, de todas partes, porque ha dicho: “esto ha cambiado mucho, se investiga y se está sabiendo, se está sabiendo, ¿eh?, qué es lo que pasa con la leche los primeros días, de qué se puede componer, qué problemas puede haber ¿eh?..., como la leche, antes pensábamos puede salir diferente cantidad de leche, puede salir hasta de cada teta diferente cantidad de leche ¿eh?”. O sea, ha visto otras cosas y entonces ella dice: “claro, lo de los suplementos, también me he dado cuenta que también se están investigando sobre esto y han aumentado mucho las alergias alimentarias ¿qué está pasando aquí?, son esos suplementos, porque parece que en el 3º mundo no lo tienen”. Quiero decir que esta mujer me ha sorprendido, que también está al día, incluso jubilada, ¡qué se ha enterado! Entonces, ella decía: “¡oye!, pues vamos a evitar los suplementos, no soy talibán, si hay que darle porque está perdiendo mucho peso, le voy a dar”. Pero, y es verdad, le pasó con su nieta , “ha perdido un 10%”, me dijo, “¿qué hacemos?, pero chica que está mamando genial, que ha perdido mucho el primer día porque estuvo muy dormida y tú no quisiste además despertarla y está dormida, está bien la cría para qué voy a despertar. Igual pierde un poco más de peso. Pues si nos pierde ya le daremos de comer mañana, que seguro que mañana pide. ¡Ay hija, es que te ha perdido eso porque tú el primer día lo que dijiste, no quisiste despertarla! Pues es verdad pero de ayer a hoy no te ha perdido tanto y hoy, pues nada, la cría está más tranquila y pide más, pues darle, darle y darle, es que te va a ganar peso”. Y efectivamente así fue. Tú sabes que hay gente, pues eso, que era

totalmente distinta y eso era lo que hacía que las mujeres quisieran ir a aquella planta, porque no era tan talibán como ésta. Entonces, yo creo que el ser rígido (*no funciona bien*) no funciona para nada. Yo creo que tenemos, que intentamos hacerlo bien, pero sin embargo a mí me pareció, cuando vine a esta planta, que había mucho interés por la lactancia. Yo creo que había mucho interés ¿eh? El personal que estaba a mí me llamó la atención y yo vi gente, como muchas, bien formadas y quizás la planta de abajo luego cambió mucho cuando ya dejó de ser planta exclusivamente de puérperas, cuando pasó a gine y ahí hubo muchos cambios. O el personal que vino se ha tirado más hacia la gine que hacia las puérperas. Entonces, es que ahora mismo, en este momento, no les gustan las puérperas y ellas se encuentran con que no saben de lactancia. Aquí vemos la lactancia de otra forma les veo..., es que no se manejan bien con la lactancia.

- G. *Sí, sí. Y ¿tú conoces el término de maternidad intensiva?*
- C. *¿Maternidad intensiva? Pues no, la 1ª vez que lo oigo.*
- G. *Es una cosa que me encontré yo haciendo Antropología. Yo tampoco conocía y bueno, te pregunto, te explico lo que es y te pregunto cuál es tu opinión al respecto de lo que se ha hecho. Es un poco desde cierta rama del feminismo se ha definido un tipo de maternidad que es como la maternidad hegemónica del sistema, que empuja a las madres a un tipo de maternidad en la cual, pues, un poco tienen que poner siempre su persona en otro plano, siempre en primer plano el bebé. Y pues un poco también el hecho de pues la madre que bebe es mala madre, la que fuma no está bien. O sea, hay como lo hegemónico, como un tipo de madre, una idealización de madre que..., fomentada por el sistema, lo vamos a decir para explicarlo de alguna manera. Y a ti ¿te parece que eso existe o no lo ves real? O sea, el hecho de que se fomente este tipo de...*
- C. *Hombre mira, yo creo que es importante, cuando eres madre, ser una persona responsable, o sea, darte cuenta de que cuando has tenido un hijo es lo más importante que hay en tu vida, o sea, que has adquirido una responsabilidad. Como todas las responsabilidades se puede hacer de muchas maneras. No hay por qué ser verdad esta es la mejor. No hay muy buenas madres y no es que hayan dejado de fumar. Pero a mí me parece que el fomentar en tus hijos el que tú seas el ejemplo, a mí me parece que es importante. Pero claro, igual lo estoy diciendo por mí, ¿no?*
- G. *Sí de tu experiencia.*
- C. *Eso es, a mí me parece que eso es importante. El ejemplo con un hijo es importante. Entonces, si yo fumo y encima voy a darle pecho, pues voy a intentar dejar de fumar, o sea, yo eso lo fomentaría ¿no? Es verdad. Todos sabemos que hay gente, que es que lo intento pero no me resulta fácil, pues porque cada uno somos como somos. Y hay mujeres que en ese cigarro encuentran, aparte de que todos sabemos que puede tener un hábito, una dependencia terrible y que como todas las adicciones cuesta mucho superarlas. Hay gente que les cuesta más y hay gente que les cuesta menos. Hay gente que te dirá: “¡Ah, que no es tan difícil!”. Bueno para ti no. Pero hay gente a la que le cuesta muchísimo, le supone tener ansiedad, estar todo el día..., o sea, porque cada uno somos distintos. Tú si a esa madre le vas a decir: “mira es que yo voy a estar irritable, voy a estar fatal, voy a estar con ese hijo, que bueno... pues vaya lo que me supone esto”. O sea, pues chica, pues igual esa madre está mejor fumándose un cigarrillo de vez en cuando y está de mejor manera, más agradable con su hijo y con todos, que quitándole el tabaco ¿no? Pero sí que es verdad, pues eso, sí que me animaría y sobre todo, fíjate, creo que*

hay algo que no se está haciendo, y es desde que eres, la educación, cuando eres un adolescente en este país, esa educación sanitaria que tendríamos que tener, o sea no existe.

- G. *En general ¿verdad?, no solo con la maternidad si no...*
- C. Eso es, es que tiene que haber y yo creo que ahora mismo se está fomentando mucho la enfermera de ..., y de hecho veo que hay matronas que lo están haciendo, enfermeras de (*Primaria*) escolar, la enfermera que va a los colegios, que instruye a los adolescentes en el sexo, en sus cuidados, en la salud. O sea, es que es importantísimo. Si tú no sabes cuidarte, ¿cómo vas a saber cuidar a tus hijos!, entonces este país lo ha descuidado eso, ¿eh? Y yo creo que desde ahí, fomentas el modelo de eso, de ¡oye! No es que hay que aquí estigmatizar, es que tú fumas, es que tú bebes, es que hombre si eres una alcohólica, chica, es que eres una alcohólica, es que es una enfermedad eso ¿verdad?. Entonces ¡oye! Pues no es lo ideal para tener hijos, pero si bebes alguna copa de vez en cuando, pues chica es que ¡mira! Igual hasta es bueno. Ahora si das de mamar, pues todo el mundo te va a decir no bebas, porque el alcohol pasa a través de la leche. Entonces, pues no pasa nada porque no bebas y cualquier madre lo entiende ¿no?. Entonces nosotros como profesionales sí que tenemos que insistir en eso, en fomentar los buenos hábitos. Creerme eso, esta es una mala madre ¿no?
- G. *Eso es, ese tipo de maternidad intensiva es otra cosa ¿verdad?*
- C. Yo veo madres que pueden ser unas madres estupendísimas y bueno, y son de la que... pues les gusta la juerga, y les gusta no sé que....
- G. *Pero viven su maternidad de otra forma.*
- De otra forma.
- G. *¿Y ves en que pueda tener el concepto de la buena madre, como has comentado tú antes? Con esto de la maternidad intensiva ¿ves alguna lotura (¡ay como se dice!) que se pueda atar con la lactancia, por ejemplo, que se pueda unir con la lactancia este concepto o te parece que es como irreal también?*
- C. Pero el concepto, espera que no te lo he pillado bien.
- G. *O sea, de la maternidad intensiva algunas personas ven que para ser una buena madre, y en ese tipo de maternidad que se fomenta, se fomenta la madre lactante, o sea ...*
- C. El amamantar a tu hijo
- G. *Eso es, sí. Y la que no da pues no es tan....., ese estigma de...*
- C. Pues es verdad que eso pasa, eso sí que a veces lo ves ¿no? Porque me da muchísima pena ¿no? Yo a veces oigo a profesionales, que a veces oyes a profesionales, o algunas madres, porque dentro de la Liga de la Leche a mí a veces me ha sorprendido aquí cuando hablan de talibanes: “es que estas son unas talibanes”, digo a ver ... ,pues es que los extremismos siempre son malos, todos los extremismos, todos los fundamentalismos. O sea, es que eso es un desastre. Entonces, pues no me gusta nada porque me parece una pena el oírles a unas mujeres que otras sean exactamente igual porque yo lo he hecho genial. Porque mira, qué suerte que mis hijos han salido estupendos, que no sé qué, porque claro los tuyos igual se han torcido, porque claro porque tú, porque mira que como tú has fumado, porque tú te marchabas de viaje y...
- G. *No le diste pecho suficiente.*
- C. Efectivamente, pues mira lo que te ha tocado ¿no? ahora tus hijos... Esta de qué se queja. Yo cuando oigo a mujeres hablar así, ¿cómo puedes culpabilizar a nadie de todo esto? O sea, todos sabemos casas maravillosas, donde los hijos han salido hechos un desastre, y a veces casas, donde no es habitual, pero a veces donde dices ¡mira este crío de casa de fumadores... Yo tengo

una amiga, pues eso, cuando me dice mi hijo, mi amiga, porque le digo, el otro día estabas en el balcón fumando, que te vi, pasé por allí y te vi. Hombre, hija mía, es que los 3 hombres que tengo en casa, oye me tienen loca, ¿eh?, no me dejan fumar en casa. ¿Tus hijos no fuman ninguno? Ninguno. Pero además es que le tienen horror, se ponen malísimos. Ama ¿otra vez fumando? Pues vete al balcón, ¿eh? O sea, que no me obligan, venga al balcón, pero deja de fumar ama, esto no es bueno. Entonces digo: “mira... yo que hubiera pensado que los hijos de ésta, cuantas veces les veía y le decía chica no fumes que están ellos delante, y digo y mira por donde, y el mío fuma, ¿eh?, y con lo que yo le he dicho ¡ay! Por favor no fumes, no fumes. El mío fuma y los de ella no fuman”.

- G. *Así es ¿no? Y la última pregunta, que igual parece una tontería, pero tú con el trabajo que haces ¿cómo te sientes? Quiero decir que igual parece una tontería, porque cualquiera puede pensar, pero a ti que te importa, pero tiene su...*
- C. Me parece buenísima la pregunta, me parece buenísima Garazi. Y el que me hagan me encanta, me encanta, ja, ja... Pues mira, porque ¿ya sabes como me siento? (*dime*) me siento satisfecha a tope por el agradecimiento de las madres, pero en este hospital no es que te esperes que te lo agradezcan, que te lo reconozcan, porque aquí puedes hacer muchos trabajos y a ti te pagan por ello, a ti te han contratado para esto, tú trabajas en esta empresa y te han contratado para esto. Había una plaza, tú la pediste y entonces se te pidió haz esto. Esto se puede hacer de muchas maneras.
- G. *Sí, sí, puedes dedicarle más de valor o menos de valor.*
- C. Aquí en cualquier puesto vemos lo mismo ¿no?, y entonces pues lo que me dan a mí es que a veces haya gente que me diga ¡eh, ay chica no te implique tanto!, o sea, ¡pero por qué te implicas tanto!, o sea igual mañana o pasado lo ha dejado. Bueno pues es igual lo ha dejado, la mujer es muy libre. A mí al principio creo que me influyó eso, luego enseguida le empecé a darle vueltas y esto no me puede influir. ¿Por qué? Porque vi un agradecimiento en las madres tremendo, tremendo, ¿eh? Entonces, si son muy agradecidas, yo digo cuando una madre cuando ha querido hacer algo y tú le has ayudado (*sí, es una pasada*) en algo importantísimo además, algo como es el parto, porque tú sabes cuando has parido, no se te ha olvidado. Esa matrona, que igual no estaba ayudándote en el parto, yo siempre digo que el otro día me encontré con ella, que hacía mucho tiempo que no la veía; pero años!, me encontré una matrona, no era la que me atendió a mí en el parto, estaba en otro paritorio y cuando terminó el parto vino al mío, que se ve que oyó ¡ay que este crío no se qué, que parece que tiene la cabeza grande, te está costando el expulsivo, está siendo duro! Oyó algo y vino a ver si podía ayudar, y lo que vio es que yo estaba, yo me acuerdo Garazi, que tenía un calor (*insoportable*) no te puedes imaginar, o sea, yo no he olvidado de lo que sentía.
- G. *Ya tendrías el cuerpo a reventar.*
- C. Exactamente, era como que yo iba a explotar, ¡Dios mío qué calor, qué calor! Y agotada, como que yo no podía ¡venga una vez más, venga que sale! Entonces no ponían epidural claro, ¡una vez más que sale!, y yo ¡Dios mío que salga ya!, porque es como que estaba quedando ya sin fuerzas. Pues no, vino ella, me tocó, trajo una compresa mojada en agua fresquita, me la puso ¡qué alivio!. No me he olvidado de aquella compresa jamás y han pasado 31 años (*fijate*), no me he olvidado y cuando le vi el otro día fui: “Paquita mira ¿eh?”, le dije a mi marido o: “¿no te acuerdas de Paquita?” Él no se acordaba, pero a mí no se me ha olvidado, y le digo: “no te acuerdas que Paquita vino, me puso una compresa”, y ella tampoco se acordaba. Yo le digo

siempre que te veo te lo digo, porque es que me acordaré en la vida, gracias a ti creo que me salió mi hijo. A veces no son grandes cosas, no son grandes cosas.

G. *Es el detalle de tenerte en cuenta y de...*

C: Exactamente, entonces por eso la empresa ves que dices ¡ bah! Ayer mismo me llamaron y me ofrecieron la consulta de nefrología infantil, para que empezase el lunes, y me dijeron: “mira que llamo de personal, que mira que estamos aquí tirando de las listas estas, con lo de la movilidad. No sé si te interesa marcharte a la consulta de esto, de nefrología, nefrología infantil” Digo, bueno el turno de mañanas ¿verdad?. Sí, tienes que decidirlo ya porque empiezas el lunes ¿vale? Fíjate tú que interés hay, o sea, si yo lo dejo ¿quién sigue en esto?, fíjate al hospital le da lo mismo, ya hará otra este trabajo ¿verdad? Pues es verdad, puede que haya otra, igual hasta lo hace mejor, no es que por eso me tenga yo como..., igual te dicen: “Garazi a ti te gusta ¿te interesa?”, pues resulta que la semana que viene en la planta dicen a todas...

G. *Yo sería la primera que me echarían, porque la más nueva...*

C. Pero igual me dirían ¡jo Carmen, Garazi lo hace fenomenal!, o sea, es que lo entendería, diría ¡jo que bien! y yo me alegraría, pues qué bien ¿no? Pues qué bien que hay otra persona que quiere hacerlo, que le gusta, ¡jo! Es que a mí, o sea, no tengo ningún problema con eso. Yo cuando veo..., hay gente que sea auxiliar, veo que le he contagiado mi entusiasmo, pero a la empresa te das cuenta es que es así en todo, es una empresa desmotivadora, es una empresa desmotivadora ésta. Esto no pasa en otras empresas, el que trabaja en una empresa y hace su trabajo bien, siente que su empresa lo valora ¿eh?, que “oye aquí la gente se va contenta” y eso es lo que valoran porque ese cliente va a volver, y este cliente va a hacer más clientes, porque le van a decir ¡oye! que aquí vete a donde estos que es que te atienden genial. Aquí en esta empresa esto es desmotivador, porque ¿qué pasa?, que el que trabaja poco, bueno le da lo mismo, la gente ni sabe de mí me... ¿no? Y a veces hay encima quien te dice ¿no te agobia todas las mujeres preguntando por ti y que en la calle te saluden y....?. Pues chica, pues no me agobia nada, no me agobia nada, estoy encantada. Cuando veo por la calle y me echan una sonrisa y alguien me dice: “oye que me ayudaste muchísimo, mira tiene 18 meses y sigue mamando”. O sea, yo vengo al día siguiente a trabajar (*hinchada*) claro, supercontenta, eso es lo que me motiva Garazi, es lo que me motiva porque la empresa es desmotivadora.

G. *Sí, es verdad. Le habrás dicho que no, ¿no?*

C: Pues mira le dije que no, porque me dijo lo tienes que pensar ya, iba a bajar para preguntar, ¿no? , a ver que trabajo había que hacer, porque claro me estás diciendo de un trabajo que no tengo ni idea, pues si voy a ir a pasar la consulta, si tengo que hacer muchas extracciones de niños, no sé qué niños de que edad vienen, o sea, es que no sé cuál es mi trabajo, me tendría que ir a enterar. Tienes que dar la contestación para el lunes. Vale, vale y chica yo pensé ¡ah!. Luego me dice bueno es que luego igual va a ser un contrato largo, ¿eh?, pero igual luego en enero y febrero igual si que tienes que volver a tu sitio. Pero tampoco es que me hubiese importado, si me interesaba, volver en enero y febrero otra vez aquí y luego me vuelvo a marchar. Y resulta que en lugar de marcharme todos los días como me voy a las 5 de la tarde, resulta que allí igual, como hacen la mayoría de las consultas, para las dos y media ya estoy en mi casa. O sea, la cosa es distinta, ¿eh?, es lo que me dijo. Igual estoy metiendo la pata, igual para las y media estoy todos los días en casa y días que igual estoy tranquilísima aquí vengo y claro..., y es que cuando yo vine el trabajo no era este, no era este. Y por eso yo sí que pedí: “por favor definirlo, definirlo”, porque ya había alguien que me decía: “a ver, que igual luego te meten...” El trabajo

oman la zabal ezazu

Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitatea

era sencillamente, yo llego a la planta, y tú ayudas a las lactancias dificultosas, no tienes a las 33 mujeres.

ERANSKINA 9: Eztabaida taldea

2014ko Apirilaren 29an Donostiako Unibertsitate Ospitalean

- G. *Bueno lehenengo esplikatuko dizuet pixkat. Ikerketa batez ere da edoskitzaroaren inguruan eta nahi detena da jakin pixkat bat emakumeen bizipenak eta edoskitzarotikan abiatuta ze estrategiak dituzten beraien amatasunaren aurrean eta beste alde batetik osasun profesionalena. Orduan hor sartzen zeate zuek eta Carmen. Orduan galdetuko dizuet gauza ezberdinak eta hor ateratzen denan arabera hor ikusiko degu nola in aurrea, edo igual ez ditugu puntu guztiak ikusiko*
- Ma. hor adibidez, plantan bizitako esperientzin arabera edo etxeko.
- G. *Ez zuek.*
- L. *O sea, un poco de todo.*
- G. *Bai, baina zuek dakazuen osasun profesional ikuspegi hori*
- D. *A! bale.*
- G. *Ordun ba beti pixkat ezberdina, zure begirada eta maisu maestra batena edo yo que sé igeltsero batena ez da berdina, ez? Ze zu hemen zaude lanean. Ba pixkat hortikan.*
- D. *Aaa! bale*
- G. *Ba ordun bakoitzan aurkezpena ingo de, gero izenak aldatuko ditugu, ikusteko zenbat denbora daramazuen hemen lanean (plantan) eta ospitalean. Adibidez, Mila auxiliarra ospitalean zenbat urte damakizu?*
- Mi. *Nik 3 ospitalean eta auxiliarr bezela 15.*
- G. *Eta planta hontan?*
- Mi. *9.*
- G. *9, bale. Maiderr erizain bezela zenbat urte?*
- Ma. *Ba...10 urte erizain bezela eta hemen plantan 6 urte terdi.*
- G. *6 urte terdi egon zera?*
- Ma. *Bai, 6 urte.*
- G. *Eta Amaia, erizain bezela?*
- A. *Ni 12 urte eta plantan 8.*
- G. *Plantan 8. Eta Amaia eta Maiderr ez zerate ama.*
- A. *Ez.*
- Ma. *Ez.*
- G. *Izebak zeate biak (Asienten)*
- G. *Eta Mila bai, ama.*
- Mi. *Bai, bi haur izan nitun dela zenbat urte? Bat 25 urte eta bestek 18.*
- G. *Eta titia eman ziozun?*
- Mi. *Bai, zaharrenai 3 hilabete arte eta txikinai 10-15 hilabetearte.*
- G. *Bale, eta hola pixkat ezberdina izango da zuen ikuspegia ama ez zeatenentzat eta Milarena izan zeralako edo zeralako, baina lanean hasi aurretik hola pixkat goatzen baldin bazate pentsatzen zenutena edoskitzaroaren inguruan, ze etortzen zaizue burura?*
- L. *Nik enun uste hain konplikatu zanak.*
- Ma. *Nik ezta.*

- L. Nik pentsatzen nun umea titian jarri eta lixto, engantxatzen zula.
- Ma. Bai, nik baita. Nik berez ez nekin ia-ia ezer. Ez nekan nere aldamenean pertsonaik hola, ez det bizitu esperientzia hori beste inorekin, orduan ba nere esperientzia zan ikusten nuna telebistan edo hola, edo bat banekin ez dakit zeinek eman dio titia, eta bapatean ikusten zenion baina kasu hoietan ya bazekiten eta zan ba umea titian jarrita eta ya ba lixto.
- L. Klaro, ya martxa hartua zeon zerbait.
- Ma. Hori da, ez nun pentsatzen zertan zetzan denak, ez? O sea, sin más. Ba ikusten zenun hori eta lixto.
- L. Eta biberoiaren inguruan. Adibidez, ni gogoratzen nahiz nere lehengusuak titia hartzen eta gogoratzen naiz haiek biberioa hartzen. O sea lanean hasi aurretikan igual, ez? Ba ni gogoratzen detena da nere etxean bizi izan detena. Baina igual pentsatzen nun ume bat eukitzen denean gero titian jartzen da eta lixto. Baina igual ez nekan ese rollo de gauza bat hobea da bestea baino.
- Ma. Es que nere inguruan denek titia eman diote. Es que biberioa...
- Mi. Beti ikusi ditut nere etxen titia ematen, ordun ba nik zuzenean, eta es que gainea... jarri eta pun hartu zuen eta es que eta dena ondo...hiru hilabetekin kendu nion zarrenai lanen hasi nintzelako, eta nola ez nekin...
- Ma. Ya
- L. Ya
- Mi. Baina txikiakin 10 hilabete eman nion, eta geo beak utzia zian, baino esateizut...
- G. *Eta goatzen ze lengo usteak edo iritziak zein zian horren inguruan?*
- Mi. Nik etxean badakit, gure etxean titia ikusiet. Nei ez zitzaian... nik umea hartu nun eta nik titian jarri non, o sea, es que...
- G. *Bazenekin ze in ber zenun.*
- Mi. Baaaaaaai, a ver nik gauzez izan nitun eta ekarri zizkiaten hurrengo goizean, eta nik, o sea, ezer esan gabe, hartu nun umea eta titian jarri, eta ya es ke...izan zen hain naturala! Baño badakit jende batzuk arazoa izan duenak eta nola batzuk biberioa eman duen, lehen esaten zuen fabrikako eskulana behar zenen eta esne artifizialak hasi zianen esaten zien txarra zala, esnea artifiziala hobea zala amana baino eta ordun, asko atzeatu in zien eta titia emateai utzi in zien. Eta hor dao tarte bat, generazioa titia eman ez duenak, eta ikusi ez duenak eta ordun hola jartzen die (jestoa iten du etzanda balego bezela eta besok zabalik).
- Ma. Bai
- L. Bai
- Mi. Buruz gora edo lagundu in ber diazu, edo jarri in ber diazu, porque ez due ikusi, ez daukea inor erreferentzi bezela ikusteko nola...
- G. *Eta lanean eman plantan hasi zinetenean, ze uste zenuten, adibidez gaur egun asko entzuten dana, nik uste nun errexagoa zala edo nik uste nun lan gutxio egongo zutela amaberriek. Zuek ere hori uste zenuten?*
- Ma. Nik uste hasieran, karo nere esperientzia zuzenean hemen izan zan pixkat hasiera baten, o sea karo, nik ezin nun baloratu guzti hori hasiera baten, ze nik ere ez nekin guzti hori eztare. Ni hasi nintzanen, lehenengo egunen esaten zuten: “jun begiratzen ea umeek ondo hartzen duten titia”. Ni jun nintzan geletatik eta “ze muz hartzen dizu titia?”, eta “ondo”, eta ikusten nun umea titian eta sin más, ondo. Eta “ze muz?, ondo”, umeak titian zeuden eta sin más, eta gero juten zeanian ikusten eta joe!, honek ez dit hartzen, eta pixkana-pixkana juten zeanen hartzen,

G. *Ikasten.*

Ma. Bai, ikasten, ba hasten zera ikusten ba diferentzia guzti hoiak: dakitenak ez dakitenak, espektatiba batzuekin datozenak, beste espektatiba batzuekin datozenak, ta orduan hor hasten zera pixka bat bereizten ba kasu ezberdinak. Eta bueno gero gelditzen zera pixkat bat harrituta ze bueno esaten dezu: “ez nun pentsatzen, ez”. Hasiera batean esan ziguten bai kurtso bat egingo dezue ikasteko, formakuntza 5 egun... eta ni, puff 5 egun! (parreak)

G. *Ya ze erakutsi behar digute, ez?*

Ma. Zertako bost egun? eta kurtsoa bukatu eta gero esaten zenun: “joe! bost egun eta gehio”.

L. Ya, ya..

Ma. Eta gero lanean zaude, bai, bai eta gehio.

G. *Zuek denek egin dezue ikastaro hori, ezta? Nik egin nun egun batekoa, eta zuek?*

L. Bai, nik aste osoa.

G. *O sea, formakuntza.*

Mi. Egun batekok eta 5 egunekok

G. *Zuek denek formakuntza espezifikoa jaso dezue edoskitzaro hori bideratzeko pixka bat?*

Mi. Bai

L. Bai

Ma. Bai eta bueno ya denbora generamatzanean, berez gure irakaskuntzan ez zan inor egon hemen, ikaskuntza propioa eta gero kurtsoarekin bai esaten dezula gauza batzuk hobetzen dituzu eta beste gauza batzuk ulertzen dituzu zergatik dian hola. Ah!, ba bai hau da orregatikan.

G. *Zentzu bat ematen diozu.*

Ma. Bai hori da, baina bueno, pixkat reforzatzeko gehienbat.

G. *Eta ordun zuek hezkuntza jaso zenuten kurtso hoiak eta aparte unibertsitatean edo zuen kabuz ikastaroak edo, gogoratzen zeate ze jaso dezuen? Adibidez, ni gogoratzen naiz ikasi nunean zegon materno infantil ikasgaia, hor ematen zan.*

L. A! bai. Baina laktantziari buruz ez zuten ematen. Nik adibidez, Madrilen ikasi nun eta materno infantil izan nun. De hecho eon nintzan lanian en una maternidad ebai, baño titia... etziguten ezer esplikatu. Ez dakat hola...

Ma. Nere garaian ezta. Izan zan gehio patolojiak eta...

L. Bai, bai

Ma. Oso urrutitikan ikusita igual ez. Zuk zenekan ikuspegia zan igual medikuagoa. Patolojiak, umearen lenengo zeak eta...

G. *Eta oposaketetarako ikasi dezutenean eta horrela, adibidez? Nabaritu dezue adibidez, laktantzian inguruko galderak edo?*

L. Oposaketetan ez da galderarik eon laktantzin inguruan.

Ma. Oposaketetan galdetzen dute kalostroan eta esnian konposizioan inguruko desberdintasunak.

L. Baño laktantzian buruz, titian ematean buruz, ez.

Ma. Zergatikan dan hobeto edo holako galderak, ez.

L. Edo zer dan rekomendabilia edo zenbat hilabete edo ez dute galdetu.

G. *Eta zuek ospitale honetan lan egiten dezue, eta zuek zer dakizue ospitale honen jarrera edo politikaren inguruan? Zer sustatzen du amaberri batentzat? Donosti ospitaleak zer sustatzen du bere instalaziotan edo bere osasun politika edo osasun heziketa?*

L. Zer rekomendatzen dun? Biberioia edo titia?

G. *Bai edo mixto edo...*

- Ma. Ofizialki.. ba adibidez, pediatrei berdin zaie batzuei
L. Bai gehienai, umia ondo daon bitartian...
Mi. Bakizu lehengon Mikelek esan zun...
L. Bai Mikelek egunak dazka baita ere.
Mi. Bai, ba etorri zala eta esan zion Sorayari.
L. Que se dan muchos suplementos.
Mi. Hasi zala que si abusamos de suplemento.
Ma. Pediatra batzuk sustatu izan dute, adibidez, laktantzia, Dr Arroyo.
L. Bai batek.
Ma. Batek, hoi da.
G. *Eta gainontzekoek?*
L. Inork ez.
Ma. Bueno gero Maria etortzen danian, baina bueno hori gutxi egon zan
L. Eta bestiak ez dute ez emateko baino ez dia radikalak, esaten dute bueno bai jarri titian baino gero eman biberioa. Priorizatzen due umea ondo daola laktantzia.. nik uste baietz.
Ma. Ni topatu naiz beste bikin, hola asteburun baten normalen hona ez dianak etortzen.
L. Karo, es que asteburutan...
Ma. Karo pilla bat daude hona ez dianak etortzen eta gazte euskaldunak biak, eta nahiko aktitude positiboa behintzat sustatzen zutela edoskitzea eta hola. Ba pixkat gomendio onak ematen eta esplikatzen pixkat suplementona, era egoki baten edo nik pentsatzen detena era egoki bat dala. Eta igual nik ikusi ditut nahiko...baino bueno, kasu aislatuak, ez dakit es que karo, baita guk dakagu hona etortzen dian pediatren esperientzia, gero ez dakigu.
G.. *Eta gineak, adibidez, ze ikusten dezue?*
L. Ez dakatela ideaik.
Ma. Ez dakitela.
Mi. Ez.
Ma. Neretzako ez.
L. Haiantzako kalostroa pixkat ateratzen bada ya ondo dago. Sin más.
Ma. Ez dia sartzen, ezta?
L. Ez dia sartzen, batzuk begiratzen dute eta beste batzuk ezerrez.
G. *Eta erizainak?*
Ma. Ba denetarik.
(parrak)
L. Batzuk laguntzen dute eta bestiak ez dute laguntzen, no?
G. *Erizainek esaten detenean inplikitzen ditut danak, e? Bueno igual aparte utzi behar dia matronak. Bai erizainak, auxialiarrak, egun osoa hemen egoten dianak, hauen aldetikan ze ikusten dezue?*
L. Hombre matronak bai, Carmenek ebai, baño gañontzekuak, o sea, más bien flexiblegoak. Eta badao batenbat desiatzen biberoi aldea pasatzeko.
Ma. Bai.
Mi. Bai.
L. Ez duenak bate laguntzen.
Ma. Nik uste orokorrean animatzen degula.
Mi. Bai nik uste baietz.

- Ma. Animatzen degula baina ez degula inor behartzen, o sea, animatzen degula eta gañea saiatzen geala irtenbideak erakusten.
- Mi. Bai.
- Ma. O sea, jendeak jakiteko ze irtenbide dauden.
- L. Bai, ez dela bat edo bestea, titia edo biberioia.
- Ma. Ez, o sea, nik uste beti aurrean jartzen dana da amak nahi duena, horren inguruan ba ya juten zea ikusten, eta bere dudak eta posibilitatea pixkat neurtzen daukagun denbora gutxikin. Momentuan baita pertsona ez dagola bere momentu onenean gauzak egiteko.
- Mi. Pixkat etortzen diela engainatuta. Dana ondo,
- Ma. Idealizatua
- Mi. Dena ondo, dena politte... hola etortzen die, eta gero etortzen die eta hau zer da?
- L. Hemen azkenian da pixkat pufff...
- Ma. Errealitatea jeistea. Ze etortzen dia dana idealizatuta eta dena, eta partua ebai.
- Mi. Dena, dena, dena.
- G. *Eta idealizazio hori nundik datorrela uste dezue?*
- Ma. Pos anbulatoiotako kurtsotatik, bai, bai.
- L. Matronan zeatikan.
- Mi. Bai bai, nik nere esperientzie kontaukoizut.
- L. Nik entzun detenagatikan, nere lagunak jun dianak kurtso hoita eta nere ahizpa eta ere bai, kontatzen dizkie gauza batzuk... nik esaten nien: “etorriko zeate planta eta ez da hola eta ez bildurtu ze ez da hola inoiz”.
- Mi. Partoa, nik danei esaten die, partoa da miña. Eta hortiken hasi pentsatzen, o sea, miña eta es que ni goatzen naiz, bueno hasiko zeate, ba o sea, eta ez o sea, eta ez dakit ze eta bakit ze, eta ni etorri nintzenen, danei esan nien: “ni engainatu in naue, bai, bai”.
- Ma. Batek baño gehio esan izan digute.
- Mi. Nei ginekologok esan zianen: “no has ido a las clases? Eta “a mi me han engainau, pero totalmente”.
- Ma. Bai es que...
- G. *Eta esaten dezutenean, adibidez, zuek juten zeate gela batetara eta ikusten dezue emakume bat dudakin eta ez dakit ze eta asesoratzen dezute nahi duna egin dezan.*
- L. Duda titia eman edo biberioia eman?
- G. *Bai edo mina dakalako edo edozerengatik, hiruek esan dezue berak nahi duna sustatzen dezuela. Hori zergatik? Zergatikan egiten dezue hori?*
- L. Ba...
- G. *Agian da super obvio, e? Baina zegatik osasun profesional batek galdetzen dio zuk zer nahi dezu?, Hortan lagunduko dizut?*
- Ma. Azkenean berak egin behar duelako.
- L. Bere erabakia dalako.
- Mi. Eta umia beria da eta titia ebai.
(parrak)
- G. Hori esaten diegu, ez?
- Ma. Bai, es que azkenian, o sea, bai zientifikoki izan daiteke titia hobeto, hobea, ez?
- L. Bai baina laktantzi bat forzatua...
- Ma. Bai hori da

- L. Desastre.
Ma. Azkenean laktantziak behar du elkarkidetzatza bat.
L. Bea gustoa egotea.
Ma. Eta gustoa egitea. Eta laktantziak ekartzen ditun gauza onenetariko bat, o sea, da erlazio hori, eta hori ez badakazu zu minez baldin bazaude eta bildurrez umea jartzeko titian mina emango dizulako edo ez dizulako hartzen edo ez dakit zer.
L. Zuk eon behar dezu ondo eta gustoa.
Mi. Eta behartua sentitzeko ez dezulako nahi baina zure senarrak bai, zure familiak baitituzte hoi da.
Ma. Ba azkenean psikologikoki, zu ez zaude lasai, ez zaude eroso, umeari urduritasun eta ezinegon hori transmititzen diozu eta hori ez da ona ezta ez. Zer da hobeto jatia egunero jatea Arzaken edo jatia etxean? Ba nahi dezuna baño Arzaken umia bakarrik edo umea zurekin etxean?
L. Bai.
Mi. Bai.
G. *Bai, ondo esplikatu zera. Eta ordun zuek ikusten dezue klabe bere erabakia eta igual galdetzen badizue norbaitek eta zer egiten det? Zuek saiatuko zineten konbenzitzen zerbaitetarako?*
Mi. Ni ez.
L. Ez.
Ma. Esaten diozu alde onak eta alde txarrak.
L. Hori da.
Mi. Ze nik igual bati kontatzen diot nola izan nun eta nola, eta igual hor... eta esaten diet aurreneko hilabetea ondo pasatzen badezue, hori superatzen badezue lentejak eta dana nahastuko dituzu titien daukezula, es que hala esaten diet, es que hala da.
L. Bai, bai
Mi. Egia da, es que, baño aurreneko hilabete hoi izaten da, ba hoi. Fase hoi pasatzen bazu, gero ya...
Ma. Es que azkenean da hori, batez ere hori, espektatibak eta hori dakatela idealizatuta, umea titian jarri, jaten du, lo egiten du.
L. Hiru ordu.
Ma. Eta gainera minik ez dizu ematen. Ze gainera mina ematen badizu “gaizki ai naiz”.
L. Eta traje polita jartzen diot eta bixitak etortzen zaizkit eta...
Ma. Eta gero nik lo egiten det umiak lo egiten dun bitartean.
L. Bai, bai.
Ma. Eta lixto. Eta jan behar det bikoitza titian esnea izateko, eta lixto, hori da.
G. *Eta zuek ospitaleak edo Osakidetza ikuste dezute adibidez, karteekin edo informazioa nola balantza batean jarrita biberoia eta ama esnea ze ikusten du Osakidetzak instituzio bezela?*
L. Nik uste titia, ze kendu zituen Nidina eta hauen publizidadeko kartel guztiak. Kalendaryuak eta hoi dana kendu in zituzten.
G. *Eta ikusten dezue*
Mi. Nik hemen inor daoniken esaten diona ama bati biberoia emate hobe danik titia baino.
L. Ez, ez
Mi. Nik inor ez det ikusi esaten.
Ma. Ez baño gauzak esateko era asko daude.
L. Bai.

Mi. Bai.

Ma. Ez da esaten eman biberioia, baño...

Mi. Hemen nik ikusten detena da ematen zaiola ikaragarritzko garrantzia azukrea bidatu, hau in...

Ma. Bai, geihegi, o sea, asko.

Mi. Seitun esaten zaio: “kontuz!, pixu asko ai da galtzen, kontuz!”, ikeatu iteue. Ama asko ikeatu iteitue. Nik nere amai galdetzen nion: “zuek ze ite zenuen esnea etorri bitarten?”. A!, ahal genduna, ura azukrekin ematen zuela, eta haurra...

Ma. Beste batzuk ogia arduakin.

Mi. Beste batzuk mantzanilla, edo zeoze in, arik eta esnea etorri arte. Ordun ez zan ezer pasatzen.

L. Baño ematen zioten zerbait kalostrotik aparte. O sea, laktantzi materno eskusiboa leno ere ez zan iten, iten zan titia eta gero aparte ura auzkriakin edo... papilla hoi, hirinakin edo, izen bat daka horrek

Mi. Maizena.

Ma. Maizena.

L. Maizena ez potinje horrek izen bat daka, mezkla horrek.

Mi. Papilla ez.

L. Bai, ez em.. ez dakit nola dan, baina bueno en fin beti ematen zitzaioela zerbait zure kalostuan aparte edo beti zenekan famili arteko bat titia ematen ai zana beste ume bati eta hari pasatzen zenion. Laktantzi materno eskusiboa bastante berria da.

Mi. Baño hemen etortzen die eta segitun esaten die: “pixua galtzen du eta, ai! asko galdu du, e?... Etortzen die eta bi ordun ezer hartu gabe eta: “ai!, suplementoa emango diot, es que ezin da hola eduki”.

Ma. Hombre denetarik dago, gero dago zortzi umeak ordu daramana eskatu gabe...

Mi. Bai, baina esan nahi dizut langilean zea hoi

Ma. Bai, bai.

Mi. Ba seitu beharrean, eta esan beharren ba maiz, maiz jarri..

Ma. Es que nik pentsatset dagola kontrobersia pixka bat asunto hontan, ze ofizialki Osakidetza da ospital amigo de los niños, ez?

L. Bai, bai.

Ma. Ofizialki ez, sustatu behar du edoskitzea, baina bueno, egia da ez dala asko nabaritzen, ze kartelen bat dago de nola eman titia ondo eta nola heltzen dizun ondo edo gaizki, baina bueno, ez dago propaganda handirik, eta baita profesionalen artean ere badago denetarik, eta gero nik batez ere ikusten detena da ez dagola adoskidetasun bat.

L. Ba hori..

Ma. Ez dagola.

L. Iritzi ezberdinak.

Ma. Ta nik uste hor dagola arazo inportante bat ze ez dakizu batzutan nola jokatu.

L. Ze dakate informazio kontradiktorio pillo bat.

Ma. Pillo bat.

L. Ta ya ez dakite zeñi egin kaso, matronai edo enfermerai edo pediatriai edo...ez dakite.

Ma. Karo, ze bakoitzak dakate helburu ezberdinak. Matronak nahi dute ba hori, bere helburua da umeak titia hartzea ez dakit zer ez dakit zer, bai umea ondo egotea, baina titia hartzea ez dakit zer ez dakit zer. Pediatriak nahi duna da, e?.. umia pixua irabaztea, hola orokorrean.

L. Bai, bai, asko ez galtzia behintzat.

- Ma. Bai, orduan gu gaude horren tartian, (parrak), ez dakit.
- Mi. Hoietakoz batzuk nahi due lata ez ematea, baita...
- Ma. Dena esan beharra dao.
- L. Errealidade bat da.
- Mi. Egiya. Eta beste batzuk nahi due bizkarra, o sea, no se... komodidadea.
- G. *Zuek sentitzen dezue Osakidetzaaren aldetikan edo ospitalaren aldetikan baliabideak jartzen diela zuen lana edoskitzaroaren alde edo emakumeei laguntzearen alde ondo juteko?, o sea, ulertzen?*
- L. Nik uste hori bakoitzaren arabera daola. Norberak daukan goguan arabera. Asko planta guztitan bezela, trauman ebai eongo da denetik.
- Mi. Bai.
- Ma. Bai. Baina nik uste beste planta batzutan dagola, ezberdina dala. Hemen dakazu lan asko edo gutxi, zure arabera.
- L. Ya.
- Mi. Ya egiya.
- Ma. Asko da zure arabera, eon zaitezke atxalde osua gelditu gabe, edo rebista bat irakurtzen. Batzutan ez, baino ingresoak daudelako edo gauza batzuk daudelako, edo medikazioa edo ez dakit ze. Baina hemengo lan asko da, e?.. edukazioa, da irakastea emakumeei laguntzea gurasoei, ez dakit zer eta bere dudak kentzea eta ez dakit ze. Begiratzea ea ondo egiten dion edo gaizki ala tal. Eta hor denbora behar du eta denbora asko gainea. Eta orduan hortan dago, zuk dakazun denboa eta zuk nahi dezuna.
- L. Eskeini nahi diozuna
- Ma. Hori da, eskeini nahi diozuna, ez?
- L. Eskatzen dun bitartean..
- Ma. Hori da.
- L. Eskatzen ez badu.
- Ma. Karo.
- L. Inposible.
- Ma. Eskatu baino.
- Mi. Eskatu ze?
- Ma. Tinbrera jotzea
- Mi. A! laguntza.
- L. Ni enaiz jungo esatea ama batei: “zuk ume honei titin jarri ber diozu oain tokatzen zaiolako”.
- Ma. Ordutegia ez
- Mi. Hoi da.
- Ma. Ez.
- L. Guk lagundu beak nahi dunean.
- Ma. Zuk eskeintzen diozu laguntza eta gero bera da erabakitzen duena hartzea laguntza hori edo ez. Eta horren artean, onartzen dutenen artean, egin dezakezu lan bat edo beste bat, gutxi ala asko.
- L. Bai.
- Ma. Zein da hobeto?
- L. Baino gero hemen daukaguna da, zu juten zea eta esaten diozu gauza bat, hori uste dezulako eta atzetik beste bat juten da eta beste iritzi bat dauka eta esaten dio, eta orduan hurrengo egunean juten zea...eta ya...uff...ateatzen zea...

Ma. Eta gero gainea ba hori, ulertzen dutenan artean eta...

L. Gauza bat ulertzen dute, gauza bat esaten diozu eta ulertzen dute beste bat eta gero burua...

Ma. Edo ulertu nahi dute beste gauza bat espektatiben arabera.

L. Bai, bai.

Ma. Da nahiko zaila.

Mi. Eta nahi du zuk ematea, zuk esatea ze in ber dun, geo esateko: “bai nik hau in det harek esan zitelako”. Utzi diot o eman diot o ez diot eman...esan zien zu saiatu zea eta esan dit uzteko.

Ma. Bai.

L. Ya.

G. *Askok nahi dutena da hori ez...*

L. Bai zuk erabakitzea.

Ma. Bilatzen dute ere zuk zure iritzia emateko eta era hortan haiek pixkat liberatzeko erresponsabilitate hori. Eta guk ematen dieguna da posibilitatea eman, ba egin dezakezu hau. Bueno nik behintzat egiten detena beti saiatzen naiz, o sea, nik ezin dizut esan zer egin behar dezun, baina daukazu hau egitea, hau egitea, hau egitea, nahi baldin badezu biberoia eman dakazu hau egitea, nahi badezu titia eman dakazu hau egitea, baño jendeak askotan behartzen zaitu, saiatzen da zuri behartzen.

Mi. Bai, zuk ematen.

L. Bai zuk esaten.

Ma. Bai.

G. *Eta zergatik egiten dute hori.*

Ma. Beaien erresponsabilitatea kentzeko.

Mi. Karo.

Ma. O sea zure gain uzteko.

Mi. Karo.

Ma. Ez dakit asko ez, ez

Mi. Esateko, ni saiatu nintzen baina erizainak esan zian uzteko.

G. *Eta hori uste dezue harremandua dagola batzuk benetan ez dutela eman nahi titia...?*

Ma. Bai.

G. *Eta horrela kontzientzia garbi gelditzen dela.*

Ma. Bai hori da.

L. Edo gizartean ondo gelditzen direla, ya itxura...

Ma. Bai, bai.

Mi. Bai, bai.

G. *Ikusten dezue lotura?*

Mi. Bai. Nik uste daudela haien burua janda titia eman ber zaiela, titia eman ber zaiela, esaten dutela ni saiatu nintzen baina...

L. Baña askotan, o sea, nere lagunak ebai egon dia kurtso hauetan umea jaio aurretik eta beaiek esaten zuten, batek esaten zun: “a ver matronak nei ez dit obligatu, esan digute ba bueno nahi deguna dakaula itea”. Baina ebai pertsona a ver nola da, beste batek esaten zun: “es que si no le doy el pecho la matrona me va a echar una bronca...”

Ma. Bai, bai.

Mi. Bai, bai.

- L. Eta nere lagunak esaten nion: “no, no te va a... , haz lo que quieras”. Ebai da bakoitzak nola ikusten dun.
- Mi. Daukate matrona batzuk, daude matrona batzuk...
- Ma. Oso radikalak.
- Mi. Bai oso radikalak. Nik badakit...
- L. Baño ebai emakume batzuk...
- Mi. Villabonako Koro, hoi da...baño... eta beak inoiz ez die eman. Hiru ume dauzke eta beak redukzio bat dauke eta beak inoi etzien eman.
- L. Bai, bai.
- Mi. Eta nik badakit jendea ateatzen dala kontsultatikan, nik ikusi izanduet, o sea, malkoa dariola esanez: “nik ez det nahi”, eta jun hauntza eta ba eman in ber. Eta o sea, gaizki pasatzea.
- G. *Hemen eon zan bat oain dala egun batzuk, Alkizako bat, harek ez ziola eman nahi baina konbenzitu in zula ta.*
- Ma. Es que bai, konbenzitu.
- Mi. Ni biberioekoa nintzan, eta konbenzitu in zien eta saiakera in nahi nun, baina sufritzen ai zan ze umeak ez zion hiru orduro hartzen eta sufritzen ai zan. Baño harek idealizatua zekan beste modu baten eta ordun iruitzen zitzaion ondo ez zijoala eta beldurrak ba jan iten zion.
- Ma. Bai, eta gero badaude kasuak berak hasieratik nahi dutela eman eta gero ba arazonbatengatikan edo, ba zaila dala edoskitze hori eta orduan ba ez duelako hartzen edo grietak edo... ta mina ematen diolako edo umiak ez diolako ondo hartzen. Ze karo beti ematen du hitz egiten degula ume guztiek hartzen dutela eta hori ez da hola. Ume askori kostatzen zaie eta askok izaten dituzte grietak nahiz eta ondo hartu, orduan kasu berezi batzuk,edo azalan arabera, pertsonen arabera, ba batzuk izaten dituzte, o sea, arazo errealak.
- L. Bai baña halare, nahiz ta dana ondo, askotan esaten deu: “si la lactancia te va bien...”, baina bea e dao gustoa.
- Mi. Hori da.
- L. O sea orduan, qué más da ze motibo!...
- Ma. Bai, baina esan nahi det batzuta badagola arazo hori, badagola jendia nahi diona eman eta aurkitzen da arazo horrekin eta juten da, segun zein tokatzen zaion, igual ikusten da ba igual besteak bultzatzen diola jarraitzeko, jarraitzeko eta jarraitzeko, eta bea sufritzen nahiz eta jakin, eta berez dakala sentimiento de culpa bereganatuta nahi duelako eta minakin dagola eta gainea besteak esaten badio jarraitzeko eta jarraitzeko gero eta okerrago dijoala eta es komo... uff...
- L. Bai.
- Ma. Eta gero depresion postparto...ba normala es que...
- L. Egia da.
- G. *Eta zuek horrela ikusten dezue ama perfil konkretu batzuk, o sea, edoskitzaroa eta biberioia eta todo el rollo este, ikusten dituzue amatasun diskurtso batzuk edo ama.. o sea, klasifikatu bearko bazenute ikusten dituzue mota ezberdinak?*
- Ma. Adibidez batzuk argi dakatela titia emango diot eta titia emango diot eta beste batzuk... ba gehienak etortzen dia bueno proba ingo det.
- L. Gehienak dia de probatu.
- Ma. Bai, gutxi daude titia emango diot eta titia emango diot.
- L. Bai eta hoi esaten dutenak ondo dijoazte.
- Mi. Bai, bai, bai.

- L. Ze ematen dute naturaltasunakin. Eta bueno badaude kasuak ba igual ez.
Ma. Eta igual kostatzen zaie, igual besteei baino gehio, e?, baino iten dute.
L. Naturaltasunakin eramaten dute eta normalean...
Ma. Bai.
G. *Ordun daude argi dakatenak titiarena*
Ma. Baño oso gutxi.
L. Las dudosas.
Mi. Ba, intentatuko det.
G. *Eta gero daude biberioia.*
Ma. Eta gero mixtakoak ere.
Mi. Bai, baino hori kulturaren arabera izaten da asko.
G. *Ikusten dezue harreman bat kultura eta mixtoan artean?*
Mi. Bai.
Ma. Bai. Ze dudosak daudenak askok ematen diete mixta gero. Nahi dutelako jarraitu baino biberioiak dakan abantailekin eta jarraitu titiarekin. Bueno kasu asko daude. Eta mixta ematen dienak ba..
Mi. Sudamerikana guztik, beltza guztik eta...
L. Marroki...
Ma. Bai marrokiarrak
Mi. Bai arabek. Eta txinok.
Ma. Bueno txinok dia pixkat ezberdinak.
L. Bueno txinok biberioia bi egun eta gero... ez dakigu.
Mi. Hori da..(parrak).
Ma. Gero auskalo!
G. *Baina txinoei ez zaie moztu behar esnea, así de cajón.*
Ma. Ez.
L. Ez.
Ma. Quee misterio, e?...(parrak). Hoi ikasi hurrengo batian ze gertatzen dan txinoekin.
L. Eta sudamerikarrak nik uste baita kulturala da, es que etortzen dia eta “no tengo leche”, eta suplementoa eskatzen.
Ma. Eta luego nunca tienen problemas de mastitis, ni subidones de esos...
L. Kebakeba, y tienen mogollón, les sale a raudales.
Ma. Eta kalostroa ebai.
L. Nik uste dela lasaitasuna. Lasai daudela, ez dakatela inongo arazorik horrekin.
Mi. Ez die ematen inongo inportantzirik horri. Ez, ematen die eta bitartean biberioia a tutiplen eta hola daude umeak (potolo gestoa).
L. Bai...
G. *Eta ikusten dezue esne artifiziala ematen duten amak, klasifikatzen dituzue gutxi gora behera edo mota ezberdinak daude ere? Igual nik esaten badizuet, biberioia ematen dion ama bat, etortzen zaizue burura ze diskurtso euki dezaken edo...?*
Ma. Nik bueno, ez dakit ume gehio dauzkana, no voy a tener tiempo es que... bai normalian, edo gaizki.
Mi. Edo aurrenekokin gaizki jun zaielako. Generalean hola klaro ekartzen duenak bigarrenekin etortzen diana.

- L. Esperientzia txarra izan dutelako eta lenengoakin etortzen dienak askok esaten dute: “pentsatzen det hola errexago dala, ze hola nere mutilak ere ematen dio, eta ez dakit zer”.
- G. *Eta ikusi dezue noizbait ingrosoa egin eta: “y qué le vas a dar? Yo artificial” eta justifikatzea, tokatu zaizue noizbait?*
- L. Bai normalian esplikatu iten due.
- Ma. Bai zerbait esaten dizute.
- G. *Justifikatzen dute, ez? Ez da izaten “yo biberon y punto”.*
- Ma. Bai justifikatzen dute.
- G. *Zergatik uste dezue dela hori?*
- Ma. Ba hori, ondo gelditzeko.
- L. Kanpotik ez esateko como...
- Mi. Bai beiaiei ez juzgatzeko edo, bai.
- Ma. Bueno batzuk bai...
- Mi. Ez diela inporta.
- L. Asko ez diela inporta.
- Ma. Bai baina normalian beti esaten dute: “no es que cómo tengo otro, no es que cómo tal... no sé cómo voy a andar...”
- L. Egia da gutxik esaten dutela, hola zuzenian ezer esan gabe. Batzuk bai ikusten zaiela argi dutela.
- Ma. Edo esaten dizutela: “no es que tengo una reduccion, no es que tengo implantes...” Hoiiek ere bai, biberioa ematen die gehiago.
- Mi. Hoiiek generalen nahi izaten dute titia eman.
- Ma. Bai es que es el mundo al revés...
- Mi. E!... Hoi ala izaten da.
- G. *Ostra! ba egia da, hortaz kontuatu gabe neon.*
- Mi. Hortaz kontuatu gabe zenden?
- Ma. Askok biberioiakin bukatzen dute.
- L. Baina hori da tema imposible.
- Mi. De donde no hay no puedes sacar.
- Ma. Es que es eso. El mundo al revés...
- Mi. Bai, bai. Nik ezautu dituten guztik eman izan die. Ematen die hemen dauden denboan, gero etxean seitzen dute.
- L. Qué va!, nik uste ezetz, jarri ingoue, baina biberioa eman atzetik.
- Ma. Edo bestela mixtakin jarraitu behar, es que azkenea ez dago...
- L. Bai, bueno mixta amantzat, umeantzat artifizial.
- Ma. Eso es.
- L. De donde sale es del biberón.
- Mi. Karo...
- Ma. Bai...de cajón, es que...
- G. *Eta ezagutzen dezue amatasun intentsiboa kontzeptua, maternidad intensiba?*
- D. Ez.
- G.. *Eta nik definitukoizuet eta ea zer etortzen zaizuen burura, e? Amatasun intentsiboa da kontzeptu bat hola feminismotik bastante kritikatu dena, dala gizarte honetan amei eskatzen zaiela beti izatea munduko ama onenak, 100% ona, eta ama beti haurra aurrena jartzen*

duena, titia ematen diona, dena sakrifikatzen duna beregatik, lorik ez dula egiten bere umea negarrez baldin badago. Amatasun intentsiboa da amari eskatzen zionean bere burua bigarren plano batean jartzea, ama onaren figura betetzeko, eta ama onaren figura da gizarte honetan gaur egun da ba titia ematen diona, gutxi gora behera, igual ez zaudete ados baina bueno esan dezakezue baita.

- L. Es que azkenean hoi, ume bat eukitzen dezunian zu bigarren planoan gelditzen zera, titia ematen diozu, umea negarrez baldin badao ez dezu loik iten, esan nahi det.
- Mi. Nik iten nun, negarrez baldin badao ez, baina nik kontatu izan dizuet behin baino gehiagotan.
- G. *Ez baina nik esaten dizuet del palo...*
- Mi. Ez aurreneko hilabeten, baino hiru edo lau hilabete zitula haurrak, nik neuken ohia jarrita paretan kontra eta nik jartzen nun umea alde hortan eta ni jartzen nintzen ohian eskinan eta umea esnatzen zan titia hartzen zun a su puñetera bola, eta nik lo iten nun eta listo. Eta hurrengo goizen ni jeikitzen nintzen titia hustuta erabat eta hau hola puztu puztua. Hemen jartzen nion lanea etortzeako eta biok earki lo iten genun. Eta ni ez naiz kontsideratzen ama txarra hori iten nulako.
- G. *Lo ez iteana esaten det gehio, esaten danean: “tú como buena madre si el niño está enfermo tienes que estar al lado cuidándole y tu como buena madre tienes que...”*
- L. Nik uste azkenean hori dala estremok, eta estremok ez diala onak ezertako.
- Ma. Ez, ez.
- L. Azkenian dana izan behar da sentido komun y naturalidad, eta azkenan nik uste...
- Mi. Hori da
- Ma. Gauzak errexago direla jartzen dutena baino.
- L. Bida nere ahizpak daka lagun bat bere gizona matrona dana eta ume bat ekarri nahi due eta hamar urtetan ezin due ekarri, baina bueno, esan zion: “lo que está claro es ume bat ekartzen baldin badezu lehenbiziko 2 urtetan ze umian esklabua, zu ez zea inor”.
- G. *Bai, a eso voy. Hori entzuten dezue.*
- Ma. Berez hola da pixkat...
- L. Bai baino ez hain extremo. Ta zuk badakazu laguntza eskatzia eta eskatzia norbaiti lagunduko diazu umia ni honea juteko? Eta hoi ez da txarra?
- Ma. Ez.
- Mi. Baina batzuentzako bai.
- G. *Ikusten dezue esaten dela, eta ikusten dela pelikuletan edo gizarteko eremu ezberdinetan ikusten dezue ese rollo de amari eskatzen zaiola izatea la mejor madre del mundo, eso que se dice...*
- L. Bai umea jaio eta ama juten baldin bada parranda botatzea hori gaizki ikusten da.
- Ma. Bai.
- L. Aita juten baldin bada desaogatu in berko, atea in berkou lagunekin.
- Ma. Bai.
- L. Baina ama bai, desberdina da... hori bai, holako gauzak bai.
- G. *Edo si estás dando teta beberte una cerveza está bien?*
- L. Gaizki ikusita dao.
- Ma. O furmar.
- L. Hori
- Ma. Bai, gauza hoiek bai.

- L. Ez dakit etxian baita ere, baldin bazaude etxian...
Mi. Nik erretzen non, e?.
(parreak)
Mi. Oain ya gaizki ikusia dao. Es que nik iten nun bezela, nik momentu hortan erretzen nintzen eta erre iten nun.
L. Hoi da. Eta esaten dezuna ba, umea negarrez? Ba ixilduko da.
Mi. Umea negarra itea ez zait gustatzen, e?
Ma. Ez inorri ez zaio gustatzen.
L. Ez, ez, esan nahi dizut iruitzen zait umea negarrez baldin badao...
Mi. Bai baña...
Ma. Beste gauza asko...
G. *Edo típica situación “umea daola negarrez eta amak paso iten dula”, qué mala madre...!*
Ma. Bai...
L. Bai, bai, eta igual umiak damaki kasketakin... ¡que te está dando una tarde!...
(parrak)
L. Bai, baño gaizki ikusita dao.
G. *Eta ikusten dezue rollo horretan que dar la teta es de buena madre? Balantza baten ama ona eta txarra eta la de teta biberon ikusten dezute harremana dagola? Zein da ama hobea?*
Ma. Nik ulertzen dizut kontzeptua. Eta seguraski sozietatean dagona hobe ikusia da titia ematea, gaur egun. Baina es que hori juten da aldatzen, baina hori oain. Baño nik uste hori baino, ze oain txorakeri pillá dao, orduan ez dago hain gaizki ikusia...
G. *Biberoia ematea?*
Ma. Biberoia ematea. Hasiera batean bai, lehenbizi aukeratzen dezuna izan behar da titia.
L. Baño lehenengo egunetan.
Ma. Lehenengo egunetan eta gero, hilabetean. Lehenengo egunetan, baino gero, gero berdin du.
L. Nik uste det ebai dagola jende bat ba beaiantzat onena eta ama onena da titia ematen duna eta beste ama da ama txarra, baño gero gehienak irikigoak gea, ez?
G. *Hori sustatzen dezue zuek ebaita, ez?*
L. Bai baña bai dagola jende bat...
Mi. Baño nik ez det uste dala zuk esaten zula, beak bere burua sentitzen dula txarragoa.
L. Bai, bai.
Ma. Baña jendea juten da...
Mi. Ez, guk pentsatzen degulako txarragoa dala. Beak iten ditun zeak diala hoik.
Ma. Bai, nik uste gauza bat dala kanpotik ikustia zer den hobea edo okerragoa, ez? Ba igual hasiera batean bai esaten degu onena dela titia eta bestea biberoia, baño gero iristen da momentu bat hilabete batzuekin gehienak ematen dutela seguraski biberoia edo mixta edo...
L. Bai.
Ma. Hori ya beste bigarren plano batera dijoala. Eta jendea igual kontzentratzen da gehiago ba hori, ba ea apuntatzen dezun estraeskolarreran, edo juten zean umearekin beti edo partidu guztitara juten zeala edo hori... holako gauzetan, ez? Ez dakit... gero beste plano batera dijoala, hasieran igual bai baino gero beste plano batea dijoala. Bai eta gero nik uste dela gehio Milak esaten duna, gehio norberak sentitzen duna kanpokoia baino.

- G. *Bigarren planora pasatzen dela titia esaten degunean, nik horregatik aukeratu nun ebai gai hau. Ze iruitzen zait oso esanguratsua jendeak nola hitz egiten dun bere edoskitzaroaz, bere amatasuna horren inguruan eraikia edo egiten dela lehenengo hilabetetan edo. Ados?*
- D. Bai.
- G. *Gero piskat aldatzen da. Iruitzen zaizue gero hortikan, o sea, jendeak hasieran garrantzia ematen diola. Le estoy dando o... lo tengo claro o...*
- D. Bai.
- Ma. Bai. Eta nik uste hasierako egun edo hilabete hoietan dala oso punto inportantea.
- L. Horren inguruan dao dena eraikia laktantzian.
- Ma. Bai, horren inguruan. Bai, ze azkenean hasieran egiten duna umiak da jan eta lo eta kaka in eta holako gauzak eta orduan loa, o sea, ez dakit pixkat, ba zer jaten dunaren arabera dijoa, ez? Jaten du ondo ez dakit ze lo egiten du, ez du jaten ondo ez dakit ze ez du ondo lo egiten, ez? Ez da hola baino bueno... hola erlazionatzen dute. Orduan gaizki egiten badu lo da gaizki jaten duelako edo ez dakit ze, ordun haien arazo printzipala da jatea eta hortan... ba hortan dago klabea.
- Mi. Geo aldemenen dakazunak asko daka zerikusie...
- Ma. Bai egia da.
- Mi. Joe!, ni goatzen naiz nik zarrenakin titia ematen nion eta zeuzken kolikok, hasten zan iluntzean 8k aldea, near da near da near. Eta jendea...: "titia bai baina esneik ez dezu eukiko, ure eukikozu, ume honek gosea dauka. Ume honek gosea besteik ez dauka, honek ez dakit ze... gaizki ai zea titia ematen, ez dakit ze..." Geo juten nintzen astero pediatrangana, eta pediatriak jartzen ziten umea baskulan gainean eta astero kiloerdi irabazten ziten...
- (parrak)
- Mi. Eta esaten zian: "a ver, zuri iruitzen ziazu ume honek gosea daukala? Eta.. ume honek ez dauka gosea". Etxea juten nintzen eta ni...lo falta lo falta eta asteburua iristen zan eta nik ordun iten nun libratu egun batean bakarrikan. Goizeko bostetan jeikitzen nintzen eta seitan trena hartzeko eta zazpitan hoena lanea iristeko eta hala itten nun. Umea uzten nun, o sea, asteburutan egun bat egiten nintzan jai umea jaiota. Nei esaten bazie ez nula jai ingo nere burua trenen botako nun. Benetan esateizut, e?... eta hartzen nun asteburun umea eta juten nintzen aman etxea eta esaten nion tori umea, eta pumba ohera. Es que hola, baño nearrez, nearrez esanez jolin jo es que, juten nintzen meikuna eta dena burua janda...
- Ma. Nekatuta ya...
- Mi. Bai, porque nik es que...
- L. Gu goretuta jartzen bagea ba...
- (parrak)
- G. *Ni egun bat gaizki lo inda ya nao rebirada ta geo ez det jaten eta ez dakit ze....*
- (parrak)
- Mi. Nik zaharrenakin esateizut, eon nintzen erdi erotuta, esateizut ze in nun, gaizki pasa nun... zaharrenakin nik aurreneko eunen goizeko seiak arte lo in zunen, nik hola sehaskan beidatzen non, a ver arnasa hartzen zun, ea bizik zeon.
- L. Nere ahizpai berdina gertatzen zitzaion. Nere ahizpak hola in zion (behatza sudur azpian jartzen du) ea arnasa hartzen zun.
- (parrak)

Mi. Eta txupetea sartzen nion azukrekin, ilunpetan...prast! Baño hola, e?... Ni jeiki izandu naiz goizeko ordubaten, lo hartu baño bost minutu eta radio altu, nere gizonak jartzen zun programa radioko eta goizean despertadorea radio jartzen zun eta ra esnatu nintzen eta radio, ah! Lo hartuet, trena galdukoet! Jeiki eta begiek pintatzen ai nintzela, el largero de la noche.. la una de la mañana, eta ni begiek pintatzen lanea jutekoa... esateizuet, e?...

(parrak).

Mi. Eta gero ya ondo zijoanen hiru hilabetekin kendu in nion... baño jende... baño txilborren asunto hoi kontatu izan dizuet ez zitzaiola erortzen?

L. Baño zenbat denboan?

Mi. Hamar egunen.

Ma. Bueno...

L. Bueno...

Mi. Baño zu zaude...

G. *Si se le tiene que caer en tantos días...zu zaude...*

Ma. Ya, ya...

L. Ya, ya...

Mi. Zu zaude de aquella manera, daukazu, no conoces nada de esto, jute zea eta ah! txilborra. Ta oaindik ez zaio erori, ez zaio erori? Ta? Eta nolaz ba etzaio erori? Nerei hiru egunekin eroi zitzaion, nei... ta zu zaude nahita edo nahi ezta, hoi bueltak ematen. Nei ze eman zian horrek!. Nik umea jartzen non, umea mahaien larrubixi, eta oiioiiiiiii, ez zaio erori!!

(parrak)

Mi. Matronak deitu zian, etxea etorri ber zala, hoi ala da, e?, tan verídico como esto, etorri zan matrona: “soy la matrona voy a hacerte la revision”, atea ireki eta baño: “aiioiiiiiiii!, yo estoy muy bien (negarrez) pero el niño no”. Bakizu ze near in nizkion matronai, esanez ni oso ondo nao baino umea ez... hola, e?...

(parrak).

G. *Baño bida nola zauden, ze txilborra ez bazaio erortzen, e?, qué le va a pasar..! ulertzen? Pero que rollo tienes que tener...*

Mi. Ba bai, zuk ain zea daukezu...

L. Inseguridadia... ez jakitea...

G. *Eta zure amak ze esaten zun?*

Mi. Nere ama etzeon nerekin ordun, nere ama Altzan bizi zen eta ni Anoetan bizi nintzen, baño nik nere zeak izaten nitun, o sea, mis paranoias, bai, bai... baño te da el punto eta geo esateizut kanpokok ze eragina daukan...bai, bai.

G. *Hori ikusten degu hemen ebai, ez?*

Ma. Ikusten dezu hemen...

L. Bueno amonak y las suegras con el biberón...

Ma. Bai, bai...

G. *Suelen ser probiberón, ez?*

Ma. Probiberón...

L. Eta hotzakín, eta ez dakit ze...

Ma. Atxisakin.

Mi. Bai denakin, denakin,...

- G. *Eta el rollo suegra biberón uste dezue harremandua dagola, beak eman dezakelako eta hola?*
Es que nei tokatu zait baten bat...
- Ma. Ah!...ba posible da.
- L. Beak ematia ze?
- G. Nei tokatu zait suegran bat, nola esaten da suegra... amaginarreban bat tokatu zait tipo, es que le toca biberón, es que hay que darle, tipo beak...
- Mi. Beak emateko, beak maneatzeko, bai...
- L. Bai, kontrolatzeko bai.
- Mi. Nik askoi esaten diet...
- L. Que insiste pa que...ves cómo tenía razón? Como la enfermera, no?
- Mi. Bai, amonak eta etortzen dianean ematen du jarri nahi duela, e?... umia izan dudan gainetik.
- Ma. Bai.
- L. Bai.
- Ma. Como que etorri naiz, zu lasai, nik kontrolatzen det.
- Mi. Bai...
- L. Asko rollo hortan etortzen dia.
- Mi. Nik esateiet, amei esateiet: “zuk laguntza ber dezu baño azulejok eta garbitzeko, ez umiak garbitzeko. Zui etxea etortzen zaizkizunen jarri mopa eskuan eta esan hasi garbitzen. Eta zu silloien umea zaintzen”. Laguntzea juten die umea...
- L. Ama umiak eta gainontzekok etxekolanak iten.
- Mi. Zure laguntza da denboa uztea umekin eoteko, eta zuri laguntzea ez da umea kendu eta zu uztea, ez. Eta hori amona askon aurren esaten diet.
- L. Eta hemen asko ikusten da hori, amonek buff....
- Mi. Zu lasai, nik umea eukikoizut...
- Ma. Euki edo hori, edo komentatzen genuna, o sea, “es que ume honek gosea dauka, gosea dauka”.
- L. Gosea dauka.
- Ma. “Edo haizea dauka, edo bai... biberoi bat ez litzaioke ondo etorriko?”
- Mi. “Jan da jan ai da eta ez da asetzen”.
- Ma. “Biberoi bat ez zaio ondo etorriko? Eta orain haizea, es que karo, ez daka ezerrez, eta nik uste biberoi batekin hobeto egongo da, ez? Edo bueno... tapatu gehio edo...”
- Mi. Bai.
- L. Edo ez ireki leihoa.
- Mi. Nik behin bakarrik attu diot emakume bati esaten: “bueno, (baxu-baxu) yo es que voy a estar callada porque ha cambiado todo tanto...”
(parrak)
- Mi. Yo no le voy a decir...
- G. *O sea en nueve años solo a una decir...*
- Mi. Bai.
(parrak)
- Mi. No le voy a... baño hola e?... yo...
- L. Es que sartzen dia denak... bai, bai, eta daude igual zortzi hamar lagun aman inguruan eta denak opinatzen.
- Mi. Eta gero etortzen dia asko, lagunak edo umea daukatenak. Izan dutenak...
- Ma. Porque a mí..., o sea, ni...

- Mi. Porque ai entzuten dezu, zu aldameneko ohia iten ai zea eta entzuten dezu...
- Ma. Bai zu, ze gañea nola ignoratzen gaituzten konturatzen gea denak...
- L. Bai, bai.
- Mi. Kontatzen ditue cada cosa que vamos...
- L. Joe, bai, bai.
- Ma. Eta gero asko dia baita bigarrenakin izaten da segun zelako esperientzia izan duten lehenengoakin, lehenengoakin esperientzia ona izan badute eta bigarrena ezberdina bada, el mundo se ha caído.
- L. Bai.
- Ma. Porque izaten da, es que lehenengoak jaten zuen eta lo hartzen zun. Es que lehenengoak ez zian minik ematen, es que lehenengoak...
- Mi. Eta nik esaten diet: "es que zu ez zea goatzen, ya dana ondo zijoanen goatzen zelako, bestez ez dia goatzen".
- L. Eta oaingoa beste ume bat dala, ez? Es que horrekin ya nahiko, ez?
- G. *Mundu bat da, ezta? Ikusten dezue, todo el tema... ni goatzen naiz hasi nintzanean hemen lanean, ala tio... que de movidas, ez?*
- L. Bai, bai...
- Ma. Kanean ez bazaizu tokatu gertutik kasuren bat...
- L. Bai, bai... Ze kasu ezberdin pillo bat eta gero azkenian guk daukagula, oain 24 ordu exkas, 24-48 ordu exkas, diela jakiteko jakin behar dezuna, momentu batean pasatzen zela gelatik ama horrek ditun espektatibak, aldamenekoen espektatibak, nola dagon fisikoki, umeak ze egiten dun...
- Mi. Zu atetik sartzen zeala eta porru inda ateatzen zeala.
- Ma. Hoi da, eta guzti horrekin... a! bueno karo, umea nola dagoen, hasiera batetik ze muz jaten duen eta baita nola dagon ume hori, eta horrekin danakin egin behar dezu mix bat eta esan, orduan dakazu hau iteko, hau iteko eta saiatu behar zea pertsona horrekin jokatzeko ba lortzeko helburu bat.
- Mi. Eta gero askok izaten ditue umek amonan edaden, amonak izateko edaden.
- G. *Ama helduak esan nahi dezu.*
- Mi. Bai.
- Ma. Es que nik uste baita, o sea... alde hortatikan baita influentzia dagola. Bai.
- G. *Eta bukatzeko azken bi galderak... hau igual ez dezue ondo ulertuko zergatik galdetzen deten, baina neretzat inportantea da ea pozik zaudeten egiten dezuen lanarekin, zu osasun profesional bezela egiten dezun lanarekin eta orokorrean egiten denerakin, o sea, bakoitzak egiten duna eta orokorrean egiten dena. Nola ikusten dezue hori, pozik zaudete, harro edo...?*
- L. Jo!... Nik, nik iten detenakin bai, baina askotan egia da nik esaten detena edo nik akonsejatzeko detena pazienteak ez dula jasotzen. Ai! es que beaiek ebai beraien momentua dakate orduan... eta gero, buff... inguruan, plantan... es que danetik dao.
- Mi. Bai...
- Ma. Ez dao kriterio bat.
- Mi. Ez, bakoitzak bere zeai iten dio...
- L. Ez goaz danak bide berdiñian.
- G. *Eta horrek lagunduko luke, ez?*
- D. Bai.

- L. Bai, nik uste ebaita zaila dala, nik ulertzen det zaila dala bide berdinean jutia, porque bueno, bakoitzak gea pertsona ezberdinak, eta gure lan egiteko era dakagu, eta batzuk penstatzen dute dakate estrategia batzuk, beste batzuk beste estrategia batzuk, eta ya nahiz eta helburu berdina jarraitu, gañea ez dala guztiz hola, baño nahiz ta hola izan...
- Ma. Baño normalian helburu berdinak dakauna, gauza berdiñak esaten ditugu, edo berdintsuak.
- L. Bai, bai, antzekoak berez.
- Ma. Baño karo, ni nao turno batian, eta beste bat turno batian beste ideia batzukin, orduan ya....
- Mi. Nik gaurko gozien pasatu dana bezela. Gaur dao ume ttiki bat petxue oaindikan ez dakit hartu dun, eta ai zaio ematen jeringuillakin eta oso ondo ai da hartzen, eta... esan dit auxiliarrak: “jun naiz eta, ume horri ematen ai zitzaion” eta esan diot: “ze itezu jeringuillakin...?”
- G. *Hua bada nik esan nion...*
- Mi. Eta emaiozu, nik honi tetinakin emango nion.
- L. Ves? Es que...
- Mi. A ver, hoi zeba esan ber diozu baten batek aurretikan esan badio jeringuillakin emateko eta ondo hartzen badio?
- L. Bai baño Belenek...
- Mi. Zuk,ze... edo azukrea baju daukelako edo bestea ez dakit ze... ba hau biberoiakin porque nahi det hartzea.
- L. Ondo hartzea eta zeatze hau, baño geo berriro segi edo...
- Mi. Bai, interesatu zergatik ai dan ematen hola. Ez desakreditatu jeringa eman diona.
- L. Ez, ez, hoi da.
- Mi. Hemen dao modu hoi. Atzetiken segun zuk ze iruipen dakazun, jun atzetikan: “eta hoi zeinek esan dizu? Ba ez... porque ez. Hoi eman behar diozu tetinakin, hoi ez dakit ze, hoi...”
- Ma. Bai, nik ere ikusten badet ume bat tetinakin ez det ezer esaten.
- Mi. Igual, igual hartukoizu, nik ez...
- Ma. Ez diot gehio liatuko.
- L. Nik ez.
- Ma. Es que asuntoa ez da desakreditatzea, amari ematen diozula ba ikuspegi bat, o sea, denok gauza bat esaten diotela, ta ordun ba liatzen dezu gehioago eta gainea gero ez da fidatzen, eta gero zeini sinistuko dio?... Nik batzutan esaten nien, esplikatzen nien asko eta azkenean zuk esplikatzen zenunean, bueno igual luego te va a venir alguien y te va a decir esto o lo otro... pixkat ya aurreratzen, ez? Ze bazenekin gero beste batek esango ziola beste gauza bat, baño bueno, pixkat saiatzen esplikatzen pixkat egoera hola zala... gutxienez pertsonak ez pentsatzeko edozer ari zinela esaten. Edo lo que se te ocurra en ese momento. Kriterio batekin dagola baina kriterioa aldatu daitekela egoeraren arabera. Pixkat kriterio hori nahi nun ezagutzera eman.
- L. Nik uste jendea gehiegi sartzen dala...
- Mi. Nik uste baietz.
- L. Behar ez dan gauzetan.
- Mi. Bai...
- L. Ya duda batzuk badazka, eta ondo badoa, ba yasta, punto. Ni askotan ez nao ados iten ai danakin, baño utzi,...
- Mi. Lasaitasuna eman beharren, iteiteyu...
- Ma. Gehio liatu.
- Mi. Zeinek esan du gauen batek esan diola umea ingresau ingo diotela eta...?

- L. 83ai atzo esan zion, %7a galdu zun lehenbiziko egunian...
- G. *Jo!, pues horrek aurretikan lehenengoakin esperientzi txarra izan zula...*
- Mi. Baño es que lehenengo egunian umia eon zan babillakin ta lo... eta hurrengo egunian espabilau zan, kriston itxura ona eta, %7ta piku galdu zun, baina pediattrak esan ziola... baño zeinek esateizu pixu hoi ondo zeola..
- L. Ba es que...
- Mi. Eta gaur gehio galtzen bazion ingresau ingo zuela deshidratauta... hola esan zion...
- Ma. Klaro...plas!
- L. Umea baloratu gabe kasi.
- Mi. Bai esan zion: “esplorazioa ondo dao, baño pixu asko galdu du eta bihar hola jarraitzen badu ingresau ingo deu deshidratatuta”.
- L. Eta pixuak batzutan ere gaizki eoten dia.
- Ma. Es que ezin dezu hori esan.
- Mi. Eta ama gelditu zan...
- Ma. Karo..
- L. Gañea aurretikan nik esan nion: “bueno bai, pixua galdu du baina egunero pixauko deu”, o sea nik, ez nun uste esango ziotenikan... Bueno %7ta piku asko da, baino.. .umeak kriston itxura zekan...
- Mi. Eta nik uste askotan sartzen diela agobio hori pixuakin...
- Ma. Bai paranoia...
- Mi. Ya dena gaizki juten dala, hasten dia... agobiatzen die...
- L. Geo ya titia.. Esnea igotzen zaie, baino ez dakie zenbat hartzen dun...
- Mi. “Suplementoa eman ber diot eta azukrea bidau ze bestela ingresau ingo die...” Nik lehen sekula ez zitzaien beidatzen holako gauzik. Oain denak azukrea jeitsi... ni ikeatuta nao.
- G. *Zu lanen hasi zinenen ez zan hola?*
- Mi. Bida, ni lanen hasi nintzanen hartzen zenun azkeneko eunen eta ultimo día y mirabas.... 3500, no? El 10% es 3450, mirabas el último, y no ha perdido.
- G. *Eta zergatik aldatu da hori?*
- Mi. Ba hemen hasi zalako obsesioa umeak ez dakit ze, jendea aldatzen hasi zanen.
- L. Baño ez da pixua bakarrik, da estreptokokua ebai, dia geo ta geo gauza gehiago. Geo ta geo ume txikigok daude, azukrea bigilau ber zaie, ze ez due dextente jaten.
- Ma. Bai...
- Mi. Esan nahi dizut ume bat lo hartzeu, ez du aurreneko ordutan ez du nahi, aurreneko 4-5 ordu...
- L. Baño hoi da jendian inseguridadia. Hainbeste jende berri dao...
- Mi. Nei gutxigora behera, nik uste...
- L. Zuek bai Mila, urte asko damakizuelako.
- Mi. Baño estimulo batzuketan ikusteiozu daon lo edo bajoiakin daon.
- Ma. Ya, nik uste azkenean hori da, zala da kriterio batzuk jarraitzea edo era berdinean jütia ze azkenian esperientzia, o sea, jende berria dago esperientzia ez dakatena. Gu bezela hasi ginenean, ez genekila eta seguraski gomendio txar bat baino gehiago eman genula...baño bueno, gero dago baita dago jendia dala prudenteago esaten dunakin...
- Mi. Hombre, hombre...
- L. Es que nik ez det inoiz esan ingresatuko dizue umia, edo galdu dula ez dakit zenbat. Ikusten badezu ama ez dagola umian gañian, ze pixkat pasatzen du, ez diola inportantzik ematen 3

orduro edo maiz jateari edo ez dakit ze, orduan bai, esaten diot: “aizu kontuz ze galdu du pixkat pixua, eman behar diozu jaten ze azkenean galduko du gehiegi”. Ez diet esan ingresatuko dute umia, ez, ze azkenean lortzen dezu kontrakoa.

Ma. Eta azukrea jeistea dauka eta hoi...

L. Eta azukrea jeistean ebai kasu berezi batzutan, hala da, arriskua dakaten umeetan, bestela ez.

Ma. Ya baño...

L. Baño hor esaten dezu jaten emateko, azukrea jeitsiko zaio ez dezu esaten. Daude modu asko esateko...

Mi. Nik gauz bat esaten diet, ume jaioberri batek in ber ditu 10etik 12 toma.

L. Hoi da.

Ma. Hoi da, nik ebai.

Mi. Zuk kalkulatu 24 orduan 12, 2 orduetik 1 ordua titian jarri ber da, punto. Kontsegitzen bazu 10en jartzea, ba hor. Pauta hoi. Zuk esaten bazu hiru orduetik hiru ordua eta maiz jarri eta liatu iten dia.

L. Baño halere pauta hoiek askotan ez dia kunplitzen, ze lehenbiziko egunian askotan umiak eoten dia pufff....

Mi. Bai, bai...

L. Eta ordun no te puedes llevar las manos a la cabeza, 3 ordu pasa dia eta ez du jan!

Mi. Ez baño esan nahi dizutena da esaten badiozu, igual pentsatzen du 2 aldiz jarrita nahikoa dala. Baño esaten badiozu 10etik 12 toma in ber ditu 24 orduan ba...

Ma. Pertsonak kalkulatu dezake gehio.

L. Gañean gehio eoten zea jartzeko.

Ma. Ze bestela dago kasu kontrakoa “es que eskatzen dit pillo bat”.

L. Ze goizetik ez dit hartu, hoi ebai. Eta nolaz ez dezu insistitu, jakinda horrenbeste toma in ber ditula ume batek.. eta gauian.

Mi. Eta hori beti ez da ezjakintasunagatik, es que askotan beste gauzata eoten dia.

G. *Zerta eoten dia?*

L. Nei askotan, o sea, ematen diet pauta eta igual atxaldeko 3tan turno hasieran eta deitzen diate 9tan “es que umeak ez du ezerre jan...” eta hori? Eta eon dia bixita pilla bat, edo ez? Ez da ez dakitela edo ez diozula esan.

Mi. Jendea jartzen da bixitari kasu iten, eta iruitzen zaie ez duela jan bear bixitan aurren ez duela titia eman behar bixitan aurren, titia atea eta....

G. Bixita asko egiten dia hemen.

Mi. Gehiegi.

G. Eta hori zergatik da?

Ma. Nik uste beti izan dala ume baten etorrera beti dala festa bat bezala, eta orduan ...

Mi. Ez due pentsatzen nekauta eongo danikan edo... iruitzen zaie...

L. Eta emakumeak ezta re ez dia kejatzen bixitaz, hor daude jiji jaja, eta gero daude leher inda.

Mi. Gero iruitzen zaie ez diela esan behar bixita batei... gaizki daola, beti esaten due: “agobiauata nao bixitakin”, baño geo ez dia atrebitzen esaten bixitai ez etortzeko.

L. Ez dia atrebitzen esaten bixitai atetzeko titia emateko.

Mi. Nei askok esaten die: “nahiago det honea etortzea geo etxea etortzea baño”.

Ma. Hoi da.

L. Hoi da.

- Mi. Askok esateue hoi: “hemen kentzeitut gañetiken eta lixto”.
- Ma. En plan konpromiso sozial.
- G. *Eta gañea etortzen dienak beti dia lehenengo lerroko familiarrak?*
- Mi. Etetete...
- Ma. Ez, ez...
- L. El vecino de la escalera...
- Mi. Pacientian izena ere ez dakienak.
- Ma. Bai.
- L. Bai.
- Ma. Es que ikusiet senarra hortikan... bai, altua, moreno, edo etortzen dia: Iker ikustea nator. Eta zein da Iker?. Ume bat oain jaio da. Eta bere gurasoak. A ba... senarra da alto bat begi urdinekin...
- L. Tolosako.
- Ma. Bai Tolosakoa, eta zuk esaten dezu, a bale.
- G. *Eta esaten badiozu pertsona horri amaren izena eman behar diazu, tokatu zaizue noizbait esatea, e?... pero como, osea... peo no te fias de mí! Edo esaten diozunean, hemen ingresatua dagona ama da...*
- L. Bai ofenditu...
- Ma. Bai gaizki sentatu.
- L. Baño bueno, normalian jendia ez baezu iten beak nahi duna moskeatu iten da.
- Ma. Eta general ospitalean.
- L. Bai, o sea, zuk iten baezu beak nahi dun guztia, jo es que enfermera oso ona zea. Baño bestela...bai, moskeatu iten da.
- Ma. Deitzen badizute gaueko 3tan baso bat ur eskatzeko eta ondoan senarra lotan dagola aldamenean eta esaten diozula bueno oain ekarriko dizut baño hurrengoan esnatu zure senarra horretarako dagola, era onian esanda, ba gaizki sentatzen zaie.
(parrak)
- Ma. Edo jeisteko pertsiana, gaueko ordu txikitan dala oso, oso garrantzitsua karo. Edo tirta bat emateko oain dela lau ordu ba ez dakit moztu in dala.
- L. Edo Colacau bat emateko bere gizonai ze ez dio denbora eman afaltzeko.
- Ma. Edo almoada bat, ze gaixoa oso nekatuta dago.
- Mi. Ai! ene...
- G. *Eta zuek sentitzen dezu, egiten dezuen lanarekin batez ere, o sea, orokorrean amekin egiten dezuen lana baina biberioekin edo titiarekin eta egiten dezuen lanarekin, baloratuak sentitzen zeate?*
- L. Ez, no rotundo. Edo ni ez behintzat,.
- Mi. Para nada. Porque zu aitzea zea, hau ta beste, eta gero askotan juten die despeditu gabe eta ezer.
- L. Es que ezta ere despediu, nei askotan pasa zait pasa atxalde guztia gela batian ume horrekin eta hurrengo goizean esan: “es que ayer por la tarde no me ayudó nadie...”
- Mi. Bai, bai.
- Ma. Baita.
- L. O sea, nik ez det eskatzen eskertzia ezer, baño... Eta turno berdiñean, esaten: “es que nadie me ha esplicau nada”. Y que le digas: “¡si te he dicho yo! Pero si he estado contigo 20 minutos”.
- Ma. Edo pediatria aurrian: “Ah! No, no, no sé, nadie me ha dicho nada”.

Mi. Baño si nei aurreko baten: “si nadie me ha dado suplemento, ¿cómo que no?, si yo bañuan delante del padre le he dado 20”. Eta geo beste batek eman eta gainetiken goiz guztin inork ez ziola jaten eman umiai.

Ma. Bai.

G. *O sea pacienteen aldetikan ez dezue ikusten...*

Mi. Bai, batzuk bai. Adibidez, gaur 83a etorri da exprefeso bea kontrolea, bea esaten: “ze gustoa!, ze es kertua daola, eta eskerrik asko”.

G. *¡Ya me alegre!, ze beakin denboa dexente eon nintzan.*

Mi. Zeon oso eskertua.

Ma. Bai, eta gero nei behin baino gehiagotan gertatu zait gelditu in diate kalia “A! ba zu zea enfermera, oso gustoa eon giñan... bai, bai”. Dela gutxi gertatu zitzaidan, 4 hilabete zekala umiak. Esan zian jo ba eskerrik asko... eta hola bai topatu izan naizela jendiakin..

Mi. Nei ebai, bigarrenakin etorri eta goatu, zu ziñen gauetan... ez zea goatzen eta...

G. *Hor ikusten dezu nahiz eta momentuan ezer esan ba gero jendia ondo juten dala, ez?*

L. Batzuk bai.

Ma. Eongo da denetarik, batzuk bai, baño beste batzutan geatzen zea...

G. *Ba hori zan, kriston informazio pilla eman diazue, milesker.*

Ma. Oaindikan dakagu...bueno...

Mi. Mil historias...

(parrak)